

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ TUTANAK DERGİSİ

44'üncü Birleşim 16 Ocak 2020 Perşembe

(TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı tarafından hazırlanan bu Tutanak Dergisi'nde yer alan ve kâtip üyeler tarafından okunmuş bulunan her tür belge ile konuşmacılar tarafından ifade edilmiş ve tırnak içinde belirtilmiş alıntı sözler aslına uygun olarak yazılmıştır.)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
I.- GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	184
II.- GELEN KÂĞITLAR	190
III.- GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR	198, 202
<i>A) MİLLETVEKİLLERİNİN GÜNDEM DIŞI KONUŞMALARI</i>	<i>198:201, 202:203</i>
1.- Niğde Milletvekili Selim Gültekin'in, Niğde İl Özel İdaresinin çalışmalarına ilişkin gündem dışı konuşması	198:199
2.- Kayseri Milletvekili Çetin Arık'ın, Kayseri ilinin sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması	200:201
3.- İstanbul Milletvekili Hayrettin Nuhoğlu'nun, 1 Ocak itibarıyla İstanbul Havalimanı'nda uygulanmaya başlanılan İstanbul Havalimanı Güvenlik Komisyonunun aldığı karara ilişkin gündem dışı konuşması	202:203

IV.- AÇIKLAMALAR

201, 203, 213, 215, 235,
238, 240, 246

- 1.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Kayseri Milletvekili Çetin Arık'ın yaptığı gündem dışı konuşmasındaki bazı ifadelerine yönelik gerekli bilgiyi aldıktan sonra değerlendirme yapacaklarına ilişkin açıklaması 201
- 2.- Bursa Milletvekili Erkan Aydın'ın, ilaç sektöründe sıkıntı yaşandığına ilişkin açıklaması 203
- 3.- Mersin Milletvekili Ali Cumhur Taşkın'ın, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, 20 Ocak tarihi itibarıyla başlayacak olan yarıyıl tatilinin öğrenci, öğretmen, idareci ve velilere hayırlı olmasını dilediğine ilişkin açıklaması 203
- 4.- Adıyaman Milletvekili Abdurrahman Tutdere'nin, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan hemşehrisi Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin açıklaması 204
- 5.- Mersin Milletvekili Cengiz Gökçel'in, Mersin ili Mut Devlet Hastanesinin uzman doktor ihtiyacına ilişkin açıklaması 204
- 6.- Osmaniye Milletvekili İsmail Kaya'nın, Suriye, Irak ve Libya başta olmak üzere birçok Müslüman ülkede kargaşa çıkaran şer güçlerinin birlik beraberliğimizi bozmaya yönelik faaliyetlerine devam ettiğine, vatan toprağında hür şekilde yaşama imkânı sağlayan şehitlerimizi rahmetle andığına ilişkin açıklaması 204
- 7.- Osmaniye Milletvekili Mücahit Durmuşoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi sırasında şehit düşen askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisine yapmış olduğu baskını kınadığına, açılışı yapılan TürkAkım Projesi'nin ülkemize ve bölgemize hayırlı olmasını temenni ettiğine ilişkin açıklaması 205
- 8.- Adana Milletvekili Orhan Sümer'in, mobilya sektörünü canlandırmak amacıyla yapılan indirimlerin ihracatçı firmaları zor durumda bırakması nedeniyle mobilya ham maddelerindeki KDV'nin yüzde 8'e düşürülmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 205
- 9.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, tarımda girdi yükünün hafifletilmesi, üretimin sürdürülebilir kılınması için elektrik birim fiyatının düşürülmesi ve elektrik faturalarına yansıyan yüzde 1 Enerji Fonu, yüzde 2 TRT payı, yüzde 18 KDV'nin kaldırılması gerektiğine ilişkin açıklaması 205
- 10.- Manisa Milletvekili Ahmet Vehbi Bakırlıoğlu'nun, Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaret eden ziraat odası başkanlarının dile getirdiği çiftçi ve üreticilerin sorunlarına yönelik çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 206

- 11.- Malatya Milletvekili Mehmet Celal Fendoğlu'nun, öğretmen adaylarının atama, ücretli öğretmenlerin de kadro beklediğine, maarif müfettiş sayısı artırılarak atamalarının yapılması gerektiğine ilişkin açıklaması 206
- 12.- Muğla Milletvekili Burak Erbay'ın, Avrupa Birliği tarafından Avrupa Birliğine aday ÷lkelere ortak tarım politikası geliştirmek ve kırsal kalkınma politikası oluşturmak için destek verilmesi kapsamında Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından tarım potansiyeli olan 42 ilimizin projeye alındığına ve Muğla ilinin de bu projeye dâhil edilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 206
- 13.- Kahramanmaraş Milletvekili Ali Öztunç'un, Kahramanmaraş Havalimanı'nın faaliyete geçmesini talep ettiklerine ilişkin açıklaması 207
- 14.- Kahramanmaraş Milletvekili İmran Kılıç'ın, şehitlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, ÷lkelerin stratejik konumunda boğaz ve kanalların önemine ilişkin açıklaması 207
- 15.- Çanakkale Milletvekili Özgür Ceylan'ın, Aydın ilindeki çevre tahribatı ortadayken neden şimdi de Çanakkale ve Asos'a JES projesi için "ÇED Gerekli Değildir." kararı verildiğini öğrenmek istediğine ilişkin açıklaması 207
- 16.- Kütahya Milletvekili Ali Fazıl Kasap'ın, Yoncalı Fizik Tedavi Hastanesinde çalışan fizyoterapistlerin sözleşmesinin yenilenmemesi nedeniyle yaşanılabacak mağduriyete ilişkin açıklaması 208
- 17.- Kahramanmaraş Milletvekili Sefer Aycan'ın, Kahramanmaraş çiftçisinin mağduriyetine ve ÷lkemizin geleceği adına tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 208
- 18.- İzmir Milletvekili Tamer Osmanağaoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, kamyoncu esnafının mevzuat ve uygulamalardan kaynaklı sorunlarının artarak devam ettiğine ilişkin açıklaması 208
- 19.- İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu'nun, rehabilitasyon öğretmenlerinin Öğretmenlik Meslek Kanunu kapsamına dâhil edilerek mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 209
- 20.- Kastamonu Milletvekili Hasan Baltacı'nın, 2 Ocakta Resmî Gazete'de yayımlanan kararın yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanmak zorunda kalan ve borçlarını ödeyemeyen çiftçilerin sorunlarına çözüm olmadığına ilişkin açıklaması 209
- 21.- İzmir Milletvekili Kani Beko'nun, hayatın her alanında sorun yaşayan engellilerin istihdamı konusunda kamuda büyük boşluğun olduğuna ve engelli vatandaşların sorunlarının çözümlenmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 209
- 22.- Kocaeli Milletvekili Tahsin Tarhan'ın, Kocaeli ili Kandıra ilçesinde yapılması planlanan Sungurlu Barajı Projesi'nin gerçekleştirilmesi hâlinde yüzlerce yıllık tarım arazileri ile birçok köyün yok olacağına ilişkin açıklaması 210

- 23.- Kırklareli Milletvekili Vecdi Gündoğdu'nun, Anayasa'nın "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." ibaresinin yer aldığı 73'üncü maddesini Maliye Bakanına hatırlatmak istediğine ilişkin açıklaması 210
- 24.- İzmir Milletvekili Bedri Serter'in, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, 2019 yılı değerlendirme toplantısında ifade edilen üretim ve verimlilikle ilgili birçok çalışmanın eksik yönlerini tespit ettiğine, Ödemiş Organize Sanayi Bölgesi ile Kiraz ve Beydağ ilçelerinin kendilerine söz verilen doğal gazın gelmesini talep ettiğine ilişkin açıklaması 210
- 25.- Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın, İYİ PARTİ Antalya Milletvekili Feridun Bahşi'nin 134 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin tümü üzerinde şahsı adına yaptığı konuşmasındaki Kahramanmaraş Valiliğine ve şahsına yönelik ifadelerine ilişkin açıklaması 211
- 26.- Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer'in, Basın İlan Kurumunun gazetelere yönelik ilan ambargosunun devam ettiğine ilişkin açıklaması 211
- 27.- Tekirdağ Milletvekili İlhami Özcan Aygun'un, Tekirdağ ilinde Cumhuriyet Halk Partisinden Adalet ve Kalkınma Partisine geçen Süleymanpaşa, Hayrabolu ve Kapaklı Belediyelerinde işçi kıyımı yaşandığına ilişkin açıklaması 211
- 28.- Adana Milletvekili Müzeyyen Şevkin'in, ağır ekonomik kriz ortamında yaşam mücadelesi veren kamyoncu esnafına kolaylık sağlanması gerektiğine ilişkin açıklaması 212
- 29.- Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül'ün, esnaf ve sanatkârların yaşadığı sıkıntıların bir nebze olsun giderilebilmesi için kredi faiz oranı düşürülmeden önce çekilen kredilere yönelik yapılandırma çalışmasının yapılıp yapılmayacağını, kredilerdeki yüksek kesinti kalemlerinin yeniden düzenlenip düzenlenmeyeceğini, kredi borcu olan esnaf ve sanatkârlara yeni kredi verilmeyeceğinin doğru olup olmadığını Ticaret Bakanından öğrenmek istediğine ilişkin açıklaması 212
- 30.- İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal'ın, vefat eden Meclis emektarı Orhan Aydemir'e Allah'tan rahmet dilediğine ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak cenaze törenine ilişkin açıklaması 212:213
- 31.- İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun, şehitlere Allah'tan rahmet dilediğine, Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine, İYİ PARTİ Grubu olarak şahsi meselelerin Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemini meşgul etmemesi yönünde duruşları olduğuna, 16 Ocak Türkmen Şehitler Günü'ne, Mısır polisi tarafından Anadolu Ajansı Kahire Ofisine baskın düzenlenerek çalışanların gözaltına alınmasını şiddetle kınadıklarına ve yaşanan bu vahim durumun Hükümetin başarısız ve yanlış dış politikasının sonucu olduğuna, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch'in Türk bankalarına yönelik "batık kredi" uyarısına ilişkin açıklaması 213:214

- 32.- Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın, İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 215
- 33.- İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun, Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 215:216
- 34.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan 2 askerimize Allah'tan rahmet dilediğine, 16 Ocak Türkmen Şehitleri Günü vesilesiyle bağımsızlık mücadelesi verirken şehit olan Doktor Necdet Koçak, Adil Şerif, Doktor Rıza Demirci, Abdullah Abdurrahman ve bütün Türkmeneli şehitleri ile tüm şehitlerimizi rahmetle andıklarına, Mısır polisi tarafından 14 Ocak 2020 akşamı Anadolu Ajansı Kahire Ofisine baskın düzenlenerek 1'i Türk vatandaşı olmak üzere 4 muhabirin gözaltına alınması olayının takipçisi olacaklarına ve muhabirlerin serbest bırakılarak Türkiye'den özür dilenmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 216:217
- 35.- İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç'un, İnsan Hakları İzleme Örgütünün yayımladığı raporun Türkiye'yle ilgili bölümünde gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve siyasetçilerin keyfi tutukluluklarının Türkiye'nin insan hakları ile hukukun üstünlüğüne saygı gösterdiği iddialarına gölge düşürdüğüne ifade edildiğine, Diyarbakır Barosu Başkanlığını temsilen Baro Başkanı Cihan Aydın'ın İçişleri Bakanlığına, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine kayyum atanması kararının hukuka aykırılığını gerekçe göstererek açmış olduğu yürütmeyi durdurma ve iptal davasına, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun hâkim ve savcıların terfileri konusunda aldığı karara, İstanbul Havaalanı'nda uygulanan 36 dilde ve 80 lehçede anlık çeviri hizmeti içerisinde Kürtçenin yer almadığına ilişkin açıklaması 217:218
- 36.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, "evrensel" gazetesinin Basın İlan Kurumunun ilan ve reklam kesme cezasına yaptığı itiraza, vefat eden Meclis fotoğrafçısı Orhan Aydemir'e Allah'tan rahmet dilediklerine ve Orhan Aydemir'in fotoğrafının milletvekillerinin vefatında olduğu gibi Genel Kurul salonuna konulmasının Meclise uygun bir davranış olacağına, Anayasa Mahkemesinin Soma maden faciasının protestosu sırasında polis müdahalesi sonucu yaralanan Sıla Koç, Betül Öztürk Gülhan'ın başvurusuna ihlal kararı vermesinin ibret verici olduğuna, Varlık Fonunun Sayıştay denetimine tabi tutulmadığı gibi Varlık Fonu denetim raporunun Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmediğine ilişkin açıklaması 219, 222:223

- 37.- Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisini basarak çalışanları gözaltına almasını kınadıklarına ve konuyu yakından takip ettiklerine, Hakk'ın rahmetine kavuşan Meclis fotoğrafçısı Orhan Aydemir ile 16 Ocak yazar Afet Ilgaz'a ölümünün 5'inci yıl dönümünde Allah'tan rahmet dilediklerine, 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisinin kapatılmasıyla Türk siyasetinin bir utançla daha karşı karşıya kaldığına ve Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan Hoca'yı rahmetle yâd ettiklerine, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki Varlık Fonu denetim raporuyla ilgili ifadelerine ilişkin açıklaması 223:224
- 38.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Kayseri Milletvekili Çetin Arık'ın yaptığı gündem dışı konuşmasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 224:225
- 39.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine, Grup Başkan Vekillerinin Genel Kurulda yaptıkları her türlü değerlendirmeyi önemli gördüklerine, her parti için üzerinde mutabakata varılması gereken konuların tartışılacağı bir toplantının yapılmasını beklediklerine ilişkin açıklaması 226
- 40.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 227
- 41.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Gaziantep Milletvekili Mahmut Toğrul'un HDP grup önerisi üzerinde HDP Grubu adına yaptığı konuşmasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 235
- 42.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Adalet ve Kalkınma Partisinin on iki yıldır Hrant Dink'le ilgili araştırma komisyonu kurulması talebine yönelik grup önerilerini reddettiğine ilişkin açıklaması 238:239
- 43.- Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması 239:240
- 44.- Zonguldak Milletvekili Ahmet Çolakoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile hemşehrisi Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin açıklaması 240
- 45.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verdikleri (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi oylanırken yarın öbür gün bir yerde bir bina çöktüğünde burada kullanılan oyun, yapılan konuşmaların hatırlanılacağı düşünülerek oy verilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması 246

V.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI**213, 215**

1.- Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç'in, Orhan Aydemir'e ve tüm şehitlerimize Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin konuşması 213

2.- Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç'in, İç Tüzük'te ya da yasalarda milletvekili yakınlarının ticaret yapamayacağına dair herhangi bir kısıtlamanın olmadığına ve Parlamento çatısı altında şahsi meselelerin tartışılmasını yanlış bulduğuna ilişkin konuşması 215

VI.- BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI**227****A) ÖNERGELER****227**

1.- Başkanlıkça, İzmir Milletvekili Cemal Bekle'nin, Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısı (4/56) ile Ordu Milletvekili Ergün Taşçı'nın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısının 16/1/2020 tarihinde Başkanlığa ulaştığına ilişkin önerge yazısı (4/57) 227

VII.- ÖNERİLER**228, 236, 240, 241, 246****A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ****228:234, 236:238, 240,****241:245, 246**

1.- İYİ PARTİ Grubunun, Konya Milletvekili Fahrettin Yokuş ve 20 milletvekilinin, YSK'ye olan güvenin sağlanması, oluşan ve oluşabilecek mağduriyetlere karşın alınacak idari tedbirlerin belirlenmesi amacıyla 24/4/2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan (10/1096) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi 228:233

2.- HDP Grubunun, İstanbul Milletvekili Züleyha Gülüm ve arkadaşları tarafından, Hrant Dink cinayetinin araştırılması ve arkasındaki derin ilişkilerin açığa çıkarılması amacıyla 15/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan Meclis araştırması önergesinin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi 233:234, 236:238, 240

3.- CHP Grubunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Gündemi'nin "Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler" kısmında yer alan, İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verilmiş olan (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi 241:245, 246

B) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ

247:248

1.- Danışma Kurulunun, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde bastırılarak dağıtılan 160 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu'nun kırk sekiz saat geçmeden gündemin "Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmına alınarak bu kısmın 1'inci sırasına alınmasına; bu birleşimde 160 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışmalara devam olunmasına ilişkin önerisi

247:248

VIII.- KANUN TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

248, 275, 277

A) KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

248:274

1.- Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş ve 19 Milletvekilinin; Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kıvrıkcık ve 31 Milletvekilinin; İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku ve 25 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 Milletvekilinin; İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın; MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün; Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi için Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) (S. Sayısı: 132)

248:274

B) KANUN TEKLİFLERİ

275:276, 277:289

1.- Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 160)

275:276, 277:289

IX.- SEÇİMLER

275

A) KOMİSYONLARDAN AÇIK BULUNAN ÜYELİKLERE SEÇİM

275

1.- Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan üyeliğe seçim

275

2.- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan üyeliğe seçim

275

X.- OYLAMALAR

277

1.- (S. Sayısı: 160) Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi'nin oylaması

277:289

XI.- YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI**290**

- 1.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, 2019 yılında yapılan mühendis ve veteriner hekim atamalarına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22665) 290:291
- 2.- Konya Milletvekili Esin Kara'nın, Bakanlık bünyesinde istihdam edilen ve istihdam edilmesi planlanan ziraat mühendisi sayısına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22668) 292:293
- 3.- Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül'ün, tohum ithalatına ve yerli tohum üretilmesine yönelik çalışmalara ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22795) 294:297
- 4.- Antalya Milletvekili Tuba Vural Çokal'ın, sokak hayvanlarına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/23157) 298:300

I.- GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

TBMM Genel Kurulu saat 14.01’de açılarak üç oturum yaptı.

Osmaniye Milletvekili Mücahit Durmuşoğlu, Osmaniye’nin düşman işgalinden kurtuluşunun 98’inci yıl dönümüne ve Osmaniye iline yapılan yatırımlara,

Ağrı Milletvekili Ekrem Çelebi, 2020 yılının “İshak Paşa Sarayı Yılı” ilan edilmesi talebine,

Tokat Milletvekili Yücel Bulut, nakliyeciler ve kamyoncu esnafının sorunlarına,

İlişkin gündem dışı birer konuşma yaptılar.

Kocaeli Milletvekili İlyas Şeker, 2019 yılı ihracat rekoru kıran Kocaeli ilinin ihracat dinamosunu otomotiv ve kimya endüstrisinin oluşturduğuna,

Mersin Milletvekili Ali Cumhur Taşkın, Enerji Verimliliği Haftası’na,

Sivas Milletvekili Ulaş Karasu, Sivas ilinde sağlık alanında yaşanan sorunların çözümüne yönelik adım atmak için neyin beklendiğini Sağlık Bakanından öğrenmek istediğine,

Hatay Milletvekili Serkan Topal, Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaret ederek çiftçi ve üreticilerin taleplerini dile getiren 81 ilin ziraat odası başkanlarına kulak verilmesi gerektiğine,

Mersin Milletvekili Hacı Özkan, ülkemizin Orta Doğu’daki tarihî sorumluluğunun bölgede yaşanan zulme “dur” demeyi gerektirdiğine,

Adana Milletvekili Müzeyyen Şevkin, aşırı yağışlar nedeniyle Adana ilinde afet meydana geldiğine, Adana milletvekillerini ziyaret eden ziraat odası başkanlarının çiftçi ve üreticilerin sorunlarına yönelik taleplerine,

Denizli Milletvekili Gülizar Biçer Karaca, Denizli ilinde değişik gerekçelerle yıkılan okulların tamamlanabilmesi için inşaatların liyakatli ellere teslim edilmesi gerektiğine,

Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer, kadro verilemeyen taşeron işçilerin sorunlarının devam ettiğine,

Gaziantep Milletvekili Bayram Yılmazkaya, Gaziantep ilinde kış aylarında yaşanan uçak iptalleri ve rötalar yüzünden Gaziantep sanayisinin, ticaretinin ve turizminin zarar gördüğüne,

Muğla Milletvekili Burak Erbay, hiçbir ayırım yapılmadan taşeron işçilerin kadroya geçirileceği ifade edilmiş olmasına rağmen mağdur edilen öğretmenevi personelinin hak kayıplarının giderilmesi gerektiğine,

Kahramanmaraş Milletvekili İmran Kılıç, sözlerin büyükleri büyüklerin de öğütleri olduğuna ve ünlü mütefekkir İbni Haldun’un sözlerine,

Çanakkale Milletvekili Özgür Ceylan, 32 milyar 48 milyon lira ödenek üstü harcama yapan Millî Eğitim Bakanlığının kasasının neden başıboş bırakıldığını ve 920 ücretli öğretmene neden kadro verilmediğini öğrenmek istediğine,

Uşak Milletvekili Özkan Yalım, ulaştırma sektörünün problemlerine yönelik çözüm önerilerine,

Kırkkale Milletvekili Ahmet Önal, zor durumda olan kamyoncu esnafına acilen mazot desteği, BAĞ-KUR desteği, otoyol ve köprülerden indirimli geçiş desteği ile ağır ticari araçlara plaka tahdidinin getirilmesi gerektiğine,

Kahramanmaraş Milletvekili Sefer Aycan, gıda denetimlerinin geniş kapsamlı ve cezaların caydırıcı olması, ayıplı gıda üretenlerin tekrar üretmelerine izin verilmemesi gerektiğine,

Adıyaman Milletvekili Abdurrahman Tutdere, Adıyaman ilinde sulama projeleri bitirilemediği için Adıyaman ilinin elektrik enerjisinin desteklendiği iller kapsamına alınması konusunda Tarım ve Orman Bakanına çağrıda bulunduğuna,

Samsun Milletvekili Neslihan Hancıoğlu, 229 gıda firmasının 386 üründe taklit, tağşiş yaptığıının saptandığına ancak sorunun çözümü için cezaların caydırıcı olması, ruhsat iptalleri ve vatandaşların alım gücünü artıracak politikaların uygulanması gerektiğine,

İzmir Milletvekili Kani Beko, 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle şirketlere geçirilen taşeron işçilerin mağduriyetinin giderilmesi gerektiğine,

İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal, kurumlardaki iltimas, israf ve şatafata dair haberlerin gelmediği günün neredeyse olmadığına, tüyü bitmemiş yetimin hakkını yedirmeyeceklerine,

Gaziantep Milletvekili Ali Muhittin Taşdoğan, kırsal kalkınmanın artırılmasının tarımsal üretim için önemli olduğuna, gerek tarımsal plan ve altyapının güçlendirilmesi gerekse Antep fıstığına verilecek ürün bazlı desteğin Gaziantep'lerin hakkı olduğuna,

Gaziantep Milletvekili İmam Hüseyin Filiz, Gaziantep ili Oğuzeli ilçesi ve köylerinde yapılan arazi toplulaştırma işlemlerinin sonuçlanmadığına,

Afyonkarahisar Milletvekili Burcu Köksal, kamyoncu esnafının taleplerine,

Adana Milletvekili Ayhan Barut, Gazi Meclisin çatısı altında dile getirdikleri halkın sorunları ve çözüm önerilerini iktidarın duymazdan geldiğine,

Amasya Milletvekili Mustafa Levent Karahocagil, tarımda girdi maliyetlerine destek verilmediğinin doğru olmadığını,

Adana Milletvekili Mehmet Metanet Çulhaoğlu, Adanalı çiftçilerin girdi maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle zor durumda olduğuna ve yoğun yağış sebebiyle Adana ilinin afet bölgesi ilan edilmesi gerektiğine,

Balıkesir Milletvekili Fikret Şahin, Isparta Şehir Hastanesinde 1 hastanın hayatını kaybetmesine, 1 hastanın yoğun bakıma, 6 hastanın da tedavi altına alınmasına neden olan "Dormofol" isimli ilacın kullanımının ve satışının yasakladığına, ilaçların güvenli olarak kullanımının sağlanması için Sağlık Bakanlığının tedbir alması gerektiğine,

İstanbul Milletvekili Gökhan Zeybek, İstanbul iline 1 milyar metreküpten fazla su temin edeceği ifade edilen ve 2016 yılında hizmete alınması planlanan Melen Barajı'nın hâlâ tamamlanamadığına,

Kastamonu Milletvekili Hasan Baltacı, Kastamonu ili Tosya ilçesindeki ahşap sanayicileri ve marangozlarının zor durumda olması nedeniyle ahşap imalat sektöründe de KDV'nin yüzde 8'e çekilmesinin zorunluluk hâline geldiğine,

Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer, 31 Mart seçimleri öncesi söz verilen Eskişehir ili Seyitgazi ilçesi Kırka Mahallesi'ne hastanenin ve Han ilçesine polis lojmanının yapılması gerektiğine,

İstanbul Milletvekili Ali Şeker, Anayasa Mahkemesi kararına rağmen Wikipedia'nın hâlâ niye açılmadığını, Cumhurbaşkanı danışmanı Adnan Tanrıverdi ASSAM Kongresi'nde şeriatı esas alan bir İslam birliğinin 2023'e kadar kurulacağını iddia eden konferanslar düzenlerken cumhuriyet savcılarının neyi beklediğini öğrenmek istediğine,

Antalya Milletvekili Feridun Bahşi, Türkiye'de 3 bin engelli öğretmen ile 27.500 rehabilitasyon öğretmeninin devlette istihdamlarının olmadığına,

Yozgat Milletvekili Ali Keven, Toprak Mahsulleri Ofisini çiftçinin yanında görmenin imkânsız hâle geldiğine ve lisanlı depoculuk şirketlerinin olduğu bölgelerde Toprak Mahsulleri Ofisi şubelerinin tasfiye edildiğine,

Mersin Milletvekili Olcay Kılavuz, Suriye’de gerçekleştirilen operasyonlar sırasında şehit düşen hemşehrisi İstihkam Astsubay Çavuş Sinan Köse ile Piyade Uzman Onbaşı Halil Karakoç’a, Mersin ilinde yaşanan heyelan nedeniyle hayatını kaybeden 2 vatandaşa, Niğde ili Ulukışla ilçesi Hacıbekirli köyünde bir evde çıkan yangında hayatını kaybeden vatandaşlara Allah’tan rahmet, Tarsus Devlet Hastanesinde meydana gelen patlamada yaralananlara geçmiş olsun dileğinde bulunduğuna,

Sinop Milletvekili Barış Karadeniz, Türkiye’nin dört bir yanından Türkiye Büyük Millet Meclisine gelerek çiftçilerin sorunlarını dile getiren ziraat odası başkanlarına çiftçilerin geleceği için yardımcı olmaya söz verdiklerine,

İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu, 15 Ocak Kıbrıs Türklerinin millî mücadele kahramanı Doktor Fazıl Küçük’ün vefatının 36’ncı yıl dönümüne, 15 Temmuz şehit ve gazileri için toplanılan paranın teslim edilmemesini protesto etmek amacıyla sokağa inme kararı alan yakınlarını desteklediklerine, Güneydoğu gazilerimizin mağduriyetleri giderilinceye kadar konunun takipçisi olacaklarına, Anayasa Mahkemesi kararıyla Wikipedia’ya erişim yasağının ortadan kalktığına, İYİ PARTİ olarak hukukun tam ve bağımsız işlemesi, demokrasinin hızla ilerlemesi ve yasakların kalkması için verdikleri mücadeleye devam edeceklerine, ekonomi yönetiminin 2019 yılında sınıfta kaldığına,

Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül, 15 Ocak Kıbrıs Türklerinin millî mücadele kahramanı Doktor Fazıl Küçük’ü vefatının 36’ncı yıl dönümünde rahmetle yâd ettiğine, Sakarya ilinin 8 Haziran 2018 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan Bitkisel Üretime Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair Tebliğ’de yapılan değişikliklerden müstesna tutulmasını talep ettiklerine,

İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç, Wikipedia’yla ilgili gerekçeli karar Resmî Gazete’de yayımlanmasına rağmen henüz siteye erişilemediğine, Türkiye’de 133 hukuk fakültesi bulunduğu hâlde hukukun olmadığına ve çok sayıda haber ajansının engellemeyle karşı karşıya kaldığına, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisinin yayımladığı 2019 yılına dair rapora, iş cinayetlerinin engellenmesi için ne iktidarın ne sermayenin ne de iş yeri sahiplerinin üzerine düşeni yapmadığına, Kürt kadın siyasetçi Hevrin Halef’in öldürülmesi olayına,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, 15 Ocak Kıbrıs Türklerinin millî mücadele kahramanı Doktor Fazıl Küçük’ü vefatının 36’ncı yıl dönümünde rahmetle andıklarına, 15 Ocak büyük şair Nazım Hikmet’in doğumunun 118’inci yıl dönümüne, Anayasa Mahkemesi gerekçeli kararını açıklamasına rağmen Wikipedia’ya erişim engelinin devam ettiğine, 5 Ocakta kaldığı yurttan çıktıktan sonra haber alınamayan Munzur Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü 2’nci sınıf öğrencisi Gülistan Doku’yla ilgili sağlıklı bir açıklama yapılmadığına ve Meclis Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç’in inisiyatif olarak Meclisi konuyla ilgili bilgilendirmesi gerektiğine, 2018 KPSS sınavında başarılı oldukları hâlde hâlâ atanamayan sağlıkçıların mağduriyetinin giderilmesi gerektiğine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, 15 Ocak Kıbrıs Türklerinin özgürlük mücadelesinde büyük görevler ifa etmiş olan Doktor Fazıl Küçük’ü vefatının 36’ncı yıl dönümünde rahmetle andıklarına, Genel Kurul gündemine, Türkiye’de hukukun kendi mecrasında usulünde devam ettiğine ve Anayasa Mahkemesinin Wikipedia’yla ilgili kararına,

İlişkin birer açıklamada bulundular.

Rabia Naz Vatan Başta Olmak Üzere Şüpheli Çocuk Ölümlerinin Araştırılması ve Bu Konuda Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Başkanlığının süre uzatımına ilişkin tezkeresi okundu, daha önce verilen üç aylık çalışma süresini doldurması nedeniyle İç Tüzük'ün 105'inci maddesine göre Komisyona bir aylık ek süre verildiği bildirildi.

Gündem'in "Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmının:

1'inci sırasında yer alan, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Ruanda Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1944) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 134),

2'nci sırasında yer alan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti ile Arjantin Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığı ile Vergiden Kaçınmaya Engel Olma Anlaşması ve Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1804) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 79),

3'üncü sırasında yer alan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Katılımcı BM Kuruluşları Adına Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) Arasında İncek/Ankara'daki Diplomatik Yerleşkede BM Binaları İçin Arazi Tahsisi, Tasarımı ve İnşasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1414) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 49),

4'üncü sırasında yer alan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti ile Polonya Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması ve Anlaşmada Değişiklik Yapılmasına Dair Notaların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1360) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 46),

5'inci sırada yer alan, İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Arjantin Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1592) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 84),

6'ncı sırada yer alan, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesinin 50 (a) ve 56'ncı Maddelerinin Tadiline İlişkin Olarak 6 Ekim 2016 Tarihinde Montreal'de İmzalanan Protokollerin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1945) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 99),

7'nci sırasında yer alan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Mali Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1368) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 59),

8'inci sırasında yer alan, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/2001) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 112),

9'uncu sırasında yer alan, Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un 8 Mayıs 1996 tarihinde Taşkent'te İmzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasını Değiştiren Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/2031) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı:116),

10'uncu sırasında yer alan, İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Gine Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1597) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 62),

Görüşmeleri tamamlanarak yapılan açık oylamalarından sonra kabul edildi.

11'inci sırasında yer alan, İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Nijerya Federal Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Ticari ve Ekonomik İşbirliği Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1589) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 61),

12'nci sırasında yer alan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı İzmir Milletvekili Binali Yıldırım'ın Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi (2/1460) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 51),

Görüşmeleri, Komisyon temsilcileri Genel Kurulda hazır bulunmadığından ertelendi.

Manisa Milletvekili Özgür Özel, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ve Anayasa'nın 138'inci maddesinin dördüncü fıkrasının Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı yasama ve yürütme faaliyeti yapılmayacağına, Anayasa'nın 153'üncü maddesinin Anayasa Mahkemesi kararlarının tüm kurumlar, kuruluşlar, organlar açısından bağlayıcılığına hükmettiğine,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yerinden sarf ettiği bazı ifadelerine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in ve İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç'un yaptığı açıklamalarındaki bazı ifadelerine,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, bir siyasi parti binasının önünde havaya ateş açtıktan sonra saldırganın polis merkezine sığınmasının kabul edilemez olduğuna, Halkların Demokratik Partisine, HDP İstanbul İl Başkanlığına ve HDP Grubuna geçmiş olsun dileğinde bulduklarına,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş'ın 134 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin 1'inci maddesi üzerinde HDP Grubu adına yaptığı konuşmasındaki bazı ifadelerine,

İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ve Adalet ve Kalkınma Partisinin hukuk komisyonları gibi çalışan mahkemelerin aldığı kararları uluslararası hukuk nezdinde er ya da geç geri çevireceklerine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç'un yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, sulh ceza hâkimliğinin Wikipedia'yla ilgili kararına,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisine düzenlediği baskını kınadıklarına, Anadolu Ajansı ile tüm basın camiasına geçmiş olsun dileğinde bulduklarına,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisine düzenlediği baskın olayını yakından takip ettiklerine ve geçmiş olsun dileğinde bulunduğuna,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in 79 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin 1'inci maddesi üzerinde CHP Grubu adına yaptığı konuşmasındaki bazı ifadelerine,

Manisa Milletvekili Özgür Özel, Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

Çanakkale Milletvekili Bülent Turan, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine,

İlişkin birer açıklamada bulundular.

Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç, Anadolu Ajansı çalışanlarının derhâl serbest bırakılması ve özür dilenmesi gerektiğine ilişkin açıklamada bulundu.

Danışma Kurulunun, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde, 132 sıra sayılı Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu'nun Gündem'in "Özel Gündemde Yer Alacak İşler" kısmına alınarak görüşmelerinin bu birleşimde yapılmasına; 132 sıra sayılı Rapor'un görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışmalara devam olunmasına ve yapılacak görüşmelerde siyasi partiler adına yapılacak konuşmaların birden fazla kişi tarafından kullanılabilmesine ilişkin önerisi kabul edildi.

Komisyonların bulunamayacağı anlaşıldığından, 16 Ocak 2020 Perşembe günü saat 14.00'te toplanmak üzere birleşime 21.36'da son verildi.

Süreyya Sadi BİLGİÇ

Başkan Vekili

Emine Sare AYDIN YILMAZ

İstanbul

Kâtip Üye

Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU

Bursa

Kâtip Üye

Mustafa AÇIKGÖZ

Nevşehir

Kâtip Üye

II.- GELEN KÂĞITLAR

No: 70

16 Ocak 2020 Perşembe

Yazılı Soru Önergeleri

1.- Giresun Milletvekili Necati Tıǧlı'nın, Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki bazı adaları işgal ettiği iddiasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23179) (Başkanlığa geliş tarihi: 18.12.2019)

2.- İstanbul Milletvekili Yüksel Mansur Kılıncı'nın, TRT 1 kanalında yayınlanan bir programa ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23180) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

3.- İstanbul Milletvekili Ahmet Ünal Çeviköz'ün, dost veya müttefik ülkelere anlaşma imzalanmaksızın verilecek hibe limitinin artırılmasına yönelik Karar'ın Libya özelinde uygulanma durumuna ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23181) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

4.- Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş'ın, dost veya müttefik ülkelere anlaşma imzalanmaksızın verilecek hibe limitinin artırılmasına yönelik Karar'ın uygulama detaylarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23182) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

5.- Diyarbakır Milletvekili Semra Güzel'in, Diyarbakır'ın Kayapınar İlçe Belediyesinde çalışan altı kişinin işten çıkarılmalarına yönelik iddialara ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23183) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

6.- Hatay Milletvekili Mehmet Güzelmansur'un, Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019 yılında Hatay'da tamamlanacağı vaat edilen bazı projelere ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23184) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

7.- Adana Milletvekili Burhanettin Bulut'un, Adana'da şiddetli yağıştan zarar gören çiftçilerin mağduriyetlerinin giderilmesine yönelik çalışmalara ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23185) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

8.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku'nun, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi kapsamında kurulan geçici eğitim merkezlerinde görev yapan Suriyeli öğretmenlerin devlet okullarında görevlendirildiği iddiasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23186) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

9.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku'nun, 2004-2019 yılları arasında uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23187) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

10.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku'nun, 2004-2019 yılları arasında uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23188) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

11.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku'nun, 2004-2019 yılları arasında uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23189) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

12.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 2004-2019 yılları arasında çevrenin kasten kirletilmesi suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23190) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

13.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 2004-2019 yılları arasında çevrenin taksirle kirletilmesi suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23191) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

14.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 2004-2019 yılları arasında imar kirliliğine neden olma suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23192) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

15.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 2004-2019 yılları arasında zehirli madde imal ve ticareti suçuyla ilgili olarak açılan dava sayısına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23193) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

16.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, tıp fakültesi mezunlarına güvenlik soruşturmalarının olumsuz sonuçlanma gerekçelerinin bildirilmediği iddiasına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23194) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

17.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığı ile dini vakıf ve derneklere ait okul öncesi eğitim kurumlarının ve buralardaki öğrencilerin 2014-2019 yıllarındaki sayılarına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23195) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

18.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, kum ve toz fırtınalarının etkili olduğu illere, zarar gören tarım arazilerine ve toprağın korunmasına yönelik çalışmalara ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23196) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

19.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, anıtsal ağaç olarak belirlenen ağaçların türlerine, sayılarına ve korunmalarına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23197) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

20.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, son beş yılda yabancılara satılan konut ve araç sayısı ile arazi miktarına ve alıcılardan kaçına vatandaşlık verildiğine ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23198) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

21.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, israf edilen meyve, sebze ve ekmek miktarına ve israfa mücadele için bir program uygulanıp uygulanmadığına ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23199) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

22.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan yapılan ödemelerle ilgili bazı iddialara ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23200) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

23.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, tarım sektöründe kullanılan kredilere yönelik bazı verilere ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23201) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

24.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonuna yapılan başvurulara ilişkin Cumhurbaşkanı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23202) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

25.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, Genç Çiftçi Projesi kapsamında başvuru yapan ve desteklenen kişi sayıları ile gerçekleştirilen üretim çalışmalarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23203) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

26.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, PTT'nin Türkiye Varlık Fonu'na devredilmesinden sonra zarara uğradığına dair iddialara ve 2019 yılı harcamalarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23204) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

27.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, TMO tarafından 2019 yılında alımı yapılan ürün miktarına ve TMO'nun lisanslı depo kapasitesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23205) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

28.- Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer'in, ülkemizde üretilen ürünlere karşı ithalat yasağı uygulayan ülkelere ve yasak kapsamındaki ürünlere ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23206) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

29.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 3. Boğaz Köprüsü ve Kuzey Marmara Otoyolu'nun Çin menşeli bir şirket tarafından satın alınacağı iddiasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23207) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

30.- Artvin Milletvekili Uğur Bayraktutan'ın, Kıbrıs ile Kore şehit ve gazi yakınlarının kamuda istihdam edilmesi önerisine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23208) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

31.- Artvin Milletvekili Uğur Bayraktutan'ın, Karayolları Trabzon ve Erzurum Bölge Müdürlüklerinde ödenek yokluğu nedeniyle vatandaşların alacaklarının ödenmediğine dair iddialara ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23209) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

32.- Ankara Milletvekili Levent Gök'ün, 2002-2019 yıllarında evde bakım ve sağlık hizmetinden yararlanan ve yararlanamayan kişi sayılarına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23210) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

33.- Hatay Milletvekili İsmet Tokdemir'in, çiftçilerin kullandığı mazotun yarısının devlet tarafından karşılanacağı yönündeki vaatlerin gerçekleştirilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23211) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

34.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, 31 Aralık 2019 tarihinden itibaren GSS prim borcu bulunması sebebiyle sağlık hizmetlerinden yararlanamayacak kişilerin sayısına ve bu kişilerin sağlık hizmetlerinden faydalanmaları hususunda bir çalışma yapıp yapılmayacağına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23212) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

35.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, son iki yılda çocukların uğradıkları hak ihlallerine ve bu ihlaller karşısında yapılan işlemlere ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23213) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

36.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, Atatürk Havalimanı'nın kapatılmasının meydana getirdiği ekonomik kayba ve çalışanların durumuna ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23214) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

37.- Diyarbakır Milletvekili Semra Güzel'in, Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonunun karar verme kriterlerine ve Komisyon çalışmalarının hızlandırılması önerisine ilişkin Cumhurbaşkanlığı Yardımcısı'ndan (Fuat Oktay) yazılı soru önergesi (7/23215) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

38.- Siirt Milletvekili Meral Daniş Beştaş'ın, tutuklu ve hükümlülerin ikametgahlarından uzak cezaevlerine sevk edilmesine ve nakil taleplerine ilişkin Adalet Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23216) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

39.- Ankara Milletvekili Filiz Kerestecioğlu Demir'in, Ankara Emniyet Müdürlüğüne dair işkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin Adalet Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23217) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

40.- Siirt Milletvekili Meral Daniş Beştaş'ın, Anayasa Mahkemesinin Türk Ceza Kanunu'nun çocukların cinsel istismarı başlıklı 103'üncü maddesine yönelik iptal kararı sonrasında yapılacak yasal düzenlemenin kapsamına ve etkilerine ilişkin Adalet Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23218) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

41.- İstanbul Milletvekili Dilşat Canbaz Kaya'nın, Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevinde yaşandığı iddia edilen hak ihlallerine ilişkin Adalet Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23219) (Başkanlığa geliş tarihi: 27.12.2019)

42.- İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıkulu'nun, üç mahkumun Diyarbakır D Tipi Cezaevinden Kayseri'ye sevkine dair iddialara ilişkin Adalet Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23220) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

43.- Bursa Milletvekili Erkan Aydın'ın, 31 Aralık 2019 tarihinden sonra GSS prim borcunu ödeyemeyen kişilerin sağlık hizmetlerinden yararlanamayacak olmasına ve bu kişilerin sağlık hizmetlerinde yararlanabilmeleri için yeni bir düzenleme yapıp yapılmayacağına ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23221) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

44.- Kırıkkale Milletvekili Ahmet Önal'ın, gazilerin emeklilik haklarına yönelik düzenlemeler sonrasında bazı gazilerin emekli aylıklarının kesilmesine ve erken emeklilikten yararlanma haklarının kaldırılmasına ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23222) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

45.- Gaziantep Milletvekili İrfan Kaplan'ın, 2019 yılı için hedeflenen istihdam sayısına ulaşıp ulaşılamadığına ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23223) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

46.- Adana Milletvekili Tulay Hatimoğulları Oruç'un, işçi ücretlerinden ceza olarak kesilen paraların tutarına ve nerelerde harcandığına ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23224) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

47.- Konya Milletvekili Abdulkadir Karaduman'ın, genel sağlık sigortası prim borçlarını ödeyemeyen ve sağlık hizmetlerinden yararlanamayacak kişi sayısına ilişkin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23225) (Başkanlığa geliş tarihi: 31.12.2019)

48.- Mersin Milletvekili Behiç Çelik'in, Mersin'in Bozyazı ilçesi Akyaka Merkez Mahallesi'nde yöre halkının kullanımındaki arazilerin kullanıcılar yerine dışardan gelen kişilere kiralanmasına ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23226) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

49.- İstanbul Milletvekili Gürsel Tekin'in, Kanal İstanbul Projesi için ÇED raporu hazırlayan firma hakkındaki bazı iddialara ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23227) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

50.- Kırşehir Milletvekili Metin İlhan'ın, 2020 yılı Şubat ayında yapılacak olan görevde yükselme sınavı ilanında gösterilen münhal kadrolara ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23228) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

51.- Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayıoğlu'nun, Bursa'da katı ve sıvı yakıt kullanımının önlenmesine, doğalgaz kullanım oranına ve hava kirliliğiyle mücadele çalışmalarına ilişkin Çevre ve Şehircilik Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23229) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

52.- Artvin Milletvekili Uğur Bayraktutan'ın, TPIC personeline baskı yapılarak aylık ücretlerini sabitleyen bir sözleşme imzalatıldığına dair iddialara ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23230) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

53.- İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu'nun, son on yılda kaçak maden ocaklarında hayatını kaybeden vatandaşların sayısına ve konuyla ilgili olarak alınan idari tedbirlere ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23231) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

54.- İstanbul Milletvekili Oya Ersoy'un, elektrik fatura bedellerinin hesaplanma kriterlerine ve elektrik tüketmediği halde fatura kesilen vatandaşların sayısına ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23232) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

55.- İzmir Milletvekili Sevda Erdan Kılıç'ın, Ziraat Bankasının 2019 yılı görev zararına ve kredi sağladığı şirketlere ilişkin Hazine ve Maliye Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23233) (Başkanlığa geliş tarihi: 23.12.2019)

56.- İzmir Milletvekili Sevda Erdan Kılıç'ın, Sermaye Piyasası Kurulunun 2018 yılı Sayıştay Denetim Raporu'nda yer alan bazı tespitlere ilişkin Hazine ve Maliye Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23234) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

57.- Bingöl Milletvekili Erdal Aydemir'in, Bingöl'ün Karlıova ilçesi Hasanova köyü Burmataş mezrasına kolluk kuvvetlerince yapılan operasyona ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23235) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

58.- Ağrı Milletvekili Abdullah Koç'un, gözaltına alınan bir muhabirin bazı iddialarına ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23236) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

59.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, 2014-2019 yılları arasında İzmir ilinde işlenen cinayetlerle ilgili bazı verilere ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23237) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

60.- Artvin Milletvekili Uğur Bayraktutan'ın, Artvin ili ve ilçelerinin nüfusuna ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23238) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

61.- Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayıoğlu'nun, 2019 yılı sonu itibarıyla ülke genelinde ve Bursa ilinde bulunan Suriyeli sığınmacı sayısına ve bu kişilerden Türk vatandaşlığına geçenlere ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23239) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

62.- İzmir Milletvekili Bedri Serter'in, cinayet vakalarının önlenmesi ve kamu personelinin güvenliğinin sağlanması için alınacak tedbirlere ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23240) (Başkanlığa geliş tarihi: 03.01.2020)

63.- Diyarbakır Milletvekili Musa Farisoğulları'nın, Diyarbakır'da zırhlı araç çarpması sonucu bir kişinin yaşamını yitirmesine ve benzeri olayların soruşturulmasına ilişkin İçişleri Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23241) (Başkanlığa geliş tarihi: 31.12.2019)

64.- Ağrı Milletvekili Abdullah Koç'un, Ağrı ilindeki okullarda dağıtılan kömürlere dair şikayetlere ilişkin Milli Eğitim Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23242) (Başkanlığa geliş tarihi: 27.12.2019)

65.- İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu'nun, Denizli'deki bir erkek öğrenci yurdunda kalan bir öğrencinin istismar edildiği iddiasına ilişkin Milli Eğitim Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23243) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

66.- Nevşehir Milletvekili Faruk Sariaslan'ın, Kanal İstanbul Projesi'nin Trakya Bölgesi'nin güvenliğine etkisiyle ilgili Bakanlığın görüşünün alınıp alınmadığına ilişkin Milli Savunma Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23244) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

67.- Giresun Milletvekili Necati Tıgılı'nın, şehir hastaneleri için yapılan sözleşmeler kapsamında şirketlere verilen garantilere ve hukuki ihtilaflar için belirlenen tahkim yerlerine ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23245) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

68.- Zonguldak Milletvekili Ünal Demirtaş'ın, hemodiyaliz tedavisi gören hasta ve tedavi veren merkez sayıları ile özel diyaliz merkezlerinin ekonomik sorunlarının çözümüne ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23246) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

69.- Tekirdağ Milletvekili İlhami Özcan Aygun'un, Tekirdağ Çerkezköy İlçe Devlet Hastanesindeki sağlık personeli yetersizliğine ve malzeme eksikliğine ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23247) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

70.- Mersin Milletvekili Alpay Antmen'in, kistik fibrozis hastalarının sayısına ve hastalığın teşhisi ile tedavisinde kullanılan ilaç ve cihazların Devletçe karşılanması önerisine ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23248) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

71.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Foça ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23249) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

72.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Karşıyaka ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23250) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

73.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Ödemiş ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23251) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

74.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Menemen ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23252) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

75.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Kınık ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23253) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

76.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Tire ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23254) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

77.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Kemalpaşa ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23255) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

78.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Kiraz ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23256) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

79.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Bergama ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23257) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

80.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Beydağ ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23258) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

81.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Aliğa ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23259) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

82.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Bayındır ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23260) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

83.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Bayraklı ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23261) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

84.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Bornova ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23262) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

85.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Dikili ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23263) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

86.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, İzmir ili Çiğli ilçesinde görev yapan doktorların branşlarına göre sayılarına ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23264) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

87.- Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayışoğlu'nun, Türkiye genelinde ve Bursa ilinde hava kirliliği ve hava kirliliğinin neden olduğu hastalıklardan dolayı yaşamını yitirenlere ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23265) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

88.- Ankara Milletvekili Levent Gök'ün, 2002-2019 yılları arasında tıbbi cihaz ve malzemeler için yabancı firmalara yapılan ödemelere ve yerli üretim için sağlanan teşviklere ilişkin Sağlık Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23266) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

89.- İzmir Milletvekili Sevda Erdan Kılıç'ın, Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığının 2018 yılı Sayıştay Denetim Raporu'nda yer alan bazı tespitlere ilişkin Sanayi ve Teknoloji Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23267) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

90.- Bursa Milletvekili Erkan Aydın'ın, 2019 yılında yanan ormanlık alan miktarı ile Türkiye genelinde ve Uludağ'da yapılan ağaç kesimlerine ilişkin Tarım ve Orman Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23268) (Başkanlığa geliş tarihi: 26.12.2019)

91.- Mersin Milletvekili Cengiz Gökçel'in, soğan ihracatının önceden beyan edilmediği gerekçesiyle engellendiği iddiasına ve yerli üreticinin korunmasına ve planlı üretime geçilmesine yönelik Bakanlık çalışmalarına ilişkin Tarım ve Orman Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23269) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

92.- Bursa Milletvekili Yüksel Özkan'ın, toplu arı ölümleri nedeniyle arıcılık sektörüne verilecek desteklere ve Bakanlığın konuyla ilgili eylem planına ilişkin Tarım ve Orman Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23270) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

93.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, 2002-2019 yılları arasında Türkiye genelinde ve İzmir'de tarım ve mera alanlarında yaşanan azalma miktarına ilişkin Tarım ve Orman Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23271) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

94.- Edirne Milletvekili Okan Gaytancıoğlu'nun, 22 Aralık 2019 tarihinde yapılan Gümrük Müşavirliği ve Gümrük Müşavir Yardımcılığı sınavlarına ilişkin Ticaret Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23272) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

95.- Antalya Milletvekili Kemal Bülbül'ün, Adıyaman'ın Menzil köyüne otoban yapılmasına ve köylülerin topraklarından zorla çıkarıldığı iddiasına ilişkin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23273) (Başkanlığa geliş tarihi: 18.12.2019)

96.- İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal'ın, TCDD'de faks kullanımının yasaklandığı iddiasına ilişkin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23274) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.12.2019)

97.- Uşak Milletvekili Özkan Yalım'ın, Uşak-İzmir karayolunun Çınar rampası mevkiinde bulunan trafik lambalarındaki ışık sürelerinin uzatılması talebine ilişkin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23275) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

98.- İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal'ın, TCDD'nin hurda demir satış usulüne ve bu satışlardan elde ettiği yıllık gelir miktarına ilişkin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23276) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

99.- Konya Milletvekili Abdulkadir Karaduman'ın, Atatürk Havalimanı'nın sözleşme bitiş tarihinden önce kapatılması nedeniyle işletmeci şirkete ödenecek tazminat bedeline ilişkin Ulaştırma ve Altyapı Bakanı'ndan yazılı soru önergesi (7/23277) (Başkanlığa geliş tarihi: 30.12.2019)

16 Ocak 2020 Perşembe

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 14.03

BAŞKAN: Başkan Vekili Süreyya Sadi BİLGİÇ

KÂTİP ÜYELER: Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa), Rümeyza KADAK (İstanbul)

BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisinin 44'üncü Birleşimini açıyorum.

Toplantı yeter sayısı vardır, görüşmelere başlıyoruz.

Gündeme geçmeden önce 3 sayın milletvekiline gündem dışı söz vereceğim.

Gündem dışı ilk söz, Niğde İl Özel İdaresinin çalışmaları hakkında söz isteyen Niğde Milletvekili Selim Gültekin'e aittir.

Buyurun Sayın Gültekin. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

III.- GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR

A) MİLLETVEKİLLERİNİN GÜNDEM DIŞI KONUŞMALARI

1.- Niğde Milletvekili Selim Gültekin'in, Niğde İl Özel İdaresinin çalışmalarına ilişkin gündem dışı konuşması

SELİM GÜLTEKİN (Niğde) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Niğde İl Özel İdaremizin çalışmaları hakkında gündem dışı söz almış bulunmaktayım. Gazi Meclisimizi ve ekranları başında bizleri izleyen aziz milletimizi saygıyla selamlıyorum.

Hakkâri Çukurca'da atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehadete yürüten sözleşmeli erler Tolga Kaplan ve Sait Miyanyedi kardeşlerimize Allah'tan rahmet, yaralı askerlerimize acil şifalar diliyorum. Milletimizin başı sağ olsun.

Bu sabah Batman'da PKK'ya yönelik düzenlenen Kapan-4 Mava Operasyonu'nda da Türk Silahlı Kuvvetlerimize üstün başarılar diliyorum.

Niğde'miz 131 köy, 23 belde, toplam 6 ilçesiyle 361 bin vatandaşımızın yaşadığı, tarihî yapıları, termal turizmi ve doğal güzellikleriyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kadim bir şehirdir. İlimiz sınırları dâhilinde hizmet götürdüğümüz tüm yerler için yatırımların belirlenmesi, takibi ve uygulanmasında büyük bir başarı gösteren ve milletin iradesini yansıtan İl Genel Meclisimizin idareyle arasındaki uyum ve birliktelik hizmetlerde başarı getirmiş ve İl Özel İdaremiz tüm çalışmalarda Türkiye genelinde her zaman ilk 3 idare içerisinde yer almıştır.

Gururla söylemek isterim ki bugün 150 kilometresi bitümlü sıcak karışım olmak üzere tüm köylerimize ulaşım asfalt yollarla sağlanmaktadır. Vatandaşlarımızın daha modern ve güvenli şartlarda kesintisiz ulaşımını sağlamak adına 2019 yılındaki sadece yol projelerine toplam 33 milyon TL harcanmıştır.

Özel İdaremizin çiftçilerimizin üretkenliğini artırmak, tarımı daha modern şekilde yapmalarına yardımcı olmak için mevcutta bulunan 219 tesisimize ek olarak 2019 yılında toplam 11 milyon 200 bin TL harcamasıyla 19 adet sulama projesi bitirilmiş ve 876 hektar alan sulamaya açılmıştır.

Ayrıca, hemşehrilerimizin kesintisiz ve daha sağlıklı içme suyunu kullanmaları için tüm köylerimiz şebekeli içme suyu tesisine dâhil edilmiş olup bakım, onarım, tesisat ve depo yapımının da içerisinde yer aldığı 17 proje için 2019 yılında 7 milyon 500 bin TL harcanmış ve böylece içme suyu olmayan köyümüz kalmamıştır.

Yine, altyapıda da üstün bir başarı gösteren İl Özel İdaremiz tüm köylerimiz için 717.933 metre kanalizasyon hattını başarıyla döşemiş, kanalizasyon hattı olmayan köyümüz de kalmamıştır. “Köylerimiz şehir oluyor” sloganıyla çalışmalarını sürdüren İl Özel İdaremiz, tüm köylerimizin köy içi yollarını da kilitli parkeyle kaplamıştır. İdaremiz, 2020 yılı kilitli parke taşı çalışmaları için de 3 milyon 500 bin TL ödenek ayırmıştır.

İl Özel İdaremiz hem hizmet üreten hem de ürettiği hizmetten gelir elde ederek tasarruf ve geri dönüşümü önemseyen bir anlayışla çalışmalarını yürütmektedir. Bu anlayışla, 650 kw’lık güneş enerjisi tesisi yapılarak elektrik üretimine başlanmış olup ayrıca köylerimizin enerji ihtiyacını güneşten karşılamak için 42 köyümüzün içme suyu motopomplarına güneş enerjisi panelleri konulmuştur.

Aynı şekilde, idaremizin kendi imkânlarıyla yaparak hem gelir elde ettiği hem de çiftçilerimizin ürettikleri ürünleri daha az maliyetle depolamalarına ve raf ömürlerini uzatmalarına imkân sağladığı oyma depolarımıza ek olarak, 2019 yılında 1 milyon 250 bin TL harcama yapılarak 2 adet daha depo yapılmış olup 2020 yılında da oyma depo yapmaya devam edeceğimizi ifade etmek istiyorum.

Yine, İl Özel İdaremiz marifetiyle, Bor, Çamardı ve Çiftlik ilçelerimizde öğretmenlerin yapımları tamamlanmış olup 2020 yılı içerisinde de Niğde merkezde, modern, Niğde’imize yakışır bir öğretmenimizin inşasına başlayacağız.

Geleceğimizin teminatı gençlerimize, çocuklarımıza sporu sevdirmek ve teşvik etmek amacıyla, muhtelif noktalarda 63 adet minyatür halı saha, 42 adet basketbol ve voleybol sahası yaparak onların kullanımına sunduk.

2019 yılı içerisinde Niğde’mizin sağlık turizmine önemli katkı sağlayan Çiftehân’ımıza peyzaj ve çevre düzenlemeleri için 7,5 milyon TL harcama yapılmıştır. Ülkemizin önemli termal merkezlerinden olan, 49 ile 53 derece arasındaki şifalı sıcak suyu, modern konaklama imkânları, tarihî dokusu ve doğal güzellikleri ile tedaviyi bir arada yaşayacağımız Çiftehân termal turizm merkezimize siz değerli milletvekillerimizi ve tüm halkımızı davet ediyorum.

Sadece köylere hizmet götürmekle yetinmeyip şehir merkezinde de eğitimden sağlığa kadar birçok projeyi başarıyla tamamlayan Niğde İl Özel İdaremiz, 2019 yılı sonunda 100 milyon TL bütçesi ile tahsisle gelen KÖYDES ve KOP ödeneklerinin yüzde 70’ini yatırım giderlerine, yüzde 20’sini cari giderlere, yüzde 10’unu ise personel giderlerine harcamıştır. 2019 yılında tüm ilçe ve köylerde ihaleye çıkmaksızın kendi ekip ve ekipmanlarıyla KÖYDES projesi kapsamında Bakanlığa bildirdiği projeleri belirttiği tarihte bitirerek Türkiye sıralamasında 1’inci olan Niğde İl Özel İdaremizin, 103 milyon TL yeni bütçesiyle 2020 yılında da Niğdeli hemşehrilerimizin yararına olacak birçok projeyi başarıyla yapacağına gönülden inanıyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Gültekin, tamamlayın sözlerinizi, buyurun.

SELİM GÜLTEKİN (Devamla) - Bu hizmetlerin yapılmasında idaremize desteklerini esirgemeyen, başta Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’a, bakanlarımıza, milletvekillerimize, ayrıca İl Özel İdaremizin büyük başarılarına imza atmasında önemli payı olan Sayın Valimiz Yılmaz Şimşek’e, İl Genel Meclis Başkanımız Bülent Küçüktuna’ya ve İl Genel Meclisi üyelerimize, İl Özel İdaremiz yöneticilerine ve her şartta sahada azimle çalışan İl Özel İdaresi personelimize yürekten teşekkür ediyor, Gazi Meclisimizi, aziz milletimizi ve Niğdeli hemşehrilerimizi saygıyla selamlıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Gündem dışı ikinci söz, Kayseri’nin sorunları hakkında söz isteyen Kayseri Milletvekili Çetin Arık’a aittir.

Buyurun Sayın Arık. (CHP sıralarından alkışlar)

2.- Kayseri Milletvekili Çetin Arık'ın, Kayseri ilinin sorunlarına ilişkin gündem dışı konuşması

ÇETİN ARIK (Kayseri) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Erciyes gibi başı dik, hayırsever insanların diyarı Kayseri'mizin sorunları üzerine gündem dışı söz almış bulunuyorum. Gazi Meclisimizi saygıyla selamlıyorum.

Ben bugün “Kalkınmayı kırsaldan, Sarız'dan başlatacağız.” deyip de Sarız ilçemizin nasıl bir köy hâline getirildiğinden, Sarız'ı unuttuğunuzdan bahsetmeyeceğim. Bünyan'da traktörüne haciz konulan çiftçimizin sorunlarından da bahsetmeyeceğim. Yoğurduyla ünlü Akkışla'daki hemşehrilerimizin koyunlarının ellerinden nasıl alındığından da bahsetmeyeceğim. Felahiye'mizin bir türlü bitirilemeyen Göğdere yolundan, Sarıoğlan'ın kaderine terk edilen tarihi Şahruh Köprüsü'nden de bahsetmeyeceğim. Tomarza ilçemizin kabak çekirdeğinden, Yahyalı, Yeşilhisar ilçelerimizin elmalarının nasıl çürütüldüğünden de bahsetmeyeceğim.

Kayseri'mizde her seçim döneminde söz verilen ama yolu bir türlü Kayseri'ye düşmeyen hızlı trenden de bahsetmeyeceğim. Yüksek hızlı tren gibi, havalimanının genişletilmesinden, devlet tiyatroları sözünün nasıl yalan olduğundan da bahsetmeyeceğim. Güzide Kayserispor'umuza yapılan ihanetten de bahsetmeyeceğim. Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanlarının “Allah'a şükür, beş kuruş borcumuz yok.” deyip de milyonlarca liralık borç çıkınca “Ben yapmadım, o yaptı.” diye birbirlerini nasıl suçladıklarından da bahsetmeyeceğim. “Allah'ın suyundan para mı alınır?” diyerek vatandaştan oy isteyip su parasına merkezde yüzde 19, kırsalda yüzde 49 zam yapıldığından da bahsetmeyeceğim. Hayırsız evlat gibi, Kayseri'de her şeyi satanların şimdi de Erciyes Dağı'nı satılığa çıkardıklarından da bahsetmeyeceğim. AVM mantığıyla şehirlerin dışına yapılan şehir hastanesine vatandaşlarımızın ulaşım problemlerinden de vatandaşlara aylar sonrası verilen randevulardan da bahsetmeyeceğim.

Değerli milletvekilleri, ben, bugün, Adalet ve Kalkınma Partisinin Kayseri'deki adaletsizliğini anlatacağım, güçlünün zayıfı nasıl ezdiğini anlatacağım, can ve mal güvenliğimizin olmadığından bahsedeceğim. Biz, bu tek adam sisteminde can ve mal güvenliği yok deyince MHP'nin Sayın Grup Başkan Vekili “Hiçbir siyasetçi Türkiye'de can ve mal güvenliği yok.” diyerek Türkiye'yi uçuruma itmek için pusuya yatamaz.” diyor. Her kim ki Türkiye'yi uçuruma itmek için siyaset yapıyorsa alçaktır, namussuzdur ama şu da bilene ki bizim vatan sevgimiz, millet sevgimiz, bayrak sevgimiz en az sizinki kadardır.

Bakın, sayın milletvekilleri, ben, şimdi, Kayseri'den iki örnekle can ve mal güvenliğimizin, adaletin olmadığını anlatacağım sizlere. Metropol ilçemiz olan Kocasinan ilçemizde Cumhuriyet İttifakı'ndan, MHP kontenjanından belediye meclis üyesi seçilen bir kişi, yurt dışında yaşayan “Gülkız Sönmez” isimli teyzemizin arsasına talip olur ama Gülkız teyzemiz arsasını satmak istemez. Gülkız teyzenin yurt dışında hayatını kaybettiğini öğrenen bu belediye meclis üyesi sahte tapu düzenleyerek Gülkız teyzenin arsasına 10 katlı bina diker. Bu sahte tapu nasıl düzenlendi? Kim var bu işin içerisinde? Normal vatandaşımıza ruhsat konusunda “Yok, şerefiye parası, yok, şu parası, bu parası...” diyerek binbir zorluk çıkaran belediye sahte tapuyla ruhsat alınmasına nasıl göz yumdu? Siz burada mal güvenliği olduğundan bahsedebilir misiniz sayın milletvekilleri?

Öte yandan, Pınarbaşı'nın Aslanbeyli köyünde yazın hayvanlarını otlatmak için tek odalı, elektriği suyu olmayan evlere giderler, birkaç ay kalırlar. Burada rant yok, burada para yok; amaçları iki üç aylığına hayvanlarını otlatmak, bu tek gözlü evlerinde kalmak. “Niye elektriğimiz yok, niye suyumuz yok?” diye dert de etmezler. Şimdi Cumhuriyet İttifakı'nın belediyesi bu sahte tapuyla dikilen 10 katlı binaya göz yumuyor ama bu yayla damını, tek katlı damı yıkmaya kalkıyor. İşte, sizin adaletiniz bu. (CHP sıralarından alkışlar)

Değerli milletvekilleri, Zekeriya Altınok ismini hatırladınız mı? Hani, yaşarken terörist ilan ettiğiniz, şehit olunca da “Vatan size minnettardır.” dediğiniz Zekeriya Altınok’tan bahsetmek istiyorum sizlere. Zekeriya Altınok Ankara’da askerlik görevini yaparken polisleri askerlikten muaf tutan bir yasa çıkar, o da terhis olup polislik mesleğine geri döner. Polislik mesleğinde on yılı tamamlamasına on beş gün kala FETÖ’den ihraç edilip hapse atılır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Arık, tamamlayın sözlerinizi, buyurun.

ÇETİN ARIK (Devamla) – Yargılanır, suçsuz olduğu anlaşılır, beraat eder ancak görevine iade edilmez. “Sen teröristsin.” dedikleri Zekeriya Altınok’a “Sen polislik mesleğinde on yılını tamamlamamışsın, askerliğini de yarım bırakmışsın; yeniden askere.” derler. Zekeriya Altınok da “Seve seve.” der ancak bu kez, daha önce askerlik görevini yaptığı Ankara’ya değil de sil baştan Ağrı’nın Doğubeyazıt ilçesine gönderilir. Zekeriya Altınok terhis olmasına on beş gün kala hain, bölücü, kalles PKK terör örgütü tarafından şehit olur. Geride, gözü yaşlı baba, ana, eş ve 2 yetim çocuk bırakır; bir de vicdanı olanların vicdanında kapanmaz bir yara. Öte yandan, kodamanların, zenginlerin davalarının görüldüğü gün “TBMM 0028” plakalı bu makam aracının görülmesi ve aynı gün çok sayıda kodamanın serbest bırakılması, zenginlerin serbest bırakılması sizce tesadüf müdür sayın milletvekilleri? Şimdi, siyasi gücü olanın, parası olanın, ensesi kalın olanın, FETÖ’nün ağababalarının parayla aklandığı bu ülkede adaletten söz edebilir misiniz?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ÇETİN ARIK (Devamla) – Tamamlıyorum.

BAŞKAN – Tamamlandı süreniz.

Sadece selamlama için mikrofonu açıyorum.

Buyurun.

ÇETİN ARIK (Devamla) – Değerli milletvekilleri, işte, Kayseri’nin sorunu bu, Türkiye’nin sorunu bu.

Yüce Meclisi saygıyla selamlıyor, teşekkür ediyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Buyurun Sayın Bülbül.

IV.- AÇIKLAMALAR

1.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül’ün, Kayseri Milletvekili Çetin Arık’ın yaptığı gündem dışı konuşmasındaki bazı ifadelerine yönelik gerekli bilgiyi aldıktan sonra değerlendirme yapacaklarına ilişkin açıklaması

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkan, kürsüde gündem dışı konuşma yapan sayın milletvekili hem Milliyetçi Hareket Partisi Grup Başkan Vekilliğimize MHP Grubuyla alakalı olarak bir isnatta bulundu hem de özellikle, Kayseri’de bir belediye meclis üyemizle alakalı birtakım ifadeler söz konusu oldu, birtakım ithamlar söz konusu oldu. Kayseri’deki meseleyle alakalı da gereken bilgiyi alıp bunların hepsi için toplu bir değerlendirme ve bir cevapta bulunacağız efendim. Bu hakkımızı saklı tuttuğumuzu ifade ediyorum. Şimdilik bu kadar, tutanakları inceleyip ona göre beyanda bulunacağız efendim.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

III.- GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR (Devam)*A) MİLLETVEKİLLERİNİN GÜNDEM DIŞI KONUŞMALARI (Devam)*

3.- İstanbul Milletvekili Hayrettin Nuhoğlu'nun, 1 Ocak itibarıyla İstanbul Havalimanı'nda uygulanmaya başlanılan İstanbul Havalimanı Güvenlik Komisyonunun aldığı karara ilişkin gündem dışı konuşması

BAŞKAN – Gündem dışı üçüncü söz, İstanbul Havalimanı'nda bulunan, turizm sektöründeki acentelerin misafir karşılama sisteminde 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla başlatılan uygulamanın yaşattığı sorunlar hakkında söz isteyen İstanbul Milletvekili Hayrettin Nuhoğlu'na aittir.

Buyurun Sayın Nuhoğlu.

HAYRETTİN NUHOĞLU (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; selamlarımı sunarak sözlerime başlarken 2020 yılında yapacağımız başarılı çalışmalarla Türk milletinin beklentilerine cevap vermeyi ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin itibarını artırmayı temenni ediyorum.

İstanbul Havalimanı'nda 1 Ocak itibarıyla uygulanmaya başlanan Güvenlik Komisyonu kararı isabetsiz, yasalara aykırı ve Türk turizmine zarar veren bir karar olduğu için, konuyu Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden dile getirerek başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ile İstanbul Valiliği olmak üzere bütün yetkililerin dikkatini çekmek istiyorum.

İstanbul Havalimanı Güvenlik Komisyonu aldığı kararda şunları söylemektedir: “Terminal gelen yolcu katı gümrüklü salon çıkış kapısı önünde karşılama alanına -yolcu yakınları dışında- karşılama amacıyla gelecek elinde karşılayacağı kişilerin ismi, firma adı, numarası, pankart ve döviz bulunduran veya asan kişilerin bahse konu alana alınmayarak terminal dışına çıkarılması ya da İGA meeting lounge alanına yönlendirilmesi uygun görülmüştür.” Bu açıklamadan, gümrüklü salon çıkış kapısı önünden karşılama alanına girerek turistleri karşılayan turist rehberleri ve transfer görevlilerine engel getirildiği anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir bakanlığı olan Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yasayla kurulmuş bir kamu kuruluşu niteliğindeki TÜRSAB'ın acente görevlileri için vermiş olduğu belgeleri yok saymak, yok sayarken de “hanutçu” ve “çığırtkan” olarak tabir edilen kaçak olarak çalışanlarla aynı tutmak, yasayla güvence altına alınan transfer yapma faaliyetlerini güvenlik güçleri marifetiyle engellemek hiçbir gerekçeyle izah edilemez.

Değerli arkadaşlar, bu konuda mağdur olan acente sahiplerinin dün İstanbul Havalimanı'nda yapmak istedikleri basın açıklamasına İstanbul Valiliği engel olmuştur. Bir taraftan Suriyelilerin mitingine izin verip diğer taraftan mağdur vatandaşlarımıza izin vermeyenleri de kınıyorum.

“Sessiz havalimanı konsepti” diyerek dünyada örneği olmayan bir uygulamayı başlatmak, acente faaliyetlerinin başlangıcı olan karşılama faaliyetini engellemek 1618 sayılı Yasa ve yasanın uygulanması için çıkarılmış olan Seyahat Acenteleri Yönetmeliği'nde sayılan faaliyetlere de engel teşkil etmektedir.

Sessiz havalimanı konseptinin uygulandığı ülkelerde yapılan iş, anonsları azaltmak ve kapılarda anons yapmak şeklindedir. Bu durumu en iyi bilen ve takip edenlerin de ülkemize turistleri getiren acentelerin olduğunu hatırlatmak isterim. Hizmet veren sektör temsilcileri görüntü kirliliğinin önlenmesi ve pankartlara standart getirilmesine karşı olmadıkları gibi belgesi olmayan kişilerin engellenmesine de taraftar olduklarını açıklamışlardır.

Değerli milletvekilleri, çok önemli gördüğüm bir husus da bu karşılama görevinin İGA yetkililerine verilmiş olmasıdır. Edindiğim bilgilere göre, bu karşılama için, gelen her turistten 4 avroya varan bir ücret tahsil edilmektedir. Doğrudan bir acentecilik faaliyeti olan turist karşılama işini para karşılığı yapmak hem yasalara aykırıdır hem de Türk turizmını baltalamak demektir. Bu, İGA'ya yeni bir rant yaratma gayretinden başka bir anlama gelmez ve acente haklarının İGA tarafından gasbedilmesine

yol açar. Bu durum asla kabul edilemez. Ülkemizin gönüllü elçileri olarak Türkiye'nin tanıtımında önemli bir rol üstlenen, çok önemli döviz girdisi sağlayan, onlarca sektöre ülkemize getirdiği turistlerin harcamaları yoluyla katkı yapan, cari açığın kapanmasında başı çeken turizm seyahat acentelerine yasayla tanınmış hakların gasbedilmesine göz yumulamaz. Bu, haksız ve yanlış karardan derhâl dönülmesini talep ediyor, ülke yararına çalışan turizm sektörünün temsilcilerine başarılar diliyorum. (İYİ PARTİ ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, şimdi, sisteme giren 30 milletvekili arkadaşımıza yerlerinden birer dakika söz vereceğim.

Sayın Aydın...

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

2.- Bursa Milletvekili Erkan Aydın'ın, ilaç sektöründe sıkıntı yaşandığına ilişkin açıklaması

ERKAN AYDIN (Bursa) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

İsrarla söylüyoruz, iktidarın sağlık sistemi tamamen çöktü. Şimdi de ilaç sektöründe büyük bir sıkıntı yaşanıyor. Halk arasında “domuz gribi” diye tabir edilen ve tedavisinde kullanılan grip ilaçlarından, tansiyon, epilepsi, göğüs ilaçlarından ağrı kesicilere kadar birçok ilacı eczanelerde bulmak zor. 150'ye yakın ilaç şu anda piyasada bulunmuyor. Her yıl şubat ayında ilaca zam yapıldığı için de firmalar ilaçları piyasaya vermiyorlar. Fiyat Değerlendirme Komisyonunca özellikle yurt dışından gelen ve ithal olan ilaçların fiyatlarının değerlendirilmesinde kullanılan avro kuru geçen yıl yapılan artışın ardından 3,40 liraya yükselmişti. 20 Şubatta yeni kur belirlenecek. İlaç firmaları depoya ilaç vermekten kaçındıkları için bu dönemde, şu anda ilaçlar karaborsaya düşmüş durumda. Bakanlık yılda 1 kez fiyat düzenlemesi yapacağına, örneğin birkaç ayda bir küçük oranlarda zamlarla bu sorun aşılabilir diyoruz. Buradan da Sağlık Bakanlığına...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Taşkın...

3.- Mersin Milletvekili Ali Cumhur Taşkın'ın, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, 20 Ocak tarihi itibarıyla başlayacak olan yarıyıl tatilinin öğrenci, öğretmen, idareci ve velilere hayırlı olmasını dilediğine ilişkin açıklaması

ALİ CUMHUR TAŞKIN (Mersin) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Dün şehit olan askerlerimiz Piyade Er Tolga Kaplan ve Piyade Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet, kederli ailesine ve sevdiklerine sabır ve başsağlığı diliyorum.

Sayın Başkan, yarın Türkiye genelinde 18 milyon üzerinde öğrenci ve 1 milyonu aşkın öğretmen 2019-2020 eğitim öğretim yılının birinci dönemini tamamlamış olacaklar. Yarıyıl tatilinin tüm öğrenci, öğretmen, idareci ve velilerimize hayırlı olmasını diliyorum. Yoğun geçen dört aylık bir eğitim öğretim döneminin ardından tatili hak eden öğrencilerimiz yarın karnelerini alacaklar. Karne, öğrencinin okul yani akademik başarısının bir göstergesidir. Çocuğun gerçek yeteneği ile akademik başarısı farklılıklar gösterebilir. Eğitimin amacı, çocuğun gerçek yeteneğini keşfetmek, ortaya çıkarmaktır. Bir çocuğun akademik başarısı düşük ancak hayat başarısı yüksek olabilir. Velilerimiz karneleri değerlendirirken bu hususları da göz ardı etmesinler diyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN – Sayın Tutdere...

4.- *Adıyaman Milletvekili Abdurrahman Tutdere'nin, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan hemşehrisi Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin açıklaması*

ABDURRAHMAN TUTDERE (Adıyaman) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Hakkâri'nin Çukurca Hudut Tugayı'nda meydana gelen mühimmat patlaması sonucu Adıyaman'ımızın Koruköy nüfusuna kayıtlı hemşehrimiz, Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile silah arkadaşı, Zonguldak Çaycuma ilçesi nüfusuna kayıtlı Sait Miyanyedi şehit olmuşlardır. Şehitlerimize Allah'tan rahmet, tüm ailesine ve sevenlerine, milletimize başsağlığı diliyorum. Aynı olayda yaralanan tüm askerlerimize de acil şifalar diliyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Gökçel...

5.- *Mersin Milletvekili Cengiz Gökçel'in, Mersin ili Mut Devlet Hastanesinin uzman doktor ihtiyacına ilişkin açıklaması*

CENGİZ GÖKÇEL (Mersin) – Sayın Başkan, Mersin'in Mut ilçesinde bir Devlet Hastanemiz var, 63 bin nüfuslu ilçemizin hastanesinde yeterli uzman yok. Hastalar ya 80 kilometredeki Silifke'ye ya da 170 kilometre ötedeki şehir hastanesine gitmek zorunda bırakılıyor. Mut'lu hemşehrilerimizin en büyük korkusu hasta olmak. 2 uzman olması gereken çocuk hastalıkları ve kadın doğumda 1'er uzman eksik. 63 bin nüfuslu ilçede kardiyoloji uzmanı yok, nöroloji uzmanı yok, psikiyatri uzmanı yok, ortopedi uzmanı yok, anestezi uzmanı yok. Biyokimyanın laboratuvarı var, uzmanı yok. Siz sanıyorsunuz ki Mut'un sağlığa ihtiyacı yok. Mut Devlet Hastanesine atanması gereken uzmanların atamaları derhâl yapılsın, Mut'lu hemşehrilerimin sağlık çilesi son bulsun.

BAŞKAN – Sayın Kaya...

6.- *Osmaniye Milletvekili İsmail Kaya'nın, Suriye, Irak ve Libya başta olmak üzere birçok Müslüman ülkede kargaşa çıkaran şer güçlerinin birlik beraberliğimizi bozmaya yönelik faaliyetlerine devam ettiğine, vatan toprağında hür şekilde yaşama imkânı sağlayan şehitlerimizi rahmetle andığına ilişkin açıklaması*

İSMAİL KAYA (Osmaniye) – Teşekkürler Sayın Başkanım.

Anadolu'yu yurt edindiğimiz 1071 Malazgirt Zaferi'nden beri ülkemiz üzerinde emelleri olan ve bizi bu coğrafyadan silip atma arzusuyla yanıp tutuşan dış güçlerin, yine bugünlerde de boş durmadıklarını hepimiz görmekteyiz. Hemen yanı başımızda Suriye, Irak ve Libya başta olmak üzere birçok Müslüman ülkede çıkarılan kargaşa, akıtılan gözyaşı ve kanın senaryosunu hazırlayan şer güçler, birlik ve beraberliğimizi bozmaya yönelik faaliyetlerine devam etmektedirler. Sözde çeşitli bahaneler üreterek ülkemizi hedef alan dış güçler dünkü yenilgilerini asla unutmazınlar. Biz de ecdadımızın vatan sevgisini ve bu uğurda gösterdikleri kahramanlıkları asla unutmayacağız, unutturmayacağız. “Konu vatansa gerisi teferruattır.” diyerek bizlere bu vatan toprağında, bayrağımızın altında hür bir şekilde yaşama imkânını sağlayan ve bu uğurda canlarını hiçe sayan tüm şehitlerimizi ve gazilerimizi rahmet, minnet ve şükranla anıyorum.

BAŞKAN – Sayın Durmuşoğlu...

7.- *Osmaniye Milletvekili Mücahit Durmuşoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi sırasında şehit düşen askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisine yapmış olduğu baskını kınadığına, açılışı yapılan TürkAkım Projesi'nin ülkemize ve bölgemize hayırlı olmasını temenni ettiğine ilişkin açıklaması*

MÜCAHİT DURMUŞOĞLU (Osmaniye) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Hakkâri'nin Çukurca bölgesinde atış eğitimi sırasında şehit düşen askerlerimize Allah'tan rahmet, ailelerine sabırlar, yaralı askerlerimize acil şifalar diliyorum.

Mısır polisinin Anadolu Ajansının Kahire Ofisine yapmış olduğu baskını şiddetle kınıyorum.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde Türkiye ile Rusya arasındaki yakın iş birliğinin son nişanesi TürkAkım Boru Hattı'nın açılışı geçen hafta çarşamba günü gerçekleştirildi. TürkAkım'ın kara kısmı bir yıldan daha kısa bir sürede tamamlanarak vanaları açıldı. 15 milyon hanenin doğal gaz ihtiyacını karşılayacak olan bu dev proje, transit riskleri de ortadan kaldırarak Rus doğal gazını ülkemize ve ülkemiz üzerinden de Avrupa'ya taşıyacak. Enerjinin “İpek Yolu” olarak görülen TANAP projesi ve TürkAkım Projesi'yle Türkiye olarak bölgede önemli bir ticaret merkezi altyapısına kavuşmuş olduk.

Enerji haritası bağlamında bu tarihî projelerin ülkemize ve bölgemize hayırlı olmasını diliyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN – Sayın Sümer...

8.- *Adana Milletvekili Orhan Sümer'in, mobilya sektörünü canlandırmak amacıyla yapılan indirimlerin ihracatçı firmaları zor durumda bırakması nedeniyle mobilya ham maddelerindeki KDV'nin yüzde 8'e düşürülmesi gerektiğine ilişkin açıklaması*

ORHAN SÜMER (Adana) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

İktidarın sık sık müjde olarak gündeme getirdiği ekonomik düzenlemeler aslında bir göz boyamadan öteye geçemiyor. Bunun son örneği, mobilyada KDV'nin yüzde 8'e çekilmesi. Mobilya ürünlerinde yüzde 18 olarak uygulanan KDV, daha önce birçok kez yüzde 8'e çekilmişti. Mobilya sektörünü canlandırmak amacıyla yapılan bu indirimler özellikle ihracatçı firmaları zor durumda bırakıyor çünkü mobilya ham maddelerinde KDV yüzde 18 olarak uygulanıyor. Girdilerdeki KDV'nin yüzde 18, çıktılardaki KDV'nin ise yüzde 8'de olması özellikle ihracatçı firmalarımıza büyük sıkıntılar yaşıyor. Mobilya üreticileri, ham maddedeki KDV oranlarının da yüzde 8'e indirilmesini talep ediyor. Sektörü gerçekten canlandıracaksanız ham maddelerdeki KDV'yi yüzde 8'e indirin.

BAŞKAN – Sayın Güner...

9.- *Niğde Milletvekili Ömer Fethi Güner'in, tarımda girdi yükünün hafifletilmesi, üretimin sürdürülebilir kılınması için elektrik birim fiyatının düşürülmesi ve elektrik faturalarına yansıyan yüzde 1 Enerji Fonu, yüzde 2 TRT payı, yüzde 18 KDV'nin kaldırılması gerektiğine ilişkin açıklaması*

ÖMER FETHİ GÜNER (Niğde) – Tarımsal üretimde -başta sulama olmak üzere seralarda-hayvansal üretimde elektrik enerjisi önemli bir tarım girdisidir. Tarımsal sulamada üreticilerimizin en önemli sorunlarının başında elektrik fiyatları gelmektedir. Tarımsal sulamada elektrik -Ocak 2018- Ocak 2020 döneminde- fiyat artışları yüzde 108'e ulaşmıştır. Sürekli zamlarla tarımsal sulamada sağlanan fiyat avantajı ortadan kalkmıştır. Tarımda girdi yükünün hafifletilmesi, üretimin sürdürülebilir kılınması bakımından elektrik birim fiyatları düşürülmelidir. Elektrikte faturalara yansıyan yüzde 1 Enerji Fonu, yüzde 2 TRT payı, yüzde 18 KDV kaldırılmalıdır. Elektrikte çiftçi için destek sağlanmalıdır ve indirimli tarife uygulanmalıdır. Pahalı, zamlanan ilaç, tohum, gübre, mazot gibi elektrik de çiftçinin sorunlarını katlamıştır. Elektrikle ilgili düzenleme sağlanamazsa gelecek dönemde girdiler nedeniyle üretim yapılamaz hâle gelinecektir.

BAŞKAN – Sayın Bakırhoğlu...

10.- Manisa Milletvekili Ahmet Vehbi Bakırlıoğlu'nun, Türkiye Büyük Millet Meclisini ziyaret eden ziraat odası başkanlarının dile getirdiği çiftçi ve üreticilerin sorunlarına yönelik çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması

AHMET VEHBİ BAKIRLIOĞLU (Manisa) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ülkemizin şüphesiz ki en dertli kesimi çiftçilerimizdir. Dün ülkenin dört bir yanından gelen Ziraat Odası Başkanlarımızı Meclis olarak ağırladık. Bu vesileyle Manisalı oda başkanlarıyla da bir araya geldik. Başkanlarımız, sıkıntılarını ve taleplerini dile getirdiler. Sorunların başında, artık ödenemez hâle gelen kredi borçları vardı. Çiftçilerimiz, özel bankalara olan borçlarının Ziraat Bankası bünyesinde toplanmasını, bir yıl ödemesiz, beş yıl vadeyle yapılandırılmasını, BAĞ-KUR primlerinin eskiden olduğu gibi yarısının devlet tarafından karşılanmasını ve sulama için kullandıkları elektriğin faturalarını mahsulden mahsule ödemek istiyorlar. Meclis olarak bu isteklerin yerine getirilmesi için gerekli çalışmanın bir an önce yapılmasını diliyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN – Sayın Fendoğlu...

11.- Malatya Milletvekili Mehmet Celal Fendoğlu'nun, öğretmen adaylarının atama, ücretli öğretmenlerin de kadro beklediğine, maarif müfettişi sayısının artırılarak atamalarının yapılması gerektiğine ilişkin açıklaması

MEHMET CELAL FENDOĞLU (Malatya) – Teşekkür ederim Başkanım.

2020 yılında yapılacak öğretmen atamalarını bekleyen öğretmen adaylarımız var. Bu atamalarla birlikte 920 civarında mağdur ücretli öğretmenlerimiz kadro beklemektedir.

Yine, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 498 maarif müfettişi bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 80 bin kurumun bu sayıdaki müfettişle denetlenmesi zor görünmektedir. Maarif müfettiş sayısının artırılarak bir an önce atamalarının yapılması gerekmektedir. Bu konulardaki çalışmaları adaylarımız merakla beklemektedir.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Sayın Erbay...

12.- Muğla Milletvekili Burak Erbay'ın, Avrupa Birliği tarafından Avrupa Birliğine aday ülkelere ortak tarım politikası geliştirmek ve kırsal kalkınma politikası oluşturmak için destek verilmesi kapsamında Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından tarım potansiyeli olan 42 ilimizin projeye alındığına ve Muğla ilinin de bu projeye dâhil edilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması

BURAK ERBAY (Muğla) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Avrupa Birliği tarafından aday ülkelere tarımsal kalkınmayı geliştirmek amacıyla IPARD yani Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı projeleri yürütölmektedir. Bu projeye, aday ülkelere ortak tarım politikası geliştirmek ve kırsal kalkınma politikası oluşturmak için destek verilmektedir. Bu kapsamda, Bakanlığa bağlı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından ölkemizde de tarım potansiyeli olan 42 ilimiz proje kapsamına alınmıştır. Ancak, bu iller arasında maalesef Muğla yer almamaktadır. Muğla'mız, her ne kadar turizm kenti olarak bilirse de iklim özellikleri ve verimli toprakları nedeniyle birçok ürün çeşidinin yetiştirildiği önemli bir tarım ilimizdir. Büyük bir tarım potansiyeline sahip Muğla'mızda endüstriyel üretime yönelik birçok tarım ürünü üretilmektedir. Muğla halkı, Türkiye'de önemli bir tarım potansiyeline sahip Muğla'mızın da tarımsal kalkınma projesi kapsamına alınmasını beklemektedir.

BAŞKAN Sayın Öztunç...

13.- Kahramanmaraş Milletvekili Ali Öztunç'un, Kahramanmaraş Havalimanı'nın faaliyete geçmesini talep ettiklerine ilişkin açıklaması

ALİ ÖZTUNÇ (Kahramanmaraş) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Sayın Başkanım, Kahramanmaraş'ımıza çok güzel bir havalimanı terminal binası yapıldı ama uçak inmiyorsa, terminal binasının bir anlamı olmuyor, yok. Maalesef, birtakım cihaz eksiklikleri nedeniyle Kahramanmaraş'ımıza uçaklar inemiyor, ya Antep'e ya da Adana'ya iniyor. Bundan bizler, diğer milletvekili arkadaşlarımız, iş adamları, herkes rahatsız. Bu konuda bütçe görüşmelerinde konuyu gündeme getirdiğimde Sayın Ulaştırma Bakanı "Yok böyle bir şey, uçaklar iniyor." demişti. O zaman sakalım yoktu, belki dinlememişti ama bugün sakalım var, hem de sizinki gibi ağarmış, umarım bu defa ciddiye alır ve Kahramanmaraş Havalimanı'nın tamamen faaliyete geçmesi için gereğini yapar diyorum.

Saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Sayın Kılıç...

14.- Kahramanmaraş Milletvekili İmran Kılıç'ın, şehitlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, ülkelerin stratejik konumunda boğaz ve kanalların önemine ilişkin açıklaması

İMRAN KILIÇ (Kahramanmaraş) – Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum.

Dünya üzerinde doğal veya yapay yollardan açılmış önemli deniz yolları olarak nitelenen boğaz ve kanallar, deniz ticareti hacminin önemli bir kısmının gerçekleştiği alanlardır. Bu bağlamda, boğaz ve kanallar, buldukları ülkelerin stratejik konumunu da büyük ölçü de etkiliyor. Özellikle, sonradan yapılan bu kanallar, deniz yollarında gemilerin katettikleri mesafeleri ciddi anlamda kısaltıyor.

Doğal deniz yolları: İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Malakka, Hürmüz, Babülmendep, Dover, Cebelitarık, Bering, Macellan Boğazları. Hizmete açık kanallar: Süveyş 1 ve 2, Kiel, Korint ve Panama Kanalları. Planlananlar: Kanal İstanbul, Akdeniz'deki Aşdod'tan Kızıldeniz'deki Eliat Limanı arasında İsrail'in Süveyş'e alternatif olarak planladığı 163 kilometrelik su kanalı, hepsinden çılgını...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Ceylan...

15.- Çanakkale Milletvekili Özgür Ceylan'ın, Aydın ilindeki çevre tahribatı ortadayken neden şimdi de Çanakkale ve Asos'a JES projesi için "ÇED Gerekli Değildir." kararı verildiğini öğrenmek istediğine ilişkin açıklaması

ÖZGÜR CEYLAN (Çanakkale) – Sayın Başkan, bir kent düşünün, o kentte yaşlısı genci, kadını erkeği, çocuğu çocuğu "Yeni bir ÇED gerekli değildir." kararı verildi mi diye Çevre Bakanlığının ve Çanakkale Valiliğinin "web" sayfasını takip etsin. Çanakkale halkı, yaşam alanlarını korumaya karardır. Neden sürekli halkımızın hassasiyetini test ediyorsunuz? Şimdi de hedef, Ayvacık ilçemizin Büyükhusun köyü oldu. Valilik, 20 Aralık 2019'da başvurucu firmaya "ÇED gerekli değildir, burayı delik deşik edebilirsin." diyor. Sondaj izni verilen yerin köye mesafesi 1,2 kilometre. Köylü, çiftçilik yaparak geçimini sağlıyor. Köy halkı bu kararın iptali için yasal haklarını kullanacak ve Çanakkale halkı haklı davalarında onlarla olacak. Aydın'daki çevre tahribatı ortadayken neden şimdi de güzel Çanakkale'mizi, Asos'umuzu çürük yumurta kokusuyla kirleterek zehirleyecek bu jest projesi için "ÇED gerekli değildir" kararı verdiniz?

BAŞKAN – Sayın Kasap...

16.- *Kütahya Milletvekili Ali Fazıl Kasap'ın, Yoncalı Fizik Tedavi Hastanesinde çalışan fizyoterapistlerin sözleşmesinin yenilenmemesi nedeniyle yaşanılacak mağduriyete ilişkin açıklaması*

ALİ FAZIL KASAP (Kütahya) – Teşekkürler Sayın Başkan.

Yoncalı Fizik Tedavi Hastanesi, günde 200 hastaya evde fizik tedavi hizmeti uyguluyor, semt polikliniklerinde 550, çocuk hastalara 50, toplamda günde 1.400 hastaya hizmet veriyor. 23 Ocak itibarıyla hastanede çalışan fizyoterapistlerin sözleşmesi yenilenmiyor, evde bakım hizmetleri iptal ediliyor. Bu felçli, bu yatalak hastalara hizmet vermemeye başlayacak ve sağlıkta facia başlayacak. Hastaneden çok hapishane yapıyorsunuz, 1.500 kişilik cezaevi yaptınız Kütahya'ya ama şehir hastanesini on sekiz yıldır bitiremediniz ve şu anda inşaatı durdu. Sağlıkta tasarruf yaparak itibardan kaybediyorsunuz.

Teşekkür ederim.

ÖMER FETHİ GÜRER (Niğde) – Yani bunu Sağlık Bakanlığına iletiniz.

BAŞKAN – Bu, korsan bir giriş oldu Sayın Güler.

Sayın Aycan...

17.- *Kahramanmaraş Milletvekili Sefer Aycan'ın, Kahramanmaraş çiftçisinin mağduriyetine ve ülkemizin geleceği adına tarımsal faaliyetlerin desteklenmesi gerektiğine ilişkin açıklaması*

SEFER AYCAN (Kahramanmaraş) – Sayın Başkan, şehrim Kahramanmaraş aynı zamanda önemli bir tarım şehridir fakat çiftçilerimizin sıkıntıları vardır. Çiftçiler, en çok elektrik fiyatlarının yüksek olmasından şikâyet etmektedirler. Tarımsal amaçlı kullandığı elektrik fiyatının düşürülmesini beklemektedirler. Bu kapsamda, çiftçilerin kullandığı elektrikte KDV kaldırılabilir veya bu konuda destekleme yapılabilir. Çiftçiler, hak ettikleri tarımsal destek ödeneklerinin borçlarına mahsuben elektrik şirketlerine aktarılmasına da itiraz etmektedirler. Ayrıca elektrikte aylık fatura ödemesi sıkıntı yaratmaktadır. Elektrik ücretlerinin hasat dönemine göre ayarlanması, hasat döneminde ödenmesi şeklinde düzenleme istemektedirler. Tarımsal kredi borçlarının yeniden yapılanmasını ve faiz oranlarının düşürülmesini istemektedirler. Tarımsal faaliyetler, ülkemizin geleceği adına desteklenmesi gereken faaliyetlerdir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Osmanağaoğlu...

18.- *İzmir Milletvekili Tamer Osmanağaoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, kamyoncu esnafının mevzuat ve uygulamalardan kaynaklı sorunlarının artarak devam ettiğine ilişkin açıklaması*

TAMER OSMANAĞAOĞLU (İzmir) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

Hakkâri Çukurca'da şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet, kederli ailelerine başsağlığı diliyor, yaralılarımıza acil şifa diliyorum.

Sayın Başkanım, TÜİK Aralık 2019 verilerine göre ülkemizde kamyon sayısı 846.039'dur. Bu sayının 125 bin kadarı kooperatiflerde, geri kalanı ise bireysel ve şirket bünyesinde çalışanlardan oluşmaktadır.

Kamyoncularımızın mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunlarının artan bir şekilde devam ettiğini müşahade etmekteyiz. Böylesine büyük bir kitlenin feryadı, sorunlarını duyurma gayreti, elbette yüce Meclisin çâtısı altında da görmezden gelinmeyecektir.

Bu kapsamda, geçtiğimiz günlerde seçim bölgem İzmir'de Milliyetçi Hareket Partisi olarak kamyoncularımız ve kooperatiflerimizle görüşüp sıkıntılarını dinleyip görüş alışverişinde bulduk. Sıkıntılarının takipçisiyiz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Kenanoğlu...

19.- İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu'nun, rehabilitasyon öğretmenlerinin Öğretmenlik Meslek Kanunu kapsamına dâhil edilerek mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması

ALİ KENANOĞLU (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın vekiller; engelli bireylerin eğitimlerini üstlenen özel eğitim kurumlarının sorunlarını iki gün önce gündeme getirmiştik. Bu sorunla birlikte özel eğitim kurumlarında çalışan 30 bin öğretmenin sorunlarının olduğunu hatırlatmak istiyorum.

Rehabilitasyon merkezinde özel çocuklara çok özel eğitim imkânları sağlanıyor ama burada çalışan öğretmenlerin hakları yok. Taşeron işçi statüsünde işçi haklarına sahip olmadan çalışmalarına müsaade ediliyor, göz yumuluyor. Maaşları asgari ücret, özlük hakları yok, tatil hakları yok, sigortaları asgari ücretten yatıyor, iş garantisi yok, ay sonunu getiremiyorlar. Dertlere derman olabilmeleri için onların da derdine derman olmak gerekiyor.

Rehabilitasyon öğretmenleri yasal güvence istiyor. Kısacası, rehabilitasyon öğretmenleri, Öğretmenlik Meslek Kanunu'nda yer almak istiyor. Bu mesleki ve insani taleplerinin kabul edilmesi için Meclisimizin gereken düzenlemeyi yapmasını talep ediyor, saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Sayın Baltacı...

20.- Kastamonu Milletvekili Hasan Baltacı'nın, 2 Ocakta Resmî Gazete'de yayımlanan kararın yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanmak zorunda kalan ve borçlarını ödeyemeyen çiftçilerin sorunlarına çözüm olmadığına ilişkin açıklaması

HASAN BALTACI (Kastamonu) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

2018 ve 2019 yıllarında özel bankalardan yüzde 40'lara, Tarım Kredi Kooperatiflerinden yüzde 32'lere, Ziraat Bankasından ise yüzde 16'lara ulaşan yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanmak zorunda kalıp bugün bu borçlarını ödeyemeyen çiftçilerimize, başta Tarım Kredi Kooperatifleri olmak üzere alacaklı kurumlar uyarı yazıları ve icra göndermeye başlamıştır.

Çiftçinin 2002 yılında 2,5 milyar lira borcunun bugün 103 milyara yükselmesinin sorumlusu olan saraya sesleniyoruz: 2 Ocakta Resmî Gazete'de yayımladığınız kararın içi boştur. Bu karar, borcunu ödeyemeyen çiftçinin yeni bir krediye ulaşmasının önündeki engelleri kaldırmamaktadır.

Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatifleri ve bankalara olan borçları, faizleri silinmek suretiyle en az beş yıl vadeyle acilen yapılandırılmalıdır. Bu adımı atmak, 2007 yılından bu yana Tarım Kanunu'nu hiçe sayıp üreticilerin hakkı olan 177 milyar lirayı gasbeden iktidarın boynunun borcudur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Beko...

21.- İzmir Milletvekili Kani Beko'nun, hayatın her alanında sorun yaşayan engellilerin istihdamı konusunda kamuda büyük boşluğun olduğuna ve engelli vatandaşların sorunlarının çözülmesi gerektiğine ilişkin açıklaması

KANİ BEKO (İzmir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye nüfusunun yüzde 13'üne yakını yani 10 milyonu aşkın kişi engelli. Başta istihdam olmak üzere, eğitimde, sağlıkta, ulaşım, sosyal yaşamda, hayatın her alanında sorun yaşıyorlar. Engellilerin istihdamı konusunda kamuda büyük bir boşluk var, boşluklar maalesef doldurulmuyor; doldurulan boşluklarda ise liyakatli olanlara yer verilmiyor. Anayasa'nın 61'inci maddesi gereğince, kamuda yüzde 4 oranında engelli çalıştırılması gereklidir. 2019 yılında 14 bin engelli çalışan açığı olmasına rağmen, kamuda engellilere yönelik atama yapılmamıştır. 2020 yılında engelli vatandaşlarımızın sorunlarının bir an önce çözülmesini talep ediyoruz.

BAŞKAN – Sayın Tarhan...

22.- *Kocaeli Milletvekili Tahsin Tarhan'ın, Kocaeli ili Kandıra ilçesinde yapılması planlanan Sungurlu Barajı Projesi'nin gerçekleştirilmesi hâlinde yüzlerce yıllık tarım arazileri ile birçok köyün yok olacağına ilişkin açıklaması*

TAHSİN TARHAN (Kocaeli) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Kocaeli Kandıra'da yapılması planlanan Sungurlu Barajı Projesi'yle Akçaova ve Teksen köyleri sular altında kalacak, çevresindeki 16 köy etkilenecek. Oysa bölge, birinci derece tarım arazisi. Kaynak sularını zaten İSKİ alıyor. Yağmur sularını toplayarak bölgede ayrıca baraj yapılmasına gerek yok. Daha önce proje, İstanbul 11. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilmişti, Danıştay da kararı onamıştı. Ancak, baraj yapımı yeniden gündemde. Bir kez daha Gazi Meclisten sesleniyorum: Eğer vazgeçilmezse Sungurlu Barajı, yüzlerce yıllık tarım arazilerini ve köylerimizi yok edecek. Gelin, bu duruma hep birlikte dur diyelim.

BAŞKAN – Sayın Gündoğdu....

23.- *Kırklareli Milletvekili Vecdi Gündoğdu'nun, Anayasa'nın "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." ibaresinin yer aldığı 73'üncü maddesini Maliye Bakanına hatırlatmak istediğine ilişkin açıklaması*

VECDİ GÜNDOĞDU (Kırklareli) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Maliye Bakanına hatırlatmak istiyorum: Anayasa'nın 73'üncü maddesi "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." diyor. Yani verginin adil, herkesin kazancına göre olması gerekir diyor. Maliye Bakanlığımız, yeniden değerlendirme oranı olarak yani devletin kendine belirlediği enflasyonu yüzde 22,58 olarak açıklıyor. Vatandaş içinse enflasyon yüzde 11,84 diyor. Çalışana, emekliye ise sefaletle devam, sana zam yüzde 4, yüzde 5 diyor. Doğal gaza, elektriğe yüzde 60'lara ulaşan faiz, zamlar, çarşı, pazar enflasyonu yüzde 60'a çıkmış, sarayın umurunda değil. Çünkü sarayın masrafları büyüyor, karşılamak gerek, itibardan da tasarruf olmaz deniyor. Tasarruf, garibanın, fakir fukaranın, ekmeğinden aşından olur diyor sarayda yaşayanlar. Hak, hukuk, adalet bunun neresinde; Sayın Bakana sormak istiyorum.

BAŞKAN – Sayın Serter...

24.- *İzmir Milletvekili Bedri Serter'in, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde şehit olan askerlerimize Allah'tan rahmet dilediğine, 2019 yılı değerlendirme toplantısında ifade edilen üretim ve verimlilikle ilgili birçok çalışmanın eksik yönlerini tespit ettiğine, Ödemiş Organize Sanayi Bölgesi ile Kiraz ve Beydağ ilçelerinin kendilerine söz verilen doğal gazın gelmesini talep ettiğine ilişkin açıklaması*

BEDRİ SERTER (İzmir) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyor, artık yeter diyorum.

Bugün Cumhurbaşkanının 2019 değerlendirme toplantısını dinledim ama üretim ve verimlilikle ilgili birçok çalışmanın çok eksikliğini gördüm. Bu durum, iş dünyasının son durumundan da bellidir.

İzmir'le ilgili, Menderes havzasında bulunan Ödemiş Organize Sanayi Bölgesi de, Kiraz da Cumhurbaşkanının söz verdiği doğal gazı istiyor. Bu konunun takipçisiyim. Kiraz da bizim, Ödemiş de bizim. Bu tür desteklere ihtiyaç olan her yer bizim evlatlarımız gibidir, ayırt edilemez. Ödemiş Organize Bölgesi'ne de, Kiraz ve Beydağ ilçelerimize de bir an evvel doğal gazın gelmesini istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Öçal...

25.- *Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın, İYİ PARTİ Antalya Milletvekili Feridun Bahşi'nin 134 sıra sayılı Kanun Teklifi'nin tümü üzerinde şahsı adına yaptığı konuşmasındaki Kahramanmaraş Valiliğine ve şahsına yönelik ifadelerine ilişkin açıklaması*

HABİBE ÖÇAL (Kahramanmaraş) – Teşekkürler Sayın Başkan.

Dün İYİ PARTİ Antalya Milletvekili Feridun Bahşi, Kahramanmaraş Valiliğimiz ve şahsımı zan altında bırakacak ifadelerde bulunmuştur. Kahramanmaraş Valiliğimiz gerekli açıklamayı yapacaktır. Bir tek kuruluş dahi almayan devlet memuru öğretmen kardeşimin zan altında tutulması gerçek dışıdır. Yıllarca hâkimlik yapmış bir vekilin herhangi bir bilgi ve belgeye dayanmayan iftira dolu beyanati, sanıyorum ki İYİ PARTİ'de de rahatsızlık uyandıracaktır. Kahramanmaraş'ta kamu kurum ve kuruluşlarında malum yapıya karşı gösterdiğim mücadele ve hassasiyet, itibar suikastına dönüşmüş vaziyettedir. Bir siyasi partiye mensup milletvekilinin buna alet olmasını şiddetle kınıyorum.

BAŞKAN – Sayın Çakırözer...

26.- *Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer'in, Basın İlan Kurumunun gazetelere yönelik ilan ambargosunun devam ettiğine ilişkin açıklaması*

UTKU ÇAKIRÖZER (Eskişehir) - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Basın İlan Kurumunun gazetelere yönelik ilan ambargosu tüm tepkilere rağmen sürmekte. Evrensel gazetesine kesilen son cezanın gerekçesi inanılır gibi değil. Bayilere gidilmiş, gazeteleriyle dayanışma gösteren okurlar resmen fişlenmiş, “Neden 1 yerine 2, 3, 5 gazete alıyorsunuz?” diye sorgulanmış ve gazeteye ceza kesilmiş. Okur dayanışması suç sayılmaz. Evrensel, BirGün, Cumhuriyet gazetelerine yönelik, hak ihlali teşkil eden bu ilan ambargosundan derhâl vazgeçilmelidir. Havalimanlarına, Türk Hava Yolları uçaklarına ve tüm kamu tesislerine hepimizin vergileriyle alınan gazete takımlarında yıllardır yapılan ayrımcılık artık sona ermeli; Sözcü, Cumhuriyet, Yeniçağ, BirGün, Evrensel, Karar, Yeni Yaşam, Millî Gazete'ye uygulanan ambargolar kalkmalıdır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Ünal? Yok.

Sayın Aygun...

27.- *Tekirdağ Milletvekili İlhami Özcan Aygun'un, Tekirdağ ilinde Cumhuriyet Halk Partisinden Adalet ve Kalkınma Partisine geçen Süleymanpaşa, Hayrabolu ve Kapaklı Belediyelerinde işçi kıyımı yaşandığına ilişkin açıklaması*

İLHAMİ ÖZCAN AYGUN (Tekirdağ) – Tekirdağ'da Cumhuriyet Halk Partisinden AK PARTİ'ye geçen Süleymanpaşa, Hayrabolu ve Kapaklı Belediyelerinde, maalesef, büyük bir kıyım yaşanmaktadır. Hayrabolu Belediye Başkanı Osman İnan “Hiçbir işçiyi çıkarmayacağız.” sözünü kendisi ayaklar altına almıştır. Şu anda Süleymanpaşa, Kapaklı ve Hayrabolu'da işçi kıyımı bütün hızıyla devam etmektedir. Artık yeter diyoruz. Bu kış gününde, çalışanın ekmeğiyle oynamaktan vazgeçin.

Cumhuriyet Halk Partili belediyelerin gelirini, yetkilerini azaltmak için her şeyi yapıyorsunuz. CHP'li belediyeleri başarısız kılmak için her türlü oyunu oynuyorsunuz ama vatandaş bunun farkında ve ne yaparsanız, bumerang olarak size dönüyor. Cumhuriyet Halk Partili belediyelerle ve kendi belediyelerinizdeki garibanlarla uğraşmaktan vazgeçin. Çıkarılan işçileri geri alın ve tüm haklarını iade edin. Yoksa bu millet iki yakanızı bir araya getirmeyecektir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Şevkin...

28.- Adana Milletvekili Müzeyyen Şevkin'in, ağır ekonomik kriz ortamında yaşam mücadelesi veren kamyoncu esnafına kolaylık sağlanması gerektiğine ilişkin açıklaması

MÜZEYYEN ŞEVKİN (Adana) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Hayatının büyük bölümünü yollarda geçiren kamyoncu esnafı, 1 Ocak 2020'de devreye giren, ancak tepkiler nedeniyle altı ay ertelenen Ulaştırma Elektronik Takip ve Denetim Sistemi uygulaması, e-fatura, düşük ücret uygulaması, yüksek yakıt ve vergi giderleri nedeniyle iflasın eşiğine gelmiştir. Birçoğunun akıllı telefonu bulunmayan kamyoncu esnafı, uzun yolda araç kullanmaya mı konsantre olacak, e-fatura, web sitesine irsaliye bildirimini mi yapacak, dijital takograf kullanımı gibi zor uygulamalarla mı uğraşacak? Ağır ekonomik kriz ortamında yaşam mücadelesi veren esnafa kolaylık sağlanması gerekirken yeni yükler bindirilmesi yerine, bu konunun iyice irdelenip uygulanabilir kurallar getirilmesini ve kamyoncu esnafımızın sesine Bakanlığın kulak vermesini istiyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Bülül...

29.- Aydın Milletvekili Süleyman Bülül'ün, esnaf ve sanatkârların yaşadığı sıkıntıların bir nebze olsun giderilebilmesi için kredi faiz oranı düşürülmeden önce çekilen kredilere yönelik yapılandırma çalışmasının yapılıp yapılmayacağını, kredilerdeki yüksek kesinti kalemlerinin yeniden düzenlenip düzenlenmeyeceğini, kredi borcu olan esnaf ve sanatkârlara yeni kredi verilmeyeceğinin doğru olup olmadığını Ticaret Bakanından öğrenmek istediğine ilişkin açıklaması

SÜLEYMAN BÜLBÜL (Aydın) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, esnafa verilen kredi faiz oranlarını 6/1/2020 tarihinden sonra yüzde 6'dan yüzde 4,5'a düşürmüştür. Ancak 6/1/2020'den önce kullanılan kredi faiz oranlarını yüzde 6'dan uygulamaya devam edecektir. Bu durum karşısında esnaf ve sanatkârlar, mağdur olduklarını belirterek 6/1/2020'den önce kullanılan kredilerin yapılandırılarak faiz oranlarının yüzde 4,5'a düşürülmesini istemektedirler.

Ticaret Bakanı Sayın Ruhsar Pekcan'a soruyorum: Ekonomide yaşanan olumsuzluklar ve ekonomik kriz düşünüldüğünde, esnaf ve sanatkârların yaşadığı sıkıntıların bir nebze olsun giderilmesi ve eşitsiz durumun düzeltilmesi için, kredi faiz oranı düşürülmeden önce çekilen krediler için bir yapılandırma çalışması yapmayı düşünüyor musunuz?

Esnaf ve sanatkârlara verilen kredilerdeki kesintiler yüksek miktardadır. Bu kesinti kalemlerini yeniden düzenlenmeyi düşünüyor musunuz?

Daha önce ertelenen ya da taksitlendirilen borcu bulunan veya yeniden yapılandırılmış kredi borcu olup geri ödeme süreci devam eden esnaf ve sanatkârlara, borçlarının tamamı ödenmeden kredi verilmeyeceği doğru mudur?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Tanal...

30.- İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal'ın, vefat eden Meclis emektarı Orhan Aydemir'e Allah'tan rahmet dilediğine ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak cenaze törenine ilişkin açıklaması

MAHMUT TANAL (İstanbul) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin emektarı Orhan Aydemir, Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Orhan arkadaşımıza, emekçi kardeşimize Allah'tan rahmet diliyorum; ailesine ve sevenlerine sabır diliyorum.

Değerli Başkanım -sizi çok ilgilendiriyor- biliyorsunuz, önceki dönem milletvekillerinin ve mevcut milletvekillerinin ölüm töreni Meclisin ön bahçesinde yapılmakta, buranın emektarı olan Orhan

kardeşimizin yarınki töreni basın kapısının yanında yapılmakta. Bari, hiç olmazsa ölümlerde bir eşitlik sağlayalım, ölüm törenlerinin bu şekilde farklı yerlerde yapılması doğru değil. Bu, insanlıkla, hakikatle, hümanizmle, ahlakla, dinle bağdaşmaz. Ölüm, sınıfı kaldırmaz. Sizden istirham ediyorum, buna aracılık edin. Yani milletvekillerinin ölüm törenlerinin yapıldığı yerde bunun yapılmasını istirham ediyorum.

Tekrar hepimizin başı sağ olsun. Sabır diliyorum ben.

V.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI

1.- Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç'in, Orhan Aydemir'e ve tüm şehitlerimize Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin konuşması

BAŞKAN – Biz de “Allah rahmet eylesin.” diyoruz buradan.

Tüm şehitlerimize de Rabb'imden rahmet diliyorum, yaralılarımıza da acil şifalar diliyorum.

Değerli milletvekilleri, 60'a göre söz talebi olan başka milletvekilimiz var mı? Yok.

60'a göre söz taleplerinin tamamı karşılandı, bundan sonra da bugün 60'a göre milletvekillerimize bir daha söz vermeyeceğim.

Şimdi talebi olan Grup Başkan Vekillerimize sırasıyla söz vereceğim.

Sayın Müsavat Dervişoğlu Bey, buyurun.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

31.- İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun, şehitlere Allah'tan rahmet dilediğine, Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine, İYİ PARTİ Grubu olarak şahsi meselelerin Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemini meşgul etmemesi yönünde duruşları olduğuna, 16 Ocak Türkmen Şehitler Günü'ne, Mısır polisi tarafından Anadolu Ajansı Kahire Ofisine baskın düzenlenerek çalışanların gözaltına alınmasını şiddetle kınadıklarına ve yaşanan bu vahim durumun Hükümetin başarısız ve yanlış dış politikasının sonucu olduğuna, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch'in Türk bankalarına yönelik “batık kredi” uyarısına ilişkin açıklaması

DUR SUN MÜSA VAT DER VİŞ O Ğ LU (İzmir) – Çok teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Ben de şehitlerimizi rahmetle anıyorum; ruhları şad, mekânları cennet olsun. Yaralı evlatlarımıza da acil şifalar diliyorum.

Sözlerime, biraz evvel Adalet ve Kalkınma Partisi Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal Hanımefendi'nin hassasiyetlerini anladığımı ifade ederek başlamak istiyorum ama kendisinin de anlayışlı davranması gerektiği hususuna vurgu yapıyorum.

Dün Antalya Milletvekilimiz Feridun Bahşi Bey, tarım için gönderilmiş bir krediden, Habibe Hanım'ın öğretmen kardeşinin öğretmen olmasına rağmen pay aldığını ifade etmiş. Şimdi kendisiyle bir telefon görüşmesi yaptım. Habibe Hanım'la dün görüştüğünü, krediyi alanın öğretmen kardeşi olmadığını ama bir diğer kardeşinin böyle bir ticari işe ve işleme başvurduğunu, bundan da yararlandığını ifade etti. Ben öğretmen kardeşimle ilgili olan bölümü Grup Başkan Vekili olarak düzeltiyorum. İki milletvekili arkadaşımızın da kendi aralarındaki bu sorunu çözebilecek medeni bir görüşme yapmalarını da kendilerine tavsiye ediyorum.

İYİ PARTİ Grubu olarak bu şahsi meselelerin Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemini meşgul etmemesi yolunda da ciddi bir duruşumuz var; onu da bu vesileyle ifade etmiş olayım.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

DUR SUN MÜSA VAT DER VİŞ O Ğ LU (İzmir) – Sayın Başkanım, devam edebilir miyim efendim?

BAŞKAN – Buyurun, devam edin.

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Bilindiği gibi, 16 Ocak 1980 tarihinde Bağdat'ta Türkmen lider Albay Abdullah Abdurrahman ve dava arkadaşları Necdet Koçak, Rıza Demirci ve Adil Şerif idam edilmişlerdir. 16 Ocak tarihi de Türkmen Şehitleri Günü olarak anılmaktadır. Şehadetlerinin 40'ıncı yılında Türk coğrafyasında Türklük için mücadele verirken hayatlarını kaybetmiş tüm şehitlerimizi şükran, minnet ve rahmetle anıyorum.

Mısır polisi tarafından Anadolu Ajansının Kahire ofisine baskın düzenlenerek 4 çalışanın gözaltına alınmasını endişeyle takip ediyor ve İYİ PARTİ olarak şiddetle kınıyoruz. Yaşanan bu vahim ve üzücü durum, Hükûmetin yıllardır sürdürdüğü başarısız ve yanlış dış politikasının bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) - Çalışanlar gözaltına alındıktan sonra Sayın Cumhurbaşkanı Erdoğan, Trump'la bir telefon görüşmesi yapmış ve bu görüşmeden sonra ise Amerika Birleşik Devletleri, Mısır'dan çalışanların serbest bırakılmasını istemiştir. Şu duruma bakınız ki aralarında 1 Türk vatandaşımızın da olduğu 4 çalışmamızın akıbeti, Trump'ın ricasına ve Sisi'nin merhametine kalmıştır. Yaşanan bu durum, bölge ülkeleri nezdinde itibarımızın ne hâle getirildiğinin somut bir göstergesidir. Yanlış politikalar, devletimizin caydırıcılık vasfına tarifi mümkün olmayan zararlar vermeye devam etmektedir.

Ayrıca, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch, geçen hafta Türk bankalarının 2020 yılı sonu itibarıyla batık kredi oranlarının yüzde 8'e çıkacağını açıklamıştır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) - Kasım 2019 tarihi itibarıyla yüzde 5,23 olarak gerçekleşen batık kredi oranı, böylelikle 2008 krizi seviyelerine ulaşmış oluyor. Aralık 2019 itibarıyla Türk bankalarındaki toplam kredi hacmi ise 2,5 trilyon liraya ulaşıyor. Fitch'in öngörüsünün gerçekleşmesi hâlinde 2020 sonuna kadar yaklaşık 200 milyar liralık kredi borcu, batık yani ödenemez hâle gelecek. Açıklanan rapora göre, Türkiye'de batık krediler son bir yılda yüzde 41 artmış, batan kredi miktarı ise 142 milyar liraya ulaşmıştır. Bununla beraber, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonunun verilerine göre, Türkiye'de sadece 2019 yılında 114.977 esnaf iflas etmiştir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Son dokuz yılın en yüksek rakamına ulaşan bu iflaslar, 2018 yılına göre yüzde 8,2 nispetinde artmıştır.

Bir yanda borçlarını ödeyemediği için iflas edenler, diğer yanda bankaların bozulan bilançoları sorunları büyütürken Hükûmetin 2020'de bu konuyla ilgili atacağı adımlar da bilinmemektedir.

Hükûmetimizi bu konuda daha şeffaf ve azami ölçüde gerçekçi olmaya davet ediyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

Teşekkür ederim efendim.

HABİBE ÖÇAL (Kahramanmaraş) – Sayın Başkan, söz hakkı doğdu. Sataşmadan dolayı söz istiyorum.

BAŞKAN – Size sataşma yapmadılar.

HABİBE ÖÇAL (Kahramanmaraş) – Diğer kardeşimin herhangi bir şekilde...

BAŞKAN – Ben size söz vereyim.

V.- OTURUM BAŞKANLARININ KONUŞMALARI (Devam)

2.- Oturum Başkanı TBMM Başkan Vekili Süreyya Sadi Bilgiç'in, İç Tüzük'te ya da yasalarda milletvekili yakınlarının ticaret yapamayacağına dair herhangi bir kısıtlamanın olmadığına ve Parlamento çatısı altında şahsi meselelerin tartışılmasını yanlış bulduğuna ilişkin konuşması

BAŞKAN – Burada, aslında, temel itibarıyla da -yani şunu düzeltilim- ne İç Tüzük'te ne yasalarda "Milletvekillerinin kardeşleri ya da çocukları iş yapamazlar, herhangi bir yerde bir yere başvuramazlar." gibi bir kısıtlama falan yok. Bunların üzerinden yapılan her türlü tartışmayı hele de bu Parlamento çatısı altında külliye yanlış buluyorum.

Sayın Dervişoğlu, bu manada da sizin, Sayın Bahşi'nin yapmış olduğu açıklamanın da doğru bir açıklama olmadığını net olarak ortaya koymanızı da beklerdim.

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Öçal'a söz vereyim, sonra size söz vereceğim.

Buyurun.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

32.- Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın, İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması

HABİBE ÖÇAL (Kahramanmaraş) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Gerçekten çok gereksiz ve Parlamentosu oldukça fazla meşgul eden bir tartışma olduğu için özür diliyorum öncelikle.

Hiçbir kardeşimin -mal bildirim beyannamelerini de açık bir şekilde herkese ibraz edeceğim- devletten herhangi bir ödenek, teşvik alması mümkün değildir; bu, birincisi.

İkincisi: Yıllarca Kahramanmaraş'ta hâkimlik yapan, ağır ceza hâkimliği yapan Feridun Bahşi hakkında da birtakım kötü söylentiler var. Biz bunu soru hâline getirmeyi siyasi ahlak ve siyasi edebe uygun görmemekteyiz diyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Keşke onu da söyleseydiniz.

Buyurun Sayın Dervişoğlu.

33.- İzmir Milletvekili Dursun Müsavat Dervişoğlu'nun, Kahramanmaraş Milletvekili Habibe Öçal'ın yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması

DURSUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Efendim, ben takdir edersiniz ki bu kabil şeylerde öncelikle sorunu çözmeye, varsa bir üslup bozukluğu onu düzeltmeye gayret sarf ederim.

Şimdi, bir şeyi düzeltirken bir başka şeyle de muhatap kılınıyoruz, cevap vermesem arkadaşımın hakkını hukukunu savunamamış olacağım.

Türkiye'nin ticaret kanunları bellidir, Türkiye Büyük Millet Meclisinin de İç Tüzük'ü bellidir. Hiçbir milletvekilimizin herhangi bir yakınının ticaret yapmaktan kısıtlanması da mümkün değildir ama bu meseleye ticari ahlak noktainazarından bakmak da bizim siyasi sorumluluklarımıza dâhildir. O sebeple, eğer bir yanlış anlaşılma var ise, bu bir şahsi tartışmaya da dönüştürülmek isteniyorsa 2 kıymetli milletvekilimizin bunu kendi arasında çözmesi gerektiği hususunu tekrarlıyor ve Genel Kurulu

–zatalinizin de ifade ettiği gibi- bu özel meselelerle meşgul etmenin anlamsızlığına bir kere daha vurgu yapıyorum. Lütfen, birbirimize karşı ifadelerde bulunurken hele yokluklarında bizleri de zor durumda bırakmayın çünkü nasıl sizin arkadaşlarınızın siyasi şeyinden mesulseniz biz de arkadaşlarımızın siyasi hak ve hürriyetlerini korumakla mükellefiz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

DURŞUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Ben bunu hepimiz adına yapmaya gayret sarf ediyorum; Adalet ve Kalkınma Partisi için de, Cumhuriyet Halk Partisi için de, Halkların Demokratik Partisi için de, Milliyetçi Hareket Partisi için de aynı duyarlılığı sergiliyorum. Burada bulunan her arkadaşımızı kıymetli buluyorum.

Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN – Sayın Bülbul...

34.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbul'un, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan 2 askerimize Allah'tan rahmet dilediğine, 16 Ocak Türkmen Şehitleri Günü vesilesiyle bağımsızlık mücadelesi verirken şehit olan Doktor Necdet Koçak, Adil Şerif, Doktor Rıza Demirci, Abdullah Abdurrahman ve bütün Türkmeneli şehitleri ile tüm şehitlerimizi rahmetle andıklarına, Mısır polisi tarafından 14 Ocak 2020 akşamı Anadolu Ajansı Kahire Ofisine baskın düzenlenerek 1'i Türk vatandaşı olmak üzere 4 muhabirin gözetimine alınması olayının takipçisi olacaklarına ve muhabirlerin serbest bırakılarak Türkiye'den özür dilenmesi gerektiğine ilişkin açıklaması

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Hakkâri Çukurca'da atış eğitimi sırasında yaşanan kazada 2 askerimiz şehit olmuş, 2 askerimiz de yaralanmıştır. Şehitlerimize Allah'tan rahmet, yaralılarımızı acil şifalar diliyoruz.

Bugün, 16 Ocak Türkmen Şehitleri Günü'dür. 1960 yılında kurulan Bağdat Türkmen Kardeşlik Ocağı Başkanı Albay Abdullah Abdurrahman, Irak Türklerinin tanınan büyük liderlerinden biri olarak, 16 Ocak 1980 tarihinde Saddam rejimi tarafından her türlü işkenceye maruz kalarak, millî dava arkadaşları Doktor Necdet Koçak, Adil Şerif, Doktor Rıza Demirci'yle birlikte idam edilmişlerdir. Bağımsızlık mücadelesi verirken kahramanca şehit olan Doktor Necdet Koçak, Adil Şerif, Doktor Rıza Demirci, Abdullah Abdurrahman ve bütün Türkmeneli şehitlerimizle birlikte bütün şehitlerimizi rahmet, minnet ve şükranla anıyoruz.

Sayın Başkan, Mısır polisi, 14 Ocak 2020 akşamı Anadolu Ajansı Kahire Ofisine baskın düzenlemiş, 1'i Türk vatandaşı olmak üzere 4 çalışan muhabiri hiçbir gerekçe göstermeden gözetimine almıştır. Mısır İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, söz konusu ofisin yalan ve olumsuz bilgi yaydığı ifade edilerek yapılan baskın haklı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu gerekçeler ortaya konulsa da yapılan iş bizzat haydutluktur. Dünyada da büyük yankı uyandıran bu olay, darbeci Sisi yönetiminin hukuk tanımazlığının en büyük örneğidir. Ülkemiz etrafında oluşturulmaya çalışılan ateş çemberinin körüklenmesi için yapılan bu faaliyetlerin ne Mısır'a ne de beraberindekilere bir faydası olmayacaktır. Milliyetçi Hareket Partisi olarak konunun takipçisi olduğumuzu ifade etmek istiyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - Yapılan yanlıştan bir an önce dönülmelidir, muhabirler serbest bırakılmalıdır ve Türkiye’den derhâl özür dilenmelidir. Bu vesileyle, başta Anadolu Ajansı camiası olmak üzere Türk basınına geçmiş olsun dileklerimizi ifade ediyor, devletimizle birlikte, bu meselede atılacak her türlü adımın yanında olduğumuzu ifade etmek istiyor, saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Sayın Oluç...

35.- İstanbul Milletvekili Hakkı Saruhan Oluç’un, İnsan Hakları İzleme Örgütünün yayımladığı raporun Türkiye’yle ilgili bölümünde gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve siyasetçilerin keyfi tutukluluklarının Türkiye’nin insan hakları ile hukukun üstünlüğüne saygı gösterdiği iddialarına gölge düşürdüğüne ifade edildiğine, Diyarbakır Barosu Başkanlığını temsilen Baro Başkanı Cihan Aydın’ın İçişleri Bakanlığına, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine kayyum atanması kararının hukuka aykırılığını gerekçe göstererek açmış olduğu yürütmeyi durdurma ve iptal davasına, Hâkimler ve Savcılar Kurulunun hâkim ve savcıların terfileri konusunda aldığı karara, İstanbul Havaalanı’nda uygulanan 36 dilde ve 80 lehçede anlık çeviri hizmeti içerisinde Kürtçenin yer almadığına ilişkin açıklaması

HAKKI SARUHAN OLUÇ (İstanbul) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın vekiller, uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü bu yıl 30’uncusunu yayınladı raporlarının, 2020 Dünya Raporu ve 100’e yakın ülkedeki insan hakları uygulamalarını gözden geçirdi. Bu raporun Türkiye’yle ilgili bölümünde; gazetecilerin, insan hakları savunucularının ve siyasetçilerin uzun süreli ve keyfi tutukluluklarının “Türkiye’nin insan hakları ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterdiği” iddialarına gölge düşürdüğü ifade ediliyor ve son dört yılda Türkiye’de, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin zedelenmesiyle giderek derinleşen bir insan hakları krizi yaşandığı açıkça belirtiliyor. Örnekler saymışlar, örneklerin içinde, tabii ki, HDP’li 32 belediye başkanının görevden alınması ve 23’ünün çeşitli suçlamalarla tutuklanmış olması geçiyor. Bunların görevden alınmaları ve tutuklanmalarıyla birlikte seçim sonuçlarının yok sayıldığı raporda belirtiliyor yani bizim burada neredeyse her gün konuştuğumuz konu, uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporunda da tespit edilmiş vaziyette.

İnsan Hakları İzleme Örgütünün Avrupa ve Orta Asya Direktörü yaptığı açıklamada “Hükümeti eleştirenlerin hapsedilmesi ve muhalefet partilerinin kazandığı yerel seçim sonuçlarının iptal edilmesi, Erdoğan yönetiminin Türkiye’de insan hakları ve demokrasiyi zedeleme yönünde ne kadar ileriye gidebileceğini gösteriyor.” diyor ve örnekler saymaya devam ediyor. Bunu bir kez daha vurgulamış olalım, gerçekten, bütün dünyada, Türkiye’de yaşanan hukuksuzlukların, insan hakları ihlallerinin ve demokrasi ihlalinin tartışılmakta olduğuna dair yeni bir örnektir, o nedenle değinmek istedim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (İstanbul) - Değınmek istediğim ikinci konu -hukuk konuşmadan yapamıyoruz- yine hukukla ilgili. Ortaya çıktı ki Diyarbakır Barosu Başkanlığını temsilen Baro Başkanı Cihan Aydın’ın İçişleri Bakanlığına, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine kayyum atanması kararının hukuka aykırılığını gerekçe göstererek açmış olduğu yürütmeyi durdurma ve iptal davasına Ankara 2. İdare Mahkemesi önce yürütmeyi durdurma kararı verdi 18 Aralık 2019’da; aynı mahkeme, aradan on iki gün geçtikten sonra, 30 Aralık 2019’da “Yanlış karar verdik.” diyerek bu kararı geldi aldı yani on iki gün zarfında bir mahkeme kararını tamamen aksi yönde çevirmiş oldu.

Şimdi biz sormak istiyoruz: On iki günde neler yaşandı bu mahkeme ile İçişleri Bakanlığı arasında? İçişleri Bakanlığı bu mahkemenin kararını tam tersine çevirmek için neler yaptı? Talimatı kim verdi? Böyle bir emsal karar var mı? Bir mahkemenin on iki gün içinde “Yanlış karar vermişiz.” diye tam tersi yönde aldığı bir emsal karar var mı?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (İstanbul) – Çok açık bir hukuksuzlukla karşı karşıya olduğu besbelli ama sadece hukuksuzluk değil, hep söylediğimiz şey, yürütmenin doğrudan doğruya yargı üzerinde bir tahakküm kurduğu, bir baskı kurduğu ve yargının kararlarını doğrudan doğruya belirlediği bir örnek daha yaşanmış oluyor. Burada, yürütme adına bu işi yapmış olan da elbette ki İçişleri Bakanlığı. Bu durumun bir kez daha görülmüş olması gerekiyor diye düşünüyoruz.

Şimdi, hep yanlış işlerden bahsediyoruz ya -hani bazen “Bozuk saat bile günde 2 kere doğruyu gösterir.” denir ya- Hâkimler ve Savcılar Kurulu da bir tane doğru karar almış, onu da söyleyelim, sonra “Doğruları söylemiyor.” demeyin. Aldığı karar şu, diyor ki Hâkimler ve Savcılar Kurulu: “Hâkim ve savcıların terfileri yapılırken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermedikleri, neden oldukları ihlalin niteliği ve ağırlığı ile ilgililerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa’yla teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretleri de dikkate alınacak.”

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (İstanbul) – Yani “Hâkim ve savcıların terfileri konusunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ve Anayasa Mahkemesi kararları dikkate alınacak.” diyor Hâkimler ve Savcılar Kurulu. Tabii, doğru bir karar almış, çok gecikmiş bir doğru karar fakat vahim durum şudur: Dün de konuştuk, bugün de konuşmaya devam ediyoruz, her gün de konuşacağız. Türkiye’de hâkim ve savcılar hem Anayasa’nın 90’ıncı maddesine o kadar aykırı davranıyorlar ve çiğniyorlar hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarını o kadar çiğniyorlar ki yani kaç tanesi terfi alıp da bir üste yürüyebilir, onu doğrusu bilemiyoruz.

Son olarak şuna değinmek istiyorum, dün de burada dile getirdim fakat Ulaştırma Bakanlığından henüz herhangi bir cevap gelmediği için bir kez daha değineceğim ve bu konunun peşini bırakmayacağımızı söylemek istiyorum.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Devam edin, buyurun.

HAKKI SARUHAN OLUÇ (İstanbul) – Konu İstanbul Havalimanı’nda uygulanan anlık çeviri sistemiyle ilgiliydi. Biliyorsunuz, dün de söyledim, Urducadan Dancaya, Felemenkçeden Katalancaya kadar her dilde -36 dil ve 80 lehçede- anlık çeviri yapılıyor fakat ne hikmetse Kürtçe ve Kürtçenin lehçeleriyle ilgili hiçbir işlem yapılmamış vaziyette. Bu havalimanını sadece Türkiye’de yaşayan milyonlarca Kürt yurttaşımız kullanmıyor, aynı zamanda İran’da, Irak’ta, Suriye’de, Avrupa’da ya da dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan Kürt yurttaşlarımız da kullanıyor, Kürt insanları da kullanıyor. Dolayısıyla Kürtçenin ve Kürtçenin lehçelerinin İstanbul Havalimanı’nda kullanılmıyor olması, tekrar vurgulayarak söylüyorum, Ulaştırma Bakanlığının ırkçı anlayışdır ve bu ırkçı anlayıştan vazgeçilmesi gerekiyor. Ulaştırma Bakanlığından bu konuda bir cevap bekliyoruz ve bir adım atmasını bekliyoruz.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Sayın Özel...

36.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, "evrensel" gazetesinin Basın İlan Kurumunun ilan ve reklam kesme cezasına yaptığı itiraza, vefat eden Meclis fotoğrafçısı Orhan Aydemir'e Allah'tan rahmet dilediklerine ve Orhan Aydemir'in fotoğrafının milletvekillerinin vefatında olduğu gibi Genel Kurul salonuna konulmasının Meclise uygun bir davranış olacağına, Anayasa Mahkemesinin Soma maden faciasının protestosu sırasında polis müdahalesi sonucu yaralanan Sila Koç, Betül Öztürk Gülhan'ın başvurusuna ihlal kararı vermesinin ibret verici olduğuna, Varlık Fonunun Sayıştay denetimine tabi tutulmadığı gibi Varlık Fonu denetim raporunun Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmediğine ilişkin açıklaması

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Hakkâri Çukurca'da 15 Ocak 2020 tarihinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada Piyade Sözleşmeli Erlerimiz Tolga Kaplan ve Sait Miyanyedi'nin şehit olduğunu, 2 Silahlı Kuvvetler personelinin de yaralandığını büyük bir üzüntüyle öğrendik. Şehitlerimize Allah'tan rahmet, gazilerimize de acil şifalar diliyoruz.

Sayın Başkan, bugün, Evrensel gazetesinin, Basın İlan Kurumunun ilan ve reklam kesme cezasına yaptığı itiraz reddedildi ancak bu reddediliş sırasında aklıalmaz açıklamalar okuduk. Evrensel gazetesine yapılan okur dayanışması cezalandırılıyor. Diyorlar ki: "Biz takip ettik, Evrensel gazetesini 3 tane alan, 4 tane alan yani okuyacağından fazla gazete alıp başka yerlere götürülenler var." Oysaki insanlar bu gazeteyi ayakta tutmaya çalışıyorlar. Böyle bir şeye merak salanlara şunu söyleyebiliriz: Evrensel'in resmî tirajı, gerçek tirajı ortada ama sırf tirajını 100 binin üzerine çıkarıp Basın İlan Kurumundan daha fazla ilan almak için kendi holdinginin şirketlerine gazete satın aldılarları bütün Türkiye, bütün basın camiası biliyor, bunu en iyi de Basın İlan Kurumu biliyor. O konuda hiçbir şey yapmayanlar, filanca holdingin 10 bin tane gazete almasına, hem de her gün almasına ses çıkarmayanlar... Birisi, bir emekli öğretmen 3 tane Evrensel almış, 1'ini kahveye, 1'ini berbere bırakmış, 1'ini evine götürmüş; efendim, bu suçmuş, ilan kesilmeliymiş. Ya, bu kadar vicdansızlığa, artık elde edilen kamu gücünün bu kadar orantısız olarak, muhalif sesleri kesmek için kullanılmasına Adalet ve Kalkınma Partisi nasıl tevessül ediyor ve bu partiye gönül verenler veya milletvekilleri nasıl bunu yapan bürokratlara sessiz kalıyorlar?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Şu İletişim Başkanlığı her akşam yandaş gazetelerin "Biraz daha büyüt, biraz daha büyüt manşetini." diye, muhalefete hakaret dolu manşetlerini görüp, onay verip basıma sokarken bu Basın İlan Kurumunun bu yaptıklarına daha ne kadar sessiz kalacaksınız, bu konuda AKP'den hiç mi tepki yükselmeyecek, gerçekten merak ediyoruz.

Sayın Başkan, bugün çok üzücü bir haber aldık. Orhan Aydemir, bu Meclis Genel Kurulunun emekçisi, otuz beş sene bu Mecliste fotoğraf çekti. Benim şahsen Mecliste tanıdığım ilk personeldi çünkü geldik, bir fotoğraf çekirmek lazımdı, indik, güler yüzlü, son derece nazik, işini çok önemseyen Orhan ağabeyimiz ilk fotoğrafımı 2011 seçimlerinden sonra çekti, onun çektiği fotoğraf da hâlen daha albümlerde, kimliklerde kullanılıyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Hepimizde emeği var. Parti ayrımı yapmaksızın hepimize güler yüzle hizmet etti, buralarda koşturdu. Dönemin Başbakanının, şimdiki Cumhurbaşkanının fotoğraflarını -o zaman Cumhurbaşkanı fotoğrafçıları gelip görev yapmıyordu, Genel Kurula bir tek Orhan ağabey girebiliyordu- bütün partilerin genel başkanlarının, grupların fotoğraflarını çekti. Kanserle boğuşuyordu, sağlığını takip ediyorduk, maalesef, bugün yaşamını yitirdi. Kendisini bir kez daha minnetle, rahmetle anıyoruz.

Gruplardan bir kişinin vefatı durumunda fotoğrafını -büyük ihtimalle de onun çektiği fotoğrafı-buralara koyuyoruz. Takdir sizde olmak üzere, bugün, Genel Kurulda, sizin takdir edeceğiniz bir yere kendisinin fotoğrafını -bir milletvekilinin hayatını kaybettiğinde yaptığımız gibi- koyabilirsek bence Meclisimize çok uygun bir davranış olmuş olur Sayın Başkan. Bunu da Başkanlık Divanının takdirine arz ediyorum.

Bugün bir Anayasa mahkemesi kararı var, gerçekten ibret verici bir karar.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Anayasa Mahkemesi bu kararda -Soma’daki 301 madencinin ölümünü protesto etmek isterken Sıla Koç, Betül Öztürk Gülhan’ın yüzlerine biber gazı sıkıldı- “Bu yapılan müdahaleyle hem insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının maddi ve usul boyutunun hem de toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ihlal edildiğine hükmediyoruz.” diyor. Koç ve Gülhan’a yirmişer bin lira manevi tazminat ödenmesine hükmediyor. Umarım, artık, polisin barışçıl gösterilere müdahale etmekten uzak duracağı, bizzat İçişleri Bakanının kanunsuz emirlerinin tatbik edilmeyeceği ya da bu emirlerin verilmeyeceği, insanların temel hak ve özgürlüklerini kullanabileceği günlerin gelmesi noktasında bu kararın ön açıcı, kolaylaştırıcı, çabuklaştırıcı olmasını ümit ediyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Soma’ya, cumhuriyet tarihinin en büyük iş cinayetine yönelik bu kararın ardından bir kez daha hatırlatmak istiyoruz ki bu tip gösteriler anayasal haktır, bu gösterilere müdahale hukuksuzdur, orantısız güç ve biber gazı da vicdansızlıktır. “Emri ben verdim.” diyen İçişleri Bakanının yaptığı da kanuna aykırı emirdir, uygulanmaması gereken emirdir. Süleyman Soylu’nun bu konularda son günlerdeki tavırlarına karşı da Anayasa Mahkemesinin bu kararı yön gösterici, menedici ve ibret verici niteliktedir.

Sayın Başkan, son olarak, önemli bir tartışma yürüttük geçmişte. Varlık Fonu kuruldu ve kurulan Varlık Fonuna, bu ülkenin çok önemli değerleri, Türk Hava Yollarından TÜRK TELEKOM’a, Ziraat Bankasından Halk Bankasına, Türkiye Petrolleri, BOTAŞ, PTT, TÜRKSAT...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın lütfen.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – ...Borsa İstanbul, Millî Piyango, Devlet Demiryolları, Denizcilik İşletmeleri, Eti Maden, Kayseri Şeker, ÇAYKUR, Türkiye Jokey Kulübü ve Antalya, Aydın, İstanbul, Isparta, İzmir, Kayseri, Muğla’da hazineye ait bütün taşınmazlar devredildi. Sonra da Varlık Fonu, Sayıştay denetimine tabi tutulmadı. Biz dedik ki: Bu yanlış, Sayıştay denetimi olmalı. Dediler ki: “6741 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesine göre denetlenecek.” Yani Cumhurbaşkanı’nın başında olduğu Varlık Fonu, çıkarılan kanunun 6’ncı maddesine göre, kendince bir denetime tabi tutulacak.

Recep Özel, hadi hukuka saygısızsın, bari Parlametoya biraz saygın olsun. Birazcık...

RECEP ÖZEL (Isparta) – Ne yaptım ben sana ya?

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ya sürekli konuşuyorsun!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Ne yaptım ben sana? Kendi aramızda bir şeyler söyledim.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – İncicamımızı bozuyorsun ya! Gözünü seveyim ya!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Uyarırsın yani! Seni dinlemek zorunda değilim ki ben! Hayırdır?

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Bülent Turan her seferinde dönüp bizim arkadaşlarımızı uyarır burada.

RECEP ÖZEL (Isparta) – Bir şey değil ki, biz bir şey paylaşmıyoruz ki! Biz bir şey yapmadık ki efendim!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Böyle bir şey olmaz Sayın Başkan.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun Sayın Özel.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Daha nazik uyarabilirsiniz, Özgür Bey ya!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ya sen, Sayın Turan, her seferinde dönüp bizim gruba ağır ağır laflar ediyorsun, biz de diyoruz ki: “Susun arkadaşlar, Grup Başkan Vekili konuşuyor.”

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Sana bağırırsa müdahale ederim.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ya gözünüzü seveyim, yapmayın ya!

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Daha sakin ol, daha günün başındayız. Bir şey yok.

BAŞKAN – Sayın Özel, siz sözlerinizi tamamlayın.

RECEP ÖZEL (Isparta) – Biz kendi aramızda bir şey konuştuk.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Recep Özel, kendi aranızda bir şey konuşacaksınız, gidip orada konuşacaksınız, burada konuşmayacaksınız!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Biz kendi aramızda konuşuyoruz, sana ne kardeşim ya! Sana ne kardeşim! Sana ne!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Bana ne olur mu ya, ben konuşuyorum!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Sana ne tabii!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Haddini bil!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Sen de haddini bil!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Haddini bil!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Sen de haddini bil, şov yapma burada!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ya, ne şovu ya!

RECEP ÖZEL (Isparta) – Şovmensin sen ya, tam bir şovmensin sen!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Konuşturuyorsun, konuşturuyorsun sen! Git ya buradan! Bak, dışarıda konuş; gel, görevini burada yap.

RECEP ÖZEL (Isparta) – Sana ne kardeşim ya!

ATİLA SERTEL (İzmir) – Bak, o zaman, hiç konuşturmayız ha!

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Biz de Bülent Turan’ı konuşturmayız o zaman, öyle şey mi olur! Saygılı ol biraz!

BAŞKAN – Birleşime beş dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 15.18

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 15.35

BAŞKAN: Başkan Vekili Süreyya Sadi BİLGİÇ

KÂTİP ÜYELER: Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa), Emine Sare AYDIN YILMAZ (İstanbul)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 44’üncü Birleşiminin İkinci Oturumunu açıyorum.

36.- *Manisa Milletvekili Özgür Özel’in, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanıyedi’ye Allah’tan rahmet dilediğine, “evrensel” gazetesinin Basın İlan Kurumunun ilan ve reklam kesme cezasına yaptığı itirazı, vefat eden Meclis fotoğrafçısı Orhan Aydemir’e Allah’tan rahmet dilediklerine ve Orhan Aydemir’in fotoğrafının milletvekillerinin vefatında olduğu gibi Genel Kurul salonuna konulmasının Meclise uygun bir davranış olacağına, Anayasa Mahkemesinin Soma maden faciasının protestosu sırasında polis müdahalesi sonucu yaralanan Sıla Koç, Betül Öztürk Gülhan’ın başyurucusuna ihlal kararı vermesinin ibret verici olduğuna, Varlık Fonunun Sayıştay denetimine tabi tutulmadığı gibi Varlık Fonu denetim raporunun Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmediğine ilişkin açıklaması (Devam)*

BAŞKAN – Görüşmelere kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Sayın Özel, sizde kalmıştık.

Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, Türkiye’nin çok önemli değerleri ve şirketleri, kamu bankaları Varlık Fonu bünyesine devredildi, o süreçte biz bunun Sayıştay denetimine tabi olması gerektiğini söyledik. Denildi ki: “6741 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesine göre denetlenecek.” Kim denetleyecek? Kendi kendini denetleyip bir rapor yolluyorlar. Bu rapor Plan ve Bütçe Komisyonuna gelecek. Kanunun 6’ncı maddesi ne diyor? Ekim ayına kadar gelmesi lazımdı. Yani 2018’in raporu 2019’un Ekiminde sunulacak. Gelmedi, Plan ve Bütçe Komisyonu da bu Varlık Fonu denetim raporunu görüşemedi. Ne durumla karşı karşıyayız? Kendi değiştirdiği Anayasa’ya kendisi uymayan iktidar şimdi de kendi çıkardığı Varlık Fonu Kanunu’nun denetim maddesine uymuyor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Düşünün ki bu ülkenin Varlık Fonunu bu ülkenin Meclisi adına denetim yapan Sayıştayın denetlemesi lazım. “Hayır, kendisi bir denetim raporu sunacak...” Hiç olmazsa buna uyun, Plan ve Bütçe Komisyonu bunu görüşün; bunu da sağlamadılar.

BAŞKAN – Benim İç Tüzük 64’e göre girmemem gerekiyor ama ben Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı olduğum dönemde bu düzenleme yapıldığı için...

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Buyurun.

BAŞKAN - Yani Varlık Fonu kendisi bir rapor sunmuyor. Şöyle: Bağımsız denetim şirketinin raporu üzerinden yapılan bir denetimle ilgili, Varlık Fonu yönetiminden bağımsız olmak üzere bir rapor buraya geliyor ama geciktiği ise doğrudur tabii.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, anlatmaya çalıştığımız şu: Şimdi, Varlık Fonu Kanunu Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında çıktı. Sayıştay denetimi yok, özel bir usulle denetlenecek, Meclise sunulacak ama vahim olanı bunu da yapmıyorlar. Yani Varlık Fonunun denetim raporunun Meclise sunulup en geç ekim ayında gelip 2019’da görüşülmesi lazımdı.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ve bu konu Meclisin önemli denetim görevlerinden bir tanesidir. Bunun ortadan kaldırılmasını kabul edilebilir bulmuyoruz. Tüm siyasi partileri ve özellikle Adalet ve Kalkınma Partisini, Varlık Fonu raporunun bir an önce Meclise gelmesi ve Plan ve Bütçe Komisyonunda incelenmesi konusunda hassasiyet göstermeye, tutum takınmaya davet ediyoruz.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Turan.

37.- Çanakkale Milletvekili Bülent Turan'ın, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine, Mısır polisinin Anadolu Ajansı Kahire Ofisini basarak çalışanları gözaltına almasını kınadıklarına ve konuyu yakından takip ettiklerine, Hakk'ın rahmetine kavuşan Meclis fotoğrafçısı Orhan Aydemir ile 16 Ocak yazar Afet Ilgaz'a ölümünün 5'inci yıl dönümünde Allah'tan rahmet dilediklerine, 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisinin kapatılmasıyla Türk siyasetinin bir utançla daha karşı karşıya kaldığına ve Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan Hoca'yı rahmetle yâd ettiklerine, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki Varlık Fonu denetim raporuyla ilgili ifadelerine ilişkin açıklaması

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Dün, Hakkâri Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada Piyade Sözleşmeli Erlerimizden Tolga Kaplan ve Sait Miyanyedi şehit oldular, 2 askerimiz de yaralandı. Şehitlerimize Allah'tan rahmet diliyorum, yaralı Mehmetçiklerimize de acil şifalar diliyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Mısır polisi Anadolu Ajansının Kahire Ofisini basarak 1'i vatandaşımız, 4 çalışanı gözaltına aldı; şiddetle kınıyoruz. Dün bu konuyu Meclisimizde değerlendirmiştik. Tüm dünyada basın özgürlüğü savaş ortamında bile asla ihlal edilemez bir prensiptir, bir dokunulmazlıktır. Ajans çalışanlarını derhâl serbest bırakmalarını ümit ediyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Konuyu yakından takip ediyoruz. Ümit ediyorum, arkadaşlarımız bir an önce sağ salim özgürlüğüne kavuşurlar.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; yıllarca Genel Kurulda fotoğraflarımızı çeken, emek veren, Gazi Mecliste birçok anı ölümsüzleştiren Meclisimizin değerli fotoğrafçısı Orhan Aydemir ağabeyimiz dün Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kendisine Allah'tan rahmet diliyoruz; ailesine, yakınlarına başsağlığı diliyoruz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bugün önemli gazeteci ve yazarlarımızdan Afet Ilgaz'ın vefatının 5'inci yılı. Bir Çanakkale Vekili olarak, Çanakkale Ezine doğumlu hemşehrimiz Afet Ilgaz Hanımefendi'ye de Allah'tan rahmet diliyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bugün Türk demokrasi tarihinde “kara leke” diye ifade edilen günlerden bir tanesi.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) - 28 Şubat 1997'de başlayan malum süreçten sonra 16 Ocak 1998'de Türk siyaseti bir utançla daha karşı karşıya kaldı; Refah Partisinin kapatılmasıyla demokrasi âdeta bir darbe yedi, siyasi hayatımızda önemli bir yeri olan bu partinin kapatılması maalesef bugün gerçekleştirildi. Türkiye'de, her alanda olduğu gibi demokrasi alanında da önemli gelişmeler yaşandı; artık parti kapatmaları tarihte kaldı, gündemden kalktı, Türkiye bu konuda önemli bir mesafe aldı. Bu duygularla, demokrasiye vurulan darbenin en büyük mağdurlarından Refah Partisinin Genel Başkanı kıymetli Necmettin Erbakan Hocamızı da rahmetle yâd ediyoruz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; az önce Özgür Bey'in ifade ettiği konuyla ilgili de şunu söylemek isterim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Belli konulardaki rapor görüşmelerini -KİT raporu olsun, Kamu Denetçiliği Kurumu raporu olsun, bunları- tüm partilerle görüşerek, belli bir hassasiyetle değerlendirerek, ortak bir gün belirleyerek Genel Kurulda görüşme imkânı bulmuştuk. Bu komisyon raporlarının görüşülmesini çok kıymetli buluyoruz, önemli buluyoruz. Bahsedilen konuda, ümit ediyorum, Genel Kurulun hassasiyetini Plan ve Bütçe Komisyonumuzda mutlaka paylaşacaktır.

BAŞKAN – O, Komisyonla görüşülüyor zaten, Genel Kurula gelmiyor.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Onu diyeceğim Sayın Başkan. Genel Kurulun bu hassasiyetini ilgili komisyon da değerlendirerek bir an önce bu adım atılacaktır.

Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Ben teşekkür ediyorum.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Bülbül, buyurunuz.

38.- Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün, Kayseri Milletvekili Çetin Arık'ın yaptığı gündem dışı konuşmasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkanım, daha önce cevap vereceğimizi belirttiğimiz Cumhuriyet Halk Partisi Kayseri Milletvekili Sayın Çetin Arık'ın gündem dışı konuşmasıyla ilgili olarak bir iki değerlendirme yapmak gerektiğini düşünmekteyiz.

Şimdi, burada, öncelikle Kayseri Kocasinan Belediyesinin Milliyetçi Hareket Partili meclis üyesinin sahte tapu düzenlediğini -tutanakları aldım, tutanaklardan okuduğum husus budur- ve Gülkız teyzenin arsasına 10 katlı bina diktiğini ifade etmiştir.

Şimdi, öncelikle şunu ifade etmek lazım: MHP'li belediye meclis üyesinin bu yönde bir sahte tapu düzenlemek... Ki çok ciddi bir iddihadır bu sahte tapu düzenleme meselesi, bu çok ciddi bir meseledir.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Savcıya versin böyle bir şey varsa.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - Bununla ilgili olarak bir yargı süreci olmalıdır, bunun soruşturulması gerekmektedir, kaldı ki bir soruşturma sürecinin de olduğu anlaşılmaktadır. Burada, hakkında kesinleşmiş bir yargı kararı olmaksızın, Anayasa'mızda çok açık bir şekilde ifade edilen masumiyet karinesinin hilafına hareket ederek, hakkında kesin bir hüküm olmayan, suçlanmayan, hüküm giymeyen bir kişi hakkında "Sahte tapu düzenledi." diyerek Meclis kürsüsünden bu şekilde ifade ve isnatta bulunulması hukuki anlamda hiç doğru bir şey olmadığı gibi, Meclis çatısı altında da ifade edilmesi uygun olmayan bir husustur, bir görüştür.

Şimdi, burada, meclis üyemizle görüştüğümüzde -Kayseri Milletvekilimizle de beraber bir temas kurduk- meselenin yargıya aktarıldığını, bu konuda kriminal incelemelerin yapıldığını, daha sonrasında...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Devam edin lütfen.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - ...bu arsayla alakalı geçmişte yapılmış bir kat karşılığı sözleşme olduğunu, bu kat karşılığı sözleşmede bu “habersiz” dediğiniz Gülkız teyzenin noterde sol el parmağıyla işaretlediği bir sözleşme olduğu ve devamında, mirasçıların, Gülkız’ın bizzat oğlunun bu apartmanda bir dairede oturduğunu ifade etmiştir; bir izaleişiyyü davası da açılmış olduğunu ve görülmekte olduğunu ifade etmiştir. Bu, hukuki bir uyumsuzluktur. Bu hukuki uyumsuzlukta kim haksız çıkarsa, kimin sıkıntısı varsa tabii ki bedelini ödeyecektir, hukuk bunun gereğini yapacaktır. Fakat burada ileri bir değerlendirmeye âdetâ bir suçlama noktasında sanki hüküm giymiş gibi bunun ilan edilmesi, bu noktada bizim meclis üyemizin de kişisel haklarına oldukça önemli bir saldırıdır, bir iftira niteliği taşımaktadır. Bu konuda bir düzeltme yapılmasını, böyle bir yargı kararı olmadığını, bu manada kendisinin hüküm giymediğini, sahte tapunun bizzat belediye meclis üyemiz tarafından...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Şimdi böyle bir değerlendirme olmadığını ifade etmek lazım.

Sizler de çok iyi biliyorsunuz ki bu dönemdeki bütün görevden almalarda konuşulduğu gibi, kayyum atamalarında konuşulduğu gibi bunların hepsi bir tedbir işlemdir. Bu, hakkında kesin hüküm olduğundan dolayı yapılan bir işlem değil; bu, yargılamanın önünü açmak ve bu noktada herhangi bir istifhama sebep olmamak üzere tedbiren yapılmış bir uygulamadır. Dolayısıyla, İçişleri Bakanlığının bu kararına istinat edip -dayanarak- böyle bir değerlendirme yapmak hiç uygun olmamıştır. Bu konunun düzeltilmesinde yarar olduğu kanaatindeyiz.

Ayrıca, Sayın Çetin Arık’ın konuşmasında yaptığı, özellikle “Hiçbir siyasetçi için Türkiye’de bu tek adam sisteminde can ve mal güvenliği yok.” şeklindeki CHP değerlendirmesi üzerine...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – ...bunun uygun bir değerlendirme olmadığını ve MHP tarafından da kabul edilmediğini ifade eden Grup Başkan Vekilimizin bu ifadesine karşı Sayın Çetin Arık “Her kim ki Türkiye’yi uçuruma itmek için siyaset yapıyorsa alçaktır, namussuzdur.” ifadesini kullanmıştır. Ben de bu ifadeyi aynen tekrar ediyorum. Daha bunun başka bir söze ihtiyacı yok. Bunu değerlendirecek olan, tabii ki -eğer bu noktada hukuken bir sıkıntı varsa- yüce yargıdır, bunun ötesinde de yüce Türk milletidir. Bu noktada daha fazla bir değerlendirme yapmaya ihtiyaç olmadığını düşünüyorum.

Yalnız, bu demin ifade ettiğim gibi, sahte tapu meselesinden bizzat kendisinin hüküm giymediği, suçlanmadığı bir meseleyle ilgili olarak böyle değerlendirilmiş olmasını da kabul etmediğimizi ifade etmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Sayın Özel...

39.- *Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine, Grup Başkan Vekillerinin Genel Kurulda yaptıkları her türlü değerlendirmeyi önemli gördüklerine, her parti için üzerinde mutabakata varılması gereken konuların tartışılacağı bir toplantının yapılmasını beklediklerine ilişkin açıklaması*

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, hatibimiz, konuşmasını bir bütün olarak ele aldığımızda, Milliyetçi Hareket Partisinin Sayın Grup Başkan Vekili Erkan Akçay'ın “‘Türkiye’de can ve mal güvenliği yok.’ diyenler.” diyerek peşine söylediklerini biraz önce Sayın Grup Başkan Vekili de tekrar etti ve o da Kayseri’de, Kayseri kamuoyunda çok tartışılan, orijinal tapunun ve tahrif edilmiş tapunun gazetelerde basıldığı, elden ele dolaştığı bir olayı bu konuya kanıt olarak gösterdi. Elbette ki yargılama süreci tamamlanmadığı için bu konunun kesinleştiğiyle ilgili bir ifade kullanmadı ama kendi savını desteklemek üzere de İçişleri Bakanlığının ilgili belediye meclis üyesini görevden aldığını söyledi. Dolayısıyla, bu suçlama Milliyetçi Hareket Partisine yapılan bir suçlama olmaktan da çıkmış oluyor; görevden alınmış ve şu anda -Milliyetçi Hareket Partisinin kendi iç hukukunda durum nedir bilmiyoruz ama- belediye meclis üyesi olarak, MHP’li bir belediye meclis üyesi olarak anılmıyor zaten.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Açılım sistemi...

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Ama bir mal güvencesinin ortadan kaldırıldığına siyasi bir kanıt olarak, yoksa hukuki bir kanıt olarak değil. Hukuki kanıt mahkemeye sunulmuş durumda, kararı adalet mekanizması verecek.

Ancak Cumhuriyet Halk Partisi “Bu ülkede can ve mal güvenliği yok.” dediğinde buna tepki gösterenlere biz hep şunu söylüyoruz: Bizim örneğin OHAL’le ilgili eleştirilerimize de “Türkiye’ye yabancı sermayenin gelmesini engel oluyorsunuz.” diyorlar. Oysaki OHAL olan yere yabancı sermaye gelmiyor, yoksa biz bunu söyledik diye değil. Yani bir uçak içinde yabancı sermayedarlar ve parasıyla inerken ineceği havaalanının ışıklarını kapatmak neyse OHAL ilan etmek de oydu. Sonra o uçak pas geçince biz diyoruz ki: “Gördünüz mü bak, ışıkları kapattınız diye oldu.” Diyorlar ki: “Yok, siz ışıkları kapattığımızı söylediniz diye oldu.”

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Açır mısınız mikrofonu.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Uçaklar, pistin karanlık olduğunu söyleyenler yüzünden değil, pistin ışıklarını kapatanlar yüzünden pas geçerler ya da giderler. Türkiye’de can ve mal güvencesini ortadan kaldırdığınız zaman insanlar Türkiye’ye gelmez, bunu söylediğiniz zaman değil.

Bir bütün olarak ifademiz, siyasi bir çelişkiye siyasi bir kanıt yönündedir. Hukuki kararı hep beraber takip edeceğiz. Yalnız, Kayseri kamuoyunun çok yakından takip ettiği çok sorunlu, çok şüpheli bir alandır.

Bunun dışında, içeride sizinle de konuştuğumuz gibi bazı konuların Mecliste, kesinleşmeden veya kesinleşse bile konuşulup konuşulmaması hususunda Grup Başkan Vekillerinin değerlendirme yapmasını -sizlerin de varlığında- önemli görüyoruz. İki yıl oldu; Meclisi yöneten Başkan Vekilleri ile Grup Başkan Vekillerinin bir toplantı yapmasını, her parti için üzerinde mutabakata varılması gereken konuların tartışılacağı bir toplantı olmasını bekliyoruz; daha hâlâ bu toplantı da yapılmadı.

Teşekkür ediyoruz.

BAŞKAN – Bu toplantının yapılmasını önemsiyorum. Ben de içeride -burada da söylerim bunda sıkıntı yok ama- Genel Kurulda yereli, bir yerel siyaset adına bu kadar çok burada tartışmayı Genel Kurul için, Meclisin itibarı için doğru bulmadığımı söyledim. Bir de, insanların aileleriyle falan uğraşmanın, bunları burada dile getirmenin tamamen yanlış olduğunu ifade ettim.

Bunu yapalım ama, önemsiyorum.

Sayın Bülbül, buyurun.

40.- *Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbul'ün, Manisa Milletvekili Özgür Özel'in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması*

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - Sayın Başkanım, teşekkür ederim.

Şimdi, tabii, bu bütün partilerimizi, bütün Türk siyasetini ilgilendiren bir mesele. Yani Türkiye'de itibar suikastından çok çekildi, çok sıkıntılar yaşadık. Yani hiç kimsenin şahsına, ailesine, aile efradına... Bu noktada sabit olmayan bir meseleden dolayı söz ederken en azından "İddia ediliyor." gibi bir kelimeyle, bir cümleyle belki bir şeyler söylenebilirse de... Sanki kesinleşmiş gibi, burada tutanakta, işte, "Sahte tapu düzenleyerek bina dikilmesi." olarak ifade ediliyor. Belki maksadını aşan bir ifade olmuş olabilir ama bundan sonra, Sayın Başkanımızın da ifade ettiği, sizlerin de ifade ettiği gibi, bu meselelere hep birlikte bir dikkat gösterirsek bu noktada kimsenin canı acımamış olur. Şimdi, burada, bu meclis üyesi yarın suçlanabilir, suçlu addedilebilir. Bugün itibarıyla Anayasa'mızın 38'inci maddesi kapsamında masum hükmündedir; anlatabiliyor muyum? Hani, bu noktada hep beraber hassasiyet gösterelim.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) - Bir itibar suikastı olabilir. Şimdi, bizim partimiz de bu noktada -Sayın Özel bahsetti tabii ki- bu konularda oldukça hassastır. Bu konularda herhangi bir duraksamaya yer vermeden gereğini her zaman yapmış bir siyasi partidir ama basında çıkan haberlerde de "MHP'li meclis üyesi" olarak çıktığı için, bunu hem partimiz açısından hem de burada olmayan bir meclis üyesinin hukukuna dair doğru gördüğümüz birtakım ifadeleri belirtmek adına söz aldık. Bu düzeltme ihtiyacını hissettik.

Ben teşekkür ediyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

Belki de bu süreçte İç Tüzük'ü daha düzgün çalıştırıp yani İç Tüzük'ün 156'ncı maddesiyle birlikte başlayan disiplin cezalarına ilişkin hükümleri net bir şekilde burada uygulamaya başlarsak belki de bunların bir kısmının bu şekliyle önüne geçmiş oluruz ama tabii, Parlamento, milletvekili arkadaşlarımız bu şeye düşmemeli.

Gündeme geçiyoruz.

Başkanlığın Genel Kurula sunuşları vardır.

VI.- BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

A) ÖNERGELER

1.- *Başkanlıkça, İzmir Milletvekili Cemal Bekle'nin, Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısı (4/56) ile Ordu Milletvekili Ergün Taşcı'nın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısının 16/1/2020 tarihinde Başkanlığa ulaştığına ilişkin önerge yazısı (4/57)*

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, İzmir Milletvekili Sayın Cemal Bekle'nin Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısı ile Ordu Milletvekili Ergün Taşcı'nın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden istifasına ilişkin yazısı 16 Ocak 2020 tarihinde Başkanlığımıza ulaşmıştır.

Bilgilerinize sunulmuştur.

İYİ PARTİ Grubunun İç Tüzük'ün 19'uncu maddesine göre verilmiş bir önerisi vardır, okutup işleme alacağım ve oylarınıza sunacağım.

VII.- ÖNERİLER**A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ**

1.- İYİ PARTİ Grubunun, Konya Milletvekili Fahrettin Yokuş ve 20 milletvekilinin, YSK'ye olan güvenin sağlanması, oluşan ve oluşabilecek mağduriyetlere karşı alınacak idari tedbirlerin belirlenmesi amacıyla 24/4/2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan (10/1096) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi

16/1/2020

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Danışma Kurulu 16/1/2020 Perşembe günü (bugün) toplanamadığından grubumuzun aşağıdaki önerisinin İç Tüzük'ün 19'uncu maddesi gereğince Genel Kurulun onayına sunulmasını saygılarımla arz ederim.

Dursun Müsavat Dervişoğlu

İzmir

Grup Başkan Vekili

Öneri:

Konya Milletvekili Fahrettin Yokuş ve 20 milletvekili tarafından YSK'ye olan güvenin sağlanması, oluşan ve oluşabilecek mağduriyetlere karşı alınacak idari tedbirlerin belirlenmesi amacıyla 24/4/2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan Meclis araştırması önergesinin diğer önergelerin önüne alınarak görüşmelerin 16/1/2020 Perşembe günü birleşimde yapılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Önerinin gerekçesini açıklamak üzere İYİ PARTİ Grubu adına Sayın Fahrettin Yokuş. Buyurun. (İYİ PARTİ sıralarından alkışlar)

İYİ PARTİ GRUBU ADINA FAHRETTİN YOKUŞ (Konya) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Yüksek Seçim Kuruluna olan güvenin yeniden sağlanması için verdiğimiz araştırma önergesi üzerinde söz almış bulunmaktayım. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bilindiği gibi, Yüksek Seçim Kurulu özel kanunlara göre milletvekilliği, il genel meclisi üyeliği, Cumhurbaşkanlığı, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği, muhtarlık, ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oylamalarına sunulmasında genel yönetim ve yargısal denetimi sağlamakla görevlidir. Yüksek Seçim Kurulunca alınan kararlar, bütün kamu kuruluşlarını ve görevlilerini bağlamaktadır. Yine, seçim sonuçlarına yapılacak her türlü itiraza karşı başvurulabilecek son merci Yüksek Seçim Kuruludur. Yüksek Seçim Kurulunun verdiği kararlar kesindir. Yüksek Seçim Kurulunun vermiş olduğu kararlara karşı herhangi bir yargı mercisine başvurulamamaktadır.

Devletin temel organlarından olan Yüksek Seçim Kurulu, bu tarafsız görevlerine karşı, son yıllarda yapılan seçimlerde çelişkili ve taraflı kararlarıyla ne yazık ki kurumsallığını kaybetmiştir. Seçim dönemlerinde, seçim sonuçlarını etkilemeye yönelik propagandaların taraflı yapılmasına Yüksek Seçim Kurulu göz yummuştur. Yine, basın ve yayın organlarının taraflı yayınlar yapmasına karşın önlem almayan Yüksek Seçim Kurulu, haksız bir rekabet durumunun oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Vatandaşlarımızın vatandaşlık görevlerini yaparak demokratik hakkı olan seçme ve seçilme hakkının güvende olabilmesi, temel hak ve özgürlüklere dayalı olması, Anayasa ve hukuk devletimizin görevidir. Yüksek Seçim Kurulu, ne yazık ki, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi seçimleri olmak üzere, siyasi iktidarın talimatıyla seçimi yenileme yoluna gitmiştir. Yüksek Seçim Kurulu, son yıllarda, her seçim öncesinde ve sonrasında en çok tartışılan kurum hâline gelmiştir. Her seçim dönemindeki şaibeli kararlarıyla bu kuruma güven, maalesef, tamamen sarsılmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu kurumunun kuruluş amacı dışına çıkarak taraflı olduğuna defalarca tanık olduk. Halka güven teşkil etmeyen çalışmaları hukuk devletimiz adına endişe verici duruma gelmiştir. Bunun bir örneğini de en son 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleşen mahalli idareler seçimlerinde gördük ki siyasi partilerin ve oy kullanan vatandaşların Yüksek Seçim Kuruluna olan inancı tamamen sarsılmıştır.

Buradan bir örnek verirse, bildiğiniz gibi Kırıkkale ilimizin Keskin ilçesinde seçimler bir gerekçeyle yenilenmiştir. 6 oy farkla seçimleri kazanan Millet İttifakı Belediye Başkanı Necati Alsancak Bey seçimi kazanmasına rağmen, bir hafta makamına oturmasına rağmen ve bütün itirazların reddine rağmen Yüksek Seçim Kurulu, seçimi kazanmış, makamına oturmuş bir belediye başkanını makamından indiriyor. Gerekçe? Efendim, 6 oy farkla kazanmış, oy kullanma ya da seçme ve seçilme ehliyetine sahip olmayan 8 kişi oy kullanmış. İyi de kardeşim, bunun sorumlusu, seçilen belediye başkanı mı? İlçe seçim kurulu yanlış yaptıysa, il seçim kurulu yanlış yaptıysa, Yüksek Seçim Kurulu yanlış yaptıysa faturayı seçilmiş belediye başkanlarına nasıl kesersiniz? İlçe seçim kurulu o listeleri ilan etmiyor mu? Gelin, hukuksa, adaletse bunları düzeltelim; gelin, ilçe seçim kurulu hata yaptıysa cezasını çeksin, il seçim kurulu yaptıysa cezasını çeksin, Yüksek Seçim Kurulu yaptıysa cezasını çeksin. Böyle bir yönetim anlayışı olabilir mi?

Değerli milletvekilleri, bilindiği gibi, tüm bu ve benzeri durumlar, maalesef Yüksek Seçim Kurulunun itibarını kaybetmesine sebep olmuştur. Seçme ve seçilme hakkının korunması, seçilen adayların ve seçmenin Yüksek Seçim Kuruluna güvenlerinin yeniden sağlanması, yaşamış olduğumuz mağduriyetlerin ve olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi için, geliniz, verdiğimiz araştırma önergemize destek veriniz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

FAHRETTİN YOKUŞ (Devamla) – Bir dakika efendim...

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

FAHRETTİN YOKUŞ (Devamla) – Böylece, Yüksek Seçim Kurulunu tekrar itibarlı hâle getirelim. Şu anda Yüksek Seçim Kurulunda, bütün bu yanlışları yapmış oldukları hâlde, maalesef pişkin pişkin oturan Seçim Kurulu üyelerine de ortak bir ders verelim diyor, hepimizi saygıyla selamlıyorum. (İYİ PARTİ sıralarından “Bravo!” sesi, alkışlar)

BAŞKAN – Halkların Demokratik Partisi Grubu adına Sayın Abdullah Koç, buyurun. (HDP sıralarından alkışlar)

HDPGRUBUADINAABDULLAH KOÇ (Ağrı) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sözlerime partimizin İstanbul il örgütüne yapılan saldırıyı kınamakla başlamak istiyorum. Hiçbir saldırının bizi yolumuzdan etmeyeceğini burada belirtmek istiyorum.

Değerli milletvekilleri, seçime dayalı tüm dengeleri sağlayacak ve tarafsız olması gereken YSK'nin görevlerini yerine getirmediklerini birkaç sözle dile getirmek istiyorum. Seçim esnasında ve sonrasında Cumhurbaşkanı 298 sayılı Seçim Kanunu'nun 65'inci maddesine açıkça aykırı davranmakta ve buna bağlı olarak da Anayasa'nın 103'üncü maddesini de ihlal etmektedir. Buna tarafsız kalan ve buna çanak tutan Yüksek Seçim Kurulu.

16 Nisan 2017'de Anayasa değişikliğinde mühürsüz milyonlarca oy pusulasını geçerli hâle getiren yine Yüksek Seçim Kurulu.

31 Mart seçimlerinde mazbataları elinden alınmış 6 belediye eş başkanımıza önce seçim vizesi veren, daha sonra da elinden almak suretiyle 2'nci sıradaki kişilere başkanlığı veren yine Yüksek Seçim Kurulu.

OHAL KHK'leri yüzünden mazbataların verilmemesi tam bir hukuk skandalıdır. 2972 sayılı Kanun kimlerin başkan olmayacağını, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'ndan almaktadır. Bu, 11'inci madde yollanmasında kamu hizmetinden yasaklı olan kişileri bildirmekte fakat KHK'yle uzaklaştırılan kişilerin başkan olmayacağı konusunda herhangi bir husus yok. Başkan seçilmemiş herhangi birine mazbata verilmesi bir hukuk garabetidir ve yapmış oldukları tüm işlemler tamamen hukuka aykırıdır. Şırnak'ta usulsüz seçmen kaydına da sessiz kalan yine Yüksek Seçim Kuruludur. Peki, böyle bir YSK'den seçim güvenliği beklemek mümkün müdür? Asla mümkün değildir. Seçim öncesinde ortaya çıkan tüm hukuksuzluklara sessiz kalmış ve eski uygulamaların hepsini bu Yüksek Seçim Kurulu yok saymıştır. 27 Aralık 2018'de trafik yasasının bulunduğu torba yasanın içerisinde Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin görevleri uzatılmıştır ve böyle bir YSK'den adalet beklemek de mümkün değildir. Seçme ve seçilme hakkı tamamen ihlal edilmektedir. İstanbul seçimlerinden sonra oy avına çıkıldı, "Kime oy verdiniz?" şeklinde halka yapılan baskıyla Anayasa'nın 25'inci maddesinin İçişleri Bakanlığı kanalıyla ihlali söz konusuydu, buna da sessiz kalan yine Yüksek Seçim Kuruluydu. Tarafsız ve bağımsız yargının ihlali yakın tarihte YSK'nin uygulamalarıyla ayyuka çıkmış durumdadır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ABDULLAH KOÇ (Devamla) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Buyurun.

ABDULLAH KOÇ (Devamla) – Değerli arkadaşlar, tarafsız ve bağımsız bir Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulabilmesinin, tamamen diğer bütün kurumlarının da özellikle adalet sisteminin de bağımsız ve tarafsız olabilmesinin pansuman tedbirlerden değil, yepyeni bir toplumsal sözleşmenin yapılmasından geçtiğini belirtmek istiyorum, hepimizi saygıyla selamlıyorum. (HDP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Zeynel Emre konuşacak. (CHP sıralarından alkışlar)

Buyurun.

CHP GRUBU ADINA ZEYNEL EMRE (İstanbul) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir demokrasi olarak yoluna devam edebilmesi için Yüksek Seçim Kurulunun görevini layıkıyla yerine getirmesi lazım. Şimdi, bildiğiniz üzere YSK bir yargı organıdır, dolayısıyla yargı organından dünyanın her yerinde beklenen 3 tane temel şey olur. Birincisi, yasalara uygun davranması yani Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkardığı yasalara uygun kararlar vermesi. İki: İçtihatlarla uygun davranması yani aynı yasalar, aynı koşullar devam ederken içtihatlarını değiştirmemesi, öngörülebilir olması. Üç: Tarafsız ve bağımsız olması.

Şimdi değerli arkadaşlar, bakalım bizde nasıl? Bu üç konuda da maalesef YSK iyi performans göstermiyor. Bir: En son Anayasa referandumunda yasanın açık hükmüne rağmen yani Türkiye Büyük Millet Meclisi iradesine rağmen mühürsüz oyların geçerli sayılmasına ilişkin karar verdi.

İki: 31 Mart yerel seçimlerinde hem yasanın hem yerleşmiş içtihatların aksine karar verdi. Bakın, Seçim Kanunu madde 112 "Gereğe ve delil gösterilerek itiraz edilir." demesine rağmen -özetle söylüyorum- birçok sandıkta gerekçesiz ve delilsiz bir şekilde yeniden sayım kararları verildi.

Biliyorsunuz, seçim hukuku şekli bir hukuktur. Belli süreler dâhilinde denetimler yapılır, ondan sonra kesinleşir. Daha sonradan seçim sonucunu değiştiren somut deliller ortaya konulursa bu iptal sebebi yapılabilir. YSK'nin tüm içtihatları bugüne kadar bu yöndeydi ama 31 Martta bunun tam tersi bir karar verdi.

Şimdi, gelelim tarafsızlık konusuna. Burada da çok vahim sıkıntılar var. Bakın, değerli arkadaşlar, İstanbul seçimleri için seçimin iptali ve yeniden yapılması kararı verilirken hemen hemen dilekçesi bile aynı olan Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesinde İYİ PARTİ'nin yaptığı itirazı reddetti, hemen hemen aynı. Böyle birçok örnek var yani geçmişten gelen çok örnek var ama güncel, hemen hemen aynı tarihlerde verdiği çelişkili kararlar bunlar.

Bir başka problemli durum değerli arkadaşlar, bakın, Yüksek Seçim Kurulu adaylık için başvuranları belirli şartları taşıyorsa, yasaya aykırıysa veto edebilir ama o denetimi yaptıktan sonra, seçim sonucu ortaya çıktıktan sonra "Sen seçilme yeterliliğini taşıyorsun." diyemez. Burada çarpıcı bir örnek var: Diyarbakır Bağlar ilçesinde yüzde 70 oy alan HDP'li belediye başkanına mazbata verilmedi, yüzde 25 oy alan AKP'li isme verildi. Şimdi, burada hiçbir demokrasi yok.

Değerli arkadaşlar, seçim kurulları adayı reddedebilir, bu ayrı tartışılabilirdi ama bu, seçmen iradesine tuzaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ZEYNEL EMRE (Devamla) – Şimdi, açıkçası, bu konuda tabii, çok uzun örnekler verilebilir ama uzunca bir süredir YSK sistemli bir şekilde yasaları ihlal ediyor. Aslında esas sorun şu: Esas sorun, YSK son dönemde tüm yüksek yargı organlarının yaşadığı sendromu yaşıyor. Ne o sendrom? Saray sendromu. Yani Erdoğan izin verirse, Erdoğan'ın izin verdiği sınırlar içerisinde ya da daha önceden ikna edilmek koşuluyla farklı kararlar verebilir ama bir konuda Erdoğan kararlıysa o konuda muhakkak öyle karar çıkıyor, YSK de bu konuda Erdoğan'ın kararlı olduğu her meselede âdeta esas duruşta duruyor. Biz uzun süredir söylüyoruz, siz de uzun süredir tepkisiz kalıyorsunuz. Bu sürdürülebilir bir şey değil, biz bu önerenin lehine oy kullanıyoruz. Bunun araştırılması bir dahaki seçimlerin sağlıklı olabilmesi için elzemdir diyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (CHP ve İYİ PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına Sayın Sabri Öztürk.

Buyurun. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

AK PARTİ GRUBU ADINA SABRİ ÖZTÜRK (Giresun) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; İYİ PARTİ Grubu Başkanlığının YSK'nin 31 Mart 2019 mahallî idareler seçiminde vatandaşımızın inancını sarstığını, bu nedenle YSK'ye yeniden güvenin sağlanması iddiasıyla vermiş olduğu Meclis araştırması açılması önerisi üzerine grubumuz adına söz almış bulunuyorum. Genel Kurulu ve aziz milletimizi saygıyla selamlıyorum.

Bilindiği gibi, çok partili demokratik seçimlerin yapılmaya başlandığı 1950'den beri Yüksek Seçim Kurulu görev yapmaktadır. Bugün, Anayasa'mızın 79'uncu maddesi ve 298 sayılı Kanun'la seçimlerin yönetim ve denetimi YSK'ye verilmiştir. Seçimlerin başlamasından bitimine seçimin düzen içinde yürütülmesi, dürüstlük içinde bütün işlemlerin yapılması, bütün şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevi Yüksek Seçim Kurulundadır.

Ülkemizde seçimler uzun bir tecrübeyle dünyadaki ülkeler içinde en iyi şekilde yapılmaktadır. Bu yüzden vatandaşımızın YSK'ye güveni tamdır zira dünyanın en gelişmiş ülkelerinde seçimlere katılım oranı oldukça düşükken ülkemizde seçimlere katılım oranı yüzde 85'lere varan, bazen aşan bir orandadır. Bu da vatandaşımızın Yüksek Seçim Kuruluna ne kadar güvendiğini göstermektedir.

Yüksek Seçim Kurulu, vatandaşın seçmen kaydı, oy kullanması, seçim sonuçlarının hızlı bir şekilde açıklanması gibi birçok konuda yenilik getirmiş, son derece örnek teşkil eden güzel çalışmalar yapmıştır. Bunlardan birkaç tanesine değinmek istiyorum.

2014'te yerel seçimlerde görev alan sandık kurulu başkanlarının cep telefonlarına oy verme günü yapacakları iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgilendirme mesajları -SMS- ilk defa gönderilmeye başlanmış, bundan sonra rutin olarak uygulanmaya devam edilmiştir.

Yine, yurt içi ve yurt dışında seçmen sorgulama hizmetine mobil uygulamalar aracılığıyla akıllı telefon ve tabletlerden erişim imkânı sağlanmıştır.

Yine, SEÇSİS sistemi hizmete sunulmuştur.

Mahallî idareler genel seçimlerinin sonuç tutanaklarının barkotlu olarak ilgili sandığa özel olarak üretilmesi sağlanmış, böylece tutanaklar oy verme süresinin bitiminden ilçe seçim kurullarında taranarak elektronik ortama aktarılmış ve eş zamanlı siyasi partilerle paylaşılarak seçimlerin şeffaflığı ve güvenilirliği artırılmıştır.

Ayrıca, taranan ıslak imzalı tutanaklar seçim sonuçlarının kesinleşmesinden itibaren Yüksek Seçim Kurulunun web adresinde yayımlanmaya başlanmış ve vatandaşın erişimine açılmıştır. Bu gibi güzel örnekleri çoğaltabiliriz.

Sayın milletvekilleri, Yüksek Seçim Kurulu binlerce personeliyle 57 milyon seçmenin bulunduğu ülkemizde seçimleri başarıyla yürütmektedir. Tüm dünyaya örnek teşkil eden böyle güzide bir kuruluşumuzu farklı düşüncelerle yıpratmak, halkın nazarında güvenini sarsacak söz ve yorumlardan uzak durmak gerektiği kanaatindeyiz.

Siyasi partilerimizin elbette görüş ayrılığı, farklı fikirleri, aralarında rekabet olabilir ancak bu görüş ayrılıklarının ülkemizin anayasal kurumlarını yıpratmaması gerektiği kanaatindeyiz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Devam edin, sözlerinizi tamamlayın.

SABRİ ÖZTÜRK (Devamla) – Oy milletimizin namusudur. Sandık milletimizin bizlere emanetidir. Buna sahip çıkmak hepimizin elbette görevidir. Seçimlerde olabilecek olası bir usulsüzlüğe önce biz karşı çıkarız. O yüzden, YSK gibi ülkemizin gözbebeği kurumları yıpratmamalıyız, onları tartışmaya açmamalıyız.

Bu düşüncelerle, ilgili bir Meclis araştırması önergesini yerinde bulmuyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – İYİ PARTİ grup önerisini oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Biz çokuz Başkanım.

DURŞUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Sayalım efendim.

MEHMET DOĞAN KUBAT (İstanbul) – Sayalım Başkanım.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Daha fazlayız.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, kâtip üyeler aynı fikirde mi?

BAŞKAN – Efendim?

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Kâtip üyeler aynı fikirde değil.

ÇETİN ARIK (Kayseri) – Cihazla açık oylama yapalım.

BAŞKAN – Kâtip üyeler arasında anlaşma olmadığı için...

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – İşlem bitti Başkanım.

BAŞKAN – Efendim, işlem değil, elektronik yapacağım, müsaade edin.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Başkanım, oylamayı yaptık ama az önce, işlem geçti.

BAŞKAN – Sayın Başkan, işlem geçti, itiraz var, kâtip üyeler arasında da bu konuda...

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Zamanında itiraz olması lazım Sayın Başkan.

BAŞKAN – Efendim, karar sayısı istemediler, sadece oylamanın sonucuna ilişkin bir itiraz söz konusu.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – İstemedim ki, “Say.” dedim.

BAŞKAN - Kâtip üyeler arasında da anlaşmazlık var, ben de bunun için bunu elektronik olarak yapacağım. İstiyorsanız geçelim arkaya, Grup Başkan Vekilleri, bu konuyu tartışalım.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Kaç defa oylayacağız o zaman?

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Hayır Sayın Başkan.

DURDUN MÜSAVAT DERVİŞOĞLU (İzmir) – Hayır efendim.

BAŞKAN - Elektronik oylamayı başlatıyorum. Üç dakika süre veriyorum.

(Elektronik cihazla oylama yapıldı)

BAŞKAN – İYİ PARTİ grup önerisi reddedilmiştir.

Halkların Demokratik Partisi Grubunun İç Tüzük’ün 19’uncu maddesine göre verilmiş bir önerisi vardır, okutup işleme alacağım ve oylarınıza sunacağım.

2.- HDP Grubunun, İstanbul Milletvekili Züleyha Gülüm ve arkadaşları tarafından, Hrant Dink cinayetinin araştırılması ve arkasındaki derin ilişkilerin açığa çıkarılması amacıyla 15/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan Meclis araştırması önergesinin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi

16/1/2020

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Danışma Kurulu 16/1/2020 Perşembe günü (bugün) toplanamadığından grubumuzun aşağıdaki önerisinin İç Tüzük’ün 19’uncu maddesi gereğince Genel Kurulun onayına sunulmasını saygılarımla arz ederim.

Hakkı Saruhan Oluç

İstanbul

Grup Başkan Vekili

Öneri:

15 Ocak 2020 tarihinde İstanbul Milletvekili Sayın Züleyha Gülüm ve arkadaşları tarafından Hrant Dink cinayetinin araştırılması ve arkasındaki derin ilişkilerin açığa çıkarılması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olan 4757 sıra numaralı Meclis Araştırması Önergesi’nin diğer önergelerin önüne alınarak görüşmelerinin 16/1/2020 Perşembe günü birleşiminde yapılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Halkların Demokratik Partisi Grubu adına önerinin gerekçesini açıklamak üzere Sayın Mahmut Toğrul, buyurun. (HDP sıralarından alkışlar)

HDP GRUBU ADINA MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, Meclisin sevgili çalışanları; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli Başkan, bundan tam on üç yıl önce 19 Ocak 2007 tarihinde İstanbul’da kurucusu olduğu ve yayın yönetmeni olduğu Agos gazetesinin önünde sevgili Hrant Dink alçakça bir cinayete kurban gitti. Öncelikle, burada sevgili Hrant Dink’i anarken anısı önünde saygıyla eğildiğimi bir kez daha

ifade etmek istiyorum. Hrant Dink'i bu sürece götüren olay 2004'te yazdığı bir yazıydı. 2004'te Sabiha Gökçen haberi nedeniyle önce ırkçı, milliyetçi kesimler tarafından hedef alınmış, bir nefret söylemi başlamış, önce Genelkurmay Başkanlığı bir açıklama yapmış, ardından Hrant Dink İstanbul Valiliğine çağırılmış, aba altından sopa gösterilerek tehdit edilmiş, milliyetçi, ırkçı gruplar her gün Hrant Dink aleyhine gösterilere başlamış ve maalesef Hrant Dink o dönemi şöyle anlatıyordu: "Bir güvercin tedirginliğiyle yaşıyorum ama biliyorum ki güvercinler bu ülkede öldürülmez." Gerçek düşüncesi buydu Hrant Dink'in ama maalesef, bu ülkede barış güvercinleri katledildi ve maalesef, bu sürece giden yolda hukuk da gereğini yapmadı. Bu sürecin, bu katliamın arkasındaki karar vericiler aslında kimlerdi, nasıl hayata geçirildi? Hiç kimse maalesef bunun gereğini yerine getirmede.

Hrant Dink cinayetinden sonra 3 ayı dosya açıldı. Bu ilk dosya katliamından hemen sonra Nisan 2007'de açıldı ama maalesef, katliamcılar örgüt üyeliğinden serbest bırakıldı. Ardından, Yargıtay itiraz etti -bu sefer mahkemeler süreci, takipsizlik- gerekli hassasiyet gösterilmedi ve maalesef, yine bu süreç akamete uğradı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşınan davayla ilgili, AİHM, Türkiye'de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yaşam hakkı, ifade özgürlüğü ve mahkemeye etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine oy birliğiyle karar verdi ama yine de gerekli sonuca ulaşılmadı.

Darbe girişiminden sonra dava bir kez daha açıldı. Davaya FETÖ ve FETÖ'nün o dönemki savcısı Zekeriya Öz de dâhil edildi fakat davada istenilen sonuç asla alınmadı.

Değerli arkadaşlar, aslında aynı nefret söylemi günümüzde de maalesef bir başka şekilde sürdürülüyor. Bu ülkede kamu çalışanları, hatta Hükümet yetkilileri maalesef her gün ayrıştırıcı, çatıştırıcı, kutuplaştırıcı bir dil kullanıyorlar. Hâlbuki Türkiye, bu noktada, nefret söyleminden büyük acıları yaşamış bir ülke. 6-7 Eylül olayları, Maraş katliamı, Sivas katliamı, Ape Musa'nın, Musa Anter'in katli, bunların hepsi nefret söyleminin sonuçlarıydı ama maalesef, biz bundan ders almış değiliz. Bugün aynı söylemlerle partimizin İstanbul il binasının önüne bunlardan, bu nefret söyleminden cesaret alarak oraya gidiliyor, havaya ateş açılıyor.

Tiyatroya katıldığı gerekçesiyle bu ülkede sanatçılar tehdit ediliyor. Aslında, değerli arkadaşlar, muhalifse herkese aba altından sopa gösterilerek bu tür sıkıntılı süreçlerin de yolu bir şekilde açılmış oluyor. Bunlarla ilgili cezasızlık da maalesef devam ediyor değerli arkadaşlar. İşte bu nedenle Hrant Dink katliamının ardındaki nedenlerin araştırılması ve bundan, gerekli derslerin çıkarılması elzemdir. Gelin, hep beraber bu karanlık katliamı aydınlatalım ve öyle bir şekilde aydınlatalım ki bu ülkede kimse bir daha nefret söylemini dillendirmeye cesaret edemesin.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sözlerinizi tamamlayın lütfen Sayın Toğrul.

MAHMUT TOĞRUL (Devamla) – Ama maalesef, dediğim gibi, Hükümetin kendisi bizatihi bu yolun yolcusu olduğu için, bu nefret söyleminin bir yerde sahiplenicisi ve kullanıcısı olduğu için biraz sonra göreceksiniz ki eller kalkacak ve sevgili Hrant'ın katliamının arkasındaki karanlık, karanlıkta kalmaya devam edecek.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. (HDP sıralarından alkışlar)

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Bülbül, buyurun.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

41.- *Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbul'ün, Gaziantep Milletvekili Mahmut Toğrul'un HDP grup önerisi üzerinde HDP Grubu adına yaptığı konuşmasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması*

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Sayın Başkan, kürsüde konuşan hatip konuştuğu sırada özellikle “Milliyetçi, ırkçı güruhun nefret söylemleriyle muhatap olduğu” derken Hrant Dink için sıralarımıza bakarak bu ifadeleri kullanmıştır.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Allah Allah!

BAŞKAN – “Öyle yapmadım.” diyor.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Öyle bir şey yapmadım Sayın Başkan.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Düzeltirsiniz, yapmadığınızı söylersiniz.

Şimdi, olay sadece bakıştan ibaret değil, “güruh” ifadesiyle neyi kastettiğini de anlatarak bunu açıklığa kavuşturmak mümkün. “Güruh” ifadesi çok çirkin bir ifadedir, “milliyetçi güruh” ifadesi yakışsız bir ifadedir; bu noktada, bunun düzeltilmesi gerektiği kanaatindeyim.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Gruplaşınca grupların neler yapacağını Maraş'ta, Sivas'ta, birçok yerde gördük Sayın Grup Başkan Vekili.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Biz Hrant Dink'in fikirlerine, düşünce dünyasına hiçbir zaman iştirak etmemişizdir, her zaman da şiddetli bir şekilde tepki göstermişizdir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Ancak cinayet meselesi başka bir şeydir, bununla da Milliyetçi Hareket Partisinin veya milliyetçi düşüncenin bu noktada töhmet altında bırakılmasını kabul etmiyoruz. Güruh “değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk ve sürü” olarak tarif edilmektedir Türk Dil Kurumunun sözlüğünde. Bu çok yakışsız bir ifadedir; milliyetçilik gibi, Türk milliyetçiliği gibi çok yüksek ve şerefli bir idealin hiçbir şekilde yan yana gelemeyeceği bir kelimedir diyor, saygılar sunuyorum.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Sayın Başkan, benim ifadelerim gayet net ve açıktı. Sadece o an oraya baktığımı düşünüyor Grup Başkan Vekili, farkında değilim. Kaldı ki ben sadece milliyetçi demedim.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Milliyetçi tarafını söyledim ben de.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – O dönemde ırkçı gruplar o süreci ne hâle getirdiler, toplumu nasıl harekete geçirmeye çalıştılar... Güruh da... Evet, bir grubun bir amaca yönlendirilip düşünmesi sağlanmazsa o grubun neler yapacağını Türkiye tarihindeki birçok örnekte gördük Sayın Başkan.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Milliyetçiler sürü değildir.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Benim Milliyetçi Hareket Partisine böyle bir kastım olmadı ama niye üstlerine aldılar, ona da şaşırılmış durumdayım.

MUHAMMED LEVENT BÜLBÜL (Sakarya) – Türk milliyetçiliği, Türk milliyetçiliği...

BAŞKAN – Sadece Milliyetçi Hareket Partisi olarak değil, genel olarak milliyetçiler olarak bir değerlendirme yaptı.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Milliyetçi ve ırkçı dedim Sayın Başkan, bir grubun tek bir tanımlaması olmaz.

VII.- ÖNERİLER (Devam)

A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ (Devam)

2.- HDP Grubunun, İstanbul Milletvekili Züleyha Gülüm ve arkadaşları tarafından, Hrant Dink cinayetinin araştırılması ve arkasındaki derin ilişkilerin açığa çıkarılması amacıyla 15/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan Meclis araştırması önergesinin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi (Devam)

BAŞKAN – Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Mustafa Sezgin Tanrıkulu.

CHP GRUBU ADINA MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 19 Ocak 2014 tarihinde Diyarbakır Koşuyolu Parkı'nda, İnsan Hakları Anıtı önünde, öğlen saatlerinde Hrant Dink'i anma töreninde şunlar konuşulmuştu: “Hrant’ı öldürenler halklarımızın ortak vicdanına kastetti. Hrant halkların demokrasi içinde, kardeşçe yaşaması için mücadele verdi. Devletin birçok güvenlik ve istihbarat kurumunun bilgisi ve gözetiminde, besleme çetelerce, gün ortasında, tarihteki mahsus teşkilatların yöntemleriyle uyumlu şekilde, Hrant’ı arkadan, alçakça vurdular. Tetiği çeken piyon sınırlı bir ceza olsa da ve görünürde ona yardım eden birkaç kişi yargılanıyorsa da cinayetin arkasındaki gerçek tablo aydınlatılmadı ve olayda sorumluluğu olan çok sayıda kamu görevlisi soruşturulmadı. Ermeni halkının hakikati gibi Hrant Dink’in katlinin hakikatının de üstü kapatılmak isteniyor. Ama biz hem Ermeni halkının hem de Hrant Dink cinayetinin hakikatini çok iyi biliyoruz.” Bu konuşmayı Hrant Dink gibi sevgili dostum Tahir Elçi 2014 tarihinde Hrant Dink’i anarken Diyarbakır’da yapmıştı. Hrant Dink de dostumdu ve öldüğü gün –geçen yıl da söylemiştim- cenazesinin başındaydım, öldürüldüğü yerdeydim. Aradan on üç yıl geçti, maalesef, 2-3 tetikçi dışında cinayet aydınlatılmadı.

Geçen yıl da bu kürsüden çağrıda bulunmuştum, yine çağrıda bulunuyorum Hükûmete, Cumhurbaşkanına çağrıda bulunuyorum: Bir Genelkurmay Başkanı Hrant Dink için neden MİT Başkanını arar; MİT Başkanı neden MİT İstanbul Bölge Başkanını arar; MİT İstanbul Bölge Başkanı neden İstanbul Valisini arar; İstanbul Valisi neden görevlilere talimat verir ve Hrant Dink’i makama çağırır ve Hrant Dink’le ilgili olarak da Vali Yardımcısı konuşur? Bütün bunlar aydınlatılmadı. MİT Yasası’nda engeller var. Devam eden duruşma 14. Ağır Ceza Mahkemesinde 18-20 Şubatta yapılacak. Ve MİT’e yazılan yazı var, bu görevlilerin mahkemede dinlenilmesi ve bilgilerine başvurulması noktasında. Ben bir kez daha buradan Adalet ve Kalkınma Partisi vasıtasıyla Hükûmete sesleniyorum, Cumhurbaşkanına sesleniyorum, MİT’e sesleniyorum: Eğer gerçekten bu cinayette dahliniz yoksa, bu cinayete katılmadıysanız ve sorumluluğunuz yoksa o zaman o görevlilerin mahkemede, 18-20 Şubat tarihlerinde beyanda bulunmasına ve sorulara açık hâle gelmesine izin verin. İzin vermediğiniz sürece... O zaman da siz Hükûmettiniz 2007 tarihinde, şimdi de Hükûmetsiniz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

MUSTAFA SEZGİN TANRIKULU (Devamla) – Adalet ve Kalkınma Partisi bu cinayetin işlenmesinden önce, işlendiği sırada ve işlenmesinden sonra Hükûmettir. Eğer gerçekten dahliniz yoksa, gerçekten yoksa MİT görevlilerinin MİT Yasası’na rağmen 18-20 Şubat tarihlerinde ağır ceza mahkemesinde dinlenilmesine izin verin. Yoksa Hrant Dink’in ölümü arkasındaki giz aydınlanmaz ve Adalet ve Kalkınma Partisinin tarihsel sorumluluğu devam eder diyorum. Tekrar Hrant Dink’i saygıyla, sevgiyle anıyorum ve seni unutmayacağız “...”(x)

Hepinize saygılar sunuyorum. (CHP ve HDP sıralarından alkışlar)

(x) Bu bölümde hatip tarafından Türkçe olmayan bir kelime ifade edildi.

BAŞKAN – Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına Sayın Pakize Mutlu Aydemir.

Buyurun. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

AK PARTİ GRUBU ADINA PAKİZE MUTLU AYDEMİR (Balıkesir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; HDP grup önerisi üzerine AK PARTİ Grubu adına söz almış bulunmaktayım. Genel Kurulu ve aziz milletimizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekilleri, Hrant Dink, 19 Ocak 2007 tarihinde menfur bir saldırı neticesinde vefat etmiş ve akabinde hemen soruşturma ve kovuşturmalar başlamıştır, adalet önünde faillerin cezalandırılması için davalar açılmıştır. Olayın faili Ogün Samast, yakalandığında 18 yaşından küçük olması nedeniyle İstanbul 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanması sonucu 2011 tarihinde adam öldürme suçundan yirmi iki yıl on ay hapis cezasıyla cezalandırılmış, karar Yargıtay tarafından 2012 tarihinde onanmıştır. Diğer sanıklar hakkında ise İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 17/1/2012 tarihinde kararlar verilmiş, yapılan temyiz incelemesi sonucunda ise -ayrıntısına tek tek girmeyeceğim kararlar hakkında - bozma ve onamalar gerçekleşmiştir. Hâlen devam eden yargılamalar ise 18, 19, 20 Şubat 2020 tarihlerinde görülmeye devam edecektir. Yargılama kısa süre içerisinde sonuçlanacak ve haklarında adalet tecelli etmiş olacaktır.

AK PARTİ hükümetlerimiz döneminde, her alanda elde etmiş olduğumuz kazanımlar ve reformlar sayesinde artık ülkemiz, faili meçhullerin aydınlatılmadığı bir ülke olmaktan çıkmıştır. Adalet Bakanlığımız, adalet alanında yapmış olduğu reformlar, günümüz şartlarına uygun yayınladığı genelgelerle AK PARTİ hükümetlerimizin, faili meçhuller başta olmak üzere adalet konusundaki hassasiyetini öne koymaktadır.

Önergede bahsedilen olaylar yargının gündemine gelmiş, bağımsız yargı tarafından soruşturulmuş, bir kısım soruşturma hâlen devam etmektedir. Ancak davanın seyrinin özellikle 17-25 Aralık yargı darbesinden sonra yargının ve emniyetin içerisindeki illegal yapının ortaya çıkmasından sonra değiştiğini de hep beraber görüyoruz ve hazırlanan 3'üncü iddianameyle beraber davadaki sürecin hızlandığını söylemek de artık mümkündür. Cinayetin FETÖ/PDY terör örgütü bağlantısına dair delillerin ortaya çıktığını 3'üncü iddianameyi okuduğumuz zaman daha net anlıyoruz.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; iddianamede özellikle şundan bahsediliyor: Dink cinayetini gerçekleştiren bazı kamu görevlilerinin, eylemi başından sonuna kadar planlayıp icrasının yolunu açtıkları ve denetledikleri, cinayetin işlenmesine nezaret ettikleri, potansiyel şüphelileri ve eylemi gerçekleştirenleri bildikleri hâlde FETÖ/PDY amaçları doğrultusunda Dink'in öldürülmesini engellemedikleri, aksine suça iştirak ettikleri belirtiliyor. Bu davada özellikle 3'üncü iddianameyle beraber, FETÖ elebaşı ve örgütün iltisaklı olduğu tespit edilen üyeler ile dönemin Jandarma görevlilerinin ve gazetecilerin de aralarında bulunduğu tutukluların İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesinde devam eden davanın duruşmaları da yukarıda bahsettiğim gibi 18-19-20 Şubat tarihlerinde yapılacaktır.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

PAKİZE MUTLU AYDEMİR (Devamla) – Eğer, devlet içerisinde çöreklenen illegal yapılar varsa yine bu illegal yapıların hukuki çerçevede zaman içerisinde nasıl ortaya çıkarıldığını ve hukuk önünde hesap verdiklerini unutmamak gerekiyor.

Devam eden bir dava var ve hızlanan bir dava var. Anayasa'nın 138'inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre “Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.” Devam eden davayla ilgili bir araştırma komisyonu kurulması İç Tüzük gereği mümkün değildir.

Bu nedenle, önerenin aleyhinde olduğumuzu belirtiyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.
(AK PARTİ sıralarından alkışlar)

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Buyurun Sayın Özel.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

42.- Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, Adalet ve Kalkınma Partisinin on iki yıldır Hrant Dink'le ilgili araştırma komisyonu kurulması talebine yönelik grup önerilerini reddettiğine ilişkin açıklaması

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, Adalet ve Kalkınma Partisi tam on iki yıldır Hrant Dink'le ilgili araştırma komisyonu talepleriyle ilgili grup önerilerini reddediyor, on iki yıldır. Asla doğru bulmadığımız bir milat var; bir suç örgütü varsa o sizin nasırıma bastığı tarihten önce suçsuz, o tarihten sonra suç örgütü olmaz. Ama velev ki bir an için bunun böyle olduğunu düşünseniz bile ne yapmış oldunuz? 2007'den 17-25'in gerçekleştiği tarihe kadar, yedi yıl boyunca muhalefet partileri, daha birçoğumuz buralarda yokken size “Gelin, bu cinayeti araştırılın.” dediler ve bugün sizin “paralel yapı” dediğiniz o Fetullah Gülen cemaatinin bu işte suçlu olduğunu, şüpheli olduğunu söylediler.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Adalet ve Kalkınma Partisi “ret” oyu kullandı hep başka gerekçelerle. Ne oldu o gün o “ret” oyunu kullananlar? Çok daha önceden bu FETÖ terör örgütünün Hrant Dink cinayetindeki payını, suçunu, iştirakini ortaya çıkarma imkânı varken buna karşı örgüt lehine oy kullanmış oldular. Şimdi pişmansınız, o anlaşılıyor ama yine reddediyorsunuz. Ama bu sefer çok önemli bir ayırt var.

BAŞKAN – Oylamayı yapmadım daha.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkanım, grupları adına reddedeceklerini söyledikleri için, aleyhte konuştuğu için...

Şunu söyleyeceğim Sayın Başkan, diyor ki: “Yasama meclisinde mahkemelerde görüşülen bir konu hakkında bu konu görüşülemez.” Şu an tartışmaya açtığı, Başkanlık Divanının...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) - Bu önergeyi Anayasa'ya ve İç Tüzük'e uygun görüp, aykırı görmeyip Meclis gündemine aldı Başkanlık Divanı ve bunu, şu andaki Başkanlık Divanı Anayasa'ya ve İç Tüzük'e uygun gördüğü ve reddetmediği -reddetme hakkı var- bu önergeyi müzakere ettiriyor; birazdan oylanacak.

Şimdi, diyorsunuz ki: “Bir usul tartışması veya bir idari itiraz...” Diyorsunuz ki: “Bu, burada görüşülemez.” Oysa Başkanlık Divanı, Meclis Başkanlığı uygun görmüş, görüştürüyor. Bu yaptığımız: “Biz buna ‘ret’ oyu vereceğiz çünkü görüşülemez.” Görüşülür, komisyon kurulur. Orada, Anayasa'nın menettiği, yargı yetkisinin kullanımına ilişkin şunu yapamazsınız, diyemezsiniz ki: “Ey filanca hâkim, sen niçin şunu delil olarak kabul etmedin? Sen niçin filancanın tanıklığını kabul etmedin?”

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Bu, yargı yetkisinin kullanımına ilişkin yasama faaliyeti yapmak olur ama Hrant Dink cinayetinin mahkemenin ilgilendiği boyutunun dışında, örneğin 2009 yılında söylenmiş “Bu işin içinde başka bir iş var.” diye. O mahkemenin o kararı alması mümkün değildi ama bu Meclis otursaydı, konuşsaydı, kuracağı komisyonla belki sizin bugün kürsüden söylediklerinizi o gün açığa çıkarabilirdi; bu yüzden, burada bunun görüşülemeyeceğini söylemek usul yönünden kusurludur. Başkanlık Divanı takdir etmiş, okumuş, getirmiş, müzakereye açmış, oylatıyor; siz “hayır” diyorsanız niyetinizi gizlemeden “hayır” deyin. “Biz hâlâ Hrant Dink cinayetinde konu görüşülürse partimizin aleyhine birtakım durumlar ortaya çıkabilir diye yine, on iki yıldır yaptığımız gibi ‘ret’ oyu kullanıyoruz.” diyebilirsiniz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Başkanım, bitiriyorum.

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – “Bu komisyonun kurulması Anayasa’ya aykırı.” dersiniz, o zaman neden Başkanlık Divanı bunu aldı getirdi? Neden Grup Başkan Vekilleriniz usul tartışmasıyla buna karşı çıkmadılar? Niçin daha önce benzer komisyonlar kuruldu? Darbeleri Araştırma Komisyonu darbeyle beraber, Rabia Naz Komisyonu Rabia Naz’ın... Şu anda kurduk mu Komisyonu? Rabia Naz’ın katil zanlıları şu anda yargılanmıyor mu? O konuda mahkeme yok mu? Nasıl Rabia Naz Komisyonuna üye veriyorsunuz? Nasıl oluyor? Darbeleri Araştırmaya üye veriyorsunuz, darbe ana davası yürüyor, Meclisin bombalanma davası yürüyordu o tarihte. O yüzden bu doğru bir yaklaşım değil. Bu konuda ortaya koyduğunuz şey, “Hrant Dink için biz de üzgünüz, ellerimizi FETÖ şampuanıyla yıkadık, temizlendik ama Anayasa’ya uygun olmadığı için...” Yok, öyle şey. Rabia Naz Komisyonuna...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Özel, bir dokun, bin ah işit. Yani bir dakikaya on dakika cevap veriyorsunuz maşallah.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Bu cevap için değil, önemli bir şey var.

Keşke usul tartışması açsalarmış.

Rabia Naz Komisyonuna üye veren AK PARTİ Grubu bu savunmayı yapamaz, söyleyeceğimiz budur; ya samimice “Hrant Dink’in davasının görüşülmesini doğru bulmuyoruz. Nasıl o zaman FETÖ’yü koruduysak bugün de koruyup kollamamız gerekenler var.” diyorsanız, onu yaparsınız. Bu savunma doğru bir savunma değil.

Teşekkür ederim. (CHP sıralarından alkışlar)

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Toğrul, İç Tüzük 60’a göre söz vermiyorum. Size burada 69’u uygulayacağım bir hüküm de yok, o yüzden söz veremeyeceğim.

Sayın Turan, buyurun.

43.- Çanakkale Milletvekili Bülent Turan’ın, Manisa Milletvekili Özgür Özel’in yaptığı açıklamasındaki bazı ifadelerine ilişkin açıklaması

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; öncelikle şunu ifade etmek isterim ki araştırma taleplerini çok saygıyla karşılıyoruz. Türkiye’de tartışma konusu olan hangi konu varsa bunun Mecliste gündem olmasını, bunun hassasiyetle takibini çok önemsiyoruz. Anayasa gereği

çizilen çerçeve bağlamında baktığımızda Mecliste her konu tartışılabilir, her konu hakkında da araştırma komisyonu kurulabilir. Arkadaşımızın ifade etmiş olduğu mesele, yargıya talimat vermeme yasağı tarzı sınırlardır. Bunu da anlayışla karşılamak durumundayız. Fakat şimdiye kadar hep ifade ettik.

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Önergemizi yasa dışı buldu.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Mahmut Hoca...

MAHMUT TOĞRUL (Gaziantep) – Ama biraz önce öyle söyledi.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Eğer bir sır perdesi varsa, bir sis perdesi varsa, bir engel varsa, bununla ilgili öncelikle ilgili kurumların yani yargının bu konuda adım atmasını, bunun takibini beraber yapmayı görev biliriz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

BÜLENT TURAN (Çanakkale) – Zaten komisyon kurma taleplerinin -şimdiye kadar olduğu gibi- tüm partilerin ortak yaklaşımıyla olduğunu da hatırlatmak isterim. Mesele -dediğiniz gibi- araştırmaksa, bu perdelerin kaldırılmasıysa bununla ilgili yargının zaten şu an önemli bir mesai harcadığını biliyoruz. İhtiyaç dediğimiz zaman da beraber oturur konuşuruz, adım atarız.

Teşekkür ediyorum Başkanım.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

VII.- ÖNERİLER (Devam)

A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ (Devam)

2.- HDP Grubunun, İstanbul Milletvekili Züleyha Güllüm ve arkadaşları tarafından, Hrant Dink cinayetinin araştırılması ve arkasındaki derin ilişkilerin açığa çıkarılması amacıyla 15/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmiş olan Meclis araştırması önergesinin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günkü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi (Devam)

BAŞKAN – Halkların Demokratik Partisi grup önerisini oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Sayın Çolakoğlu, buyurun.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

44.- Zonguldak Milletvekili Ahmet Çolakoğlu'nun, Hakkâri ili Çukurca bölgesinde atış eğitimi esnasında meydana gelen kazada şehit olan Piyade Sözleşmeli Er Tolga Kaplan ile hemşehrisi Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet dilediğine ilişkin açıklaması

AHMET ÇOLAKOĞLU (Zonguldak) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Hakkâri Çukurca bölgesinde silah eğitiminde meydana gelen kaza sonucunda şehit olan sözleşmeli erlerimizden Tolga Kaplan ve seçim bölgem olan Zonguldak ili Çaycuma ilçesi Dereköseler köyünden Sait Miyanyedi'ye Allah'tan rahmet, bütün şehit ailelerimize sabır, milletimize başsağlığı diliyorum.

Ayrıca, vatan savunmasında mücadele eden Mehmetçik'imizi de görevlerinde başarılar diliyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

Sayın Çolakoğlu'na söz verdim çünkü kendisi cenaze için Zonguldak'a gidiyordu ama cenaze bugün kalkmayacağı için geri geldi. O yüzden, İç Tüzük 60'a göre kendisine söz verdim. Bunu da Genel Kurulun bilgisine sunuyorum.

VII.- ÖNERİLER (Devam)*A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ (Devam)*

3.- *CHP Grubunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Gündemi'nin "Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler" kısmında yer alan, İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verilmiş olan (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi*

BAŞKAN - Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun İç Tüzük'ün 19'uncu maddesine göre verilmiş bir önerisi vardır, okutup işleme alacağım ve oylarınıza sunacağım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Danışma Kurulu; 16/1/2020 Perşembe günü (Bugün) toplanamadığından, grubumuzun aşağıdaki önerisinin İç Tüzük'ün 19'uncu maddesi gereğince Genel Kurulun onayına sunulmasını saygılarımla arz ederim.

Özgür Özel

Manisa

Grup Başkan Vekili

Öneri:

Türkiye Büyük Millet Meclisi gündeminin, "Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler" kısmında yer alan İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verilmiş olan (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırma Önergesi'nin görüşmesinin Genel Kurul'un 16/1/2020 Perşembe günü (Bugün) birleşiminde yapılması önerilmiştir.

BAŞKAN – Önerinin gerekçesini açıklamak üzere, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Ali Şeker.

Buyurun. (CHP sıralarından alkışlar)

CHP GRUBU ADINA ALİ ŞEKER (İstanbul) – Sayın Başkan, öncelikle, Meclisin emektarı Orhan Aydemir'i rahmetle ve saygıyla anıyorum, ailesine sabırlar diliyorum.

Ayrıca, iyi hekimlik için mücadele veren doktor Ali Özyurt'u kaybettik. Kendisinin iyi hekimlik yapılması için çok büyük çalışmaları, emekleri vardı; onu da saygı ve rahmetle anıyorum, Allah'tan rahmet diliyorum.

Bugün buraya, İstanbul'un değişik bölgelerinde yaşanan heyelan ve çökmelerle ilgili size bilgi vermeye ve bir araştırma önergesinin kabul edilip bunların sıkıntı yaşanmadan araştırılmasını talep etmeye geldim.

Buradaki bu haritada görüyorsunuz: Büyükçekmece, Beylikdüzü, Haramidere, Esenyurt ve Avcılar bölgelerinde çok ciddi kayma alanları var. Ve bunların bir kısmında, o hani dikey yapılaşmadan şikâyet ediyorsunuz ya, o dikey yapılaşmanın ürünleri var. Ve bu bölgelerde normalde 2 katlı yapıların bile yapılması sakıncalıyken buralara 30 kat, 40 kat binalar dikildi. Ve bunlar sağlam zeminde değil, Pisa Kulesi gibi yamulmak üzere ve bazıları da yamuldu, yıkıldı, yeniden yapıldı.

Şimdi, böylesi bir durumda, şöyle durduk yerde yıkılan binalar olduğu bir yerde, 3 katlı, 2 katlı binalar yıkılırken siz kalktınız 40-45 katlı böyle binalar yaptırınız, hem de bu heyelan bölgelerine ve burada binin üzerinde insan yaşayacak tek bir binada. Ve bu binin üzerinde insanın yaşayacağı binalar sağlam zeminde değil. Ve bununla ilgili olarak zemin etütleri doğru düzgün yapılmadı ve bunlara anormal kat yükseklikleri verildi. Ve burada yaşayanların deprem olmasını beklemelerine

gerek yok, zaten zemin kendiliğinden kayıyor ve bu binalarda hiç bir şekilde güvenlikleri yok. Şurada görüyorsunuz, kayan zeminler hemen altında, üstünde 40-45 katlı binalar. Bu, aslında devletin yükümlülüğünü, sorumluluğunu yerine getirmediğinin işaretleri. Siz dediniz ki: Biz, imar barışıyla merkezî olarak rüşveti merkezileştirelim, merkeze paramızı alalım, burada yaşayanlar ister ölsün ister kalsın, bizim umurumuzda değil. Avcılar’da depremden dolayı yıkılması gereken binalardan 74’ü hâlâ yıkılmamış durumda ve bir depremde 100 binin üzerinde -en az 100 bin- can kaybı bekleniyor ve biz hâlâ bozuk zeminlerde bu inşaatları yapmaya devam ediyoruz. “İstanbul’a ihanet edildi.” Evet, doğru, ihanet edildi ama o ihanetin sonucunda insanlar canlarını kaybedecekler. Bunların araştırılması gerekiyor, önlem alınması gerekiyor.

Sadece bu değil, özellikle Kanal İstanbul’un geçeceği güzergâhta, Avcılar kıyısı göl, lagün. Artık burası lagün olmaktan çıkıp akarsuya dönüşecek ve bu, heyelan bölgelerini tetikleyecek, orada yaşayan yüz binlerce insanı tehdit edecek. Bu kanalın Marmara ağzında zaten depremin yıkıcı etkileri bekleniyor; bu, akarsu hâline gelen bölge buradaki kaymaları ve zemin sıvılaşmalarını daha da artıracak, bu da başka bir probleme yol açacak.

Bizim talebimiz şudur: Bu yüksek yapıların olduğu yerlerde mutlaka bir araştırma yapılması gerekiyor insanlar bunun bedelini canıyla ödmeden önce.

Biliyorsunuz, daha önce deprem toplanma alanları vardı, bunların her biri imara açıldı ve yüksek katlı binalar yapıldı. Siz, işte, coğrafik bilgi sistemleriyle ilgili yeni bir yasa getirdiniz. Aslında burada yaptığınız şu: Rantı merkezileştirmek, rüşveti merkezileştirmek. Hâlbuki siz ne diye geldiniz? Ademimerkeziyet diye geldiniz; “Yerinden yönetimi güçlendireceğiz.” dediniz ama bütün yönetim erklerini merkeze topladınız. Daha önce bir başbakan şunu demişti: “Küçük ölçekli bir şeyler olursa yapabiliriz ama orta ve büyük ölçeklere doğrudan reis karar veriyor.” Biz de diyoruz ki: “O bölgede yaşayanlar karar versin.” Eğer siz bütün gelirleri bu yasa değişikliğiyle merkeze toplarsanız, o merkezden harcayacağınız parayı oradaki vatandaş için nasıl harcayacaksınız? Çöpü için, kanalizasyonu için, altyapısı için orada yerel yönetime hiçbir şey bırakmıyorsunuz; bu, yanlış bir şey.

Bununla ilgili olarak, daha öncesinde “Mall of İstanbul” diye bir yer var. Bu “Mall of İstanbul” dediğimiz yerde şöyle bir bina yükseldi, önce inşaatı böyleydi ve bu inşaat yükselen yerin, buranın hikâyesi, rantal dönüşümü de şöyle...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ALİ ŞEKER (Devamla) – Bir dakika alabilir miyim?

BAŞKAN – Tamamlayın lütfen.

ALİ ŞEKER (Devamla) – Burası vatandaşın elinde. Vatandaşa diyorlar ki: “Bize ver.” TOKİ devreye giriyor, Torunlar İnşaat devreye giriyor, AKP’li belediye başkanı devreye giriyor; alamayınca, burayı, şu binanın olduğu yeri okul alanına çeviriyorlar. Okul alanına çevirdikten sonra diyorlar ki: “Devlet okul yapacak, sen burayı bize ver.” Ve görüyorsunuz, okul yapılması gereken yerde koskoca bir rezidans yükseldi, iş merkezi yükseldi. Yani bunları yapan iktidar diyor ki: “Bize güvenin, biz sizin adınıza en doğru kararları veririz.” Hani “Derenin intikamı ağır olur.” deniyordu ya, derenin intikam aldığı yer burası. Orası baraj gibi tıkanmıştı, onun üzerine siz bu gökdelenleri yaptınız oraya.

Bir kere daha diyoruz ki: Bu rantal dönüşüm bu halka çok büyük bedeller ödetecek. Siz halkı düşünün biraz. Bu heyelan bölgelerini araştıralım ve bu halk daha çok can vermeden çözüm bulalım.

Saygıyla selamlıyorum, teşekkür ediyorum hepimize. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – İYİ PARTİ Grubu adına Sayın Hayrettin Nuhoğlu...

Buyurun. (İYİ PARTİ sıralarından alkışlar)

İYİ PARTİ GRUBU ADINA HAYRETTİN NUHOĞLU (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; son günlerde İstanbul’da yaşanan çökme ve heyelanlarla ilgili söz aldım. Selamlarımı sunarak başlamak istiyorum.

Son günlerde değil, İstanbul’da son yıllarda artarak devam eden çökmeler... Ve bazılarının da ölümlü olduğunu söylemek gerekiyor. Anadolu yakasında Üsküdar, Ataşehir, Ümraniye ve Sancaktepe’de yoğunlaşmasına rağmen en büyük çökmelerin Beyoğlu ve Kâğıthane’de olduğunu görüyoruz. İstanbul’un zemininin büyük bir kesimi zaten kaygan zemindir. Her depremde nasıl korkuyorsak artık İstanbul’da yaşayanlar her yağmur sonrası korkmaya başladı neresi çökecek diye. Bunun bir tek sebebi var: İstanbul uzun yıllardan beridir mühendislerle çalışmıyor. Bu işlerin çözüm ortağı mühendislerdir, mühendis odalarıdır ve teknik üniversitelerdir ama İstanbul’u yönetenler uzun yıllar mühendisleri dışlayarak çalıştılar. Bu mühendisleri dışlamanın en tipik örneğini en son Kanal İstanbul’da görüyoruz.

Değerli milletvekilleri, yayınlanan ÇED raporunu incelemeye devam ediyorum ben ve görüyorum ki orada da bu İstanbul’un zeminiyle ilgili ciddiye alınmayan raporlar vardır. “İstanbul Kanalı” diye ÇED raporundaki çalışmaları incelediğimiz zaman 45 kilometrelik bu kanal güzergâhının genellikle silt taşı, kil taşı ve kum taşından oluştuğunu ama Karadeniz’e yaklaştıkça her an kayabilecek, çökebilecek çok gevşek bir zemine sahip olduğunu görmek gerekir. Ama buna rağmen, burada yapılan ÇED raporuna konulan kazı çalışmaları hiç dikkate alınmadan yapılmıştır.

Tabii bu konuya zaman zaman bu kürsüde çokça değineceğiz çünkü yapılan bütün hesaplamalar yanlış ve çoğu hayalî hesaplamalardır ama bir tek şunu izah etmek istiyorum: 1 milyar 155 milyon metreküp kazı çıkacak diye hesap yapılmıştır, en düşük kot esas alınmıştır ve bu çökmeler, heyelanlar hiç dikkate alınmamıştır. Bunun üzerine yapılan hesaplamada da “200 metreküplük kamyonlarla -400 kamyon çalışacak- ve dört senede bu kazı tamamlanacak.” diye konmuştur. Bu hesap külliye yanlış. Bir defa 200 metreküplük kamyon, bırakın İstanbul Kanalı için, Türkiye’de yok, ayrıca maden şantiyeleri için üretilmiş bir kamyonur, böyle şantiyelerde çalışma şansı yoktur.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

HAYRETTİN NUHOĞLU (Devamla) – Teşekkür ederim.

O kazıdan çıkacak miktarın 1 milyar 155 milyon metreküpten 2,3 milyar metreküpe kadar hesaplanma tarzlarıyla karşılaştık. En düşüğünü esas alsak bile, Türkiye’de Karayolları Yönetmeliği’ne göre en çok yüklenecek 20 metreküplük bir kamyon 36 ton ediyor. Bu hesaplamayla bu kazının otuz iki senede tamamlanması öngörülür, orada yazıldığı gibi dört senede tamamlanma ihtimali yoktur.

Bu hesapları ben bu kürsüden zaman zaman dile getirerek ortaya koymaya çalışacağım. Çünkü son konuşmamda hesaplamaların çapsiz insanlar tarafından yapıldığını söylemiştim, AKP Grubu tepki göstermişti. Ben gruba demedim, bunu hazırlayanlara dedim ama bu konu maalesef değerlendirilmiyor. Onun için bu hesapları buraya getirmeye devam edeceğim.

Saygılar sunuyorum. (İYİ PARTİ ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Halkların Demokratik Partisi Grubu adına Sayın Ali Kenanoğlu.

Buyurun. (HDP sıralarından alkışlar)

HDP GRUBU ADINA ALİ KENANOĞLU (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

İstanbul’da yaşanan çökme ve heyelanlar üzerine söz aldım parti grubumuz adına. Tabii, buna bir de depremi eklemek gerekiyor. Çünkü yaşadığımız şehir –Ben İstanbul Milletvekiliyim, orada yaşıyorum- 15 milyon nüfuslu bir şehir ve 15 milyon nüfus ciddi bir yoğunluk içerisindeki bir kentte yaşıyor ve burada oluşabilecek herhangi bir depremin, heyelanın, kaymanın ne tür büyük hasarlara yol açabileceğini, ne çok fazla insan yaşamına mal olabileceğini hepimiz az çok tahmin edebiliyoruz. Kaldı ki bu konudaki raporlar, bilim insanlarının yayınlamış oldukları veriler de bunu gösteriyor.

Şimdi, şunu ifade etmek isteriz arkadaşlar: Bu önerge ciddiye alınmalıdır. Bu önergeye ret oyu verecekler büyük bir vebal altında kalacaklardır çünkü yaşanabilecek bir deprem, yaşanabilecek bir felaket, İstanbul açısından başka şehirlerle kıyaslanamayacak ölçülerde büyüktür. Bu konuda açıklanan veriler bellidir yani bir deprem esnasında 100 bin binanın yıkılabileceği ifade ediliyor ve 30 bin kişinin ölümüyle karşı karşıya kalabileceği... Tabii, bunların kat kat üstünde de yaralanmalar ve hasarlar oluşacak hem insanlarda hem binalarda. Dolayısıyla bu meselenin ciddiye alınıp, hakikaten partilerüstü bir mesele olarak alınıp araştırılması gerekiyor çünkü İstanbul, nüfusumuzun, ekonomimizin önemli bir bölümünü oluşturuyor.

Değerli arkadaşlar, tabii, bu sorunların hepsi, İstanbul’da toplanma, toparlanma, bu kadar nüfusun İstanbul’a yığılması, belli büyük kentlerde oluşturulması da güvenlikçi politikaların, siyasetin de bir sonucudur. Şimdi, köyler boşaltıldı, yaylalar yasaklandı, insanlar hayvancılık yapamaz hâle geldi ve buradan kaynaklı olarak da büyükşehirlere göç etmek durumunda kaldılar. Zannetmeyin ki sadece bu, Kürtlerin yaşadığı illerde oldu, benim memleketim olan Tokat’ta da aynı şeyle karşı karşıya kaldık. 80’li yıllarda benim köyüme yayla yasağı getirilmesiyle birlikte şu anda köyde oturan kimseyi bulamazsınız çünkü insanlar hayvancılıkla geçiniyorlardı ve hepsi göç etmek durumunda kaldı. Nereye? İstanbul’a. Şu anda İstanbul’da hepsi toplandı. Ve büyükşehirlerde toplanmanın sonucunda da bu tür riskler oluşmuş durumda. 60’larda gecekondular vardı, “çarpık yapılaşma” diye ifade ediliyordu. Tabii ki ruhsatsız, kaçak yapıları, tek katlı, bahçeli evlerdi. Şimdi geldiğimiz noktada, sanki farklı bir şey varmış gibi, artık tek katlı gecekondular değil, onlardan çok daha güvensiz bir şekilde çok katlı gökdelenler var. Artık bu çok katlı gökdelenler de kaçaktır yani.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi lütfen.

ALİ KENANOĞLU (Devamla) – Bu çok katlı gökdelenlerin de kimisi ruhsatsız, kimi imar planına uygun olmayan ya da kimi açısından da imar planı değiştirilerek yapılmış çok katlı binalardır. Ve özellikle 80’li, daha sonra 90’lı yıllarda inşaat sektörünün bir rant sektörü hâline dönüştürülmesi, yandaş besleme sektörü hâline dönüştürülmesiyle birlikte bu gökdelenler de yükselmeye başladı ve buradan kaynaklı olarak da yaşanan riskler artmaya başladı. Bütün bu sorunların araştırılması gerekmektedir.

Bunu da ifade ediyor, saygılar sunuyorum. (HDP ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına Sayın İlyas Şeker.

Buyurun. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

AK PARTİ GRUBU ADINA İLYAS ŞEKER (Kocaeli) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Cumhuriyet Halk Partisinin Meclis araştırması önergesi üzerine AK PARTİ Grubum adına söz almış bulunmaktayım. Gazi Meclisi saygıyla selamlıyorum.

Gerek jeopolitik gerekse jeolojik olarak hareketli bir bölgede yaşıyoruz. Ülkemizde geçmişte yaşanan birçok yıkıcı depremlerin sonucunda büyük can ve mal kayıpları oldu, bundan sonra yaşanacak olan depremlerde de olma ihtimali yüksek. Bu depremler bize depremin gerçeğini hatırlattı demiyorum, depremin ne olduğunu öğretti.

Değerli milletvekilleri, 2019 yılında İstanbul'da 2 noktada meydana gelen bina çökmesi ve yer kaymasından birincisinde, Kartal ilçesinde Yeşilyurt Apartmanı'nın ve etrafındaki 10 binanın da bununla birlikte yıkılmasıyla 129 konut ve 29 iş yerinin tamamı yıkılmıştır ve bunların yerine Bakanlık tarafından 105 konut, 25 de dükkân yapılarak hak sahiplerine teslim aşamasına gelmiştir. Yine ikinci bölge, Kağıthane ilçesi, Yahya Kemal Mahallesi'nde meydana gelen toprak kayması neticesinde 706 birim tahliye edilmiş, 123 binanın yıkımı gerçekleştirilmiştir. Buradaki hak sahiplerine de verilmek üzere -yatay mimari dikkate alınarak- şu anda çalışmalar hızlı bir şekilde devam etmektedir. Her iki alanda da vatandaşlarımıza kira yardımları ve taşınma giderleri devlet tarafından karşılanmıştır.

İstanbul ilimizde 23 ilçede toplam 1.678 hektarlık alanda 65 adet riskli alan ilan edilmiştir. Yine, 15 ilçemizde 34.520 hektar büyüklüğünde 32 noktada revize yapı alanları belirlenmiştir. Bu alanlarda 76 bin yapı yani 231.586 konut ve ticaret bağımsız birimi dönüşüm kapsamına alınmıştır. Kira ve yapım işleri için bugüne kadar 4 milyarın üzerinde bir harcama gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, vatandaşlar tarafından da İstanbul'da 67.896 bina riskli olarak tespit edilmiş ve bunların yenilenmesi konusunda da çalışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan, Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız 19/2/2019 tarihinde 81 ilimizin valiliğine ve belediyelerine yazı göndererek öncelikle yenilenmesi gereken alanların tespitini istemiş ve gelen çalışmalar doğrultusunda da Bakanlık çalışmaları hızlı bir şekilde yapmaktadır. Yine, İstanbul'da afet riski yüksek alanların tespitine yönelik olarak Bakanlık, Dünya Bankası, AFAD ve Boğaziçi Üniversitesiyle birlikte ortak projelerin yapımı devam etmektedir.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın lütfen.

İLYAS ŞEKER (Devamla) – Gerek hükümetlerimiz gerekse belediyeler, olası depremlerde ve diğer afetlerde artık 1 vatandaşımızın dahi burnunun kanamaması için deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası her türlü tedbirleri alma konusunda ciddi çalışmalar yapmakta. Olası depremlerde ve diğer afetlerde artık 1 vatandaşımızın dahi burnunun kanamasını istemiyoruz. Bunun için, can güvenliği sağlanmış, hayat kalitesi artırılmış, tarihe, doğaya ve çevreye duyarlı şehirlerin oluşturulması için kentsel dönüşümü desteklemek hepimizin görevidir. Kentsel dönüşüm, kentteki hastalıklı alanların teşhis ve tedavisidir yani aynı zamanda bir koruyucu hekimlik görevi görmektedir.

Dolayısıyla, Bakanlık ve belediyeler gerekli çalışmaları önemle ve hassasiyetle yaptığı için ayrıca bir araştırma yapmaya gerek olmadığını düşünüyor, Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

ALİ ŞEKER (İstanbul) – Hiçbir şeyi araştırmayalım, işi oluruna bırakalım!

İLYAS ŞEKER (Kocaeli) – Benim uzmanlık alanım.

ALİ ŞEKER (İstanbul) – Zaten uzmanlık alanınızda yapıldı. Uzmanlar katletti zaten.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, bir kısa söz...

BAŞKAN – Buyurun Sayın Özel.

IV.- AÇIKLAMALAR (Devam)

45.- *Manisa Milletvekili Özgür Özel'in, İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verdikleri (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi oylanırken yarın öbür gün bir yerde bir bina çöktüğünde burada kullanılan oyun, yapılan konuşmaların hatırlanılacağı düşünülerek oy verilmesi gerektiğine ilişkin açıklaması*

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Sayın Başkan, birazdan milletvekillerimiz oy kullanacak. Ben bu Mecliste çok kötü olarak hatırladığım, bir araştırma komisyonuna “hayır” oyu verildiği bir günü hatırlatmakla yetineceğim sadece. Soma faciasından altı ay önce biz dedik ki: “Madenler ısınıyor, işçiler şikâyet ediyor. Bir patlama... Bir endişe var, bir tehlike var. Bunun araştırılması lazım.” O gün AK PARTİ adına çıkan bir arkadaş “Korkulacak bir şey yok. Ben sordum, en güvenli madenler bizim madenlerimiz.” dedi. O arkadaş o ifadesinden çok mahcup. Ben Sayın Güllüce'nin bu hâle düşmesini istemem ama o gün o önergeye “evet” oyu vermeyen, “hayır” oyu veren kimse, o oyunu savunmadı daha sonra. Ama biz o Komisyonu faciadan on beş gün sonra kurduk bütün partilerin oy birliğiyle.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Buyurun.

ÖZGÜR ÖZEL (Manisa) – Bir de bu kadar hassas bir konuyu araştırırsak ne olur? Heyelan riski, deprem riski, dere yataklarındaki kentleşme...

Yarın öbür gün yine bir yerde bir bina çöktüğünde bu sefer burada kullanılan oy hatırlanır, burada yapılan konuşmalar hatırlanır. Bence herkes burada bunu düşünerek oyunu kullansın diyorum.

Teşekkür ediyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

VII.- ÖNERİLER (Devam)**A) SİYASİ PARTİ GRUBU ÖNERİLERİ (Devam)**

3.- *CHP Grubunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Gündemi'nin “Genel Görüşme ve Meclis Araştırması Yapılmasına Dair Öngörüşmeler” kısmında yer alan, İstanbul'da son günlerde yaşanan çökme ve heyelan vakalarının sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla verilmiş olan (10/1233) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmelerinin, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günkü birleşiminde yapılmasına ilişkin önerisi (Devam)*

BAŞKAN – Cumhuriyet Halk Partisi grup önerisini oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Birleşime on beş dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 17.07

ÜÇÜNCÜ OTURUM**Açılma Saati: 17.34****BAŞKAN: Başkan Vekili Süreyya Sadi BİLGİÇ****KÂTİP ÜYELER: Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU (Bursa), Emine Sare AYDIN YILMAZ (İstanbul)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 44’üncü Birleşiminin Üçüncü Oturumunu açıyorum.

Danışma Kurulunun bir önerisi vardır, okutup oylarınıza sunacağım.

B) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ

1.- Danışma Kurulunun, Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günü birleşiminde bastırılarak dağıtılan 160 sıra sayılı Kanun Teklifi’nin (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu’nun kırk sekiz saat geçmeden gündemin “Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmına alınarak bu kısmın 1’inci sırasına alınmasına; bu birleşimde 160 sıra sayılı Kanun Teklifi’nin görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışmalara devam olunmasına ilişkin önerisi

16/1/2020

Danışma Kurulu Önerisi

Danışma Kurulunun 16/1/2020 Perşembe günü yaptığı toplantıda aşağıdaki önerilerin Genel Kurulun onayına sunulması önerilmiştir.

Mustafa Şentop**Türkiye Büyük Millet Meclisi****Başkanı****Bülent Turan****Özgür Özel****Hakkı Saruhan Oluç****Adalet ve Kalkınma Partisi****Cumhuriyet Halk Partisi****Halkların Demokratik Partisi****Grubu Başkan Vekili****Grubu Başkan Vekili****Grubu Başkan Vekili****Muhammed Levent Bülbül****Dursun Müsavat Dervişoğlu****Milliyetçi Hareket Partisi****İYİ PARTİ****Grubu Başkan Vekili****Grubu Başkan Vekili****Öneriler:**

1) Genel Kurulun 16/1/2020 Perşembe günü (bugünkü) birleşiminde, bastırılarak dağıtılan 160 sıra sayılı Kanun Teklifi’nin (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu’nun kırk sekiz saat geçmeden gündemin “Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler” kısmına alınması ve bu kısmın birinci sırasına alınması,

2) Bu birleşimde 160 sıra sayılı Kanun Teklifi’nin görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışmalara devam olunması önerilmiştir.

BAŞKAN – Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gündemin “Özel Gündemde Yer Alacak İşler” kısmına geçiyoruz.

Bu kısmın birinci sırasında yer alan, Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş ve 19 milletvekilinin; Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kıvrırcık ve 31 milletvekilinin; İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin

Tanırıkulu ve 25 milletvekilinin; İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 milletvekilinin; İYİ PARTİ Grubu adına Grup Başkan Vekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Grup Başkan Vekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün; Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve Anayasa'nın 98'inci, İç Tüzük'ün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca kurulmuş bulunan (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) esas numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun 132 sıra sayılı Raporu üzerindeki genel görüşmeye başlıyoruz.

VIII.- KANUN TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

A) KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1.- Siirt Milletvekili Meral Danış Betaş ve 19 Milletvekilinin; Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kuvırcık ve 31 Milletvekilinin; İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanırıkulu ve 25 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 Milletvekilinin; İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın; MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün; Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi için Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) (S. Sayısı: 132) (x) (xx)

BAŞKAN – Komisyon? Yerinde.

İç Tüzük'ümüze göre Meclis araştırması komisyonunun raporu üzerindeki genel görüşmede ilk söz hakkı önerge sahiplerine aittir. Daha sonra, İç Tüzük'ümüzün 72'nci maddesine göre siyasi parti gruplarına ve şahısları adına 2 üyeye söz verilecektir.

Alınan karar gereğince, siyasi parti grupları adına yapılacak konuşmalar 1'den fazla kişi tarafından kullanılabilir. Ayrıca, istemi hâlinde Komisyona da söz verilecek, bu suretle Meclis araştırması komisyonu raporu üzerindeki genel görüşme tamamlanmış olacaktır İç Tüzük madde 103, 104'e göre.

Konuşma süreleri, komisyon ve siyasi parti grupları için yirmişer dakika, önerge sahipleri ve şahıslar için onar dakikadır.

Komisyon Raporu 132 sıra sayısıyla bastırılıp dağıtılmıştır.

Rapor üzerinde söz alan sayın milletvekillerinin isimlerini okuyorum:

Gruplar adına: İYİ PARTİ Grubu adına Sayın Zeki Hakan Sıdalı, Mersin Milletvekili; Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sayın Hasan Kalyoncu, İzmir Milletvekili; Halkların Demokratik Partisi Grubu adına Sayın Rıdvan Turan, Mersin Milletvekili; Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Gülizar Biçer Karaca, Denizli Milletvekili, Sayın Deniz Yavuzyılmaz, Zonguldak Milletvekili; Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına Sayın Mustafa Yel, Tekirdağ Milletvekili.

Şahıslar adına: Sayın Salih Sera Kadıgil Sütlü, İstanbul Milletvekili; Sayın Yunus Kılıç, Kars Milletvekili.

Şimdi görüşmelere başlıyoruz.

İlk söz İYİ PARTİ Grubu adına Sayın Zeki Hakan Sıdalı Bey'in.

Buyurun. (İYİ PARTİ sıralarından alkışlar)

(x) 132 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

(xx) (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) esas numaralı Meclis Araştırması Önergesi'nin ön görüşmeleri 20/2/2019 tarihli 55'inci Birleşimde yapılmıştır.

İYİ PARTİ GRUBU ADINA ZEKİ HAKAN SIDALI (Mersin) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum.

Dün gece Hakkâri’de şehit düşen Mehmetçiklerimiz Mersinli Tolga Kaplan ve Zonguldaklı Sait Miyanyedi’ye Allah’tan rahmet, yaralı askerlerimize acil şifalar diliyorum. Türk milletinin başı sağ olsun.

Değerli milletvekilleri, yoğun ve verimli geçen bir Araştırma Komisyonu sürecinin ardından hazırlanan raporun bugün Genel Kurulda görüşülmesi hem hayvanlar hem de biz hayvanseverler adına umut verici bir gelişme olarak karşımızda duruyor. Bu konuda ne kadar az bildiğimizi fark ettik. Hayvan hakları konusunda daha yeni başlıyoruz diyebiliriz. İYİ PARTİ olarak bizim bakışımız hayata saygı prensibi üzerinden şekilleniyor. Sessiz dostlarımızı yalnızca korunması gereken varlıklar değil, hakları olan canlılar olarak görüyoruz. Hayvanların yaşam haklarının anayasal güvence altına alınmasını istiyoruz. Anayasa’da yapılacak düzenleme hayvanlara karşı uygulanan sistematik zulüm ve hak ihlallerinin engellenmesine önyak olmalıdır.

Komisyon çalışmaları sırasında çok verimli bir ortam oluştu. Tüm partilerin milletvekilleri bir arada çalışarak bu raporu hazırladık. Bugüne kadar birlikte başaramadığımız ortak, konsensüs içinde yasa yapmayı bu sefer gerçekleştirmek boynumuzun borcu. Bu yüzden yasaya dönüşmeden önce Komisyondaki mutabakat ortamının yeniden sağlanacağını umuyorum. Bu kanunu bir partinin himayesinde değil, tüm partilerin görüş birliğinde olduğu ve beraber çalıştığı bir kanun teklifine çevirirsek çok daha iyi sonuçlar alacağız; diğer kanunlarda olduğu gibi bir parti tarafından hazırlanıp muhalefet partilerinin itirazlarını içeren bir teklif olmasını istemiyoruz. Tekrar etmek istiyorum: Komisyonda parti gözetmeksizin aynı fikirde birleştiğimize göre kanun teklifini de hep birlikte hazırlamamız faydalı olacaktır.

Komisyon sürecinde alanında uzman yüzlerce kişiyi dinledik. Bu görüşmelerin sonucunda, hayvanlarla ilgili çok geniş kapsamlı ve kronik sorunların olduğunu hep beraber gördük. Aslında, bu konuda hepimizin ne kadar bilgisiz olduğunu, birçok noktayı göremediğimizi de tespit ettik.

Buradaki önemli meselelerden birisi hayvanları tanımlarken yaşadığımız kavram sorunu, öncelikle bunun çözülmesi gerekiyor. Komisyon olarak burada önemli bir adım attık. Biz, öncelikle hayvanları “eşya” “mal” olarak tanımlamaktan çıkarıp onların yaşayan, duyguları, hisleri olan canlılar olduğu konusunda mutabakat sağladık. Yapılması düşünülen kanunun “hayvan hakları kanunu” olarak teklif edilmesi dahi bu konudaki değişimi göstermekte.

Bir diğer önemli meseleyse hayvanların korunması hususunda mevcut yapının yaşadığı yetersizlik ve performans eksikliği. Ne yazık ki mevcut sisteme çok başlılık ve yetki karmaşası hâkim. Farklı kurumların yetki ve yetkisizlikleri birçok noktada çakışıyor. Bu çakışmayı gidermek için yeni bir organizasyon şemasının hazırlanması gerekiyor. Bu şemada işlevsellik, denetim, yaptırım ve sonuç odaklılık ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu organizasyona bağlı çözümler kamu adına yetkili tüm makamlar baz alınarak düşünülmeli. Konu, bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak uzmanlaşmış kadro eksikliklerinin her kademedeki giderilmesi, bu kadroların doğru noktalara kanalize edilmesi, yerel yönetimler üzerindeki psikolojik ve toplumsal baskıyı da azaltacaktır. Her safhanın doğru işlendiği bir sistem hem hayvan hem de insan sağlığı için faydalı olacaktır.

Uzmanlaşmış kadrolar konusunu ciddi bir şekilde önemsiyoruz. Örneğin, devlet kurumlarında istihdam edilen veterinerlerin ihtisas alanlarının olması daha sağlıklı hizmet verilmesini sağlayacaktır. Hayvan bakımevinde çalışan veteriner ile mezbahada çalışan veterinerin uzmanlık alanlarının farklı olması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra, eleştirilen bir diğer konuya belediyelerin hayvanlarla ilgili birimlerinin “sürgün merkezi” olarak adlandırılmasıdır. Doğru yerde doğru kadroların konumlanması durumunda işini severek yapan personel hiçbir sorun yaşamayacak, oradaki hayvanlarsa daha fazla refah içerisinde olacaktır. Şu an için hiçbir fonksiyonu, aktif denetim görevi bulunmayan il hayvanları koruma kurulları aktif hâle getirilmeli, kurulun toplanma sıklığı ve mevcut kurul üyeleri yeniden düzenlenmelidir. Çünkü bu kurulun varlığı özellikle yerel yönetimlerin ulaşamadığı taşra bölgeleri için ciddi bir önem taşımaktadır.

Sayın milletvekilleri, Komisyonumuz tarafından hazırlanan raporda yer alan, hayvanların korunmasında görevli ve yetkili kurumların netleştirilmesi, Bakanlığın denetim yetkisinin güçlendirilmesi, hayvan kolları ve hayvan hakları fonu kurulması, hayvanların kimliklendirilmesi, hayvan sahiplenme ve bakım kriterlerinin belirlenmesi, mobil kısırlaştırma sorunu ve yasaklanması, hayvanlara ilişkin süreçlerin yerine getirilmesindeki personel yetersizliği, yurt dışından kaçak hayvan girişi, yaban hayatını tehdit eden unsurlar, deney hayvanları ve etik kurallar, hayvanat bahçeleri, kara ve su sirklerinin yasaklanması gibi onlarca maddenin ele alındığı bu rapor, hayvan dostlarımız ve medeni bir toplum yaşamı için büyük bir önem arz etmektedir. Bu rapordaki kıymetli ve önemli görüşlerin eksiksiz bir şekilde kanunda da yer almasının takipçisi olacağımızı belirtmek istiyorum.

Bugün görüşmekte olduğumuz Hayvan Hakları Araştırma Raporu’nu aslında hayvanlarla ilgili çalışmalarda birinci etap olarak görüyoruz. Sorunları dinledik, kavramları belirledik ve bu hususu kamuoyunda tartışmaya açtık. Ancak ikinci etaba geçerken de aynen bu süreçte olduğu gibi bir ortak akla ihtiyacımız var, hiçbir yeri atlamadan ilerlememiz gerekiyor. Çünkü atlanılan, boş bırakılan her yerde bundan zarar görecektir hayvanlar ve insanlar olacaktır. Hayvanların sorunlarını giderebilmek adına ciddi bir maddi kaynağa ihtiyacımız olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu sebeple, Komisyonda da dile getirdiğimiz, hayvan refah fonunun gerekliliğini bir kez daha dile getirmek istiyorum. Bu konudaki ek görüşümü de tekrar etmek istiyorum: Fon kaynaklarının dağıtımı esnasında belediyelere pay aktarılması netleştirilmeli ve hayvanlarla ilgili kesilen cezalar icracı belediyelerin bütçesine aktarılmalıdır. Sokaklardaki bakımevlerindeki hayvanlara baktığımızda, ne yazık ki birçoğunun sahiplenilip sonra terk edilmiş hayvanlar olduğunu görüyoruz. Yıllarını ev koşullarında, insan kontrolü altında geçirmiş, onlarla duygusal bağlar kurmuş hayvanların sokaklara, bakımevlerine, kırsal alanlara terk edilmesi, onları doğrudan ölüme mahkûm etmek demektir. Bu olumsuz durumun önüne geçebilmek, hayvan sahiplendirme kriterlerinin belirlenmesiyle olur. Hayvan sahiplenecek kişinin daha önce bir hayvanı terk edip etmediği, hayvan bakım giderlerini karşılayıp karşılayamayacağı, hayvana bakacağı yerin fizikî şartlarının etolojik ve tür özelliklerine uygun optimum şartları taşıması muhakkak göz önünde bulundurulmak zorunda.

Hayvanları, artık, hevesimizi aldıktan sonra bir köşeye bırakabileceğimiz eşyalar gibi görmekten vazgeçmeliyiz. Bunun için ciddi ve caydırıcı cezai yaptırımlara ihtiyaç var. Örneğin bu eylemi gerçekleştiren kişilere yüksek miktarda para cezası verilmesi yanı sıra, bir daha hayvan sahiplenmekten menedilmesi yerinde bir yaptırım olacaktır. Mevcut yasalarda hayvanlara karşı işlenen suçlardaki cezalar caydırıcı değildir ve çoğu suç kabahat kabul edilerek idari para cezasıyla geçiştirilmektedir. Örneğin bir hayvan öldürüldüğünde, eğer sahipliye mala zarar verme fiili üzerinden işlem yapılabilir; sahipli değilse bu işlem de yapılamıyor. Bir hayvanın ateşli silahla öldürülmesi durumunda yalnızca, genel güvenliğin tehlikeye sokulması maddesiyle işlem yapılabilir; o da ateş edilen yer meskûn mahal olursa. Hayvanların zehirlenmesi konusu da yalnızca, çevrenin kasten kirletilmesi bağlamında ele alınabilir. Hayvan dövüşürmekse yalnızca kumar suçu dâhilinde. Böylece, mevcut yasalar, caydırıcı olmayı bırakın –söylemekten utanıyorum- teşvik edici bir hâl alıyor. Hiçbir canlının hayatına son vermenin parasal bir karşılığı olamaz, bunu kabul etmiyoruz. Bu tarz canice işlemleri gerçekleştirenler

muhakkak ki hapis cezasıyla yargılanmalıdır. İşlediği suçun mahiyetine göre ise rehabilite edilmek adına, hayvanların yararına kamu hizmetinde bulundurulması hükmü getirilmelidir. Yapıtırılacak bu hizmetle birlikte suç işleyen kişilerin hayvanların da kendisi gibi doğanın bir parçası ve üyesi olduğu düşüncesi muhakkak ki kuvvetlenecektir. Bu sebeple caydırıcı çözümler getirmek zorundayız ve bu çözümlerde sahipli, sahipsiz hayvan ayırımı yapmadan hareket etmeliyiz. Sokaktaki dostlarımız sürekli katliam haberleriyle gündeme geliyor. Türk toplumu olarak artık bir katliam haberi daha duyacak sabrımız kalmadı. Meclisimiz bu sorunu kökünden çözecek kudrete sahip, bir an önce harekete geçmeli, artık daha fazla vicdanlarımız sınanmamalı. Komisyonunda dile getirdiğim bir öneriyi burada da tekrar etmek istiyorum: Hayvanlara karşı işlenen suçların gösterge suçu olarak nitelenmesi gerekiyor.

Sayın milletvekilleri, mevcut yasalarımızda bulunmayan bu kelimeye dikkat ediniz: “Gösterge suçu.” Yapılan araştırmalara göre, ilerleyen yaşlarda suç işleyen kişilerin geçmiş yıllarda hayvanlara şiddet uyguladıkları büyük bir oranda tespit edilmiştir. Bu “gösterge suçu” kavramının acı örneklerinden birine büyük bir üzüntüyle yakın zamanda hepimiz şahitlik ettik. Ordu’da Ceren Özdemir kızımızı katleden canî katilin de önceki dönemlerde hayvanlara şiddet uyguladığı kendi ifadelerinde yer aldı. Bu sebeple gösterge suçu olarak tanımlanacak bu fiili işleyenlerin profillerinin çıkartılması ve cezalandırmanın yanında rehabilitasyona tabi tutulmaları sonraki dönemlerde işleyecekleri suçları engelleyebilecektir.

Şehirlerimizin sokaklarında yaşayan hayvanlarımızın sayısını henüz bilmiyoruz. Bu hayvan popülasyonunu kontrol altına alma ciddi bir eksikliğimiz, bilgi eksikliği de aynı zamanda rasyonel çözümü imkânsız hâle getiriyor. Yapılacak olan çipleme ve kimliklendirmeler için tek bir veri tabanı oluşturulmalı ve görevli kurumlar yaptıkları işlemleri bu ulusal veri tabanına girmelidir. Kimliklendirme konusunda ulusal düzeyde tek bir merkez oluşturursak tüm verilerin burada toplanmasını sağlayabiliriz. Örneğin Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bir hayvan nüfusu genel müdürlüğü kurularak sahipli, sahipsiz hayvanlar, besi hayvanları, kümes hayvanları, tek tırnaklıların kimlik bilgileri bu müdürlük havuzunda toplanmalıdır. Kurulmasını önerdiğimiz bu genel müdürlüğün taşradaki işlerini yerel yönetimlere bağlı veterinerlik müdürlükleri yapabilir. Bunun yanı sıra tüm yurt genelinde bir kısırlaştırma seferberliği başlatılmalı. Bu seferberlik sivil toplum kuruluşları, ilgili bakanlıklar, veterinerlik fakülteleri, yerel yönetimler ve medya desteğiyle bir bütün olarak yönetilmelidir.

2014-2018 verilerine göre, zoonotik hastalıklarda da sürekli bir artış yaşandığı tespitinde bulunmamız mümkün. Avrupa ülkelerinde neredeyse sıfır rakamına kadar indirilmiş olan kuduz hastalığının ülkemizde hâlen varlığını sürdürdüğü ve hatta son dört yılda 100 bin vaka artışı olduğu belirtiliyor. Bu artışlar ülkemizde kuduzla mücadele noktasında yetersizlik ve başarısızlığı gösteriyor. Zoonotik hastalıkların önlenmesi için sorunların net belirlenmesi, çözüm için gerekli desteklerin sağlanması ve bir zoonotik hastalıklarla mücadele eylem planının hazırlanarak uygulamaya konulması da acilen gerekli.

Değerli milletvekilleri, aslında bizim kanun değişikliğinden öte bir zihniyet değişikliğine gitmemiz gerekiyor. Eğer bu zihniyet değişikliğini sadece kanunlara bırakırsak yeni kanunlar çıkaracağız, kurumları düzenleyeceğiz, cezaları koyacağız ama nihayetinde, toplumun genelini yönlendirip bilgilendirmediğimiz takdirde sadece bir ceza mekanizması çalışacak. Bizim yalnızca sopya değil, havuca da ihtiyacımız var. İnsan yaşamının en erken evresinden başlamak üzere verilecek eğitim ve değerler bütünü özellikle her tür canlının yaşama hakkını koruyabilme bilinci adına atılacak en kıymetli adım olacaktır. Eğitim, suç oluşumunu engelleyecektir. Cezai kanunlar suç oluşuktan sonraki sürecin düzenlenmesini yapmaktadır. Ceza fiziksel olarak oluşmadan toplum şuuruna doğru kazanımlar yapmak suçu azaltacaktır. Bu kazanımları elde etmek ise ancak eğitimle mümkündür. Bu iş yalnızca müfredata

ekleyerek de olmaz. Çocuklarımızın büyüyüp işe el atmasını bekleyecek kadar hayvanların vakti yok. Bunu kamu spotlarında, belirli popüler televizyon programlarında, sinemalarda, ibadet yerlerinde daha fazla işlememiz lazım. Sadece hayvanları koruma gününde o dostlarımızı anmak yetmiyor. Her canlının yaşam hakkına saygı duyabilme ve koruyabilme bilincini yediden yetmişe herkese aşladığımız takdirde bu konuda başarılı olmuş olacağız ve Komisyon çalışmaları işte o zaman amacına ulaşmış olacak.

Hayvan sevgisi ve hayvanlarla birlikte yaşamak, mevcut sistem içerisindeki hayvanat bahçeleri, yunus parkları, sirkler ve benzeri gösteri merkezlerinde hayvanları doğal ortamlarından koparıp esaret altında tutmak demek değildir. Ülkemizin imzalamış olduğu uluslararası anlaşmaların birçok maddesini de çiğneyen ve teknik olarak yasalara aykırılık teşkil eden bu tür merkezlere ruhsat verilmemelidir. Eğer çocuklarımıza hayvan sevgisi, bilimsel merak ve doğa koruma anlayışı aşılacak istiyorsak 7 boyutlu görüntülü lazer teknolojileri ve hologram temelli sistemler de artık mevcut. Hiçbir hayvanın esaret altında tutulmadığı ve insanlar için herhangi bir risk barındırmayan bu uygulamalar ülkemizde teşvik edilebilir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda Türkiye'nin ihtiyacı olan, bu tür gelişmiş eğitim ve eğlence araçlarıdır.

Ülke gündeminde büyük yer tutan bir diğer konu ise fayton kullanımınıdır. Bu konu ciddi bir şekilde ele alınarak hayvan refahına yönelik kalıcı çözümleri rapora uygun olarak kanunlaştırmalıyız. Hayvanlarla nasıl birlikte yaşayacağımıza dair bir kültür, zihniyet oluşturmamız lazım ki hayvanlarımız bundan gerekli faydayı sağlayabilsin. Türk toplumunun tarihî süreç içinde her zaman hayvanlarla çok iyi bir ilişki içerisinde olduğu hepimizin malumu. Kuş köşkleri yapan, sokak hayvanları için tedavi ve beslenme merkezleri kuran, vakıflar açarak göçmen kuşların bile tedavisine kaynak yaratan bir milletiz. Maalesef ki son zamanlarda bu ruhu kaybettiğimizi görüyorum. Bu ruhu tekrar yakalamamız gerekiyor. Ben eminim bu Meclisin tüm üyeleri bunu yakalayabileceğimize inanıyordu; gereğini yapmalıyız.

Araştırma Komisyonunda görev alan ve bu raporun hazırlanmasında emeği geçen tüm Komisyon üyelerine, Meclis personeline, Komisyon toplantılarına gelerek değerli görüşlerini paylaşan hayvanseverlere, sivil toplum temsilcilerine, bürokrat ve akademisyenlere teşekkür ediyorum, kanun hazırlama sürecinde kıymetli görüş ve desteklerine başvurulacağını umut ediyorum.

Yüce Meclisi saygıyla selamlıyorum. (İYİ PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Sayın Hasan Kalyoncu.

Buyurun. (MHP sıralarından alkışlar)

MHP GRUBU ADINA HASAN KALYONCU (İzmir) - Sayın Başkan, kıymetli milletvekilleri; Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun Raporu hakkında Milliyetçi Hareket Partisi adına söz almış bulunuyorum. Yüce Meclisimizi saygıyla selamlarım.

Değerli milletvekilleri, benim de üyesi olduğum bu Araştırma Komisyonu Mecliste bulunan bütün partilerin ayrı ayrı verdikleri önergeler üzerine kurulmuştur. Bundan anlamamız gereken şey belki sonunda ulaşacağımız noktayı göstermesi bakımından ibretliktir. Bütün parti grupları, siyasi düşüncelerimizdeki farka rağmen, hayvanlara eziyet ve kötü muamelelerin toplumsal bir sorun hâline geldiğini ve hayvanların korunması gereken hakları olduğunu tespit etmiş ve aynı görüşe sahiptir. Bu uzlaşma takdire değer görünse de aynı zamanda toplumumuzun üzücü derecede bir yozlaşmayla karşı karşıya kaldığı gerçeğinin farkına varmamız açısından da önemlidir.

Hayvanlara eziyet eden insanların daha yoğun ve acımasız şekilde insanlara da eziyet ettiğini kamuoyuna yansıyan haberlerden hepimiz biliyoruz. Çocuk ve kadınlara karşı uygulanan şiddet,

istismar ve tecavüz vakaları, sağlık çalışanlarının maruz kaldığı şiddet, trafikte çıkan tartışmanın kavga ve ölümlerle sonuçlanması gibi olaylar toplumsal olarak bir sükûnete ihtiyacımız olduğunu göstermektedir; dolayısıyla, bu cinnetten zarar gören sadece hayvanlar değildir.

Hayvan hakları konusuna gelecek olursak, öncelikle, böyle bir sorunumuzun varlığına millet olarak şaşırılmaması gerektiğini ifade etmeliyim. Neden? Çünkü biz toplum olarak ahırdaki ineğe, ata, karakaçana, kapıdaki karabaşa ve hemen dibimizdeki kediyeye adlar veren ve hatta gurbetten yazılan mektuplarda ailenin fertleri gibi hâl ve hatırlarını soran insanlardık. Türk kültürüne baktığımızda, evcil hayvanların sadece ekonomik ve fonksiyonel değerleriyle değil, can taşıyan birer varlık olarak görüldüğüne şahit oluruz; hatta şehirlerde kuşların bakımına hizmet eden vakıflar kurmuş bir medeniyetin çocuklarıyız. Ağır kış şartlarında yaban hayvanlarına bile yem vermek için zahmetlere giren insanlarımızın varlığını da göz ardı edemeyiz. Bu ruhu toplumun geniş kesimlerinin hâlâ koruduğunun farkındayız ve biz, o kültürün ve değerlerin sürdürücüsü Türk milletiyiz. Millî kültürümüzün temel motifi hâlini almış olan İslam inancı da tabiatla uyumlu yaşamayı ve ister evcil olsun ister yabani olsun bütün hayvanlara şefkat ve ihtimamla davranmayı gerektirmektedir.

Sayın milletvekilleri, Kur'an-ı Kerim'e şöyle bir baktığımızda, ekosistemin önemli üyeleri olan hayvanlara verilen önem hemen fark edilir. Kur'an'ın bazı sureleri çeşitli hayvan adlarını taşır. Ayrıca, Kur'an'ın çeşitli yerlerinde çeşitli hayvanlardan da bahsedilir. Bu, Kur'an-ı Kerim'in hayvanlara verdiği değerin göstergesidir. Kur'an'ın hayvanlarla ilgili dikkat çekici bir yönü de, hayvanların da bizler gibi "ümme" olduklarının ifade edilmesidir. İslami gelenek ve kaynaklarda özel ve önemli bir kavram olan "ümme"nin, Enam suresi 38'inci ayetinde hayvanlar için de kullanılması gerçekten dikkat çekicidir: "Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiç bir kuş yoktur ki onlar da sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Biz kitapta hiç bir şeyi eksik bırakmamışızdır. Sonra onlar Rablerinin huzurlarına toplanacaktır." Elmalılı Hamdi Yazır'a göre, sürünen, uçan, koşan bütün hayvanlar, hepsi asli yaratılışları ve varlık nizamlarıyla ilahi kudretin birer delili ve hikmet kitabının ayetleridirler. Bütün hayvanların böyle birer ayet olduğunu anlamak ve benzerliklerden sonuç çıkarmaya çalışmak da insanın vazifesidir.

Peygamber Efendimiz'in bildirdiğine göre, hesap gününde boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan hakkını alacağı bir hakikattir. Peygamber'imiz fiilen çevrecilik yapmış, çeşitli vesilelerle Müslümanlara bu konuda tavsiye ve öğütler vermiştir. Hazreti Peygamber kendi devrinde çevreciliği bir siyaset hâline getirmiştir.

Değerli milletvekilleri, bizim hayvan hakları meselesine bakışımızı Türk kültürü ve İslam ahlakının yaklaşımı çerçevelemektedir. Bütün doğa gibi hayvanlar da yeryüzünde insanın yararlanması içindir ve ona emanettir. Can sahibi her varlık ayrıca azizdir. Kaldı ki kadim anlayışımızda suyun, dağın, ağacın bile bir canı, ruhu olduğu kabul edilmiştir. İnsan, hayvan, çevre arasında sıkı bir ilişki söz konusudur.

Canlılar kendileri için en uygun çevrede hayatlarını sürdürürler ve ekolojik dengeyi bozmadan birbirleriyle etkileşimde bulunurlar. Bu dengede meydana gelecek bir aksaklık o ortamdaki tüm canlıları etkilemektedir. Bu durum sadece karasal ortamda değil, sulcul ortamda da aynı şekilde cereyan eder.

Doğada besin zinciri ve enerji piramitleri birbirlerine bağımlı olan canlı gruplarından oluşturulur. Bu sebeple insan hayatının varlığı ve sürdürülebilirliği diğer canlı gruplarına bağımlıdır.

Burada raporunu değerlendirdiğimiz araştırma komisyonunun kuruluş gerekçesi olan hayvan hakları denilince konunun magazin boyutunun öne çıkartıldığı ve fayton atları ile sokak hayvanlarına indirgendiği görülmüştür fakat meselenin bundan ibaret olmadığı ortaya çıkan raporla ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Her şeyin başında, hayvanlara karşı eziyet ve kötü muamele yapılmasının önüne geçilmelidir. Biraz önce ifade ettiğim gibi, bu canlar bizim can yoldaşımızdır.

Hayvanlara her türlü fiziksel zarar verenlere karşı yaptırımların caydırıcı düzeye getirilmesi ve tavizsiz uygulanması gerekmektedir. Hayvanlara karşı işlenen suçların ceza kapsamına alınması gereklidir. Ancak şehirlerimizin sokaklarının önce sahiplenilip bakamayınca terk edilmiş hayvanların doğal yaşam alanı hâline getirilmesinin de hem güvenlik hem de sağlık açısından getirdiği riskler vardır. Bu anlamıyla dünya uygulamaları da incelenerek hem insan hem de hayvanlar için sürdürülebilir bir modelin oluşturulması gerekmektedir.

Şehir parklarının serbest dolaşan tasmasız, tanımsız ve sahipsiz hayvanların barınağı hâline gelmesi, başta çocuklar olmak üzere o parklarda hoş zaman geçirmek isteyen halkımız için de sorunlar oluşturmaktadır. Buna çözüm bulmakta yerel yönetimlerin hem maliyet hem de nitelikli personel yokluğu dolayısıyla yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla merkezî hükümetin burada sorumluluk alması gereklidir. Sokaklarda hayvan popülasyonunun hızla artmasının önüne geçilmelidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için kısırlaştırma çalışmalarının bir an önce tamamlanması gerekmektedir. Kısırlaştırmanın tamamlanması uzun vadede sorunun kesin çözümüdür. Kısırlaştırma işlemlerinin bitirilmesinin ardından hayvan sahiplendirme işlemlerinin düzenlenmesi ve hayvanlara mikroçip, etiket ve kimlik uygulamaları, sorunun tamamen çözülmesi anlamına gelmektedir. Bu işlemler tam anlamıyla gerçekleştirildikten sonra hem belediyeler üzerindeki hem de merkezî hükümet üzerindeki maddi yük de ortadan kalkacaktır.

Hayvanların ömür uzunlukları göz önüne alındığında problem oluşturan durumlar yaklaşık on yıl gibi bir zaman süreci içerisinde ortadan kalkacaktır. Tabii ki bunun ortadan kalkabilmesi için az önce söylediğimiz durumların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Aynı şekilde, sahipleri tarafından orman gibi yaban ortamlara terkedilen evcil hayvanlar da hem kendileri tehlike altına girerken hem de bıraktıkları ortam için tehdit oluşturmaktadırlar. Belediyeler tarafından işletilen veya denetlenen barınakların yeterli düzeye getirilmesi için finansal ve insan kaynağı desteği sağlanmalıdır. Bu kapsamda, gönüllü kuruluşların da etkin bir şekilde çözüme katkı sağlamaları için gerekli önlemler alınmalıdır.

Sayın milletvekilleri, bugün dünyanın her yerinde nesli tükenme tehlikesi altında olan birçok hayvan ve ziyete uğrayan birçok canlı mevcuttur. Bunun en son örneği açık ve net olarak Avustralya'da kendini göstermiştir. Söylemde hayvansever olan dünya Avustralya'daki deve katliamına sessiz kalmaktadır. Sebep her ne olursa olsun, bu katliamı şiddetle kınıyorum. Orada öldürülen develer rahatlıkla bölgeden tahliye edilebilirdi.

Hayvanların korunması için kanunlar oluşturmanın yanında emniyet birimleri içerisinde bir birim oluşturulması da gerekmektedir. Ve bu birim sadece koruma amacıyla oluşturulmamalı, aynı zamanda kurtarma ve acil tıbbi müdahaleyi de yapabilecek bir birim olmalıdır. Ayrıca hayvan saldırılarına da müdahale edebilecek yeterlilikte olmalıdır. Bu birim oluşturulurken veteriner hekimlerden ve biyologlardan istifade edilmeli ve bu meslek gruplarına da istihdam alanı oluşturulmalıdır. Ayrıca, bu birimin sadece evcil hayvanları değil, vahşi hayatı da denetim altına alması sağlanmalıdır.

Tüm bunların yanında, hayvan ve doğa sevgisinin çocuklarımıza aşılanması gerekmektedir. Bu durumu gerçekleştirecek olan birim ise Millî Eğitim Bakanlığıdır fakat ders müfredatlarına baktığımızda biyoloji ders saatlerinin azaltıldığı net olarak görülmektedir. Biyoloji ders saatlerinin artırılması ve müfredatın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sadece üniversiteye hazırlık değil, aynı zamanda yeşil bir geleceğe, hayvan ve bitkileri korumaya hazırlık da düşünülmeli ve eğitim bu yönde yapılmalıdır. Ülke genelinde yayılış gösteren hayvanlar gençlerimize tanıtılmalı, insan yaşamı ve ekosistem üzerindeki etkileri ve değerleri anlatılmalıdır. Bu eğitimler anaokulundan başlatılmalı, değerler eğitimine önem verilmeli, çevre ve hayvan sevgisi

yanında, Türk milletinin değerleri de çocuklarımıza öğretilmelidir. Aynı zamanda, çocuklarımıza bu cennet vatanımızda var olan her şeyin korunması ve geleceğe aktarılması gerektiği benimsenmelidir. Vatan sevgisinin sadece bir kara parçasıyla sınırlı olmadığı, tüm değerlerinin korunması ve yaşatılması gerektiği öğretilmelidir.

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insan, yaşadığı toplumda ilerleyerek sosyal bir varlık hâline gelmektedir. Bu süreçte en önemli etkenlerin başında aile ve okul gibi kurumlar gelmektedir. Aile, çocuk için doğal eğitimidir, okul ise profesyonel rol oynayan eğitimidir. Bu yüzden, okul, çocuğu hayata hazırlayan, onun sosyalleşmesinde rol oynayan en önemli kurumdur. Dolayısıyla okullar salt bilgi vermeyi hedefleyen kurumlar değil, bireyi hayata hazırlayan beceriler de kazandırmayı amaçlar. Eğitici kol çalışmaları bireyi hayata hazırlayan çalışmalardan birisidir. Eğitici kol çalışmalarında verilen eğitim, insanın doğasındaki fiziksel, zihinsel ve ahlaki yeteneklerin geliştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir.

Hayvanları koruma kolu eğitsel kol çalışmaları kapsamında aktif hâle getirilerek, özel gün ve haftalarda okullar, belediyeler ve diğer kuruluşlar arasında etkinlikler, barınak ziyaretleri düzenlenmeli, okullarda çıkarılan dergi ve gazetelerde etkinliklere ve hayvan hakları konusuna yer verilerek, okullarda film, belgesel ve benzeri gösterimler izletilmelidir. Tüm bunların yanında mükemmel bir kanun yapmak da sorunların çözümünde yeterli değildir. Çıkarılan kanunların iyelişini incelemek için denetim mekanizması sağlanmalıdır. Denetim doğru düzgün yapılmadıktan sonra hedeflenen amaca ulaşmak mümkün olmaz. Ayrıca, oluşturulacak olan yasal düzenleme, suç önleyici mahiyette ve caydırıcı nitelikte olmalıdır.

Katkıda bulunduğumuz Komisyon raporu, hayvan haklarıyla ilgili eksiklikler ve yapılması gerekenleri kapsamlı şekilde ortaya koymuştur. Fakat önemli bulduğum birkaç hususu da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Hayvanları Koruma Kanunu'nun adı "Hayvan Hakları Kanunu" olarak değiştirilmelidir. Popülasyon kontrolü amacıyla öncelikle şehirlerdeki sahipli ve sahipsiz hayvan sayısının coğrafi olarak dağılımı tespit edilmeli ve buna göre de eylem planı oluşturulmalıdır.

Hayvanlara yönelik yapılan, bir hayvan neslini yok etme, öldürme, acımasızca eylemlerde bulunma, cinsel istismar ve dövüştürme eylemleri suç kapsamına alınmalı, ev hayvanlarını terk edenlere idari para cezaları artırılmalı ve hayvan sahibi olmaları engellenmelidir. Cezalandırılmada "sahipli-sahipsiz hayvan" ayırımına son verilmelidir. Hayvanlarla ilgili eğitici yayınlar, zorunlu yayın kapsamında tekrar yayınlanmalıdır. Kaçak avcılıkla etkin mücadele edilmeli, kaçak avcılık kabahat değil, suç kapsamına alınmalıdır. Yaban hayatının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Ülkemizde kürk hayvanı üretiminin ve ithalatının yasaklanması gerektiği değerlendirilmelidir. Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmelidir. Faytonlarda kullanılan atların da rehabilitasyon merkezlerine alınması gereklidir. Eğitimde, deney hayvan kullanımının azaltılması için üniversitelerde deneylerde alternatif bilimsel yöntemlerin kullanılması teşvik edilmelidir. Öğrencilerin, profesyonel düzeyde bile olsa bir canlıya zarar vermeye veya öldürmeye zorlandıklarında insan dışı canlıların yaşamına duyarlılıklarını kaybetmesi önlenmelidir.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak bizim, hayvanlara karşı işlenen suçların Ceza Kanunu kapsamına alınması yönünde tavrımız net olup bu durum liderimiz Devlet Bahçeli Beyefendi tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır. Sayın Genel Başkanımızın ifadeleriyle, Hayvanları Koruma Kanunu'nda ihtiyaç duyulan iyileştirmeleri de kesinlikle sağlayacağız, bu konuda desteğimiz tamdır. Yine Sayın Genel Başkanımızın ifadeleriyle, hem insan hem de hayvan katilleriyle mutlaka hesaplaacağız.

Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum. (MHP ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Halkların Demokratik Partisi Grubu adına Sayın Rıdvan Turan.

Buyurun. (HDP sıralarından alkışlar)

HDPGRUBUADINARIDVAN TURAN (Mersin) - Sayın Başkan, değerli vekiller ve televizyonları başında bizi izleyen değerli halkımız; hepimizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum.

Evet, yasalar önemli ama yasalardan daha önemlisi galiba zihniyetler. Bizim hayvanları koruma noktasında sağlam ve köklü bir zihniyet değişikliğine ihtiyacımız var. Aslında temel mesele şu: Biz insan olarak kendimizi bu ekosistemde, bu dünyada nerede konumlandırıyoruz? Eğer diğer canlıların de en az bizim kadar eşit yaşama hakkına sahip oldukları kanısında değilsek, eğer insan merkezli bir dünya tasavvuruna sahipsek, eğer her şeyin bizim için olduğunu ve her şey üzerinde sonsuz tasarruf hakkına sahip olduğumuzu düşünürsek değerli vekiller, hayvan hakları ilanihaye karşılanamaz, hayvan haklarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılırsa da zihniyet değişikliği söz konusu olmaz ama eğer insan dışındaki bütün canlıları da bizimle eşit yaşama hakkına sahip canlılar gibi görürsek yani aslında demokratik bir ilişki tesis edersek işte o zaman hayvan haklarını tanımak ve hayvan hakları noktasında ivedi adımlar atmak mümkün olur.

Bakın “egolojik” bir toplum içerisindeyiz. İnsanı her şeyin tepesinde gören; istediğini asan, istediğini kesen; hayvan üzerinde ve doğa üzerinde her türlü tasarrufa sahip olan bir toplumsal form içerisinde yaşıyoruz ne yazık ki. Şu gördüğünüz grafik doğrultusunda düşünüldüğünde buradan hayvan haklarına ilişkin doğru dürüst bir düzenlemenin çıkması ya da bunun uygulanabilmesi mümkün değil. İnsanın, erkek formunda aynı zamanda, en tepede olduğu ve hiyerarşik bir biçimde yukarıdan aşağıya bütün canlıların dizildiği bir “egolojik” toplum. “Egolojik” toplumdaki ekolojik topluma geçmenin zamanı gelmiştir değerli vekiller.

Ekolojik toplum, insanı diğer canlılar gibi dünyada yaşam hakkına sahip olan, herkesin hakkını gözetip ve bu anlamda dünya merkezli, insan merkezli bir dünya tasavvuruna sahip olmayan toplum demektir.

Ekolojik toplum, aynı zamanda hayvan haklarının iadesi noktasında hayvanlara gereken değer gösterilmesi, bir bütün olarak doğanın korunması noktasında dönüşmemiz gereken zihniyettir. İşte, yasalar değil, esasen zihniyet değişikliğidir önemli olan derken buradan buraya geçişi kastediyorum. Buraya geçtiğimiz koşullarda ancak ve ancak hayvan haklarına riayet eden bir toplumsal yaşamı hep beraber kurabiliriz.

Değerli arkadaşlar, egolojik toplum, kibirdir, her şeyin üstünde kendini görmektir, diğerlerinin hak ve hukukunu nazarıitbarı almamak demektir. Oysa insan niye bu kadar kibirli, niye egolarına bu kadar bağlı? Size bir şey söyleyeyim: Yüzde 16 oranında lahanaya benzediğinizi genetik olarak biliyor musunuz? Yüzde 98 oranında da şempanzeye benziyorsunuz arkadaşlar. Hâl böyleyken insanın kendisini bütün canlıların üzerinde görerek -deyim yerindeyse- onlara işkence çektirmesi bir defa felsefi olarak kabul etmememiz gereken bir şeydir, reddetmemiz gereken bir şeydir.

1500’lü yıllardan bu yana 780’den fazla hayvan türü dünyadan yok oldu değerli arkadaşlar ve insanın dünyada arzıendam ettiği zamandan bu zamana kadar da bütün hayvanların yüzde 83’ü insan sebebiyle bir biçimde ortadan kalkmış durumda. İnsanı buradan çekip çıkarsak dünyanın kendisini onarması için biliyor musunuz 5 ila 7 milyon yıl arasında bir zamana ihtiyaç var, en azından bilim insanları böyle söylüyorlar.

Peki, niye böyle? Çünkü aslında sermaye düzeni, doğadan sürekli alan, doğaya bir şey katmayan, sürekli doğayı kirleten bir niteliğe sahip. Bakın, eğer Çinliler, Çin halkı ABD’li halk gibi tüketmeye kalksa tam 6 tane daha dünyaya ihtiyacımız var. Fakat buna rağmen bir büyüme merakı burada da çok fazla kullanılıyor; buna rağmen mülkiyetin sınırsızlığı, daha fazla mülk edinme fikri insanı esir almış durumda. Değerli arkadaşlar, nereye kadar büyüyebilirsiniz; dünyanın sınırları belirli, rezervler belirli, doğanın kaldıracabileceği yük belirli? İşte, sermaye düzeninin yani kapitalizmin, bu kadar dizginsiz bir biçimde doğayı insan için bir hâle getirirken yok ettiği şeylerin başında hayvanlar geliyor ve ne yazık ki hayvanların hukuku geliyor.

Develerden bahsedildi. E kardeşim, muhtemelen ormanı yakan develer değildir değil mi? Ekolojik krizin sebebi de develer değil ama her zaman olduğu gibi, insanın, özellikle kâr hırsına sahip olan insanın doğayı getirdiği yerin ceremesini ne yazık ki hayvanlar çekiyor. “Kapitalizm, gölgesini satamadığı ağacı keser.” derler. Gerçekten, sistemin doğa üzerindeki bu tasallutu hayvanların büyük kitleler hâlinde yok olmasına sebep oluyor. Kendi ülkemiz üzerine bile konuşsak 60'larda, 70'lerde var olan pek çok endemik türün neslinin artık ne yazık ki tükendiğini söyleyebiliriz.

Bu Komisyon raporu başarılı bir rapordur, emeği geçen bütün arkadaşlara teşekkür etmek istiyorum ancak “Zaten uygulanmayacak buradan neşet edecek yasa, bu sebeple çok da önemli değil.” fikrine bağlı kalınarak bu kadar ciddi bir uzlaşmanın olduğunu da düşünmek istemiyorum doğrusunu isterseniz. Evet, anlaşılan konular önemlidir ve anlamlıdır, evet, bizi bir adım daha ileriye taşımaktadır ancak –ki birazdan şerhlerimiz de var, onlardan da bahsedeceğim- bunların mutlaka ve mutlaka uygulanması gerekir. Önce zihniyet değişikliği, ardından gelen yasal değişikliklerle birlikte yapılması gereken şey, esas olarak, ortak bir yasa olmalıdır.

Değerli arkadaşlar, bizim iki açıdan şerhimiz var. Bunlardan bir tanesi, ülkemizde yaşanan faytonlar meselesi. Özellikle Ada'yla müsemma olan bu konu kanayan yara niteliğinde. Raporda turistik amaçla, daha doğrusu tarihi değer taşıdığı için belirli alanlarda, kısa mesafelerde faytonculuğun devam edebileceğine ilişkin bir ibare var. Biz Halkların Demokratik Partisi olarak, faytonculuğun Ada'da ya da başka yerlerde tamamen kaldırılmasından yanayız. Hayvanlara işkence çektilerle kültür yaşatılmaz değerli arkadaşlar. Ayrıca, atlar çok önemli bir ruam hastalığı rezervuarı hâlinindedir. Ada'nın tümü deyim yerindeyse rezervuar hâline dönmüş durumdadır. Ruam hastalığı -içimizde hekimler var, bilirler- son derece tehlikeli bir hastalıktır. Bu nedenle, biz, HDP olarak fayton taşımacılığının tamamen kaldırılmasını talep ediyoruz.

İkinci mesele ise hayvan deneylerine ilişkin sorunlar. Burada, “Bilimsel sebeple olursa yapılabilir de başka sebeple olursa yapılamaz.” gibi ibarelerin anlamlı olmadığı kanısındayız. Şundan dolayı: Vallahi, kimse “Ben, keyif için kobayları doğruyorum, köpeklerin koroner damarlarını bağlayıp nasıl öldüklerine bakıyorum.” falan demiyor, herkes bilimsel bir sebeple bunu yapıyor ama dünyanın başka yerlerinde uygun modeller var yani hayvan deneylerini aratmayacak uygun modeller var. Bu sebeple, biz, HDP olarak aynı zamanda hayvan deneylerinin de azaltılmasını değil tam anlamıyla ortadan kaldırılmasını savunuyoruz.

Değerli arkadaşlar, burada öneri olarak özellikle şunun altını çizmek isterim: Hayvanların yaşam hakları mutlaka ve mutlaka Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın teminatı altına alınmak zorundadır. Anayasa'da hayvan tanımı yapılmalıdır, Anayasa'ya “Devlet doğal hayatı ve hayvanların yaşam haklarını korumakla mükelleftir.” diye bir madde eklenmelidir. Bu çerçevede zaten hayvan hakları kanunu çıkartılacak, buradaki tartışmalar yasaya dercolacak. Bunun olumlu bir gidişat olduğunu düşünüyorum.

Mevzuatta sahipli/sahipsiz hayvan ayrımı kaldırılmalıdır. Sahipli hayvanlar kadar sahipsiz hayvanların da hakkı hukuku vardır. Ayrıyeten, çiftlik hayvanı, şehir hayvanı, yaban hayvanı gibi oluşturulmuş olan kategorik farklılıklara şehirde bizimle birlikte yaşayan yaban hayvanları kategorisinin de eklenmesi gerekir. Ama şurası çok önemli: TCK'de mutlaka “hayvanlara karşı işlenen suçlar” bölümü yer almalıdır. Hayvana yönelik gerçekleşen öldürme, zalimce davranış, cinsel şiddet, işkence, hayvan dövüşürme, bir hayvanın neslinin yok edilmesi gibi fiillere mutlaka hapis cezası getirilmelidir ve getirilen hapis cezası da asla ve asla, yok, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, yok, mahkemede uygun tavır görüldüğü için bilmem ne olması, seçenek yaptırımlara yönelinmesi ya da hapis cezasının ertelenmesi gibi bir niteliğe sahip olmamalıdır. Hâkim tarafından takdir indirimi yapılmamalıdır. Bu mesele çok önemli ve çok temel bir meseledir değerli arkadaşlar.

Yine, hayvana şiddet eğer Tarım ve Orman Bakanlığının görevlileri ya da belediyelerin görevlileri tarafından yapılmış ise -ki bunların vazifesidir hayvanların korunması- burada işlenen cürüm nitelikli olarak kabul edilerek bu doğrultuda cezalandırılmaları sağlanmalıdır. Yine, özel koruma alanlarında hayvanlara eğer şiddet uygulanıyorsa bu da nitelikli bir suç kapsamında değerlendirilmelidir.

Ayrıca, değerli arkadaşlar, evcil egzotik hayvanların üretimi, ticareti yasaklanmalıdır. Köpek, kedi, kuş, hamster, ve sair hayvanların bu hayvan satış merkezlerinden mutlaka ve mutlaka kurtarılması, “pet shop”lardan kurtarılması bir zorunluluktur.

Hayvanları Koruma Kanunu’ndan doğan görevlerini yerine getirmeyen veya eksik yerine getiren belediye tüzel kişiliklerine idari yaptırımlar uygulanmalı ve ihlali gerçekleştiren kişiye de bu yaptırımlar rücu edilmelidir.

Mevcut yasada bir 6’ncı madde var; bu çok önemlidir, hem hayvan hakları savunucularının hem de bizim kırmızı çizgimizdir, o da şudur: Bakımevlerinde rehabilitasyon sürecini tamamlayan ve yuvalandırılmayan hayvanlar alındıkları yere tekrar geri bırakılmalıdır. Onların toplama kamplarına tıktırılmasına ya da daha önceki yıllarda konuşulduğu gibi, okul, hastane, park, ibadethane gibi insanların yoğun olduğu yerlere bırakılmayacağına ilişkin ibareyi kabul etmek mümkün değildir. Hayvanlar nerede yaşıyorlarsa orada yaşamaya devam etmelidirler.

Yine apartmanlarda evcil hayvan besleme engelleri ortadan kaldırılmalıdır. Hayvanlarını terk eden insanlara en az 10 bin lira idari para cezası kesilmelidir.

Mobil kısırlaştırma merkezleri yasaklanmalıdır.

Yine “yasaklı ve tehlikeli ırklar” söylemi koruma kapsamına aykırıdır ve tümünden kaldırılmalıdır. Yasaklı ve tehlikeli ırk yoktur, yasaklı ve tehlikeli insanlar vardır. İnsanlar, hayvanları kötü koşullarda yaşatmak suretiyle onlara “yasaklı ve tehlikeli ırk” yaftasını yapıştırmaktadır. Ruh hastası olan aslında onların sahibidir, bu sebeple rehabilite edilmesi gereken de onlardır.

Hobi olarak yaban hayvanı bulundurmak yasaklanmalıdır.

Av ve avcılık turizmi yasaklanmalıdır. Değerli arkadaşlar, buradan kazanacağımız para, para değil gerçekten. Bakın, endemik türler yok oluyor. Her sene yayımlanan sirkülerde “Şu hayvanın, bu hayvanın avı serbesttir.” deniyor. Şimdi de trekking yapıyoruz, o hayvanlar dahi artık görülmemeye başladı. Çok kısa süre sonra çocuklar ancak bunların resmini görecekler.

Yine hayvanat bahçeleri yasaklanmalı, mevcut hayvanat bahçeleri yaban hayatı kurtarma ve rehabilitasyon merkezleri hâline dönüştürülmelidir. En son ne zaman hayvanat bahçesine gittiniz bilmiyorum ama hayvanat bahçeleri birer Nazi toplama kampına dönmüş durumda ne yazık ki.

Yine çok önemli bir mesele -bakın, Parlamentoda da ciddi kulis yapıldığını biliyorum bu konuda- hayvanlı kara ve su sirkleri yani yunus parkları yasaklanmalıdır, mevcut tesisler en fazla bir yıl içerisinde kapatılmalı, bu tesislerdeki hayvanlar koruma altına alınmalıdır. Bunların bilimsel, tıbbi hiçbir faydası yoktur. Kendi doğal ortamlarından zorla taşınarak kafes havuzlara hapsedilen bu hayvanlar, gerektiğinde şiddet uygulanmak suretiyle, gerektiğinde aç bırakılmak suretiyle terbiye edilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda yapılan kulis konusunda da lobi konusunda da herkesi uyarmak istiyorum. Çok önemli bir mesele.

Yine, hayvan dövüşlerinin yasaklanması, hayvan güreşlerinin yasaklanması gerekli. Canlı hayvan ticaretinin yasaklanması gerekli değerli arkadaşlar, canlı hayvan ticaretinin.

Hayvan deneylerinden bahsettim.

Gümrüklerde el konulan hayvanlar için özel koruma tedbirleri oluşturulmalı.

Yine, kürk satışı ve kürk üretimi yasaklanmalı. Kürk giymesin kimse. Hiç kimse bir diğèrinin derisini kendisine elbise olarak giymek zorunda değil; böyle bir zorunluluğu, böyle bir yükümlülüğü yok. Giymeyin kardeşim! (HPD ve CHP sıralarından alkışlar)

Çocuklara doğa ve hayvan sevgisini aşılacak eğitimler yapılmalıdır. Bir yasa teklifi verdik; ilk ve ortaöğretime tarım dersinin konulması noktasında zorunlu dersler eklenmelidir. İl Hayvanları Koruma Kurulları görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir. Şu havai fişek faciasına artık son verilmeli. Düşünlerde, kutlamalarda atılan havai fişeklerle binlerce kuş ölüyor arkadaşlar. Bunun yasaklanması lazım.

Tarımsal alanlarda yaşayan hayvanların yaşamını desteklemek için başta zehirli tohum ve gübre olmak üzere bunların kısıtlanması son derece önemli.

Ve gelelim ekolojik yıkım getiren projelere; bu, Hükümeti çok ilgilendiriyor. Yaban hayvanlarının yaşam ortamlarının işgal edilmesi, zorunlu göçe tabi tutulması demektir. Burada çok önemli şeyler var. Bakın, mesela, taslak raporda Kumburgaz'daki hayvanlar için 500 dekarlık bir gölet oluşturulmasından bahsediliyor. Arkadaşlar, yaptığınız üçüncü havalimanıyla orada binlerce dekarlık gölü yok ettiniz, şimdi yeniden "Göl yapalım." diyorsunuz. On iki bin yıllık bir gölü ki hayvanların da faydalandığı bir gölü yok ettiniz. Kaz Dağları'ndaki orman katliamı ortada. Ağaç dikmekle orman yapılmaz; orman ekolojik bir bütündür, börtüsü böceği, kurbağası tavşanı, kurdu tosağasıyla beraber ekolojik bir bütündür. Orman, ağaçların toplamından çok daha fazla bir şeydir.

Yine, kuruyan göller, endüstriyel tarımın hayvanlara verdiği zarar, zehirler, baraj ve HES yapımları, madencilik, termik santraller... Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu? Rapor güzel ama olağan koşullarda, bu rapora imza atan zihniyetin –iktidar açısından konuşuyorum- aynı zamanda hayvanların toptan kırımına sebep olacak bu politikalara yönelmemesi beklenir ama gördüğümüz şey bu değil.

Yine, değerli arkadaşlar, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu uygulanmadığı ve kanunda eksik maddeler olduğu için, bunun tekrar bir düzenlenmesi lazım; yönetmelikler uygulanmıyor, bunun düzenlenmesi lazım. Bir de tabii, çıkarılan yönetmeliklerde bir tuhaflık var, bir ciddiyet sorunu var. Dün biz kısmen bunu tartıştık Tarım Komisyonunda. Şimdi, hayvanların kimliklendirilmesine ilişkin bir yönetmelik var, yönetmeliğin başlığı şu: "Köpek, Kedi ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesine İlişkin Yönetmelik" Ben hayatımda kimlikli bir gelincik tanımadım, gelinciğin ne olduğunu biliyorum. Sonradan Bakanlığa sorduk, "Vallahi, biz de bilmiyoruz. Avrupa'dan bize ne geldiyse, biz onu çevirdik." dediler. Arkadaşlar, gelincik vahşi bir hayvan, biliniyor. Acaba, bir çeviri hatası mı var dedim, İngilizce metne baktım, "ferrets" İngilizcesi. "Ferrets" "dağ gelinciği" diye çevrilmiş; gelinciğe çok benzeyen bir hayvan olmakla birlikte kokarca ve porsukla akrabalığı olan bir başka hayvan. Bu hayvanın Türkiye'de alınması, satılması yasak. Türkiye'de üretilmeyen ve alınması, satılması yasak olan bir hayvan için, gelinciklerin kimliklendirilmesine ilişkin biz bir yönetmelik çıkarmışız. Biraz daha ciddiyete ihtiyaç olduğu kanısındayım değerli arkadaşlar. Bu mesele, gelinciklerin kimliklendirilmesi konusu koskoca Bakanlıkta, o kadar bürokratin olduğu, mevzuyu bilen o kadar insanın olduğu yerde hiç kimsenin dikkatini çekmedi mi Allah aşkına ya? Bir kişi çıkıp da "Ya, bu gelincikleri biz niye kimlik sahibi yapıyoruz? Gelinciklere çip mi takacağız?" diye hiç kimse sormadı mı? Komik bir durum gerçekten ya! Anlaşılması gerçekten son derece zor.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

RIDVAN TURAN (Devamla) – Meseleye şuradan bakalım: Hayvan haklarını korumak, aynı zamanda, bir bütün olarak ekolojiyi korumakla mümkündür. O nedenle, örneğin, karbon salınımını

düşürmek için ne türden bir projeniz var değerli iktidar? Her yere açtığımız termik santrallerle sera gazı emisyonunun giderek artmasını sağlarken, memlekette en fazla karbon geri alınımını sağlayan ormanları tahrip ederken ne türden bir doğal hayatın daha fazla sürebileceğini düşünüyorsunuz bilmiyorum. Yani atılan adım ile yaptıklarımızın arasındaki çelişkiyi ben gözler önüne sermek istiyorum.

Sözlerimi bitirirken şunu özellikle vurgulamak isterim: Ana hatlarıyla destek olduğumuz, desteklediğimiz bu çalışmadan, umut ediyorum ki “Hayvanları Koruma Kanunu” olarak iyi bir metin çıkar ve umut ediyorum ki yürütme bu işin arkasında olur, ciddi bir denetim mekanizması oluşturulur ve hep beraber iyi bir Hayvanları Koruma Kanunu çıkarmış oluruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sözlerinizi tamamlayın.

RİDVAN TURAN (Devamla) – İnsanları, halkımızı selamladım; sözlerimi, ülkemizdeki bütün hayvanlara, hayvan dostlarımıza da saygılarımı sunarak bitirmek istiyorum.

Teşekkür ederim. (HDP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Gülizar Bıçer Karaca. (CHP sıralarından alkışlar)

Sayın Karaca, süreniz on dakika.

CHP GRUBU ADINA GÜLİZAR BİÇER KARACA (Denizli) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum.

Evet, 132 sıra sayılı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu’nu görüşmek üzere bugün buradayız. Gerçekten, ortak akılla ve bir konu üzerinde ayrıntılı bir şekilde hep birlikte, bir araya gelip konuşabildiğimizde doğruları nasıl ortaya dökülebildiğimizi ve bunu da bu Genel Kurulda bu şekilde konuşabilme olanağına kavuştuğumuzu bu raporda hep birlikte yaşadık ve tecrübe ettik.

Hayvanları korumak, hayvan hakları ihlallerinin ve hayvanlara karşı eziyetin araştırılması amacıyla kurulan bu Komisyon ilk toplantısını 8 Mayıs’ta gerçekleştirdi ve 8 Mayıs’tan itibaren toplam 12 toplantı ve 4 yerinde inceleme gerçekleştirdik. 12 toplantıda üniversitelerin temsilcileri olan bilim insanlarını çağırdık, ardından belediyeleri, ardından baroları ve hayvan hakları mücadelesi veren sivil toplum örgütlerini, federasyonları ve hayvan barınma evlerine sahip belediyeleri çağırdık, hepsini teker teker dinledik ve gerçekten sabırla, hep birlikte birbirimizden çok şeyler öğrendik ve elde ettiğimiz sonuçlarda da gerçekten çok fazla muhalefet şerhinin yer almadığı, aslında çok geniş anlamda bir hayvan hakları kanununun çıkarılmasını da 50 madde hâlinde madde madde sıraladık. Çok fazla bir şey yapmamıza gerek yok. Bir kanunu çıkarmak için yapılabilecek en geniş, sağlanabilecek en geniş konsensüsü Hayvan Hakları Araştırma Komisyonunda sağladık. Bütün toplumun her bileşenini dinledik ve birlikte hem siyaseten hem STK’ler olarak hem yurttaşlar hem bilim insanları olarak bir araya geldik ve artık, 5199 sayılı Kanun’da değişiklik yapılmasına ilişkin ya da yeni bir kanun ihdası için gereken tüm şartlar oluşmuştur.

24 Haziran seçimleri öncesinde, AK PARTİ Genel Başkanı “27’nci Dönemin ilk kanunu olacak.” demişti, söz vermişti. Seçime giren tüm siyasi parti liderleri ve illerimizdeki milletvekili adaylarımızın neredeyse tamamı bu taahhünameye imza atmıştı. 27’nci Dönemde bir buçuk yılı aşkın zaman geçti, hâlâ bu konuda bir kanun teklifi yok elimizde.

Peki, 5199 sayılı Kanun’da neler değişsin istemiştik? Hayvan hakları mücadelesinde bu kanunun nasıl düzenlenmesi, bir bakış açısının, zihniyetin nasıl gelişmesi gerektiğine baktığımız zaman, korumacı bir anlayıştan çıkıp hak temelli bir yaklaşımı benimsemek zorunda olduğumuzu hep birlikte gördük. İşte bu nedenle, 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” adının değiştirilmesini, hayvanların

da bir eşya değil, bir canlı olduğunun kabulüyle “hayvan hakları kanunu” olarak düzenlenmesini hep birlikte talep ettik ve görüş birliğine vardık. Peki, kanunun ismi bu kadar mı önemli? Elbette kanunun ismi çok çok önemli. Eğer hayvanların bir canlı olduğunu kabul edersek -onlara karşı işlenen her türlü suçta- onlar için hayatı kolaylaştırmanın ve birlikte yaşamının en doğru yolunu bu şekilde hayata geçirebileceğimizi hep birlikte biliyoruz. Hayvanlar bir eşya değildir. Bu coğrafyayı ve mekânları birlikte paylaştığımız bizim canlı dostlarımızdır hayvanlar. Avustralya yangınına hatırlıyorsunuz değil mi? Oradaki resimlere bakın, bir hayvan ile bir insanın o iklim krizinin sonucu oluşan yangında nasıl birbirine sarıldığını ve bir kaygıyı, bir paniği, bir kurtarma ve birlikte olma mücadelesini nasıl birbirine sarılarak ortaya döktüler? İşte biz diyoruz ki: Hayvanlar, bizim bu yaşamı birlikte paylaştığımız diğer canlılar gibi bu ekolojik sistemde, bu yaşam alanlarında birlikte, yan yana olabileceğimiz ve yaşayabileceğimiz canlı varlıklardır. İşte bu nedenle, bu kanunun adının “hayvan hakları kanunu” olarak değişmesi oldukça önemli ve bize göre de aslında, bir zihniyetin tamamen ortadan kaldırılması, bir eşya bağlamından çıkartılıp bir canlı bağlamına girmesiydi.

Evet, hayvan dostlarımız başka neler istiyordu? Hayvanseverlerimiz bizlerden başka neler talep ediyordu? Özellikle, belediye ve il özel idaresine bağlı olarak çalışan hayvan bakımevleri ve bakım merkezleri yetkililerinin hayvan hakkı ihlallerinde bir sorumluluk, cezai bir yaptırım uygulanmasını bizden talep ediyorlardı. Ve biz de bütün Komisyon olarak dedik ki: 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14'üncü maddesinde belediyenin görevlerini sayarken işte, hayvan bakımevlerinin kurulmasını ve hayvan hakları mücadelesinde etkin mücadele anlayışının benimsenmesini bir görev olarak tanımlayalım. Görev olarak tanımlarsak görevini yerine getirmeyen yetkililer hakkında da Türk Ceza Kanunu'na göre görevi ihmal suçunun unsurları oluşacaktır dedik. Peki, başka ne dedik? Sadece büyükşehir belediyelerimiz bütün il sınırlarından sorumlu ama büyükşehir olmayan belediyelerimiz kendi ilçelerinden. O zaman, il özel idarelerini de tıpkı büyükşehirlerdeki gibi bu yaptırım kapsamına, bu düzenleme kapsamına hep birlikte alalım dedik.

Peki, hayvanlarla ilgili bu mücadelede özellikle hayvan popülasyonunun önüne geçilmesi ve hayvan dostlarımızın yaşam alanlarında bir rahatlama sağlanabilmesinin yolu neydi? Kısırlaştırma. Tek yöntemin kısırlaştırma olduğu bilim insanları tarafından bizlere anlatıldı ve biz de Komisyon üyeleri olarak ve Cumhuriyet Halk Partisi olarak da tek yöntemin bu olduğunu kabul ederek kısırlaştırma merkezleri açılması noktasında da raporumuzda görüşlerimizi ifade ettik. Belediyelere genel bütçeden bu iş için -il özel idareleri ve belediyelere- sadece kısırlaştırma için bir bütçe ayrılmasını özellikle öngördük. Aslında, en önemli hususlardan birisi de hayvanların bir canlı olduğunu kabul ederek hayvanlara karşı bir nesli yok etme, hayvan öldürme, hayvana acımasızca, zalimce eylemlerde bulunma, hayvanların cinsel istismarı ve hayvan dövüştürme suçlarını Türk Ceza Kanunu'nda düzenleyelim ve özellikle de paraya çevrilemeyen, ertelenemeyen bir cezai süre koyalım ve bu kapsamda da caydırıcılık ve hayvan dostlarımızın yaşamlarına ve istismarlarına, şiddetine artık bir dur diyelim istedik.

Sadece hayvan dostlarımıza yönelik bu suçları cezalandırmak bir tek onlar için değil, aynı zamanda bizler için de önemli bir husustu ve kamuoyunda küçük yaştaki çocuklara cinsel istismarda bulunanların geçmişine bakıldığında genellikle bir hayvana cinsel istismarda bulunduğu ya da şiddet uygulayanların geçmişine bakıldığında da yine bir hayvana şiddet uygulandığını gördük.

Evet değerli milletvekillerimiz, bizler eğer bu kanunu bir an önce yürürlüğe alır, bir an önce kanun teklifi bu Parlamento çatısı altına gelir ve bu, suç kapsamında Türk Ceza Kanunu'nda tanımlanırsa aslında, çocuklarımıza cinsel istismar suçlarının ve bir bireye, bir insana şiddet suçlarının temeline inmiş olacağız ve bunun önlenmesi için de aslında önemli bir adımı da hayata geçirmiş olacağız.

Bugüne kadar, burada bulunan siyasi partilerimizin tamamının milletvekilleri bu anlamda değişik yasa teklifleri verdiler. Bu Komisyon Raporu'nda tüm bu yasa tekliflerinde önerilen her husus aslında yer alıyor. Bu kadar geniş katılımı, bu kadar konsensüsle, bu kadar ortak kararlar çalışmış, emek vermiş bu Komisyonumuzun -50 madde hâlinde- siz değerli milletvekillerimizin karşısına, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğumuz bu raporunun bir an önce kanun teklifine dönüşmesini ve her birimizin konuşmalarından da anlaşılacağı üzere, kanunlaşabileceğini görüyoruz ve bunu talep ediyoruz.

Evet, faytonlara geldik. Ben, buradan faytonlarla ilgili, özellikle Adalar'daki faytonlarla ilgili bir müjdeyi de sizlerle paylaşmak isterim. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanımız Sayın Ekrem İmamoğlu'yla yaptığımız görüşmede, İstanbul Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanımız ortaklaşa, Adalar'daki faytonların tamamen kaldırılması, faytonlara koşulan atların büyükşehir belediyesi tarafından satın alınması konusunda bir görüş birliğine varılmış ve bu atların da Tarım ve Orman Bakanlığına ait bir alanda rehabilite edilmesi ve orada bakılması, gözetilmesi, yaşamlarının kalanına orada devam ettirilmesi konusunda da çalışmaların mart sonunda tamamlanacağı bize ifade edildi. (CHP sıralarından alkışlar) Hatta, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Plan ve Bütçe Komisyonunda bu atların Büyükşehir Belediyemizce satın alınmasına ilişkin de görüşmeler bugün itibarıyla yapılıyor. Oradan çıkacak bir "evet" kararıyla Adalar'da ve diğer yerlerde faytonlara koşulan atlarımızın da aslında, bu anlamda sorunları büyük ölçüde veya tamamen çözülmüş olacak. Mart ayı sonu itibarıyla artık faytonlarla insan taşınmayacak, elektrikli araçların temini yoluna gidilecek. Faytoncuların da sorunları giderilecek ve onlara da Plan ve Bütçe Komisyonundan çıkacak bir kabul kararıyla gereken maddi destekler, maddi ödemeler de hayata geçirilecek. Bugüne kadar insanları taşımak, yük taşımak için kullanılan ve gerçekten, Komisyon olarak gittiğimizde çok olumsuz şartlarda gördüğümüz atlarımızın da artık bu eziyetten kurtulmaları sağlanmış olacak.

Evet, son olarak şunu ifade etmek isterim: Un var, şeker var, yağ var...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi.

GÜLİZAR BİÇER KARACA (Devamla) - Gelin, Parlamentoda grubu bulunan tüm siyasi partiler olarak hayvanlarımızın haklarının teslimi, can dostlarımızın haklarının teslimi için hayvan haklarını koruma kanununu Meclisimize hemen getirelim -hazır teklif aslında, Komisyon Raporu bir tekliftir, 50 maddelik bir tekliftir- ve bunun yasalaşması için her türlü ortak çalışmayı sağlayalım ve bu kanun bu Parlamentosunun yüz akı olarak buradan çıksın diyorum.

Genel Kurulu saygıyla selamlıyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (İstanbul) - Bravo!

BAŞKAN – Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına ikinci söz talebi Sayın Deniz Yavuzılmaz'ın.

Buyurun. (CHP sıralarından alkışlar)

Süreniz on dakikadır.

CHP GRUBU ADINA DENİZ YAVUZYILMAZ (Zonguldak) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Hakkâri Çukurca'da şehit olan, Zonguldak Çaycuma ilçesi doğumlu Piyade Sözleşmeli Er Sait Miyanyedi'ye ve Adıyaman doğumlu Tolga Kaplan'a Allah'tan rahmet, ailesine ve milletimize başsağlığı, yaralanan askerlerimize acil şifalar diliyorum.

Değerli milletvekilleri, bildiğiniz gibi dünyamız sadece insanlar için değil, tüm canlılar için bir yaşam alanı. Hayvanların da insanlar gibi doğma, büyüme ve yaşama hakkı var. Büyük bilge Mahatma Gandhi diyor ki: "Doğa, sadece ihtirasları ve bencillikleri karşılayamaz." İşte, biz, insanların doğaya karşı olan bu ihtiras ve bencilliklerini mümkün olduğunca ortadan kaldırmak için Türkiye Büyük

Millet Meclisinde Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu olarak görev yaptık. Mecliste grubu bulunan partilerin 12 üyesiyle toplam 12 toplantı gerçekleştirdik; Komisyon görevlileri, STK'ler ve konunun tüm paydaşlarıyla gerek Komisyon toplantılarında gerekse sahada bizzat inceleme yaparak bir araya geldik.

Hayvan hakları ve hayvanlara eziyet nedir? Konuya biraz daha verilerle ve biraz daha derinine inerek yaklaşmak istiyorum. Hayvana eziyet; hayvana işkence etmek, aç susuz bırakmaktır. Hayvan dövüştürmek, hayvanı zehirlemek veya zehirlemeye teşebbüs etmek, hayvanı terk etmek, hayvanı zalimane bir şekilde taşımak, vicdansızca, zalimce aşırı bir şekilde çalıştırmak, hayvana cinsel saldırı ve bunun gibi daha nice eziyetler...

Dünyada hayvan hakları ve hayvanlara eziyete karşı alınan bazı tedbirler var. Mukayeseli bir değerlendirme yapmak oldukça önemli. Bu bakımdan, hayvanlara yönelik fiillerin hapis cezasıyla cezalandırıldığı ülkelerden bazı örnekler vermek istiyorum. İtalya, İngiltere, İsviçre, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerde hayvana eziyete hapis cezası da verilebilmektedir. Ancak yaman bir çelişkidir ki maalesef, bu ülkeler, buldukları başıboş sahihsiz hayvanları çok kısa süre, bir hafta, iki hafta gibi sürelerle bakımevlerinde tuttuktan sonra, eğer sahiplerini bulamazlarsa onlara ötanazi uygulamakta ve onları itlaf etmektedir. Buradan da anlaşılacaktır ki bir örnek teşkil edecek bu ülkelerin çok daha ilerisine geçerek Hayvan Hakları Araştırma Komisyonunun Raporu'nun maddelerini değiştirmeden, altını boşaltmadan bir hayvan hakları kanununa dönüştürdüğümüz takdirde bu alanda dünyada bir numara olabiliriz. Kültürümüzle, coğrafyamızla, her şeyimizle de 1 numara olmayı hak edecek vicdana sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyız.

2 tane çok kötü örnek vereceğim 2 ülkeden. Devlet uygulamasıyla hayvanlara karşı eziyeti bir politika hâline getirmiş 2 ülke; biri Tayvan, biri Hindistan. Tayvan'da köpeklerle uygulanan işkence sıradan bir hâle gelmiş, sokak köpekleri vahşi bir şekilde bir kafeste, su dolu bir tankta, kafesin içinde boğularak itlaf edilmektedir. Yine, Hindistan'da, yakalanan başıboş köpekler içi su dolu bir tankın içinde veya römorkta tutularak elektrik verme yoluyla öldürülmektedir.

Peki, dünyadaki bu örneklerden sonra, şu anda Türkiye'deki durum nedir, neyle karşı karşıyayız? Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, bugün itibarıyla Türkiye'de 2 milyon sahihsiz hayvan var, 1 milyonu kısırlaştırılmamış ve sürekli üreyen hayvanlar; aynı zamanda, sürekli tehdit altında kaldıkları için hayatta kalma refleksiyle de üreme hızları gittikçe artıyor. Biz devlet kurumları olarak yılda 200 bin kısırlaştırma yapıyoruz ve 30 milyon TL de para harcıyoruz. Eğer bu hızla gidersek on yılda 300 milyon TL kısırlaştırmaya para harcamış olacağız ve elimizde de sokaklarda da sahihsiz 3 milyon hayvan olacak.

Bu verilerden hareketle, bizim Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu olarak önerilerimiz nelerdir? Önerimiz, öncelikle ülkemizdeki sahipli-sahihsiz hayvanların sayımının, coğrafi dağılımını da tespit ederek 1 Temmuz 2020 tarihine kadar yapılmasıdır. Ardından, yılda 500 bin sahihsiz hayvanın kısırlaştırılması ve başlatılacak beş yıllık bir kısırlaştırma seferberliğiyle birlikte de bu sorunu tümüyle çözmeyi öneriyoruz. Sahipli ve sahihsiz hayvanların kimliklendirilmesi ve takibinin yapılması çok önemli. Kısırlaştırma yapacak olan veterinerlerin, görevlilerin eğitim alması, sayılarının artırılması ve bütçe olarak güçlendirilmeleri ve tıbbi cihazlarla da desteklenmeleri bu kısırlaştırma seferberliğinin gerçekten hayata geçip sonuç vermesi için çok önemli çünkü bu beş yıllık programın içinde herhangi bir sıkıntı ve akamet olduğu anda, bir kısır döngü şeklinde harcanan para da boşa gidecek, kaybedilen zaman da boşa gitmiş olacak.

Hayvan refahı fonu kurulmasını, hayvan kolluğu kurulmasını öneriyoruz.

En önemli maddelerden bir tanesi, hayvana eziyeti Kabahatler Kanunu'na göre değil, TCK'ye göre hapis cezasıyla cezalandırmak istiyoruz. Bu hapis cezasının ertelenemez, para cezasına çevrilemez ve adli sicile işlenecek şekilde kanunun düzenlenmesini istiyoruz.

Belediyelerimizin durumu nasıl? Belediyelerimizin durumunu size tek bir veriyle anlatacağım. Ülkemizde toplam 1.397 belediye var, bu belediyelerin sadece 254'ünde hayvan bakımevi var yani yüzde 18'inde.

Evet, bir diğer konu AK PARTİ politikaları. AK PARTİ politikaları maalesef, doğayı korumaktan ziyade doğayı tahrip etmek üzerine kurulu. Bir örnek, Kaz Dağları'nda bildiğiniz gibi bir ağaç kıyımı yapıldı, binlerce ağaç kesildi. Bunun üzerine AK PARTİ yöneticilerinin de milletvekillerinin de "Evet, ağaçlar kesildi ama onların yerine fidan diktik." şeklinde açıklamaları oldu. Unutmayın ki değerli milletvekilleri, doğa bir bütündür. Fidan diyeceğiz, tabii ki dikmeliyiz ve bu kısmını destekliyoruz, daha da fazla dikmeliyiz ama unutmayın ki siz tilki, ayı, tavşan dikemezsiniz. O nedenle, sadece yapay bir yaklaşımla doğacı görüntüsüne kavuşmak maalesef, inandırıcı olmamaktadır.

Kaçak avcılık konusunda maalesef, çok sıkıntılıyız; ruhsatlı avcı sayımız 150 bin, ruhsatsız avcı sayısı 250 bin.

Dünyadaki 5 önemli kuş göç yolunun 2'si İstanbul Havaalanı'nın üzerinden geçiyor, hem de on binlerce yıldır geçiyor.

Hayvanlı kara sirklerinin yasaklanmasını istiyoruz.

Bu kibirli havai fişek kullanım alışkanlığına sınırlandırma getirilmesini istiyoruz.

Kürk hayvanı üretimi ve ithalatının Komisyonca yasaklanmasını istiyoruz.

Deniz memelileri ve hayvanları gösteri ve terapi merkezlerinin biz, Komisyon olarak iki yıllık bir sürecin içinde kapatılmasını talep etmiştik, ben ek görüş bildirmiştim; bunun en geç 2020 yılının 11'nci ayında kapatılmasını talep ediyoruz.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Tamamlayın sözlerinizi lütfen.

DENİZ YAVUZYILMAZ (Devamla) – Teşekkür ediyorum.

Bu yunus ve deniz memelilerinin bulunduğu gösteri amaçlı parklarda 75 yunus, 51 fok var, 9 tane böyle park var. Bu 9 park da belirli bir siyasi görüşe sahip olan tek bir kişiye ait olan şirketler grubuna aittir.

Birkaç tane çok pozitif ilave yapmak istiyorum. Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü'nün daire başkanlığına dönüştürülmesi konusunda bir girişim vardı sarayda. Bundan haberdar olduk ve Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu olarak oy birliğiyle, daire başkanlığına dönüştürülmemesi, Genel Müdürlük olarak kalması gerektiği konusunda görüş bildirdik. Bu görüş hayata geçmiş, Genel Müdürlük olarak faaliyetine devam etmektedir.

BOTAŞ kurumu da Tuz Gölü'ndeki flamingo popülasyonunun artırılması konusunda dünyada ödül almış. Bir KİT Komisyonu üyesi olarak oraya yaptığımız gezide de kendi Komisyonumuzla bağ kurdurarak bu doğrultuda da onlara bir teşekkür yazısı gönderdik Komisyon olarak.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Son cümlelerinizi alayım, buyurun.

DENİZ YAVUZYILMAZ (Devamla) – Onlar da bu teşekkür yazısını çerçeveleterek astılar.

Evet, 9 Kasım 2019’da kısacık ömrünü, tüm canlıların iyiliğine adanmış Sevgili Burak Özgüner’i kaybettik. Hayvan Hakları Yasası’nın çıkarılması konusunda uzun yıllar mücadele veren, Komisyonumuzun çalışmalarına ve bu raporun hazırlanmasına destek olan hayvan hakları savunucusu, iyi kalpli, sevgi dolu, örnek insan Burak Özgüner’i sevgiyle ve dostlukla anıyorum.

Milletvekillerimize de sesleniyorum, diyorum ki: Değerli milletvekilleri, gelin, hayvan hakları kanununu Hayvan Haklarını Araştırma Komisyonunun raporu doğrultusunda çıkaralım; içini, altını boşaltmayalım, bir hayvan dostumuz daha eziyet çekmeden hep birlikte dünyanın bir numaralı devleti olalım diyorum, saygılar sunuyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Adalet ve Kalkınma Partisi Grubu adına Sayın Mustafa Yel.

Buyurun. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

AK PARTİ GRUBU ADINA MUSTAFA YEL (Tekirdağ) – Sayın Başkan, çok saygıdeğer milletvekillerimiz ve ekranları başında bizleri izleyen aziz milletim; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Konuşmama başlamadan önce, Hakkâri Çukurca’da bir eğitim çalışması sırasında şehadete yürüyen 2 kahraman askerimiz Tolga Kaplan kardeşim ve Sait Miyanyedi kardeşime Allah’tan rahmet ve diğer 2 gazimize de sağlıklı, şifalı günler diliyorum. Allah, inşallah, bundan sonra bizlere, bu aziz millete şehit haberleri aldırmasın diyorum.

Özellikle de Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonumuzun genel görüşmesinin de hayırlı ve uğurlu olmasını dileyerek sözlerime başlamak istiyorum.

Değerli arkadaşlar, geçtiğimiz 8 Mayıs tarihinde, Mecliste grubu bulunan tüm partilerin, tüm grupların ayrı ayrı vermiş oldukları önergelerin birleştirilerek geçtiğimiz şubat ayı içerisinde kurulmasına karar verilen bu Komisyon, 8 Mayıs tarihinde ilk toplantısını yapmasıyla çalışmalarına başladı. Ben de bu Komisyonun Başkanı olarak, özellikle tüm partilerden bu Komisyona çok değerli katkılar veren, birbirinden çok değerli 11 milletvekilimize ayrı ayrı huzurlarımızda teşekkür etmek istiyorum.

Yine, bu Komisyon çalışmalarına destek veren Meclis çalışanlarımıza, uzman arkadaşlarımıza ve yine Meclise gelip de sunumlarını hazırlayan 5 Bakanlığımızın değerli bürokratlarına, 13 belediye başkanlığı yetkililerimize ve yine STK’lerimize; 21 tane doğasever ve hayvansever STK’lerimizi dinledik, onların gerçekten hepimizi ayrı ayrı bilgilendirdikleri çok önemli görüşleri vardı; hepimize ilham veren bu görüşlerinden dolayı hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Yine, baro başkanlıklarımız ve konuyla ilgili, muhatap olabileceğini düşündüğümüz farklı farklı gruplardan toplamda 81 kişi ve onlarla birlikte gelen yüzlerce kişinin de yine görüşlerini aldık. 4 tane ayrı gezi düzenledik. Bu gezilerde de sahadaki durumu yakından görme şansımız oldu.

Benden önceki konuşmacılar birçok konuda tabii ki kapsamlı bilgiler verdiler. Tabii, en önemlisi de bir merhamet kültürünün temsilcisi olarak bizlerin, dedelerimizin, atalarımızın aslında dünyaya örneklik teşkil etmiş olan pek çok çalışması, pek çok ahlaki duruşundan sonra acaba ne oldu da günümüzde geldiğimiz dönemde hayvanlara eziyet eder olduk, birbirimizi kırar olduk, gönüllerimizi kırar olduk? Esas mesele buydu, işin ruhuna böyle başlamamız gerekiyordu. Sadece kanunlarla bizim yapabileceklerimizin dışında da aslında bütün toplumumuzu uzlaştırmak, toplumumuzu birleştirmek ve birbirimizin gönüllerini kazanabilmek, aynı zamanda, birlikte nefes alıp verdiğimiz canlarımızı, yakın dostlarımız olan hayvanları da düşünerek “bu dünyada hep beraber yaşamalıyız, mutlu

yaşamalıyız, biz beraber de mutlu olabiliriz”i, bu mantığı oturtmamız gereken bir çalışma içerisinde olduk. İleride çocuklarımıza, torunlarımıza bırakabileceğim en iyi miraslardan bir tanesinin bu Komisyon çalışmasında bulunmak olduğunu düşünüyorum. Bu Komisyonunda bulunmak gerçekten benim için ayrı bir onur ve kıvanç meselesi. Çünkü, kimsesizlerin kimsesi olmak, o canların, bize emanet olunan o canların kimsesi olabilmek için yapmış olduğumuz mücadele, bu konuda kararınca da olsa düşüncemizin olması ve bundan sonra yapılacak olan -inşallah- mevzuat çalışmalarına da iyi bir atlık oluşturduğunu düşündüğümüz bu raporun da ben vatanımıza, milletimize ve bu can dostlarımıza hayırlı olmasını diliyorum. Türkiye Cumhuriyeti, bugüne kadar yapmış olduğu çok önemli atılımlarla, temel hak ve özgürlükler alanındaki gelişmelerle birlikte hayvan hakları konusunda da yapmış olduğu çalışmaları bir kat daha artırarak, vites büyüterek dünyaya atalarımızın örnek olduğu gibi yine örnek olacaktır diye düşünüyorum. Bizim, aslında bu anlamda Batı’dan alacağımız bir şey yok. Tarihimize baktığımız zaman, atalarımıza döndüğümüz zaman, hem dinî düşüncelerimizi hem gelenek ve göreneklerimizimizi incelediğimiz zaman pek çok iyi örneği görüyoruz. İşte, Peygamber Efendimiz Hazreti Muhammed’in, kedisi Müezza’yı, ayakları dibinde, fistanının üzerinde uyuduğu zaman uyandırmamak için eteğini kestiğini biliyoruz. Yine, ordusuyla bir yerden hareket ettiği zaman, yavrularını emziren bir köpeği rahatsız etmemek için ordusunun yönünü değiştirdiğini biliyoruz. Yine, bizim Osmanlı ve Selçuklu ecdadımızın kuş evleri yaptığını; göçmen kuşların, yolda düşkün kalan hayvanların bakımını yapabilecekleri, Bursa’da “Gurabahane-i Laklakan” ismiyle oluşturdukları o yapıları, hastaneleri, şifahaneleri, pek çok vakfı biliyoruz. İşte, bizler böyle bir medeniyetin bekçileriyiz. Atalarımızdan aldığımız bu asil ruhla evelallah başaramayacağımız hiçbir şey yoktur. Bu anlamda, bütün milletimiz de bizimle aynı hususta hemfikirdir. Bu çalışmalar sırasında da gördük ki tüm siyasi parti gruplarından temsilcilerimiz de aynı şeyi düşünmektedirler ve bizler üç aylık araştırma komisyonu süresi içerisinde bu çalışmamızı hiç de zorlanmadan arkadaşlarımızın büyük bir desteği, emek ve gayretiyle bitirdik, tamamladık; 21 Ekim tarihinde bitirdiğimiz raporumuzu 22 Ekim tarihinde Sayın Meclis Başkanlığımıza da sunduk. İşte, şimdi, bundan sonra, bugüne kadar yapılmış olan veya olmayan, çeşitli nedenlerle eksik kalan hususların tamamlanması süreci başlıyor diye düşünüyorum.

Aslında, baktığımız zaman, 2004 yılında çıkarılmış olan 5199 sayılı Yasa’nın çağdaş bir yasa olduğunu, amma velakin uygulamadan kaynaklanan sıkıntılardan dolayı da zaman zaman problemler yaşandığını görüyoruz.

Tabii, özellikle doğasever ve hayvansever STK’lerimizin üzerinde özellikle durdukları birkaç bazı konudan ben bahsetmek istiyorum.

Öncelikle, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun isminin “hayvan hakları kanunu” olarak değiştirilmesini talep ediyorlar ve biz de bunu Komisyon olarak gayet uygun gördüğümüzü ve raporumuza da bunu aldığımızı, bundan sonra yapılacak olan yasanın isminin de mutlaka “hayvan hakları kanunu” olarak değiştirilmesini ve hayvanların refahını gerçekten insanlar gibi canlı, duygusal varlıklar olduğunu düşünerek, 5199 sayılı Kanun’da bir “mal” ve “eşya” olarak tanımlanmasından uzaklaşarak bunun günümüze uygun hâlde, onların da duygusal birer varlık olduğunu gözeterek ve artık hukukun bir öznesi hâline gelmesinin mutlaka zorunlu olduğunu düşünerek yolumuza devam etmek gerektiğini düşünüyorum.

Yine, özellikle bu “mal” ve “eşya” olarak sayılmasından dolayı, Kabahatler Kanunu’na göre, bir canlıya, bir hayvana zarar verildiği zaman hiç de caydırıcı olmayan idari yaptırımların, idari cezaların bugüne kadar sonuç alıcı olmadığını gördük ve o nedenle, hem sosyal medyada, görsel ve yazılı medyada hem de günlük hayatımızda rastladığımız, vicdanlarımızı sızlatan, zaman zaman gerçekten ağladığımız veya gözyaşımızı içimize akıttığımız görüntülerin artık bundan sonra olmaması için

elimizden gelen gayreti göstermek zorundayız. İşte, bu nedenle bunun kurumsal olması lazım. Sadece üzölmek yetmiyor, aynı zamanda bunun karşılığının da mutlaka cezai yaptırımlarla sağlanması zorunlu olduğunu düşünöyoruz. Bu nedenle de Türk Ceza Kanunu'na göre bu fiillere karşı ertelenmesi mümkün olmayan, paraya çevrilmesi mümkün olmayan şekilde en az iki yıl bir ay olmak üzere cezalandırılmasının, bu hayvanlara yapılan işkence ve kötü muameleinin bertaraf edilebilmesi, bundan sonra bu görüntülerle karşılaşılması için de çok anlamlı ve elzem olduğunu düşünöyoruz.

Bunları yaparken bu işte görevli olan kurum ve kuruluşlara da tabii ki göz attık. Bu konuda, merkezi olarak Tarım ve Orman Bakanlığımız Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün yapmış olduğu işlere baktık. Bu konudaki eksiklik, aksaklıklar nedir, ne değildir, yapılması gerekenler nedir; personel araç gereç ve ödenek konusunda daha çok takviye edilmesi gerektiğini raporumuzda belirttik. Bununla ilgili, yine, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde bir "hayvan refahı" veya "hayvan hakları fonu"nun oluşturulmasının elzem olduğunu altını çizdik. Bu yapıldıktan sonra da özellikle belediyelere verilen görevlere göz attığımızda, Türkiye'deki 1.800'ün üzerindeki belediyeden ne yazık ki sadece ve sadece 234'ünde ancak barınaklar olduğunu, amma velakin bunların da çok önemli bir kısmının yeterli olmadığını, bir kısmında hatta hayvanlara işkence edilir hâlde uygulamaların olduğunu gördük.

Peki, buna sebep olan nedir? Buna kurumsal olarak, kanuni olarak baktığımız zaman, bu kanunlardan mülhem, herhangi bir şekilde ihmali olarak kimsenin cezalandırılmadığı hususuna göz attık ve özellikle 5393 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesinin, bu konuda asıl olarak önümüze bir şekilde çözüm önerisi getirebilecek madde olduğunu gördük. Çünkü belediyeler, asli görevleri olarak 5393 sayılı Kanun'da sayılan görevleri yapmakla kendilerini mükellef görmekteler. Çoğu zaman ya belediye başkanı ve ekibinin duyarısız kalmasıyla veya bu konularda ödenek yetersizliği bahane edilerek diğere tali konuların üzerine gidilmediğini gördük. O hâlde biz, bunu, hayvan sevgisi olsun olmasın, mutlaka bir belediye başkanının bu sorunu çözmek zorunda olduğu "Burada bir sorun alanı var, bu sorun alanını biz çözmek zorundayız." diyebileceği bir hâlde getirmek zorundayız. O hâlde 5393 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesinde asli görevlerine bunu saydıktan sonra, bu konuda ihmali olanlarla ilgili de 4483 sayılı Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'a göre haklarında görevi ihmal veya görevi kötüye kullanmadan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılmasının da zorunlu olduğunu, bunun da mutlaka yeni yasada gerçekleştirilmesi gerektiğini önemsedığımızı hatırlatmak istiyorum.

Tabii, özellikle, barınaklarda bir de personelle ilgili sıkıntılar var. Barınaklardaki personelin nasıl istihdam edileceği, hangi yeti ve yetkiyle donatılacağı konusu eksik. Bu konuda, barınakların, belediye başkanının kafasına göre kızdığı personelin sürgün yeri olarak gözetilen bir yer olmaması lazım. Barınaklarda, mutlaka, başta gönüllü personel olmak üzere, bu konuda eğitim almış, eğitim sertifikalı personelin çalıştırılabileceği ve bunun dışında hiçbir personelin çalıştırılmayacağını zorunlu hâlde getirilmesi lazım. Barınakların mutlaka yirmi dört saat kameralarla gözetim altına alınmasının ve belediyelerin "web" sitelerinden de vatandaşlarımızın, bizlerin 7/24 izleyebileceği hâlde getirilmesinin zorunlu olması gerektiğini düşünöyoruz.

Yine, mevcut 5199 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinde bahsedilen kısırlaştırma ve rehabilitasyonla ilgili bazı problemler olduğunu göröyoruz ve özellikle bizim önerimiz, yasa çıktıktan sonraki ilk altı ay içerisinde sokak köpeği ve sokak kedilerinin sayılarının mutlaka resmî olarak tespit edilebilmesi.

Şu anda tam ne olduğunu bilmediğimiz ve sorunu çözmek konusunda yüzde 100 bir strateji geliştiremediğimiz bir hususla karşı karşıyayız. Bu anlamda, stratejimizi doğru belirleyebilmek adına da altı ay içerisinde belediyelerimiz başta olmak üzere, valiliklere, özel idarelere, muhtarlıklarımıza vereceğimiz görevlerle de sokak hayvanlarının gerçek sayısını tespit edip hemen akabinde, dört

yıllık bir süre zarfında da kısırlaştırma seferberliği yapma zorunluluğumuz var. Bunu yapmadığımız takdirde... Mevcut kanunun 6'ncı maddesinde "Sokak hayvanları rehabilitasyon merkezinden sonra buldukları alana bırakılırlar." ifadesi var. Özellikle hayvansever toplum kuruluşları, STK'lerin de bu hususu önemseydiğini biliyoruz; "Bizim kırmızı çizgimizdir, biz mutlaka bu hayvanların buraya bırakılmasını istiyoruz." diyorlar. Toplumda da huzursuzluk noktası burada başlıyor. Bu sefer, hayvandan korkan, hayvanların bir şekilde kendilerine saldırdıklarıyla ilgili çeşitli hikâyeleri olan ve bu konuda gerçekten saldırıya uğrayan vatandaşlarımız var. Bizim de bu konuda bu hayvanların sayısal olarak denetlenmesi, orta vadede bu işin çözümlenebilmesi ve popülasyonun kontrol altına alınabilmesi için önemseydiğimiz bir konu kısırlaştırma seferberliği. İnaniyorum ki, Batı dünyasının yaptığı gibi uyutmak yani öldürmek bir çözüm değil; bizler vicdanlı bir milletiz, bu konuda da Batı'ya örnek olmamız lazım. Bizler birbirimize tahammül ederek, hayvanseverler hayvanlardan korkanları anlayarak, hayvanlardan korkanlar hayvanseverleri anlayarak, toplumsal konsensüsümüzü, huzurumuzu bir arada gözeterek bu sorunun da üstesinden geleceğimizi düşünüyorum.

Bu hayvanların takip edilmesi için de hem sahipli hayvanlara hem sahipsiz hayvanlara mutlaka çip takılması... Birbirlerine transfer yapılan yani bir köyden kente, bir kentten diğer kente transfer yapılarak bu işin takip edilemez hâlde olduğu günümüzden, bütün hayvanlara çip takılarak bu hayvanların denetlenmesi, takibi, sağlık kontrollerinin yapılması, zoonotik hastalıklara müdahale edilebilmesi ve her türlü tedbiri alabilmek için de, kontrol altına alınabilmesi için de çip uygulamasıyla birlikte, özellikle bir hayvanı sahiplendikten sonra sokağa bırakan vatandaşlarımıza da en az 10 bin lira olmak üzere bir idari yaptırım cezası getirilmesinin de zorunlu olmasını öneriyoruz, ki bu şekilde bir hevesle alınan hayvanlar kolay kolay sokağa bırakılmasın, herkes sorumlu bir şekilde davransın. Onların da bir can olduğunu unutmadan, onları da mutlaka gerekli çalışmaların yapılabileceği konusunda, bu anlamda, tüm toplum olarak bilinçlenmemiz için zorunlu olduğunu düşündüğümüz bir husus olarak değerlendirebiliriz.

Bunun yanı sıra, tabii, değerli arkadaşlarımız hep dile getirdiler, bizler aslında sadece sokak hayvanlarıyla ilgili hususlarda görüşlerimizi bildirmedik; bu konuda, canlı olan, bizimle birlikte nefes alıp verebilen, bu toprakları beraber paylaştığımız, suyunu beraber içtiğimiz güzel ülkemizin diğer güzel canlılarıyla beraber yaşama zorunluluğumuzdan dolayı, yaban hayatımızda karşılaştığımız sorunların giderilebilmesi için de önerilerimiz oldu.

Göçmen kuşlar konusunda da Türkiye gerçekten çok önemli bir yerde. Dünyada 5 tane çok önemli kuş göç yolunun 2 tanesi Türkiye'de. Bu anlamda, göçmen kuşların kollanması ve gelecek nesillere bunların da bir emanet olarak bırakılması için bizim üzerimize düşen pek çok görev var, bunların da raporda kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağladık.

Bunun yanı sıra, kamuoyunu çok yakından ilgilendiren faytonlarla ilgili, özellikle adalardaki fayton sorunlarıyla ilgili olarak da gidip yerinde incelemelerde bulunduk; gerçekten vicdanlarımızı sızlatan görüntülerdi. Dünyada metrekare başına en fazla atın düştüğü yerin adalar olduğunu öğrendik. Yaklaşık 1.800 tane at orada, adalarda sıkıştırılmış vaziyette, 277 tane fayton engebeli ada arazisinde büyük sıkıntılar içerisinde çalıştırılmakta. Ne yazık ki hem hayvan hakları ihlalleriyle ilgili hem de insan haklarıyla ilgili çok çarpıcı görüntülere sahne olan yerleri gördük. İşte, bunun giderilebilmesi için de gerekli tedbirlerin alınmasını raporumuzda ifade etmiştik. Bunlarla ilgili olarak, tabii, özellikle sadece adalara matuf olarak bu sorunun da ele alınması lazım. Türkiye'de at ve çeşitli benzer hayvanların da çektiği kızaklar, Doğu Anadolu'da kış şartlarında zorunlu olarak kullanılan, bu konuda bazı zorunluluklardan kullandığımız durumlar var. Bunu da gözeterek yeni yapacağımız yasada da il hayvan hakları kurullarının güçlü bir yapıya kavuşturulmasını ve her il için o ilde tedbirler alınmasını,

hayvanlarla ilgili bu tarz hak ihlallerinin olmaması için de hem faytonlar hem de diğer konularda il hayvan hakları kurullarının güçlendirilmesini istiyoruz. Bu kurullar hâlihazırda var ama bunun daha da güçlü bir yapıya sahip olması için doğasever ve hayvansever STK'lerin daha çok bu kurullarda yer almasının, barolardan buralarda temsilciler bulundurulmasının, bu konunun üzerinde hassasiyetle durulmasının da bir zorunluluk olduğunu görüyoruz.

Bu konularla ilgili bizler adım atmaya hazırız. Biraz önce de bahsettiğimiz gibi, tarihten aldığımız bir gücümüz var, bunu da gelecek nesillere taşımak konusunda kararlıyız. Özellikle eğitim alanında yapılması gereken bazı çalışmalar var. Ana sınıfı öğrencilerimizden, okul öncesi öğrencilerimizden başlamak üzere de bu konuda atılması gereken adımları Millî Eğitim Bakanlığımızla paylaşıyoruz ve özellikle ilkokul 4'üncü sınıflarda hayvan hakları dersinin okutularak tüm gençlerimizin de bu konuda hem geçmişteki iyi örneklerimizi öğrenmesi hem de yapılması gerekenleri bir şekilde profesyonelce daha iyi öğrenebilmesi için bunun müfredatımıza girmesinin bir zorunluluk olduğunu görüyoruz.

Tabii, yine, bunun yanı sıra -İçişleri Bakanımız Sayın Süleyman Soylu'yla da görüştüm- hayvan kolluğunu önemsiyoruz. Biraz önce bahsetmiş olduğumuz, Türk Ceza Kanunu'na göre fiillere uygulanacak işlemlerin bir şekilde hem önleyici kolluk gücü hem de bir olay, bir fiil işlendikten sonra bunların soruşturma ve kovuşturmasının da yapılabilmesi için polis, jandarma ve belediye zabıtasında bir kolluk gücünün de olmasının zorunlu olduğunu, bunun da bir farkındalık yaratacağını, artık her önüne gelenin hayvanlara eziyet etmek konusunda rahat davranamayacağını ve izlenebileceğini, bu konuda ceza alabileceğinin caydırıcılığının fazla olacağı bir kolluk gücünün de elzem olduğunu bir kez daha hatırlatmak istiyorum.

Tabii, değerli arkadaşlar, konuşmamızda Hayvan Hakları Komisyonumuzla ilgili, gerçekten, arkadaşlarımızın bize değerli katkılarından bahsettim. Bizim de iktidarımız döneminde, 2002 yılından bu yana baktığımız zaman başta Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın göstermiş olduğu yolda, her alanda olduğu gibi çevreye duyarlılık alanında da önemli gelişmeler görüyoruz. Biz 2002'de geldiğimiz zaman Türkiye Cumhuriyeti'nde orman alanı 20 milyon 900 bin hektarı kaplarken şu anda, Allah'a şükürler olsun ki 23 milyon hektara yakın orman alanımız var. Son dönemde ülkelere baktığımız zaman, orman varlığını fiilî olarak, gerçek anlamda artıran ülkelere bir tanesiyiz. Gelişebilmek için koruma, kullanma dengesini gözeten, bu anlamda, mutlaka, kullanırken korumayı da aklımızdan eksik etmeyen bir hükûmetiz Allah'a şükürler olsun ve yapmış olduğumuz çeşitli uygulamalarla da bunu hep gösterdik, milletimizin gönlünde bu anlamda taht kurduk.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Yel, sözlerinizi tamamlayın lütfen.

MUSTAFA YEL (Devamla) – Bundan sonra da inşallah, milletimizin hizmetkârı olarak her alanda olduğu gibi çevre alanında da, hayvan hakları konusunda da, mazlum coğrafyalarda da olmak kaydıyla bizlerden hizmet bekleyen kim varsa herkese hizmetkâr olmak konusunda, inşallah, Sayın Cumhurbaşkanımızın önderliğinde yolumuza devam edeceğimizi bir kez daha buradan aziz milletimize duyurmak ve bu Komisyonun çalışmalarının inşallah, gelecek dönemde, önümüzdeki günlerde Meclisimize geleceğini düşündüğümüz hayvan hakları yasasının bir altlığı olacağını belirterek konuşmama son vermek istiyorum.

Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

Şahıslar adına ilk söz Sayın Sera Kadıgil'in.

Buyurun. (CHP sıralarından alkışlar)

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın üyeler, raporun görüşülmesi için bugün burada bizimle olan değerli uzmanlarımız, görüş aldığımız kıymetli Bakanlık mensupları; hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Ne yaptığımızı anlatmak istiyorum önce size, bence bayağı önemli bir şey yaptık. Bu, elimde gördüğünüz rapor; belki de bu Mecliste, biz buraya geldiğimizden beri ilk defa AKP, CHP, HDP, MHP, İYİ PARTİ, biz bir konuda mutabık kaldık, biz bunu başardık. Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu olarak ben bundan gerçekten gurur duyuyorum. (CHP, HDP ve İYİ PARTİ sıralarından alkışlar) Biz, burada grubu olan 5 siyasi parti insan konusunda mutabık kalamıyoruz, ülke konusunda mutabık kalamıyoruz ama bir konuda, hayvan canı konusunda mutabık kalmayı başardık.

Ben -her şeyden önce doğruya “doğru” demek lazım- buraya genelde her çıktığımda sesim de yükseliyor, heyecanlanıyorum, haklı olarak bağırıp çağırıyorum size; bu sefer öyle yapmayacağım, ben bu sefer teşekkür edeceğim. Başta Komisyon Başkanımıza teşekkür edeceğim, Komisyon üyelerimize teşekkür edeceğim. Çünkü şunu gördük: İşin içinde insan çıkarı olmadığı zaman, sanıyorum, insanlar da biraz daha vicdanlı yaklaşabiliyorlar her konuya ve gerçekten, güzel yaptık biz bunu.

Nasıl yaptığımızı gelelim: İyi niyetle yaptık sevgili arkadaşlar, birbirimizi dinleyerek yaptık, birbirimizi duyarak yaptık; partizanlık yapmadık mesela. Biz bu raporu hazırlarken çok çeşitli yerlerden bize şikâyetler geldi. Ne CHP’li belediyeleri şikâyet ettiklerinde biz zıpladık “Bizde öyle şey olmaz.” diye ne AKP’li bir belediyeden şikâyet geldiğinde AKP’li arkadaşlarımız ne MHP’li arkadaşlarımız ne HDP’li ne İYİ PARTİ’li arkadaşlarımız. Bu şekilde, grubu olan partileri sayıyorum çünkü bu Komisyonunda grubu olan partilerimiz vardı bizim ama bu Meclis çatısı altında 5 siyasi parti daha temsil ediliyor, onlar da o Komisyonunda bizimle birlikte olsaydı, eminim ki onlar da bu Komisyon raporuna büyük bir gönül rahatlığıyla “evet” diyeceklerdi çünkü burada bizim tek bir amacımız vardı; bizlere emanet hayvanların canını insandan koruyabilmek.

Biz bunu neden yaptık? Biraz da bunu konuşalım. Çıkan arkadaşlarım içeriğini anlattı ama neden yaptığımızı da anlatmak lazım belki. Çünkü hayvan hakları konusunda ben on yıldan fazla süredir çalışıyorum ve bu konuda çalışan tüm hayvan hakları savunucuları gibi sık sık şunu duyuyorum: “Yahu, ülkenin bu kadar derdi var, siz uğraşa uğraşa hayvanlarla mı uğraşıyorsunuz?” Emin olun, bu görüşmeleri şimdi bütün partilerden bütün arkadaşlarımız yayımlayacaklar akşam kendi sosyal medyalarında, altına gelen 10 yorumdan belki 6’sında, belki 7’sinde “Ülkede bu kadar dert var, siz oturup bunlarla mı uğraştınız 12 milletvekili?” diye, yine, herkese akıl vermeye çok meraklı ama nedense kendisi evinde oturup topluma hiçbir katkı sunmayan insanlar tarafından çeşitli eleştirilere uğrayacağız. O yüzden, bunu neden yaptığımızı anlatacağım, göstereceğim hatta ben bunu neden yaptığımızı. Böyle şeyler yaşıyoruz biz bu ülkede: Bu bir köpek yavrusu, 4 bacağı kesmişler, sokağa atmışlar; böyle delilerle -sapıklarla diyeceğim arkadaşlar- böyle sapıklarla yaşıyoruz bu toplumda biz. Başka bir sapığı göstereceğim size: Bir gariban canı arabanın arkasına bağlamış, sürükleyerek öldürüyor ve bunlar hani, böyle, çok ajite, sizin dikkatinizi çekmek için kullandığım örnekler değil. Emin olun, biz burada şu anda konuşurken bu hayvancıkların yaşadığını binlerce hayvan Türkiye’nin dört köşesinde yaşamaya devam ediyor. Biz bunu, bunun için yaptık. Öncelikle “İnsan türünün diğer türler üzerindeki tahakkümünü bu seviyeye artık getirmeyelim, buna bir ‘Dur!’ diyelim.” diye yaptık. Buna eleştiri getirecek tüm insanlara söylemek istiyorum, ben 3 gruba ayırmak istiyorum insanları: İnançlı olan insanlar için çok basit zaten bunu neden yaptığımızın cevabı. Çeşitli konuşmacılar da değindi, hangi inanç sistemine, hangi kutsal kitaba bakarsanız bakın, hayvanların canının insana emanet olduğunu, korunması kollanması gerektiğini, vicdanlı yaklaşılması gerektiğini görürsünüz. İslam “Onlar benim sessiz kullarımdır.” diye refere eder ve korunması gerektiğinin altını ısrarla çizer.

O yüzden “Hayvanlarla neden uğraşıyorsunuz?” diye inançlı bir insanın sorma lüksü yoktur, olamaz. İkinci gruba geliyorum: Hiçbir insan inançlı olmak zorunda değildir ama her insan, “Ben insanım.” diyen herkes vicdanlı olmak zorundadır ve vicdanlı olan bir birey de bilmelidir ki insan egosunun, türün türe eziyetinin kabulü mümkün değildir. Yani biz vicdanlı olmakla, düşünebilmekle, analitik bir yapı kurmakla övünüp duruyoruz ya, eğer bir parça insanlık vicdanımız varsa işte bu vahşeti, insan eliyle hayvanlara yaşatılan bu zulmü önlemek bizim boynumuzun borcudur. Üçüncü gruba geliyorum: Ne inançlısınız ne vicdanlısınız diyelim. Allah hepimizi sizden korusun öyle iseniz ama en azından akılcı ve faydacı olmanız gerekir, değil mi? Akılcı ve faydacı bir bakış açısıyla baktığınızda da –az önce Gülizar Başkanım da değindi- mesela, hayvana şiddet olayları sadece hayvanlardan ibaret değil, yapılmış çok sayıda araştırma var, Amerikan hapishanelerinde özellikle seri katiller üzerinde yapılan araştırmalar var, bizim hapishanelerimizde de bilim insanları tarafından yapılan araştırmalar var. Bu araştırmalar şunu gösteriyor bize sevgili arkadaşlar: İnsanlara bu şekilde eziyet edebilen, vahşice tecavüz eden, vahşi yollarla öldüren katillerin geçmişine dönüp baktığınızda yüzde 90’a yakınının geçmişinde hayvana şiddet olduğunu görüyorsunuz. Hayvanlar, hayvan canı, türün türe tahakkümü umurunuzda olmayabilir ama kendi türünüzü düşünüyorsanız bile biliniz ki bu köpeğe bunu yapabilen bir canlı yarın öbür gün sizin çocuğunuza da bunu yapabilir ve biliniz ki bir çocuğa, bir insana zarar veren, onu katleden insanın geçmişinde muhakkak ama muhakkak hayvana yönelik de bir eziyet ve şiddet vardır. O yüzden, binlerce yıl önce biz evcilleştirmişiz bu hayvanları ve yanımıza almışız bizi korusunlar, bizimle ilgilensinler diye. Şimdi, biz şehirlere taşındık... Var ya öyle: “Köpekler var, şunu yapamıyoruz, yahu bu kedilerden bize gına geldi.” Böyle bir nankörlük insanlığa yakışmaz diye düşünüyorum ben. Hele hele bizim ülkemiz -yani bu konuda ne mutlu ki Avrupa’yı falan örnek almamıza gerek yok- geçmişten beri bu konuda bizim kültürümüz bize yeter. Bizim hayvanlarla birlikte yaşama pratiğimiz diğer tüm kültürlerden çok daha önemli bir noktadadır ve bunu biz hayata geçirmekle mükellefiz Türk Parlamentosu olarak diye düşünüyorum.

Peki, biz bu raporda -kısaca şuna değineyim, zamanım da azalıyor ama- hangi konularda mutabık kaldık? Yani bu 5 parti, hiçbir ulusal mevzuda dahi mutabık kalamayan bu 5 siyasi parti, bu raporda hangi konularda mutabık kaldı? Bir: “Hayvanlar duygulu varlıktır.” dedik arkadaşlar. Hayvanlar eşya değildir, hayvanlar bu şekilde alınıp satılamaz, bu şekilde yok edilemez; hayvanlar duygulu varlıklardır, hayvanların da canı vardır. Bu sebeple, Hayvanları Koruma Kanunu değil -yani biz, bu kadar da değil, hani bu kadar bencilce yaklaşmayalım- hayvan hakları kanunu olması lazım çünkü nasıl insanın insan olmaktan kaynaklı hakları varsa hayvanın da canlı olmaktan kaynaklı hakları vardır. Bunu buradaki tüm partiler kabul etmiştir. İki: Hayvana eziyet suç olmalıdır. Bu konuda 5 parti bu Mecliste mutabıktır. Sayın Grup Başkan Vekili, önümüzdeki hafta getirirseniz bunu, oy birliğiyle kanunu geçirebilecek durumdayız şu anda, hepimiz mutabıkız bu konuda. Hayvanı öldüren, hayvana eziyet eden, hayvana tecavüz eden ahlaksızların, biz, Türk Ceza Kanunu kapsamında cezalandırılmasını istiyoruz. Cezalandırılmakla kalınmamasını, en az iki yıl bir ay olarak bunun Türk Ceza Kanunu’muza getirilmesini istiyoruz. (CHP sıralarından alkışlar) “Biz”den kastım -dediğim gibi- Cumhuriyet Halk Partisinden ibaret değil; bunu AKP de istiyor, bunu HDP de istiyor, bunu ne mutlu MHP de istiyor, ne mutlu İYİ PARTİ de istiyor. Biz hepimiz bunu istiyoruz ve ilk defa hep birlikte bir şey yapabileme lüksümüz var, gerçekten bundan da mutluluk duyuyorum. Bir kırmızı çizgimiz var, altını çizmem gerekiyor: 5199 sayılı Kanun’un 6’ncı maddesi; hayvanlar, özellikle Türkiye’deki sokak hayvanları sokaklara aittir. Sokaklarda bizim kültürümüzün bir parçasıdır bu hayvanlar. 5199’un 6’ncı maddesine dokunmayacağız, dokundurtmayacağız diyoruz biz Hayvan Hakları Komisyonu olarak.

Belediyeler bütçe ayırmak zorunda diyoruz. Ya belediyelere yüklemişiz bütün yükü, bakacaksın, edeceksin diyoruz; bütçe ayıran yok, bununla ilgilenen yok, topu o ona atıyor, o ona atıyor, o ona atıyor,

ortada yine sahipsiz bir hayvan popülasyonuyla biz karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Belediyelere buna bütçe koyacaksın kardeşim diyoruz. Kendi belediyelerimiz dâhil, bütün belediyelere de bunu diyelim diyoruz. Tarım Bakanlığı desteklerini artırsın, bu işin sahibinin adı artık bir belli olsun diyoruz, hep birlikte diyoruz bunu.

Bir hayvan fonu kuralım diyoruz bu güzel işleri yapabilmek için. Ayrıca bir hayvan kolluğu kuralım diyoruz. Bunun örnekleri Avrupa’da var. Evet, hiçbir insan hayvanlarla bire bir yakın ilişkiye girmek zorunda olmayabilir ama çok hayvan hakları savunucusu, çok hayvansever polisimiz var, jandarmamız var. Hayvanlarla ilgili bir sorun olduğunda bu insanlar severek, isteyerek, gönülden yapsınlar bu işleri diyoruz. Az önce Sayın Başkan da ifade etti, ya sürgün yeri, o bakımevlerinin hâlini Allah aşkına bir gidin görün. Her partide bu böyle yani beğenmediği personeli alıyor, hayvanların başına sürgün ediyor, ondan sonra o hayvanların başına gelmeyen kalmıyor; insan bu, kendi kariyerindeki sıkıntıyı ne yazık ki götürüyor, oradaki gariban hayvanlardan çıkartıyor, bunun değişmesi lazım. Sadece bunun mu değişmesi lazım? Hayır. İnsafsızca insanlar tarafından yapılan hayvan sömürüsünün tamamının ortadan kalkması lazım.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sözlerinizi tamamlayın.

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (Devamla) – Teşekkürler Sayın Başkan.

Bunun başında kürk geliyor. Az önce Rıdvan Bey söyledi, kürk moda değildir, kürk bir giysi değildir, kürk cinayettir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kürkün ve kürk hayvanı üretiminin yasaklanması gerektiğini düşünmektedir, bunu bu raporda da ifade etmektedir.

Hayvanat bahçeleri denen o eziyet yuvalarının, derhâl ve derhâl yenilerinin açılmasının önlenmesi gerekmektedir, mevcutlarının hâlinin düzeltilmesi gerekmektedir. “Yunus parkı” dediğimiz o yunus işkence haneleri var ya, geliyorlar burada lobi yapıyorlar, onları biz kaldıracamız; biz bu karara vardık, 5 parti olarak bu karara vardık, en geç iki sene içerisinde bunu kaldıracamız. Buradan da tüm vatandaşlardan rica ediyorum, çocuklarınızı hayvanlara eziyet edilen, işkence edilen bu yerlere götürmeyin, bunların değirmenlerine su taşımayın diyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

On dakika konuşmak uzunmuş biraz.

BAŞKAN – On bir dakika...

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (Devamla) – On bir dakika... Toparlıyorum Sayın Başkan. Lütfen kusura bakmayın. Yapıcı konuşuyorum.

BAŞKAN – Ben size söz veririm.

Buyurun.

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (Devamla) – Kısaca, toparlamam gerekirse “Sirkleri ortadan kaldıralım.” dedik, “Yunus parklarını kapatalım.” dedik, “Petshop’larda canlı hayvan satışını yasaklayalım.” dedik.

Hayvan dövüşlerine karşıyız arkadaşlar, böyle bir Orta Çağ anlayışının 2020 Türkiye’de yeri yok; bunu kaldıralım. Kaçakçılığı önleyelim, kaçak avcılığın önüne geçelim. Şu havai fişek görgüsüzlüğüne Allah aşkına artık bir sona erdirelim. Kısırlaştırma seferberliği ilan edelim. Bunların hepsini bir an önce yapalım. Bu raporu burada kabul edip ondan sonra lütfen lafta bırakmayalım. Eğer öyle bir şey yapmaya kalkarsanız peşinen söylüyorum, bu Komisyonun tüm üyeleri adına söylüyorum, iki cihanda iki elimiz yakanızda olur.

BAŞKAN – Söz verdin “Eylem yapmayacağım, aktivistlik yok.” diye ama gene de...

SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ (Devamla) – Söz verdim eylem yapmayacağım. Gerçekten, biz bu yasa tasarısını bekliyoruz, çok hazırız, çok güzel çalıştık. Gelin, bu yasa tasarısını geçirelim. Deniz de bahsetti, bize çok yardım eden bir arkadaşımız var, Burak. Burak'ı 32 yaşında kaybettik, bu raporun her köşesinde emeği vardır Oytun Hoca'yla Emrah'la birlikte. Ben bu raporu da izniniz olursa 32 yaşındaki kardeşimiz, arkadaşımız Burak'a adamak istiyorum.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Şahsı adına ikinci söz, Sayın Yunus Kılıç'ın.

Buyurun Sayın Kılıç.

YUNUS KILIÇ (Kars) – Sayın Başkan, çok saygıdeğer milletvekilleri; öncelikle, Hakkâri'de şehit olan kardeşlerimize Allah'tan rahmet diliyorum, yaralılara acil şifalar diliyorum. Ailesi ve milletimizin başı sağ olsun.

Sayın Başkan, bütün konuşmacılar konuşmalarını yaptıktan sonra gözlediğimiz çok güzel bir şey var. Öncelikle, hayvan haklarını hayvanlara teslim etmek noktasında bir fikir birliğimiz var. Zaten öyle olması lazım. Kars'ta çok güzel bir atasözü vardır, badaksız işimizi badağa salma diye yani işi zorlaştırmak sonra onun çözümünü aramak. Hayvanlarla olan münasebetlerimizde biz, onların yaşamlarını zorlaştıran tarafız. Yani, hayvanların, kendi ekosisteminde, Mevla'nın onlara bahşetmiş olduğu alanlarda yaşamalarına müsaade etmiş olsaydık zaten bugün ne onların bizden bir sıkıntısı ne de bizim onlarla alakalı bir sıkıntımız olacaktı. Dolayısıyla, bunun müsebbibi olarak bu noktada, birçok sözleşmede, kutsal kitaplarda, öğretilerde, inançlarda zaten üzerimize vazife olan sorumluluklarımızı da yerine getirme noktasında, evet, hayvanlara karşı, birlikte yaşadığımız diğer canlılara karşı yapmamız gereken daha fazla şeyin olduğu açık.

Ayrıca, Türkiye'nin imza koymuş olduğu uluslararası sözleşmeler var. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi bize bu noktada birtakım sorumluluklar yüklüyor. Ve burada, insanların insanlara saygı göstermesinin, onların haklarını teslim etmesinin ve onların haklarına saygı göstermesinin hayvanlara saygı göstermesinden bir farkının olmadığı; hayvanların insanlar üzerinde haklarının olduğu ve hayvanların bir birey olmadığı için bu haklarını talep edemediklerinden kaynaklı, insanların bunların haklarını teslim etmek ve korumak gibi birtakım zorunluluklarının, sorumluluklarının olduğunu da ifade ediyor ki bizim de ülke olarak bunun altında imzamız var. Aynı zamanda, yine, Bern Sözleşmesi'nde, yaban hayatın ve buraların korunmasıyla alakalı sözleşmeler altında da ülke olarak imzamız var.

Biz, bu Komisyon çalışmaları sırasında bu, hayvan haklarıyla alakalı işlenen suçlar, fiiller ve bunların karşısında verilen cezaların caydırıcı olmadığını, Kabahatler Kanunu'nda değerlendirildiğini, dolayısıyla beklenen sonuçları elde edemediğimizi gördük. İstenilen en önemli ve toplumumuzun da beklentiler içerisinde olan kısmı burası: Kabahatler Kanunu'ndan çıkarılması, ceza yasasında karşılığının olması. Bizim de Komisyon üyeleri olarak iyi bir çalışma ortamı yürüttüğümüzü arkadaşlarımız ifade etti; e doğrusu da bu. İnsanlar olarak kendi aramızda o hukuku, anlaşmayı yapamazsak hayvanların haklarına nasıl saygı göstereceğiz? O yüzden Komisyon üyelerinin çok güzel bir çalışma ortamıyla toplumun her kesimini dinleyerek... Burada bilim insanlarımız var, benim de arkadaşlarım akademisyenler var, Tarım Bakanlığının teşkilatından üyelerimiz var. Hepsi katıldı, vatandaş boyutunun, hayvan hakları koruyucularının, doğa koruyucularının hepsinin dinlendiği ve dört başı mamur bir kanun yapılmasına zemin hazırlayacak bir metnin ortaya çıkmasıyla alakalı ciddi ve iyi niyetli bir çalışma yapıldı ve 50 maddeden ibaret çok güzel de sonuçlar deklare edildi.

Şimdi bu süreçte, arkadaşlar hatırlayacaklar, Komisyonumuza katkı yapmaya gelen ve uzun yıllardır bunun içerisinde bulunan, fikir bildiren insanların en önemli tereddütlerinden bir tanesi neydi arkadaşlar? “Gene bizi dinleyeceksiniz ama gereğini yapmayacaksınız.” Ama biz inanıyoruz ki AK PARTİ’nin de içerisinde olduğu bütün partilerin topluma deklare etmiş oldukları süreçler bunlar ve hep birlikte takipçisi olacağız. Ben aynı zamanda biliyorsunuz Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Başkanı da olduğum için bu yasanın bir an önce bizim de içerisinde katkımız olacak şekilde çıkmasını en fazla arzu edenlerden birisiyim. Gün geldiği zaman böyle hayırlı bir iş içerisinde bulunmuş olmayı gönülden isteriz.

Arkadaşlar, tabii, içerisinde bulunduğumuz sıkıntıların en önemli başlığını sokaklarda başıboş dolaşan, sahihsiz, korumaya muhtaç ve çeşitli eziyetlere, işkencelere maruz kalan, kayıtlarda yaklaşık 2 milyon ama bana göre daha fazla... Çünkü dünya gerçekleriyle uyumlu baktığımız zaman, dünyada şöyle bir kural var: İnsan sayısının onda 1’i kadar köpek varlığı vardır. Dolayısıyla Türkiye’de sahiplileri de içerisine koyacak olursanız yaklaşık 8 milyon civarında köpek, bunun üçte 1’i kadar, bazen yarısı kadar kedinin olduğunu kabul etmemiz lazım.

Kısırlaştırma faaliyetleri var. Yani bu popülasyonun öncelikle kontrol altına alınması lazım ki toplumun bunlardan şikâyetleri azalsın ve hayvanların bu işkence ve eziyete maruz kalmalarının önüne geçilebilsin. Biz bununla alakalı en pratik yöntemin, en uygulanabilir şeyin kısırlaştırma olduğuna karar verdik, bütün dünya gerçekleri de böyle ama arkadaşlar, şu anda Türkiye’de biliyorsunuz, yılda yaklaşık 100 bin civarında kısırlaştırma yapılabiliyor. Oysa popülasyonun büyüme hızını hesapladığımız takdirde bunun en az 300-400 bin civarında, hiç olmazsa ilk beş yılda bu kadar olması lazım. Bunun bütün yerel yönetimlerin üzerine düşen vazifeleri eksiksiz yerine getirmesiyle mümkün olabileceğine inanıyoruz. Oysa -arkadaşlar ifade ettiler- Türkiye’deki 1.389 belediye içerisinde bu tür faaliyetleri yürüten sadece 230-240 civarında belediye var ve bunların da birçoğu kendi mücavir alanlarındaki hizmetleri bile yerine getiremeyecek kadar küçük ve geniş bir alana sahip değiller. Dolayısıyla bizim bu manada iyi bir aktivasyon almamız lazım, tabii bunu fonlamamız lazım, bunu bütçelendirmemiz lazım, denetlememiz lazım her yılın sonunda, bu fonların nerelere kullanıldığını takip etmemiz lazım. Elbette -arkadaşların ifade ettikleri gibi- bunun bir kolluğa ihtiyacı var, denetlenmesine ihtiyaç var, korunmasına ihtiyacı var ve hatta adliyelerde ihtisas mahkemelerinin oluşturulması süreçleriyle tamamlanması lazım.

Şimdi, bir şeyi de buradan paylaşayım: Yakın zamanda inşallah Tarım Bakanlığının katkısıyla köpeklerin, kedilerin, gelinciklerin kimliklendirme süreci başlıyor; çip takılacak, kimliklendirilecek, takip edilecek. Yalnız burada bir şeyi daha ilave etmek lazım buna: Buna sahihsiz hayvanların da dâhil edilmesi ve hızlı bir şekilde yapılması lazım. Biz buradaki popülasyonu tam olarak bilebilmeliyiz ki ona göre projeksiyonlar yapmalıyız.

Ben Komisyonun çalışmalarından kanun yapma sürecinde son derece, büyük ölçüde yararlanacağımıza inanıyorum ve kanun yapma sürecinde ciddi bir çalışma olduğuna, bir emek olduğuna ve tamamlanmasına da yakın olduğuna, bu raporun da büyük oranda buraya yansıtılacağına inanıyorum. Üzerimize düşeni bir an önce hep beraber yapmamız gerektiğini ifade ediyor, görüş bildiren, başta bilim insanlarımız olmak üzere veteriner hekimlerimiz, kardeşlerimiz olmak üzere katkı sunan herkese teşekkür ediyor, yüce heyetinizi saygılarımla selamlıyorum. (AK PARTİ sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İç Tüzük’ün 104 ve 105’inci maddeleri uyarınca kurulmuş bulunan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu üzerindeki genel görüşme tamamlanmıştır.

Gündemin “Seçim” kısmına geçiyoruz.

IX.- SEÇİMLER**A) KOMİSYONLARDA AÇIK BULUNAN ÜYELİKLERE SEÇİM****1.- Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan üyeliğe seçim**

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan ve Adalet ve Kalkınma Partisi Grubuna düşen 1 üyelik için Niğde Milletvekili Yavuz Ergun aday gösterilmiştir.

Oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2.- İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan üyeliğe seçim

BAŞKAN - Sayın milletvekilleri, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan ve Adalet ve Kalkınma Partisi Grubuna düşen 1 üyelik için Şanlıurfa Milletvekili Zemzem Gülender Açanal aday gösterilmiştir.

Oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Alınan karar gereğince gündemin “Kanun Teklifleri ile Komisyonlardan Gelen Diğer İşler kısmına geçiyoruz.

Bu kısmın 1’inci sırasına alınan Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop’un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi ve Dışişleri Komisyonu Raporu’nun görüşmelerine başlayacağız.

VIII.- KANUN TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**B) KANUN TEKLİFLERİ**

1- Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop’un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu (S. Sayısı: 160) (x)

BAŞKAN - Komisyon? Yerinde.

Komisyon Raporu 160 sıra sayısıyla bastırılıp dağıtılmıştır.

Teklifin tümü üzerinde söz ve soru talebi yoktur.

Maddelere geçilmesini oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

1’inci maddeyi okutuyorum:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ VE İSLAM TİCARET, SANAYİ VE TARIM ODASI ARASINDA İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ’NİN TÜRKİYE’DE KURULMASI HAKKINDA ANLAŞMANIN ONAYLANMASININ UYGUN BULUNDUĞUNA İLİŞKİN KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- (1) 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşma”nın onaylanması uygun bulunmuştur.

BAŞKAN – Madde üzerinde söz ve soru talebi? Yok.

Görüşmeler tamamlanmıştır.

(x) 160 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2'nci maddeyi okutuyorum:

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN – Madde üzerinde söz ve soru talebi yok.

Görüşmeler tamamlanmıştır.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3'üncü maddeyi okutuyorum:

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

BAŞKAN – 3'üncü madde üzerinde de söz ve soru talebi yok.

Madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Değerli milletvekilleri, teklifin tümü açık oylamaya tabidir.

Açık oylamanın elektronik oylama cihazıyla yapılmasını oylarınıza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Oylama için üç dakika süre vereceğim. Bu süre içinde sisteme giremeyen üyelerin teknik personelden yardım istemelerini, bu yardıma rağmen de sisteme giremeyen üyelerin oy pusulalarını oylama için öngörülen üç dakikalık süre içinde Başkanlığına ulaştırmalarını rica ediyorum.

Oylama işlemi başlatıyorum.

(Elektronik cihazla oylama yapıldı)

BAŞKAN - Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun Teklifi açık oylama sonucu:

“Kullanılan oy sayısı : 243

Kabul : 242

Ret : 1 (x)

Kâtip Üye

Nurhayat Altaca Kayışoğlu

Bursa

Kâtip Üye

Emine Sare Aydın Yılmaz

İstanbul”

Teklif kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.

Gündemimizde başka bir iş bulunmadığından, denetim konuları ve kanun teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işleri sırasıyla görüşmek için 21 Ocak 2020 Salı günü saat 15.00'te toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati: 19.51

(x) Açık oylama kesin sonuçlarını gösteren tablo tutanağa eklidir.

X.- OYLAMALAR

1.- (S. Sayısı: 160) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun Teklifine Verilen Oyların Sonucu:

Sıra Sayısı : 160
Oylama Saati : 19:44
Üye Sayısı : 600
Kabul Edenler : 241
Reddedenler : 1
Çekimsizler : 0
Geçersiz Oylar : 1
Mükerrer Oylar : 2
Toplam : 245
Açık Üyelikler : 11

Kanunlaşmıştır

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Adana	Barut	Ayhan	CHP	Katılmadı
Adana	Bulut	Burhanettin	CHP	Katılmadı
Adana	Çulhaoğlu	Mehmet Metanet	İYİ PARTİ	Katılmadı
Adana	Dağlı	Tamer	AK PARTİ	Kabul
Adana	Doğru	Abdullah	AK PARTİ	Kabul
Adana	Erdinç	Mehmet Şükrü	AK PARTİ	Kabul
Adana	Ersoy	Ayşe Sibel	MHP	Kabul
Adana	Hatmoğulları Oruç	Tulay	HDP	Katılmadı
Adana	Koncuk	İsmail	İYİ PARTİ	Katılmadı
Adana	Peköz	Kemal	HDP	Katılmadı
Adana	Saneroğlu	Jülide	AK PARTİ	Katılmadı
Adana	Sümer	Orhan	CHP	Katılmadı
Adana	Şevkin	Müzeyyen	CHP	Katılmadı
Adana	Varlı	Muharem	MHP	Katılmadı
Adana	Zenbilci	Ahmet	AK PARTİ	Katılmadı
Adıyaman	Aydin	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Adıyaman	Furat	İbrahim Halil	AK PARTİ	Kabul
Adıyaman	Taş	Yakup	AK PARTİ	Kabul
Adıyaman	Toprak	Muhammed Fatih	AK PARTİ	Katılmadı
Adıyaman	Tutdere	Abdurrahman	CHP	Katılmadı
Afyonkarahisar	Eroğlu	Veysel	AK PARTİ	Katılmadı
Afyonkarahisar	Köksal	Bureu	CHP	Katılmadı
Afyonkarahisar	Özkaya	Ali	AK PARTİ	Kabul
Afyonkarahisar	Taytak	Mehmet	MHP	Katılmadı
Afyonkarahisar	Uysal	Gültekin	DP	Katılmadı
Afyonkarahisar	Yurdunuseven	İbrahim	AK PARTİ	Kabul
Ağrı	Çelebi	Ekrem	AK PARTİ	Kabul
Ağrı	Koç	Abdullah	HDP	Kabul
Ağrı	Öztürk	Berdan	HDP	Katılmadı
Ağrı	Taşdemir	Dirayet Dilan	HDP	Katılmadı
Amasya	Çilez	Hasan	AK PARTİ	Kabul
Amasya	Karahocagil	Mustafa Levent	AK PARTİ	Kabul
Amasya	Tuncer	Mustafa	CHP	Katılmadı
Ankara	Akdoğan	Yalçın	AK PARTİ	Katılmadı
Ankara	Altıntaş	Ayhan	İYİ PARTİ	Kabul
Ankara	Arslan	Ali İhsan	AK PARTİ	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Ankara	Aydın	Barış	AK PARTİ	Katılmadı
Ankara	Aydın	Koray	İYİ PARTİ	Katılmadı
Ankara	Bingöl	Tekin	CHP	Katılmadı
Ankara	Bostancı	Mehmet Naci	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Ceylan	Nevzat	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Çam	Lütfiye Selva	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Destici	Mustafa	BBP	Katılmadı
Ankara	Dumaz	Sadır	MHP	Katılmadı
Ankara	Emir	Murat	CHP	Katılmadı
Ankara	Erdogan	Asuman	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Gök	Levent	CHP	Katılmadı
Ankara	Haberal	Erkan	MHP	Katılmadı
Ankara	Hakverdi	Ali Haydar	CHP	Katılmadı
Ankara	İşler	Enrullah	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Karakaya	Mevlüt	MHP	Katılmadı
Ankara	Kaya	Yıldırım	CHP	Katılmadı
Ankara	Kerestecioğlu Demir	Filiz	HDP	Katılmadı
Ankara	Koç	Ahmet Haluk	CHP	Katılmadı
Ankara	Kuşoğlu	Bülent	CHP	Katılmadı
Ankara	Oral	İbrahim Halil	İYİ PARTİ	Katılmadı
Ankara	Polat Düzgün	Arife	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Sunat	Şenol	İYİ PARTİ	Katılmadı
Ankara	Şahin	Fatih	AK PARTİ	Katılmadı
Ankara	Taşcier	Gamze	CHP	Katılmadı
Ankara	Taşlıçay	Nevin	MHP	Kabul
Ankara	Turan	Hacı	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Türkeş	Yıldırım Tuğrul	AK PARTİ	Katılmadı
Ankara	Ünsal	Servet	CHP	Katılmadı
Ankara	Yegin	Orhan	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Yeşil	Nihat	CHP	Katılmadı
Ankara	Yıldırım	Yaşar	MHP	Katılmadı
Ankara	Yıldız	Zeynep	AK PARTİ	Kabul
Ankara	Yılmaz	Dumuş	İYİ PARTİ	Katılmadı
Antalya	An	Cavit	CHP	Katılmadı
Antalya	Aydın	İbrahim	AK PARTİ	Kabul
Antalya	Bahşi	Feridun	İYİ PARTİ	Katılmadı
Antalya	Başkan	Abdurrahman	MHP	Kabul
Antalya	Baykal	Deniz	CHP	Katılmadı
Antalya	Budak	Çetin Osman	CHP	Katılmadı
Antalya	Bülbül	Kemal	HDP	Katılmadı
Antalya	Çelik	Kemal	AK PARTİ	Kabul
Antalya	Çelik	Sena Nur	AK PARTİ	Kabul
Antalya	Köse	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Antalya	Özer	Aydın	CHP	Katılmadı
Antalya	Subaşı	Hasan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Antalya	Uslu	Atay	AK PARTİ	Kabul
Antalya	Vural Çokal	Tuba	İYİ PARTİ	Katılmadı
Antalya	Zeybek	Rafet	CHP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Artvin	Balta	Ertunç Erkan	AK PARTİ	Katılmadı
Artvin	Bayraktutan	Uğur	CHP	Katılmadı
Aydın	Bülbül	Süleyman	CHP	Katılmadı
Aydın	Erim	Bekir Kuvvet	AK PARTİ	Kabul
Aydın	Posacı	Rıza	AK PARTİ	Kabul
Aydın	Savaş	Mustafa	AK PARTİ	Katılmadı
Aydın	Sezgin	Aydın Adnan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Aydın	Tezcan	Bülent	CHP	Katılmadı
Aydın	Yavuz	Metin	AK PARTİ	Kabul
Aydın	Yıldız	Hüseyin	CHP	Katılmadı
Balıkesir	Akın	Ahmet	CHP	Katılmadı
Balıkesir	Aydemir	Pakize Mutlu	AK PARTİ	Kabul
Balıkesir	Aytekin	Ensar	CHP	Katılmadı
Balıkesir	Canbey	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Balıkesir	Çelik	Adil	AK PARTİ	Kabul
Balıkesir	Ok	İsmail	İYİ PARTİ	Katılmadı
Balıkesir	Subaşı	Yavuz	AK PARTİ	Kabul
Balıkesir	Şahin	Fikret	CHP	Katılmadı
Balıkesir	Uygur	Belgin	AK PARTİ	Kabul
Bilecik	Tüzün	Yaşar	CHP	Katılmadı
Bilecik	Yağcı	Selim	AK PARTİ	Kabul
Bingöl	Aydemir	Erdal	HDP	Katılmadı
Bingöl	Berdibek	Feyzi	AK PARTİ	Kabul
Bingöl	Yılmaz	Cevdet	AK PARTİ	Katılmadı
Bitlis	Gaydalı	Mahmut Celadet	HDP	Kabul
Bitlis	Kiler	Vahit	AK PARTİ	Katılmadı
Bitlis	Taşar	Cemal	AK PARTİ	Kabul
Bolu	Aydın	Arzu	AK PARTİ	Kabul
Bolu	Küpcü	Fehmi	AK PARTİ	Kabul
Burdur	Göker	Mehmet	CHP	Katılmadı
Burdur	Özçelik	Bayram	AK PARTİ	Kabul
Burdur	Uğur	Yasin	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Ala	Efkan	AK PARTİ	Katılmadı
Bursa	Altaca Kayışoğlu	Nurhayat	CHP	Katılmadı
Bursa	Aydın	Erkan	CHP	Katılmadı
Bursa	Aydın	Muhammet Müfit	AK PARTİ	Katılmadı
Bursa	Büyükataman	İsmet	MHP	Katılmadı
Bursa	Çavuşoğlu	Hakan	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Erozan	Ahmet Kamil	İYİ PARTİ	Katılmadı
Bursa	Esgin	Mustafa	AK PARTİ	Katılmadı
Bursa	Işık	Zafer	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Karabiyik	Lale	CHP	Katılmadı
Bursa	Kılıç	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Mesten	Osman	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Ödünç	Atilla	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Özen	Refik	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Özkan	Yüksel	CHP	Katılmadı
Bursa	Sarbal	Orhan	CHP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Bursa	Tatlıoğlu	İsmail	İYİ PARTİ	Katılmadı
Bursa	Vahapoğlu	Mustafa Hidayet	MHP	Kabul
Bursa	Yavuz Gözgeç	Emine	AK PARTİ	Kabul
Bursa	Yılmaz Gürel	Vildan	AK PARTİ	Kabul
Çanakkale	Ceylan	Özgür	CHP	Katılmadı
Çanakkale	Erkek	Muharrem	CHP	Katılmadı
Çanakkale	İskenderoğlu	Jülide	AK PARTİ	Kabul
Çanakkale	Turan	Bülent	AK PARTİ	Kabul
Çankırı	Akbaşıoğlu	Muhammet Emin	AK PARTİ	Kabul
Çankırı	Çivircioğlu	Salim	AK PARTİ	Kabul
Çorum	Ceylan	Ahmet Sami	AK PARTİ	Katılmadı
Çorum	Kavuncu	Erol	AK PARTİ	Kabul
Çorum	Kaya	Oğuzhan	AK PARTİ	Kabul
Çorum	Köse	Tufan	CHP	Katılmadı
Denizli	Bişer Karaca	Gülizar	CHP	Katılmadı
Denizli	Ök	Nilgün	AK PARTİ	Geçersiz
Denizli	Özkan	Cahit	AK PARTİ	Kabul
Denizli	Öztürk	Yasin	İYİ PARTİ	Katılmadı
Denizli	Sancar	Haşim Teoman	CHP	Katılmadı
Denizli	Tim	Şahin	AK PARTİ	Kabul
Denizli	Yıldız	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Diyarbakır	Aydeniz	Salih	DBP	Katılmadı
Diyarbakır	Bal	Ebubekir	AK PARTİ	Kabul
Diyarbakır	Dağ	Dersim	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Eker	Mehmet Mehdi	AK PARTİ	Kabul
Diyarbakır	Eronat	Oya	AK PARTİ	Kabul
Diyarbakır	Farisogulları	Musa	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Güzel	Semra	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Özsoy	Hişyar	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Paylan	Garo	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Taşçer	İmam	HDP	Katılmadı
Diyarbakır	Tosun	Remziye	HDP	Katılmadı
Edirne	Aksal	Fatma	AK PARTİ	Kabul
Edirne	Çakırlar	Orhan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Edirne	Gaytancıoğlu	Okan	CHP	Katılmadı
Elazığ	Ağar	Zülfü Tolga	AK PARTİ	Kabul
Elazığ	Balık	Serrin	AK PARTİ	Katılmadı
Elazığ	Bulut	Metin	AK PARTİ	Katılmadı
Elazığ	Demirbağ	Zülfü	AK PARTİ	Kabul
Elazığ	Erol	Gürsel	CHP	Katılmadı
Erzincan	Çakır	Burhan	AK PARTİ	Kabul
Erzincan	Karaman	Süleyman	AK PARTİ	Kabul
Erzurum	Akdağ	Recep	AK PARTİ	Katılmadı
Erzurum	Altınok	Selami	AK PARTİ	Katılmadı
Erzurum	Aydemir	İbrahim	AK PARTİ	Katılmadı
Erzurum	Aydın	Kamil	MHP	Katılmadı
Erzurum	Cinisi	Muhammet Naci	İYİ PARTİ	Kabul
Erzurum	Taşkesenlioğlu Ban	Zehra	AK PARTİ	Kabul

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Eskişehir	Avcı	Nabi	AK PARTİ	Katılmadı
Eskişehir	Çakırözer	Utku	CHP	Katılmadı
Eskişehir	Günay	Emine Nur	AK PARTİ	Katılmadı
Eskişehir	Kabukcuoğlu	Arslan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Eskişehir	Karacan	Harun	AK PARTİ	Kabul
Eskişehir	Sazak	Metin Nurullah	MHP	Kabul
Eskişehir	Süllü	Jale Nur	CHP	Katılmadı
Gaziantep	Atay	Sermet	MHP	Kabul
Gaziantep	Bakbak	Derya	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Erdoğan	Mehmet	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Filiz	İnanm Hüseyin	İYİ PARTİ	Katılmadı
Gaziantep	Kaplan	İrfan	CHP	Katılmadı
Gaziantep	Kirazoğlu	Mehmet Sait	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Koçer	Abdullah Nejat	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Şahin	Ali	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Taşdoğan	Ali Muhittin	MHP	Katılmadı
Gaziantep	Toğrul	Mahmut	HDP	Katılmadı
Gaziantep	Uzer	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Gaziantep	Yılmazkaya	Bayram	CHP	Katılmadı
Gaziantep	Yüksel	Müslüm	AK PARTİ	Kabul
Giresun	Aydın	Kadir	AK PARTİ	Katılmadı
Giresun	Öztürk	Cemal	AK PARTİ	Kabul
Giresun	Öztürk	Sabri	AK PARTİ	Kabul
Giresun	Tıgh	Necati	CHP	Katılmadı
Gümüşhane	Akgül	Hacı Osman	AK PARTİ	Katılmadı
Gümüşhane	Pektaş	Cihan	AK PARTİ	Kabul
Hakkari	Dede	Sait	HDP	Katılmadı
Hakkari	Diğç	Husret	AK PARTİ	Kabul
Hakkari	Given	Leyla	HDP	Katılmadı
Hatay	Güzelmansur	Mehmet	CHP	Katılmadı
Hatay	Kaşıkcı	Lütfi	MHP	Kabul
Hatay	Mengüllüoğlu	Baş Atay	TİP	Katılmadı
Hatay	Özel	Abdulkadir	AK PARTİ	Katılmadı
Hatay	Özgürsoy Çelik	Sabahat	AK PARTİ	Kabul
Hatay	Şahin	Suzan	CHP	Katılmadı
Hatay	Şanverdi	Hüseyin	AK PARTİ	Kabul
Hatay	Tokdemir	İsmet	CHP	Katılmadı
Hatay	Topal	Serkan	CHP	Katılmadı
Hatay	Türkoğlu	Hacı Bayram	AK PARTİ	Kabul
Hatay	Yayman	Hüseyin	AK PARTİ	Kabul
Isparta	Bilgiç	Süreyya Sadi	AK PARTİ	Katılmadı
Isparta	Cesur	Aylin	İYİ PARTİ	Katılmadı
Isparta	Gökgöz	Mehmet Uğur	AK PARTİ	Kabul
Isparta	Özel	Recep	AK PARTİ	Kabul
Mersin	Antmen	Alpay	CHP	Katılmadı
Mersin	Başarr	Ali Mahir	CHP	Katılmadı
Mersin	Çelik	Behiç	İYİ PARTİ	Kabul
Mersin	Elvan	Lütfi	AK PARTİ	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Mersin	Gökçel	Cengiz	CHP	Katılmadı
Mersin	Gül Yılmaz	Zeynep	AK PARTİ	Kabul
Mersin	Kılavuz	Olcay	MHP	Katılmadı
Mersin	Kurtulan	Fatma	HDP	Katılmadı
Mersin	Özkan	Hacı	AK PARTİ	Katılmadı
Mersin	Sıdahlı	Zeki Hakan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Mersin	Şimşek	Baki	MHP	Katılmadı
Mersin	Taşkın	Ali Cumhur	AK PARTİ	Kabul
Mersin	Turan	Rıdvan	HDP	Kabul
İstanbul	Açıkel	Fethi	CHP	Katılmadı
İstanbul	Adan	Celal	MHP	Katılmadı
İstanbul	Adıgüzel	Onursal	CHP	Katılmadı
İstanbul	Ağralıoğlu	Yavuz	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Akkuş İlgezi	Gemze	CHP	Katılmadı
İstanbul	Aksu	İsmail Faruk	MHP	Katılmadı
İstanbul	Altay	Engin	CHP	Katılmadı
İstanbul	Andıcan	Abdul Ahat	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Arıncı	Ahmet Mücahit	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Arıkaz	Hayati	MHP	Katılmadı
İstanbul	Ataş	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Aydın Yılmaz	Emine Sare	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Aydoğan	Turan	CHP	Katılmadı
İstanbul	Ayrıncı	Şamil	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Babuşcu	Aziz	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Baş	Erkan	TİP	Katılmadı
İstanbul	Bayram	Mehmet	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Bekaroğlu	Serhan	CHP	Katılmadı
İstanbul	Berberoğlu	Kadri Enis	CHP	Katılmadı
İstanbul	Beyaz	Ünat	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Boyras	Osman	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Bozkır	Volkan	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Buldan	Pervin	HDP	Katılmadı
İstanbul	Canbaz Kaya	Dişat	HDP	Katılmadı
İstanbul	Canikli	Nurettin	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Çamlı	Ahmet Hamdi	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Çelik	Ahmet	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Çetin	Cemal	MHP	Katılmadı
İstanbul	Çeviköz	Ahmet Ünal	CHP	Katılmadı
İstanbul	Çonkar	Ahmet Berat	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Dalkılıç	Halis	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Dedegil	Alev	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Demir	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Demiröz	Vedat	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Denizolgun	Fatih Süleyman	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Durgut	Müşerref Pervin Tuba	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Emecan	Emine Gülizar	CHP	Katılmadı
İstanbul	Emre	Yunus	CHP	Katılmadı
İstanbul	Emre	Zeynel	CHP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
İstanbul	Erdem	Arzu	MHP	Katılmadı
İstanbul	Erdoğan	Aykut	CHP	Katılmadı
İstanbul	Ersoy	Oya	HDP	Katılmadı
İstanbul	Eseyan	Markar	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Güler	Abdullah	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Gülüm	Züleyha	HDP	Katılmadı
İstanbul	Hanızaçebi	Mehmet Akif	CHP	Katılmadı
İstanbul	İslam	Nazır Cihangir	SAADET P	Katılmadı
İstanbul	Kaboğlu	İbrahim Özden	CHP	Katılmadı
İstanbul	Kadak	Rümeysa	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kadigil Sirtli	Saliha Sera	CHP	Katılmadı
İstanbul	Kalsın	Canan	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kandemir	Erkan	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Karabat	Özgür	CHP	Katılmadı
İstanbul	Karataş	Memet Bülent	MHP	Katılmadı
İstanbul	Katircioğlu	Erol	HDP	Kabul
İstanbul	Kavakçı Kan	Ravza	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kaya	Erol	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kaya	Hüda	HDP	Katılmadı
İstanbul	Kaynarca	Tülay	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kenanoğlu	Ali	HDP	Katılmadı
İstanbul	Kesici	İlhan	CHP	Katılmadı
İstanbul	Kılıç	Akif Çağatay	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Kılınç	Yüksel Mansur	CHP	Kabul
İstanbul	Kubat	Mehmet Doğan	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Kurtuluş	Numan	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Muş	Mehmet	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Nuhoglu	Hayrettin	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Oluç	Hakkı Saruhan	HDP	Kabul
İstanbul	Öztağ	Ümit	İYİ PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Özdemir	Sibel	CHP	Katılmadı
İstanbul	Özen	Zeynel	HDP	Katılmadı
İstanbul	Özsoy	Eyüp	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Piroğlu	Musa	HDP	Katılmadı
İstanbul	Polat	İffet	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Salıcı	Oğuz Kaan	CHP	Katılmadı
İstanbul	Satır	Mihrimah Belma	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Sayan Kaya	Fatma Betül	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Srakaya	Zafer	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Şatroğlu	Nevzat	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Şeker	Ali	CHP	Katılmadı
İstanbul	Şeker	Fatih Mehmet	BAĞIMSIZ	Katılmadı
İstanbul	Şentürk	Hulusi	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Şik	Ahmet	HDP	Kabul
İstanbul	Tanal	Mahmut	CHP	Katılmadı
İstanbul	Tanrıkulu	Mustafa Sezgin	CHP	Katılmadı
İstanbul	Tekin	Gürsel	CHP	Katılmadı
İstanbul	Toprak	Erdoğan	CHP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
İstanbul	Turan	Hasan	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Uçma	İsmet	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Ünal	Şirin	AK PARTİ	Kabul
İstanbul	Yağın	Edip Semih	MHP	Katılmadı
İstanbul	Yaşar	Serap	AK PARTİ	Katılmadı
İstanbul	Yeneroğlu	Mustafa	BAĞIMSIZ	Katılmadı
İstanbul	Yıldız	Feti	MHP	Katılmadı
İstanbul	Yönter	İzzet Ulvi	MHP	Katılmadı
İstanbul	Zeybek	Gökân	CHP	Katılmadı
İzmir	Arslan	Ednan	CHP	Katılmadı
İzmir	Bakan	Murat	CHP	Katılmadı
İzmir	Bayır	Tacettin	CHP	Katılmadı
İzmir	Bekle	Cemal	AK PARTİ	Kabul
İzmir	Beko	Kanı	CHP	Katılmadı
İzmir	Bölinmez Çankır	Ceyda	AK PARTİ	Kabul
İzmir	Çelebi	Mehmet Ali	CHP	Katılmadı
İzmir	Çepni	Murat	HDP	Katılmadı
İzmir	Çıray	Aytun	İYİ PARTİ	Katılmadı
İzmir	Dağ	Hamza	AK PARTİ	Katılmadı
İzmir	Dervişoğlu	Dursun Müsavat	İYİ PARTİ	Kabul
İzmir	Erdan Kılıç	Sevda	CHP	Katılmadı
İzmir	Kalyoncu	Hasan	MHP	Kabul
İzmir	Kaya	Mahmut Atilla	AK PARTİ	Katılmadı
İzmir	Kemalbay Pekgözöğü	Serpil	HDP	Kabul
İzmir	Kılıçdaroğlu	Kemal	CHP	Katılmadı
İzmir	Kırkpınar	Yaşar	AK PARTİ	Kabul
İzmir	Nasır	Necip	AK PARTİ	Kabul
İzmir	Osmanağaoğlu	Tamer	MHP	Kabul
İzmir	Özalan	Fehmi Alpay	AK PARTİ	Kabul
İzmir	Özkan	Ahmet Tuncay	CHP	Katılmadı
İzmir	Polat	Mahir	CHP	Katılmadı
İzmir	Purçu	Özcan	CHP	Katılmadı
İzmir	Sayek Böke	Selin	CHP	Katılmadı
İzmir	Sertel	Atilla	CHP	Katılmadı
İzmir	Serter	Bedri	CHP	Katılmadı
İzmir	Sındır	Kamil Okyay	CHP	Katılmadı
İzmir	Yıldırım	Binali	AK PARTİ	Katılmadı
Kars	Arslan	Ahmet	AK PARTİ	Katılmadı
Kars	Kılıç	Yunus	AK PARTİ	Kabul
Kastamonu	Baltacı	Hasan	CHP	Katılmadı
Kastamonu	Çelik	Metin	AK PARTİ	Kabul
Kastamonu	Köylü	Hakkı	AK PARTİ	Katılmadı
Kayseri	Arik	Çetin	CHP	Katılmadı
Kayseri	Ataş	Dursun	İYİ PARTİ	Katılmadı
Kayseri	Elitaş	Mustafa	AK PARTİ	Katılmadı
Kayseri	Ersoy	Mustafa Baki	MHP	Kabul
Kayseri	Karayel	İsmail Emrah	AK PARTİ	Kabul
Kayseri	Nergis	Hülya	AK PARTİ	Kabul

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Kayseri	Özdemir	İsmail	MHP	Kabul
Kayseri	Özhasıki	Mehmet	AK PARTİ	Katılmadı
Kayseri	Tamer	İsmail	AK PARTİ	Kabul
Kayseri	Yıldız	Taner	AK PARTİ	Kabul/Mük.
Kırklareli	Gündoğdu	Vecdi	CHP	Katılmadı
Kırklareli	Kayan	Türabi	CHP	Katılmadı
Kırklareli	Minsolmaz	Selahattin	AK PARTİ	Katılmadı
Kırşehir	İlhan	Metin	CHP	Katılmadı
Kırşehir	Kendirli	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Akar	Haydar	CHP	Katılmadı
Kocaeli	Çakır	Sami	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Gergerlioğlu	Ömer Faruk	HDP	Katılmadı
Kocaeli	Işık	Fikri	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Katırcıoğlu	Radiye Sezer	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Sancaklı	Saffet	MHP	Katılmadı
Kocaeli	Şeker	İlyas	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Tarhan	Tahsin	CHP	Katılmadı
Kocaeli	Türkan	Lütfü	İYİ PARTİ	Katılmadı
Kocaeli	Yaman	Cemil	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Yılmaz	Mehmet Akif	AK PARTİ	Kabul
Kocaeli	Zeybek	Emine	AK PARTİ	Kabul
Konya	Ağralı	Abdullah	AK PARTİ	Kabul
Konya	Akyürek	Tahir	AK PARTİ	Kabul
Konya	Altunyaldız	Ziya	AK PARTİ	Katılmadı
Konya	Erdem	Orhan	AK PARTİ	Kabul
Konya	Etyemez	Halil	AK PARTİ	Katılmadı
Konya	Kalaycı	Mustafa	MHP	Katılmadı
Konya	Kara	Esin	MHP	Katılmadı
Konya	Karaduman	Abdulkadir	SAADET P	Katılmadı
Konya	Özboyacı	Selman	AK PARTİ	Kabul
Konya	Özdemir	Hacı Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Konya	Samancı	Gülay	AK PARTİ	Kabul
Konya	Sorgun	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Konya	Şahin Usta	Leyla	AK PARTİ	Katılmadı
Konya	Şener	Abdülhatif	CHP	Katılmadı
Konya	Yokuş	Fahrettin	İYİ PARTİ	Kabul
Kütahya	Çetin Erenler	Ceyda	AK PARTİ	Kabul
Kütahya	Erbaş	Ahmet	MHP	Kabul
Kütahya	Gazel	İshak	AK PARTİ	Kabul
Kütahya	Kasap	Ali Fazıl	CHP	Katılmadı
Kütahya	Tan	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Malatya	Ağbaba	Veli	CHP	Katılmadı
Malatya	Çakır	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Malatya	Çalık	Öznur	AK PARTİ	Kabul 2 (Mük.1)
Malatya	Fendoğlu	Mehmet Celal	MHP	Kabul
Malatya	Kahtalı	Hakan	AK PARTİ	Kabul
Malatya	Tüfenkci	Bülent	AK PARTİ	Kabul
Manisa	Akçay	Erkan	MHP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Manisa	Akkal	Tamer	AK PARTİ	Kabul
Manisa	Aydemir	Uğur	AK PARTİ	Kabul
Manisa	Bakırloğlu	Ahmet Vehbi	CHP	Katılmadı
Manisa	Başevirgen	Bekir	CHP	Katılmadı
Manisa	Baybatur	Murat	AK PARTİ	Katılmadı
Manisa	Bilen	İsmail	AK PARTİ	Kabul
Manisa	Kaplan Kıvrıkcık	Semra	AK PARTİ	Kabul
Manisa	Özel	Özgür	CHP	Red
Manisa	Özkan	Mehmet Ali	AK PARTİ	Katılmadı
Kahramanmaraş	Aycan	Sefer	MHP	Kabul
Kahramanmaraş	Güvenç	Celalettin	AK PARTİ	Kabul
Kahramanmaraş	Kılıç	İnran	AK PARTİ	Kabul
Kahramanmaraş	Öçal	Habibe	AK PARTİ	Kabul
Kahramanmaraş	Özdemir	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Kahramanmaraş	Özünç	Ali	CHP	Katılmadı
Kahramanmaraş	Sezal	Mehmet Cihat	AK PARTİ	Kabul
Kahramanmaraş	Ünal	Mahir	AK PARTİ	Katılmadı
Mardin	Çelik	Tuna	HDP	Katılmadı
Mardin	Demirkaya	Cengiz	AK PARTİ	Kabul
Mardin	Diñçel	Şeyhmas	AK PARTİ	Kabul
Mardin	Dundar	Pero	HDP	Katılmadı
Mardin	Günay	Ebrü	HDP	Katılmadı
Mardin	Sancar	Mithat	HDP	Katılmadı
Muğla	Alban	Mürsel	CHP	Katılmadı
Muğla	Demir	Mehmet Yavuz	AK PARTİ	Kabul
Muğla	Erbay	Burak	CHP	Katılmadı
Muğla	Ergun	Metin	İYİ PARTİ	Katılmadı
Muğla	Erol Gökcan	Yelda	AK PARTİ	Katılmadı
Muğla	Güngin	Süleyman	CHP	Katılmadı
Muğla	Özcan	Suat	CHP	Katılmadı
Muş	Coşkun	Şevin	HDP	Katılmadı
Muş	İşık	Mensur	HDP	Katılmadı
Muş	Kılıç Koçyiğit	Gülüstan	HDP	Katılmadı
Muş	Şimşek	Mehmet Emin	AK PARTİ	Kabul
Nevşehir	Açıkgöz	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Nevşehir	Menekşe	Yücel	AK PARTİ	Kabul
Nevşehir	Sanaslan	Faruk	CHP	Katılmadı
Niğde	Ergun	Yavuz	AK PARTİ	Kabul
Niğde	Gültekin	Selim	AK PARTİ	Kabul
Niğde	Gürer	Ömer Fethi	CHP	Katılmadı
Ordu	Adıgüzel	Mustafa	CHP	Katılmadı
Ordu	Enginyurt	Cemal	MHP	Kabul
Ordu	Gündoğdu	Metin	AK PARTİ	Kabul
Ordu	Taşcı	Ergün	AK PARTİ	Kabul
Ordu	Torun	Seyit	CHP	Katılmadı
Ordu	Yediyıldız	Şenel	AK PARTİ	Katılmadı
Rize	Avcı	Muhammed	AK PARTİ	Katılmadı
Rize	Bak	Osman Aşkın	AK PARTİ	Kabul

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Rize	Yazıcı	Hayati	AK PARTİ	Katılmadı
Sakarya	Bülbül	Muhammed Levent	MHP	Kabul
Sakarya	Dikbayır	Ümit	İYİ PARTİ	Katılmadı
Sakarya	Erdogan Atabek	Çiğdem	AK PARTİ	Katılmadı
Sakarya	Özkoç	Engin	CHP	Katılmadı
Sakarya	Sofuoğlu	Kenan	AK PARTİ	Katılmadı
Sakarya	Uncuoğlu	Recep	AK PARTİ	Kabul
Sakarya	Yavuz	Ali İhsan	AK PARTİ	Kabul
Samsun	Demircan	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Samsun	Hancıoğlu	Neslihan	CHP	Katılmadı
Samsun	Karaaslan	Çiğdem	AK PARTİ	Katılmadı
Samsun	Kırcalı	Orhan	AK PARTİ	Kabul
Samsun	Köktaş	Fuat	AK PARTİ	Kabul
Samsun	Usta	Erhan	BAĞIMSIZ	Katılmadı
Samsun	Yaşar	Bedri	İYİ PARTİ	Katılmadı
Samsun	Yılmaz	Yusuf Ziya	AK PARTİ	Kabul
Samsun	Zeybek	Kemal	CHP	Katılmadı
Siirt	Danış Beştaş	Meral	HDP	Katılmadı
Siirt	Ören	Osman	AK PARTİ	Kabul
Siirt	Taş	Sidik	HDP	Katılmadı
Sinop	Karadeniz	Barış	CHP	Katılmadı
Sinop	Maviş	Nazım	AK PARTİ	Katılmadı
Sivas	Ekinci	Semaha	AK PARTİ	Kabul
Sivas	Karasu	Ulaş	CHP	Katılmadı
Sivas	Özyürek	Ahmet	MHP	Kabul
Sivas	Soluk	Mehmet Habib	AK PARTİ	Katılmadı
Sivas	Yılmaz	İsmet	AK PARTİ	Kabul
Tekirdağ	Aygun	İlhami Özcan	CHP	Katılmadı
Tekirdağ	Kaplan	Enez	İYİ PARTİ	Katılmadı
Tekirdağ	Koncagül	Çiğdem	AK PARTİ	Kabul
Tekirdağ	Öztrak	Faik	CHP	Katılmadı
Tekirdağ	Şentop	Mustafa	AK PARTİ	Katılmadı
Tekirdağ	Yel	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Tekirdağ	Yüceer	Candan	CHP	Katılmadı
Tokat	Arslan	Mustafa	AK PARTİ	Kabul
Tokat	Beyazıt	Yusuf	AK PARTİ	Kabul
Tokat	Bulut	Yücel	MHP	Katılmadı
Tokat	Dumaz	Kadim	CHP	Katılmadı
Tokat	Zengin	Özlem	AK PARTİ	Kabul
Trabzon	Ayvazoğlu	Bahar	AK PARTİ	Katılmadı
Trabzon	Balta	Muhammet	AK PARTİ	Kabul
Trabzon	Cora	Salih	AK PARTİ	Kabul
Trabzon	Günnar	Adnan	AK PARTİ	Kabul
Trabzon	Kaya	Ahmet	CHP	Katılmadı
Trabzon	Örs	Hüseyin	İYİ PARTİ	Katılmadı
Tunceli	Önlü	Alican	HDP	Katılmadı
Tunceli	Şaroğlu	Polat	CHP	Katılmadı
Şanlıurfa	Açanal	Zenzem Gülander	AK PARTİ	Kabul

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Şanlıurfa	Akay	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Şanlıurfa	Aydımlık	Aziz	CHP	Katılmadı
Şanlıurfa	Cevheri	Mehmet Ali	AK PARTİ	Katılmadı
Şanlıurfa	Erdoğan	Nimetullah	HDP	Katılmadı
Şanlıurfa	Fakıbaba	Ahmet Eşref	AK PARTİ	Kabul
Şanlıurfa	Gülpinar	Mehmet Kasım	AK PARTİ	Katılmadı
Şanlıurfa	Maçın	Nusrettin	HDP	Katılmadı
Şanlıurfa	Öcalan	Ömer	HDP	Katılmadı
Şanlıurfa	Özcan	Halil	AK PARTİ	Katılmadı
Şanlıurfa	Özşavlı	Halil	AK PARTİ	Kabul
Şanlıurfa	Özyavuz	İbrahim	MHP	Kabul
Şanlıurfa	Sürtücü	Ayşe	HDP	Katılmadı
Şanlıurfa	Yıldız	İbrahim Halil	AK PARTİ	Kabul
Uşak	Altay	Mehmet	AK PARTİ	Kabul
Uşak	Güneş	İsmail	AK PARTİ	Kabul
Uşak	Yalım	Özkan	CHP	Katılmadı
Van	Arvas	Abdulhat	AK PARTİ	Kabul
Van	Cülaçar	Osman Nuri	AK PARTİ	Kabul
Van	Kartal	İrfan	AK PARTİ	Kabul
Van	Orhan	Muazzez	HDP	Katılmadı
Van	Sansaç	Murat	HDP	Katılmadı
Van	Temel	Tayip	HDP	Katılmadı
Van	Temelli	Sezai	HDP	Katılmadı
Yozgat	Başer	Yusuf	AK PARTİ	Kabul
Yozgat	Bozdağ	Bekir	AK PARTİ	Katılmadı
Yozgat	Keven	Ali	CHP	Katılmadı
Yozgat	Sedef	İbrahim Ethem	MHP	Kabul
Zonguldak	Çolakoğlu	Ahmet	AK PARTİ	Kabul
Zonguldak	Demirtaş	Ünal	CHP	Katılmadı
Zonguldak	Türkmen	Polat	AK PARTİ	Kabul
Zonguldak	Uçar	Hamdi	AK PARTİ	Kabul
Zonguldak	Yavuzylmaz	Deniz	CHP	Katılmadı
Aksaray	Aydoğdu	Cengiz	AK PARTİ	Katılmadı
Aksaray	Erel	Ayhan	İYİ PARTİ	Katılmadı
Aksaray	İnceöz	İlknur	AK PARTİ	Katılmadı
Aksaray	Kaşlı	Ramazan	MHP	Kabul
Bayburt	Battal	Fetani	AK PARTİ	Katılmadı
Karaman	Eser	Selman Oğuzhan	AK PARTİ	Kabul
Karaman	Şeker	Recep	AK PARTİ	Kabul
Karaman	Ünver	İsmail Atakan	CHP	Katılmadı
Kırıkkale	Can	Ramazan	AK PARTİ	Kabul
Kırıkkale	Önal	Ahmet	CHP	Katılmadı
Kırıkkale	Öztürk	Halil	MHP	Katılmadı
Batman	Acar Başaran	Ayşe	HDP	Katılmadı
Batman	İpekyüz	Necdet	HDP	Katılmadı
Batman	Özdenir	Ziver	AK PARTİ	Kabul
Batman	Tiryaki	Mehmet Ruştü	HDP	Katılmadı
Batman	Uca	Feleknas	HDP	Katılmadı

İli	Soyadı	Adı	Parti	S. S. 160
Şırnak	Birlik	Rizgin	AK PARTİ	Kabul
Şırnak	İmir	Nuran	HDP	Katılmadı
Şırnak	Kaçmaz	Hüseyin	HDP	Katılmadı
Şırnak	Özgüneş	Hasan	HDP	Katılmadı
Bartın	Bankoğlu	Aysu	CHP	Katılmadı
Bartın	Tunç	Yılmaz	AK PARTİ	Kabul
Ardahan	Atalay	Orhan	AK PARTİ	Katılmadı
Ardahan	Yılmaz	Öztürk	BAĞIMSIZ	Katılmadı
Iğdır	Eksik	Habip	HDP	Katılmadı
Iğdır	Karadağ	Yaşar	MHP	Kabul
Yalova	Akyol	Meliha	AK PARTİ	Katılmadı
Yalova	Büyükgümiş	Ahmet	AK PARTİ	Katılmadı
Yalova	Özel	Özcan	CHP	Katılmadı
Karabük	Aksoy	Hüseyin Avni	CHP	Katılmadı
Karabük	Çiğneş	Niyazi	AK PARTİ	Kabul
Karabük	Ünal	Cumhur	AK PARTİ	Kabul
Kilis	Dal	Ahmet Salih	AK PARTİ	Katılmadı
Kilis	Dülger	Mustafa Hilmi	AK PARTİ	Kabul
Osmaniye	Bahçeli	Devlet	MHP	Katılmadı
Osmaniye	Durmuşoğlu	Mücahit	AK PARTİ	Kabul
Osmaniye	Kaya	İsmail	AK PARTİ	Kabul
Osmaniye	Ünlü	Baha	CHP	Katılmadı
Düzce	Çakır	Fahri	AK PARTİ	Katılmadı
Düzce	Keşir	Ayşe	AK PARTİ	Kabul
Düzce	Yılmaz	Ümit	MHP	Kabul

XI.- YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1.- İzmir Milletvekili Mahir Polat'ın, 2019 yılında yapılan mühendis ve veteriner hekim atamalarına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22665)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıdaki sorularımın **Tarım ve Orman Bakanı Sayın Bekir PAKDEMİRLİ** tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla arz ederim.

Mahir POLAT
İzmir Milletvekili

Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından 7/18063 esas numaralı yazılı soru önergemize dair verilen cevaplar içerisinde, “2019 yılı içerisinde ziraat mühendisi, gıda mühendisi, su ürünleri mühendisi ve veteriner hekim ataması yapılmıştır.” ifadesi yer almaktadır.

Bu bağlamda;

- 1) 2019 yılı içerisinde yapılan ziraat mühendisi, gıda mühendisi, su ürünleri mühendisi ve veteriner hekim ataması ne zaman yapılmıştır?
- 2) Atama sonucu hangi kadrolara kaç kişi alınmıştır?
- 3) Yapılan bu atama kamuoyuna duyurulmuş mudur? Duyurulmuş ise ne şekilde duyurulmuştur?
- 4) Kaç ziraat mühendisi, gıda mühendisi, su ürünleri mühendisi ve veteriner hekim bu kadrolara başvuruda bulunmuştur?

T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIğI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sayı : 54045643-610-E.174297
Konu : Soru Önergesi (7/22665)

16.01.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIğINA

İlgi : 27.12.2019 tarihli ve 43452547-120.07-589508 sayılı yazınız.

İlgi yazı ekinde alınan, İzmir Milletvekili Sayın Mahir POLAT'a ait 7/22665 esas nolu yazılı soru önergesine ilişkin Bakanlığımızın cevabi görüşü ekte sunulmaktadır.
Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Bekir PAKDEMİRLİ
Bakan

Ek : Cevabi Görüş 7/22665

**İZMİR MİLLETVEKİLİ SAYIN MAHİR POLAT'A AİT 7/22665 ESAS NUMARALI
YAZILI SORU ÖNERGESİNE DAİR CEVAPLAR**

2019 yılı içerisinde 04.01.2019-17.12.2019 tarihleri arasında Bakanlığımıza ziraat mühendisi, gıda mühendisi su ürünleri mühendisi ve veteriner hekim ataması yapılmıştır.

2019 yılı içerisinde Bakanlığımıza 2828 sayılı Kanun, 1416 sayılı Kanun, 3713 sayılı Kanun, 4046 sayılı Kanun, 7075 sayılı Kanun, 657 sayılı Kanunun 92'nci Maddesi, Yargı Kararı, kurumlararası nakil vb. nedenlerle ataması yapılan 55 ziraat mühendisi, 9 gıda mühendisi, 4 su ürünleri mühendisi ve 17 veteriner hekim ataması yapılmıştır.

2.- Konya Milletvekili Esin Kara'nın, Bakanlık bünyesinde istihdam edilen ve istihdam edilmesi planlanan ziraat mühendisi sayısına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22668)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Aşağıdaki sorularımın Tarım ve Orman Bakanı Sayın Bekir Pakdemirli tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını saygılarımla arz ederim. 13.12.2019

Esin Kara

Konya Milletvekili

Tarım sektörü ülkemizde kalkınmanın mihenk taşlarından biridir ve ülkemizin ekonomik gelişme sürecine farklı kanallardan katkı sağlamaktadır. Sektör, istihdam sağlamakla birlikte ülke nüfusunun beslenmesi için gerekli gıda maddelerini üretmekte, sanayi sektörüne girdi sağlamakta, sanayi ürünleri için talep yaratmakta, tarımsal ürünlerin ihracı yoluyla toplam ihracata katkıda bulunmakta ve ulusal gelirin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Ziraat mühendisleri tarımsal kalkınmanın uygulanması, geliştirilmesi ve teknik altyapının sağlanması için tarımsal üretimde önemli bileşenlerden birini oluşturmaktadır.

Bu bilgiler çerçevesinde ;

1. Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde kaç adet Ziraat Mühendisi istihdam edilmektedir?
2. 2020 yılında Bakanlık bünyesinde istihdam edilmesi planlanan Ziraat Mühendisi sayısı kaçtır?
3. Açılan kadro sayısının belirlenmesinde üniversitelerden mezun olan Ziraat Mühendisi sayısı göz önünde bulundurulmakta mıdır ?

T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIğI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sayı :54045643-610-E.174556
Konu :Soru Önergesi (7/22668)

16.01.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIğINA

İlgi : 27.12.2019 tarihli ve 43452547-120.07-589508 sayılı yazınız.

İlgi yazı ekinde alınan, Konya Milletvekili Sayın Esin KARA'ya ait 7/22668 esas nolu yazılı soru önergesine ilişkin Bakanlığımızın cevabi görüşü ekte sunulmaktadır.
Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Bekir PAKDEMİRLİ
Bakan

Ek : Cevabi Görüş 7/22668

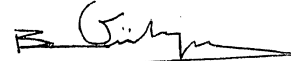
**KONYA MİLLETVEKİLİ SAYIN ESİN KARA'YA AİT 7/22668 ESAS NUMARALI
YAZILI SORU ÖNERGESİNE DAİR CEVAPLAR**

Bakanlığımızda, halihazırda 16.234 Ziraat Mühendisi görev yapmaktadır. 2020 yılında Bütçe Kanunu Hükümleri doğrultusunda, Bakanlığımıza verilecek açıktan atama ve kurumlararası nakil kontenjanı dahilinde, Bakanlığımızın ihtiyaç duyduğu alanlarda personel alımları, kadro durumu ve hizmet ihtiyacına göre, personel açığı olan branşlardan Kamu Personel Seçme Sınavı (KPSS) sonucuna göre Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM) tarafından yerleştirme işlemleri yapılmaktadır.

3.- Aydın Milletvekili Süleyman Bülbül'ün, tohum ithalatına ve yerli tohum üretilmesine yönelik çalışmalara ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/22795)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıdaki sorularımın Tarım ve Orman Bakanı Bekir PAKDEMİRLİ tarafından yazılı olarak yanıtlanmasını saygılarımla arz ederim.

Süleyman Bülbül
Aydın Milletvekili

Ülkemizde hibrit tohumların ekimi son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Tek kullanımlık olan hibrit tohumdan üretilen bitkilerde ürünü kurutup çekirdeklerini tohum olarak kullanma imkanı da yoktur. Ekimi sonrası oldukça fazla ilaca gerek duyan hibrit tohumun yaygın olarak kullanıldığı bölgelerde yerel çeşitlerin piyasadan çekildiği görülmektedir. Hibrit tohumların yaygınlaşmasının bir sonucu olarak yerel tohumlar, gen bankalarında muhafaza edilmez ve üretimi teşvik edilemez ise ülkemizdeki birçok yerli tohum yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır.

Bu bağlamda,

- 1- Türkiye'deki yerli tohumlarımızı yaygınlaştırmak yerine neden tohum ithalatı yapma ihtiyacı duyulmaktadır? 2002 yılından günümüze hangi ülkelerden ne kadar tohum ithalatı yapılmıştır?
- 2- Bu ithalatın nedeni yerli tohum üreten ve eken çiftçilerin yeterince desteklenmemesidir. Yerli tohum ekimi yapan çiftçilerimize verdiğiniz destekler nelerdir? Bu destekler sizce yeterli midir? Yerli tohum ekimini yaygınlaştırmak amaçlı yaptığınız projeler nelerdir?
- 3- Tarım ve Orman Bakanlığı kamuya dayalı bir tohum tedarik sistemi mi yoksa özel teşebbüse dayalı bir tohum tedarik sistemini mi kurmaktan yanadır? Kamuya dayalı tohum tedarik sistemi adına yapılan çalışmalar nelerdir?
- 4- Günümüz itibari ile ülkemizde toplam kaç tohum şirketi bulunmaktadır? Bunların kaç yerli, kaç yabancı sermayeli, kaç yerli-yabancı ortaklı şirkettir? Bu şirketlerin pazar payları ne kadardır?

T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIğI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sayı : 54045643-610-E.160204
Konu : Soru Önergeleri (7/22795)

16.01.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIğINA

İlgi : 30.12.2019 tarihli ve 43452547-120.07-591220 sayılı yazınız.

İlgi yazı ekinde alınan, Aydın Milletvekili Sayın Süleyman BÜLBÜL'e ait 7/22795 esas nolu yazılı soru önergesine ilişkin Bakanlığımızın cevabi görüşü ekte sunulmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Bekir PAKDEMİRLİ
Bakan

Ek : Cevabi Görüş (7/22795)

**AYDIN MİLLETVEKİLİ SAYIN SÜLEYMAN BÜLBÜL'E AİT 7/22795 ESAS
NUMARALI YAZILI SORU ÖNERGESİNE DAİR CEVAPLAR**

Günümüzde artan dünya nüfusunun beslenmesi için gerekli olan gıdanın karşılanabilmesi için bitki ıslahçıları tarafından daha yüksek verim veren aynı zamanda kaliteli ve olumsuz yetiştirme şartlarına dayanıklı çeşitler geliştirilmektedir. Bu geliştirilen çeşitler doğada var olan melezlemenin insan eliyle yapılan hali olan hibrit ıslahı dediğimiz yöntemler kullanılarak da yapılabilmektedir.

Hibrit (melez) tohum; anası ve babası belli olan, aynı türdeki bitkilerin melezlenmesi sonucu meydana gelir. Hibrit tohumlar aslında doğada var olan ve üretilen tohumlar olup, insan eliyle teknoloji kullanılarak arzu edilen amaçlara göre ıslah edilmiş tohumlardır. Islahçılar, pazarın istediği şartlara göre üstün özellikli anaç tohumları melezleyerek daha üstün özellikli yeni bireyler elde ederler.

Hibrit tohumların üretiminde;

- Üretici açısından daha yüksek verim,
- Tüketici açısından daha yüksek kalite,
- Pazar ve ihracat açısından da standardı değişmeyen ürün amaçlanmaktadır.

Hibrit tohumlarda yoğun ilaç kullanımı söz konusu değildir. Zaten bu tohumlardan gelişen bitkilerde pek çok olumsuz koşullara dayanıklı bitkiler olup, yoğun ilaç kullanımını gerektirmemektedir.

Hibrit tohumlar kısır değildir, dolayısıyla hibrit tohumlardan gelişen bitkilerin meyvelerinden tohum alındığında, bu tohumlar kullanılarak yeniden üretim yapılabilmektedir. Ancak gelişen bu bitkilerde açılmalar yani farklı tipte meyveler, farklı renkte yaprak vb. gibi görülebilmekte ve verimde de azalmalar olmaktadır.

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğümüze (TAGEM) bağlı Ulusal Gen Bankası (İzmir) ve Türkiye Tohum Gen Bankasında (Ankara) yaklaşık 3300 türe ait 106.000 tohum örneği muhafaza altındadır. Bu örneklerden Ülkemize ait tarımsal değere sahip 50 çeşide ait 143 farklı yerel tohum çeşidi bulunmaktadır. Bu bitkiler temel olarak tahıllar, baklagiller (yemelik dane), endüstri bitkileri (yağ ve enerji bitkileri), sebze ve yem bitkileridir. Araştırma Enstitülerimizin yürüttüğü projelerle genetik kaynaklarımız ve yerel çeşitlerimiz için toplama, muhafaza ve Ar-Ge çalışmaları devam etmektedir.

Dış ticarete ilişkin veriler TÜİK tarafından resmi internet sitesinde kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır.

2018 yılında 67 ülkeden tohum ithalatı gerçekleştirilmiş olup, buna karşılık 86 ülkeye tohum ihracatı yapılmıştır.

Bakanlığımızca Ülkemiz tohumculuk sektörünün gelişimini teşvik etmek amacı ile sektöre yönelik birçok kalemden destek sağlanmaktadır. Bu desteklerin başında sertifikalı tohum kullanım ve üretim destekleri gelmekte olup, bu kapsamda bugüne kadar üreticilerimize 2,1 Milyar TL üzerinde doğrudan destekleme ödemesi yapılmıştır. Ayrıca sektöre yönelik AR-GE destekleri ve düşük faizli kredi destekleri de sağlanmaktadır.

Bakanlığımıza bağlı Araştırma Enstitüleri tarafından yani tamamen kamu kaynakları ile Bakanlığımız uzman araştırmacıları sayesinde geliştirilmiş %100 yerli ve milli çeşitlerde 1963 yılından 2002 yılına kadar tarla bitkileri alanında 196 çeşit geliştirilmiş ve tescil ettirilmiş iken, 2002 yılından günümüze kadar ise 553 çeşit geliştirilip tescil ettirilmiştir. Tarla bitkilerinde Araştırma Enstitülerimiz günümüze kadar tescil ettirilmiş toplam 749 çeşitle Türkiye yerli tohumculuğuna büyük katkılar sunmaktadır. Enstitüler haricinde üniversiteler tarafından geliştirilen 64 çeşitle ve 2296 özel sektör çeşidini eklediğimizde toplamda 3109 tarla bitkileri çeşidi bulunmaktadır. Ayrıca Ülkemizde üretimdeki mercimeğin %100'ü, arpanın %99'u, nohutun %98'i, makarnalık buğdayın %98'i ve ekmeklik buğdayın %70'i yerli çeşitlerden oluşmaktadır. Yerli tohum ekimini yaygınlaştırmak amacı ile İl Tarım ve Orman Müdürlüklerimiz aracılığıyla Araştırma Enstitülerimizde geliştirilen yerli çeşitlerin çiftçilerimize tanıtılması ve ulaştırılması için demonstrasyon (deneme) çalışmaları yürütülmektedir.

Bunun yanında TAGEM ile TSÜAB (Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği) arasında “Yerli Çeşitlerin Uygun Olduğu Bölgeleri Belirlemek ve Tanıtmak Amacıyla Demonstrasyon Çalışmalarına İlişkin İş Birliği” Protokolü yapılmıştır. Bu Protokol ile ihtiyaç duyulan yerli çeşitlerin çiftçi şartlarında demonstrasyon çalışmaları ile bölgeye uygunluğunu göstererek, yerli ve milli tohumların kullanımını artırmak ve tohumculuk faaliyetleri alanında işbirliği yapmak üzere hazırlanmıştır. Bu işbirliğinde tarla ve bahçe bitkileri ürün grubuna giren tüm yerli ve milli çeşitleri kapsamaktadır.

Ülkemizde tohumculuk sektöründe hem kamu hem de özel sektörün payları mevcut olup, türlere göre kamu ve özel sektörün üretim payları değişkenlik göstermektedir.

Sermaye yapılarına göre 2019 yılı itibari ile Ülkemizde 939 adet özel sektör tohum firması bulunmaktadır.

4.- Antalya Milletvekili Tuba Vural Çokal'ın, sokak hayvanlarına ilişkin sorusu ve Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli'nin cevabı (7/23157)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Aşağıda yer alan sorularımın Anayasa'nın 98. Maddesi ve TBMM iç tüzüğü'nün 96.ve 99. Maddesi gereğince Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli tarafından yazılı olarak cevaplanmasını arz ederim. (20.12.2019)

Dr.Tuba VURAL ÇOKAL
Antalya Milletvekili

Yurt çapında sayıları yaklaşık 8 milyon olarak tahmin edilen sahihsiz hayvan bulunmaktadır. Sahipsiz hayvan sorununda tek çözüm etik ve bilimsel koşullarda kısırlaştırma yapılmasıdır.

Belediyeler, "kısırlaştırma" yapmıyor, hayvan sayısı artıp vatandaş şikayet ettikçe, bir kısmını öldürüyor ve bir kısmını da toplayıp kırsala, orman ve yabana ve özellikle de başka belediyelerin sınırları içine atıyor. Atıldığı yerlerde de hızla üreyip çoğalan hayvanlar aynı akibete uğramaya devam ediyor.

Bu bağlamda,

- 1) Tüm ilçelerde orta ölçekli "Kısırlaştırma ve Tedavi Merkezleri", iller ve büyükşehirlerde ise Kısırlaştırma Merkezli Hayvan Hastaneleri kurulmasını yönünde bakanlığınızın bir çalışması var mıdır?
- 2) Bakım evi ve barınak bulunmayan belediyelerde bahsi geçen merkezlerin kurulması yönünde bakanlığınızın belediyelere bir yaptırımı var mıdır?
- 3) Sokak hayvanlarını korumaya yönelik bakanlığınızın bir çalışması var mıdır?
- 4) Belediyelerin mevzuata aykırı bir şekilde sokak hayvanlarını toplamaları hususunda bakanlığınızın bir yaptırımı var mıdır? Belediyeler tarafından toplanan hayvanların akıbeti noktasında bakanlığınızın bir bilgisi var mıdır?

T.C.
TARIM VE ORMAN BAKANLIğI
Strateji Geliştirme Başkanlığı

Sayı : 54045643-610-E.178018
Konu : Soru Önergesi (7/23157)

16.01.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIğINA

İlgi : 06.01.2020 tarihli ve 43452547-120.07-E.594386 sayılı yazınız.

İlgi yazı ekinde alınan, Antalya Milletvekili Sayın Dr. Tuba VURAL ÇOKAL'a ait 7/23157 esas nolu yazılı soru önergesine ilişkin Bakanlığımızın cevabi görüşü ekte sunulmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Dr. Bekir PAKDEMİRLİ
Bakan

Ek : Cevabi Görüş 7/23157

**ANTALYA MİLLETVEKİLİ SAYIN DR. TUBA VURAL ÇOKAL'A AİT 7/23157
ESAS NUMARALI YAZILI SORU ÖNERGESİNE DAİR CEVAPLAR**

Bakanlığımız sahihsiz hayvanların korunmasına ilişkin çalışmalarını 5199 sayılı Kanun kapsamında sürdürmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında Bakanlığımızca yalnızca, ev ve süs hayvanlarının korunması amacıyla bakımevleri ve hastaneler kurmak; buralarda bakım, rehabilitasyon, aşılama ve kısırlaştırma gibi faaliyetleri yürütmek için, başta yerel yönetimler olmak üzere diğer ilgili kurum ve kuruluşlara Bakanlıkça uygun görülen miktarlarda mali destek sağlamakla yükümlüdür. Bu doğrultuda hayvan bakımevi yapımı maksadıyla 2009-2019 yılları arasında 65 yerel yönetime toplam 34.210.315 TL mali destek sağlanmıştır.

5199 sayılı Kanun'un 6'ncı Maddesinde "Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur." hükmü bulunmakla birlikte söz konusu hükme uyulmaması halinde uygulanacak herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir.

Bakanlığımız yerel yönetimlerin sahihsiz hayvanların rehabilitasyonuna yönelik çalışmalarını 5199 sayılı Kanun kapsamında denetlemekte herhangi bir ihlal tespit edilmesi halinde Kanun'da öngörülen idari yaptırımları uygulamaktadır.

DÖNEM: 27

YASAMA YILI: 3

44'ÜNCÜ BİRLEŞİM
16 OCAK 2020 PERŞEMBE
SAAT: 14.00

DANIŞMA KURULU ÖNERİŐİ

1- Genel Kurulun 16 Ocak 2020 Perşembe günkü Birleşiminde 132 Sıra Sayılı Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin nlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) Raporunun Gündemin “zel Gündemde Yer Alacak İŞler” kısmına alınarak görüşmelerinin bu Birleşimde yapılması;

Bu Birleşimde 132 Sıra Sayılı Raporun görüşmelerinin tamamlanmasına kadar çalışmalara devam olunması;

132 Sıra Sayılı Raporun görüşmelerinde siyasi parti grupları adına yapılacak konuşmaların birden fazla kişi tarafından kullanılabilmesi;

nerilmiŐtir.

(Genel Kurulun 15.01.2020 tarihli 43’üncü Birleşiminde kabul edilmiştir.)

KOMİŐYON TOPLANTISI

* **Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu**

16.01.2020 Perşembe - Saat: 13.30

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GÜNDEMİ

44'ÜNCÜ BİRLEŞİM

16 OCAK 2020 PERŞEMBE

SAAT: 14.00

1 – BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

2 – ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

1.- (S. Sayısı: 132) Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş ve 19 Milletvekilinin; Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kıvrıkcık ve 31 Milletvekilinin; İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku ve 25 Milletvekilinin; İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 Milletvekilinin; İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın; MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbül'ün; Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi için Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) (Dağıtma tarihi:18.11.2019)

3 – SEÇİM

4 – OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

5 – MECLİS SORUŞTURMASI RAPORLARI

6 – GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞTIRMASI YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER

7 – KANUN TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

27

YASAMA YILI

3

SIRA SAYISI: 132

HAYVANLARIN HAKLARININ KORUNMASI
İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ
MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI
GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ
AMACIYLA KURULAN
MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU
RAPORU

EKİM 2019

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
“http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic”
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	iv
RESİM LİSTESİ	v
KISALTMALAR TABLOSU	vi
KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU	- 1 -
ÖNERGE METİNLERİ	- 4 -
TAKDİM YAZISI	- 22 -
KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI	- 23 -
A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ	- 23 -
B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ	- 25 -
C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR	- 27 -
D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ	- 28 -
1. Komisyonunda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar	- 28 -
2. Çalışma Ziyaretleri, Yerde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler	- 38 -
E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ	- 43 -
F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER	- 44 -
BİRİNCİ BÖLÜM	- 47 -
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE HAYVANLARIN KORUNMASI	- 47 -
1. HAK KAVRAMI VE HAYVANLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ	- 47 -
1.1. Genel Olarak	- 47 -
1.2. Hayvanı Eşya Sayan Görüş	- 48 -
1.3. Hayvanı Kişi Benzeri Sayan Görüş	- 50 -
1.4. Hayvanı Kişi Sayan Görüş	- 50 -
2. HAYVANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA MEVZUAT	- 52 -
2.1. Uluslararası Sözleşmeler	- 52 -
2.1.1. UNESCO Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi	- 52 -
2.1.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi	- 52 -
2.1.3. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi	- 53 -
2.1.4. Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	- 54 -
2.1.5. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)	- 55 -
2.1.6. Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)	- 55 -
2.1.7. Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme	- 56 -
2.1.8. Özellikle, Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)	- 56 -
2.1.9. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	- 57 -
2.2. Ulusal Mevzuat	- 57 -
2.2.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu	- 58 -
2.2.2. Hayvanların Korunmasına İlişkin Diğer Mevzuat Hükümleri	- 62 -
2.3. Mukayeseli Hukukta Hayvan Haklarına İlişkin Yasal Mevzuat	- 63 -
2.3.1. Hollanda	- 64 -
2.3.2. Fransa	- 64 -
2.3.3. İspanya	- 65 -
2.3.4. Almanya	- 65 -
2.3.5. Avusturya	- 67 -
2.3.6. Belçika	- 68 -
2.3.7. İsviçre	- 69 -

2.3.8. İngiltere	- 70 -
2.3.9. İtalya	- 71 -
2.3.10. Malta	- 72 -
2.3.11. Amerika Birleşik Devletleri	- 72 -
2.3.12. Japonya	- 73 -
2.3.13. Avustralya	- 73 -
2.3.14. Tayvan	- 73 -
2.3.15. Hindistan	- 73 -
3. ÜLKEMİZDE HAYVANLARIN KORUNMASI ALANINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ KURUM VE KURULUŞLAR	- 74 -
3.1. Yerel Yönetimler	- 74 -
3.1.1. Yerel Yönetimler Tarafından Sokak Hayvanlarına İlişkin Yürütülen Çalışmalar	- 76 -
3.2. Tarım ve Orman Bakanlığı	- 77 -
İKİNCİ BÖLÜM	- 81 -
HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	- 81 -
1. KANUNUN ADI	- 81 -
2. TERMİNOLOJİ SORUNU	- 82 -
3. ŞEHİRLERDEKİ HAYVAN SAYISININ BİLİNMEMESİ VE HAYVANLARIN KAYIT ALTINA ALINAMAMASI	- 83 -
3.1. Hayvanların Sayımına İlişkin Çalışmalar:	- 83 -
3.2. Kedi ve Köpeklerin Kimliklendirilmesi:	- 85 -
3.3. Tek Tırnaklı Hayvanların Kimliklendirilmesi:	- 86 -
4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)	- 87 -
5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU	- 90 -
6. HAYVANLARA YÖNELİK BAZI FİİLLERİN KABAHAT OLMASI SORUNU	- 92 -
7. HAYVAN SAHİPLENME VE BAKIM KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ	- 96 -
8. HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI İÇİN İŞBİRLİĞİ YAPILMASI, BU AMAÇLA YEREL YÖNETİMLERE MALİ DESTEĞİN ARTTIRILMASI	- 98 -
9. HAYVAN HAKLARI FONU KURULMASI	- 101 -
10. ZOONOTİK HASTALIKLAR	- 102 -
11. HAYVANLARA İLİŞKİN SÜREÇLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDE PERSONEL YETERSİZLİĞİ	- 105 -
12. HAYVAN KOLLUĞU KURULMASI	- 107 -
13. HAYVANLARIN KORUNMASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ KURUMLARIN NETLEŞTİRİLMESİ İLE TARIM VE ORMAN BAKANLIĞININ 5199 UYGULAMASINA İLİŞKİN DENETİM YETKİSİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ	- 108 -
14. KISIRLAŞTIRMA MERKEZLERİ VE GEÇİCİ HAYVAN BAKİMEVLERİ	- 110 -
15. HAYVAN BAKİMEVLERİ İÇİN HAZİNE VEYA ORMAN ALANLARININ TAHSİSİNDE BEDEL ALINMAMASI	- 113 -
16. EV HAYVANI SATIŞ YERLERİNDE (PETSHOP) KEDİ VE KÖPEK SATIŞI	- 114 -
17. HAYVANLARIN KESİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	- 116 -
18. YASAKLI İRKLAR SORUNU	- 117 -
19. İL HAYVANLARI KORUMA KURULLARININ YAPISININ VE ÇALIŞMA USULÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ	- 120 -
20. BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN YERLEŞİM YERLERİNDE YETKİLİ OLAN İL ÖZEL İDARELERİNİN HAYVANLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN TEŞKİLATININ BULUNMAMASI	- 121 -
21. SERBEST YAŞAYAN HAYVANLARIN DAĞILIMI VE BESLENME ODAKLARI	- 122 -
22. HAYVAN HAKLARI VE HAYVAN SEVGİSİ KONUSUNDA BİLİNÇLENDİRME VE EĞİTİM	- 124 -
23. YURTDIŞINDAN KAÇAK HAYVAN GİRİŞİ	- 125 -
24. MERKEZ AV KOMİSYONUNUN YAPISI	- 127 -

25. KAÇAK AVCILIK	- 128 -
26. KUŞLARIN ELEKTRİK HATLARI VE HAVAI FİŞEKLER NEDENİYLE ZARAR GÖRMESİ	- 130 -
27. DENİZLERDE HEDEF DIŞI AV SORUNU	- 131 -
28. YABAN HAYATINI TEHDİT EDEN DİĞER UNSURLAR	- 132 -
29. SAZLIK VE ANIZ YAKMA SORUNU	- 135 -
30. KÜRK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR	- 136 -
31. GELENEKSEL HAYVAN DÖVÜŞLERİ	- 140 -
32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ	- 141 -
33. ÜLKEMİZDE FAYTON SORUNU	- 146 -
33.1. İstanbul Adalar'da Faytonların Tarihi	- 146 -
33.2. Yasal Dayanak	- 150 -
33.3. Sorunlar	- 151 -
33.3.1. Ruam Hastalığı	- 151 -
33.3.2. Fayton Sayısının Çok Fazla Olması	- 152 -
33.3.3. At Ölümü Vakasının Çok Fazla Olması	- 153 -
33.3.4. Vatandaş Şikâyetleri	- 154 -
33.3.5. At Tavlalarının Yetersizliği	- 154 -
33.3.6. At Bakıcılarının Eğitimsiz, Yetersiz Olması ve Çalışma Koşulları	- 158 -
33.4. Sonuç ve Çözüm Önerileri	- 158 -
34. HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR	- 159 -
SONUÇ VE ÖNERİLER	- 163 -
RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ	- 171 -
MUHALEFET ŞERHLERİ VE EK GÖRÜŞLER	- 172 -
KAYNAKÇA	- 188 -

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanundaki Kabahatler İçin Öngörülen İdari Para Cezaları	- 61 -
Tablo 2. 2004-2019 Yılları Arasında Yerel Yönetimlerce Yapılan Rehabilitasyon Çalışmaları.-	77 -
Tablo 3. 2007-2019 Yılları Arasında Kesilen İdari Para Cezaları	- 80 -
Tablo 4. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları	- 83 -
Tablo 5. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Dışındaki İlçelerin Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları.....	- 84 -
Tablo 6. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Açılan Soruşturma Dosya, Şüpheli ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019).....	- 92 -
Tablo 7. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Karara Bağlanan Soruşturma Dosya, Şüpheli Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)....	- 93 -
Tablo 8. Ceza Mahkemelerinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri İle İlgili Yıl İçerisinde Karara Çıkan Dosyalar, Dosyalardaki Sanık Ve Suç Sayıları (01.01.2014- 28.05.2019).....	- 94 -
Tablo 9. Bazı Zoonotik Hastalık ve Kuduz Riskli Temas Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı, Türkiye, 2014-2018	- 103 -
Tablo 10. Bazı Zoonotik Hastalıklara Bağlı Ölüm Sayıları (2014-2018)	- 104 -
Tablo 11. Ülkemize Kaçak Yollarla Sokulmaya Çalışılırken Yakalanan Canlı Hayvanlar	- 126 -
Tablo 12. Faytonların Tarihi	- 146 -
Tablo 13. Adalarda Bulunan Fayton Sayıları	- 150 -
Tablo 14. 2019 Yılı İlkbahar Ruam Taramasına Göre Adalarda Bulunan At Sayıları	- 151 -
Tablo 15. Adalarda Bulunan At Tavlıları/Barınakları ve Yaklaşık Kapasiteleri.....	- 151 -
Tablo 16. Yıllara Göre Ruam Hastalığı Tespit Edilerek İtlaf Edilen At Sayısı	- 152 -

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezi İnceleme Ziyareti	38 -
Resim 2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi İnceleme Ziyareti	39 -
Resim 3. Adalar İlçesi İnceleme Ziyareti Kapsamında Büyükkada'da İlgililerle İstişare Toplantısı	41 -
Resim 4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanı İnceleme Ziyareti	42 -
Resim 5. Bilecik Belediyesi Hayvan Bakımevi	78 -
Resim 6. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hayvan Bakımevi	78 -
Resim 7. Mikroçip Uygulama Enjektörü ve Mikroçip	78 -
Resim 8. Kulak Küpesi	78 -
Resim 9. Mikroçip Okuyucu	78 -
Resim 10. DKMP Kuş Evleri	79 -
Resim 11. DKMP Tarafından Hibe Edilen Köpek Evi	79 -
Resim 12. 1920'li yıllar Büyükkada Eski Köy	147 -
Resim 13. 1950'ler Büyükkada Fayton Meydanı	147 -
Resim 14. Adalarda Akülü Araçlar	148 -
Resim 15. 23 Nisan 2019 Günü Saat Meydanı Kalabalığı ve Fayton Kuyruğu	148 -
Resim 16. Büyükkada Fayton Meydanı	149 -
Resim 17. Fayton Denetlemeleri	149 -
Resim 18. Adalarda Ölen Atların İlçe Belediyesi Tarafından Gömülmesi	153 -
Resim 19. Orman İçinde Ölen ve Parçalanmış At	153 -
Resim 20. At Parlaması Sonucu Sürücünün ve Atların Öldüğü Bir Fayton Kazası	154 -
Resim 21. İSPARK Fayton Park Alanı	155 -
Resim 22. Aya Nikola At Barınakları-1	155 -
Resim 23. Aya Nikola At Barınakları-2	156 -
Resim 24. Aya Nikola At Barınakları-3	156 -
Resim 25. Aya Nikola At Barınakları-4	157 -
Resim 26. Kaçak Yapılmış Bir At Barınağı	157 -

KISALTMALAR TABLOSU

- AB:** Avrupa Birliği
ABGB: Avusturya Medeni Kanunu
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
Av: Avukat
BGB: Alman Medeni Kanunu
Bkz.: Bakınız
BM: Birleşmiş Milletler
DKMP: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
EVCİLDER: Evcil Hayvancılık İşadamları Derneği
DOHAYSA: Doğa ve Hayvan Savunucuları Derneği
HABG: Hükümün açıklanmasının geri bırakılması
HADMEK: Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu
HADYEK: Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu
HATÜ : Hayvan Aşılama ve Tedavi Ünitesi
HAYBİS: Hayvan Bilgi Sistemi
HAYTAP: Hayvan Hakları Federasyonu
HAYKONFED: Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu
KHK: Kanun Hükümünde Kararname
md. : madde
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
R.G.: Resmi Gazete
s.: sayfa
SİMORG: Sokak Hayvanları İçin Mücadele ve Organizasyon Derneği
StGB: Alman Ceza Kanunu
STK: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TCK: Türk Ceza Kanunu
UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.: ve benzeri
vd.: ve diğerleri
vs.: vesaire
YÖK: Yükseköğretim Kurulu
yy: yüzyıl

KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU

Yaşadığımız dünyada, bütün canlıların hayatlarını koruma ve devam ettirme yönünden birbirleriyle yakın ilişkileri vardır. Doğada yaşayan her canlı varlık, doğal düzenin bir parçası ve koruyucusudur. Yok edilen her hayvan ve bitki türünde doğamız, telafisi mümkün olmayan kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların çözümünde, yaşama saygı duyma felsefesi yatmaktadır. Toplumsal uzlaşmadan ahlâka, insan haklarından diğer canlıların haklarına kadar uzanan her türlü sorunun yaşama saygı duyulmadan çözümlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, tüm canlıları bir bütün olarak ele almak ve değerlendirmek gerekir. İnsan, ekolojik bir varlıktır ve tüm canlılarla sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşimin doğru yapılması, dünya dengelerinin korunması ve sürdürülebilir hale gelmesinde fevkalade önemlidir. Bu etkileşim doğru kurulmadığı içindir ki, dünya dengeleri önemli sıkıntılara gebe dir. Bu nedenle, dünya dengelerini korumak, tüm canlılarla, bitki ve hayvanlarla, yani, doğadaki sistemi bilerek, bu dengeyi bozmadan, onlarla beraber hareket etme gereği vardır; bu, doğaya hükmetmek değil, doğanın dengeleriyle ve sistemiyle beraber yürümenin amacıdır. Bu nedenle, tüm canlılarla ve hayvanlarla ilgili olarak, gerek insanî açıdan gerek dinlerin odak noktasında, onları koruma, himaye etme tavsiyesi, öğretisi ve emri vardır.

Geleneklerinde hayvan sevgisi olan, tarihinde hayvanların korunması için vakıflar kurmuş olan ülkemizde ise hâlâ hayvanların öldürülmesini, kötü muameleye maruz kalmasını konuşmamız bizim için önemli bir mahzurdur. Zira geçmişimize baktığımızda, daha Avrupa'da hayvan haklarının esamesinin okunmadığı dönemlerde, Osmanlı toplumunda, hayvanları haksız yere öldürmek şöyle dursun, onlara sövmenin, kaba davranmanın ve onları dövmenin bile yasaklandığını; bununla ilgili çok ciddi kanunnameler çıkarıldığını görürüz. Geçmişte, atalarımız, gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı döneminde, hayvanlara büyük bir şefkat ve sevgi göstermişler, hayvanlar yararına birçok vakıflar kurdurmışlardır; yaşlı hayvanların ömürlerini tamamlayabilmeleri için büyük otlaklar vakfetmişler, göçmen kuşların göçlerini kolaylaştırmak için vakıflar kurmuşlar; cami, medrese ve konakların cephelerine, sanat eseri niteliğinde, kuş evleri eklemişlerdir. Bu hususla ilgili olarak, XVII. Yüzyılda Osmanlı ülkesini gezmiş olan Fransız Avukat Guer, Şam'da hastalanan kedilerle köpeklerin tedavisine ait bir hastanenin varlığından söz etmektedir. *“Eski Vakıf geleneğinde hasta hayvanları tedavi ve otlatma yerleri mevcuttur. Yeşil Mera (şu anda Şam'ın şehir stadı olarak kullanılan saha), çalışma gücünü*

yitirdiğinden sahiplerinin yem ve bakımını kaybeden aciz hayvanların otlanması için zamanında vakfedilmiş bir yerd. Bu hayvanlar ölüncüye kadar orada otlanırdı. Şam Vakıfları arasında, kedilerin yiyip uyuyacağı ve gezineceği yerler de vardı. Öyle ki, her gün yiyeceklerini bulmakta hiçbir güçlük çekmeyen yüzlerce kedi, buranın demirbaşı mesabesinde (durumunda) idi. Kuşların Müslümanların hayatında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Sadece bülbül gibi sesi güzel ötücü kuşlar değil, başta güvercin olmak üzere leylek, kumru ve kırlangıç gibi diğer kuşlara karşı da büyük sevgi beslemişlerdir. Bu sevgi, çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır: Kuş haklarını koruma, onlara yiyecek temini için vakıf kurma, tedavileri için hastane yapma, bazı türlerini evcilleştirme ve kafeste saklama veya tam tersi olarak kafeslerden kurtarma gibi. Sevgilerinden dolayı kuşları kafeslerden kurtarmalar çok olduğu gibi, kafeste kuş besleyenler de çoktu." Batılı seyyah La Martin, Doğuya Seyahat adlı eserinde, Osmanlıdaki hayvan sevgisini şöyle anlatır: "Müslümanlar canlı ve cansız mahlûkatın hepsiyle iyi geçinirler: Ağaçlara, kuşlara, köpeklere, velhasıl Allah'ın yarattığı her şeye hürmet ederler; bizim memlekette de başıboş bırakılan veya azarlanan bu zavallı hayvanların hepsine şefkat ve merhamet teşmil ederler. Bütün sokaklarda mahalle köpekleri için belli aralıklarla su kovaları sıralanır. Bazı Türkler de, ömürleri boyunca besledikleri kumrular için, öldükten sonra onların hayatlarının devam etmesi için vakıflar tesis edip, kendilerinden sonra da yem verilmesini sağlarlar". Bütün bu incelemeler bizim medeniyetimizin, kültürümüzün ve insanlığın bu husustaki yaklaşımının örnekleriyle doludur. Ülkemizde ise başıboş hayvanların içinde buldukları ortam ve gördükleri eziyet, insanlara bulaşma riski olan hastalıklar, hayvan refahı, doğal ve yaban hayatın korunmasındaki eksiklikler, nesli tükenmekte olan hayvanlar, doğal çevrelerin korunması gibi konular, maalesef, bugüne kadar sorun olmaya devam etmiştir.

Bu konuda değinilmesi gereken bir diğer konu, sokak hayvanları sorununun tek boyutlu değil, çok boyutlu ele alınması; sorunun hem insan hem de hayvan boyutunun incelenmesi gerektiği hususudur. Sokakta bulunan hayvanlar açlık, susuzluk, hastalık, insanlar tarafından kötü muamele, diğer hayvanlar tarafından saldırıya uğrama gibi çeşitli riskler altında yaşarken; diğer taraftan sokak hayvanlarının insanlara saldırmaları, kuduz, gibi zoonotik hastalıkların bulaşması, hayvanların neden olduğu trafik kazaları gibi durumlar da söz konusudur. Bu bağlamda hayvanlara yönelik şiddetin ve kötü muamelenin görmezden gelinmemesi gerektiği gibi, insanların uğradığı saldırılar ve zararlar da görmezden gelinmemelidir. Bu nedenle soruna yönelik çözümler ortaya konurken hem insan hem de hayvan boyutu birlikte değerlendirilmeli, her iki varlık için de en yüksek faydanın sağlanacağı çözümler getirilmelidir.

Tüm sorunların çözümünde olduğu gibi, hayvanların korunması bakımından temel çözümün yolu eğitimden geçmektedir; ancak, bu süreç tamamlanıncaya kadar bazı yapısal çalışmaları da yapmak sorumluluğundayız. Her ne kadar insanımızın yüksek duygularını hesaba katsak bile, bazı hususlar sadece insan vicdanına bırakılmamalıdır. Psikolojik bozukluklar, ekonomik güçsüzlükler ve daha birçok nedenden dolayı, her millette olduğu gibi, suça yönelen insanlarımızın da varlığını hesaba katarak, bu alanda caydırıcı düzenlemeler yapma zorunluluğu bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde sokaklarda hiç hayvan bulunmadığı gerekçesinden yola çıkarak sokak hayvanlarının itlaf edilmesine yol açacak bir düzenleme ya da uygulama yapılması hayvanların yaşam hakkını ortadan kaldırmak demektir. İnsanın, hiçbir gerekçeyle bir türü ortadan kaldırma kararına ya da yetkisine sahip olmadığı kabul edilmelidir. Nitekim doğanın ve çevrenin korunması insanın sorumluluğunda bir alandır. Doğanın korunması hayvanların korunması hususunu da kapsamaktadır. Yapılacak mevzuat çalışmalarında doğanın korunması sorumluluğu ve bilinci içerisinde hem insanlar gibi diğer türlerin refahı hem de gelecek nesillerin çevre ve yaşam kalitesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Mustafa YEL
Tekirdağ Milletvekili
Komisyon Başkanı

ÖNERGE METİNLERİ

1. Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş ve 19 milletvekilinin, sokak hayvanlarının sorunlarının incelenerek sorunların çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/102):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların araştırılarak sorunlara çözüm getirilmesi amacıyla Anayasa'nın 98 inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ederim.

1) Meral DANIŞ BEŞTAŞ	Siirt
2) Ayhan BİLGİN	Kars
3) Tulay HATIMOĞULLARI ORUÇ	Adana
4) Kemal PEKÖZ	Adana
5) Abdullah KOÇ	Ağrı
6) Berdan ÖZTÜRK	Ağrı
7) Dirayet Dilan TAŞDEMİR	Ağrı
8) Filiz KERESTECİOĞLU DEMİR	Ankara
9) Kemal BÜLBÜL	Antalya
10) Ayşe ACAR BAŞARAN	Batman
11) Necdet İPEKYÜZ	Batman
12) Mehmet Ruştü TIRYAKI	Batman
13) Feleknas UCA	Batman
14) Erdal AYDEMİR	Bingöl
15) Salihe AYDENİZ	Diyarbakır
16) Dersim DAĞ	Diyarbakır
17) Musa FARİSOĞULLARI	Diyarbakır
18) Semra GÜZEL	Diyarbakır
19) Adnan Selçuk MIZRAKLI	Diyarbakır
20) Hişyar ÖZSOY	Diyarbakır

Gerekeç:

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki önem arz eden metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyanamesi olup Beyanname; yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunu ve insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesini, bir insanın bir diğere göre gösterdiği saygıdan farklı görülmemesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakımı görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü yasal statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği vb. gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Türkiye de bu doğrultuda;

- Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18 Kasım 1999 tarihinde imzalamış, 28 Kasım 2003 tarihinde onaylamıştır.
- Deneysel ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalıların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 5 Eylül 1986 tarihinde imzalamıştır.
- Yetiştirme Amaçlarıyla Muhafaza Edilen Hayvanların Korunması Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi'ni 6 Haziran 2007 tarihinde imzalamıştır.
- Hayvanların Uluslararası Taşıma Sırasında Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi ve 103 sayılı Ek Protokolü sırasıyla 19 Aralık 1975 ve 19 Mayıs 1989 tarihlerinde onaylamıştır.
- Kesim Sırasında Hayvanların Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, 17 Eylül 2007 tarihinde imzalamıştır.

Ayrıca; Çevre ve Orman Bakanlığının girişimleri ile 2004 yılında kabul edilen 5199 sayılı "*Hayvanları Koruma Kanunu*" Avrupa Sözleşmesi göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Keza 2006 yılında "*Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*" yayınlanarak 5199 sayılı Kanunda yer alan hükümlerin uygulanmasına ilişkin esaslar ele alınmıştır. Gerek

Kanun gerek Yönetmelik her türlü hayvanın korunmasını hedeflerken, içeriğinde sokak hayvanlarının korunmasına dair çok sayıda hüküm bulunmaktadır. Ancak bu hükümler sadece kâğıt üzerinde kalmakta, sokak hayvanlarının yaşadığı mağduriyete bir çözüm olamamaktadır. Mevcut hukuk sisteminde hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence, hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövme, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak ve benzeri fiiller “suç” değil “*kabahat*” olarak değerlendirilmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Bu ise sokak hayvanlarının maruz kaldığı ve yaşam haklarına yönelik şiddet eylemlerini caydırıcı değildir.

Diğer yandan sahipsiz sokak hayvanlarının yaşam haklarına dair sorunlarının yanı sıra; “nüfus kontrolü”, “beslenme”, “sağlık” ve “buldukları bölgede yaşam hakkı”na dair temel gereksinimleri de tamamen göz ardı edilmektedir. Hayvan severlerin gönüllü çabaları haricinde soruna çözüm getiren ve hayata geçirilmiş bir çalışma söz konusu değildir. Sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların giderilmesinde en temel nokta ise; toplumda hayvan sevgisi ve birlikte yaşama bilincinin oluşturulmasıdır. Zira hayvanların doğal olarak yaşadıkları coğrafya çoğu kez insanlarca işgal edilerek onların yaşama alanlarının daraltılmış olduğu kuşkusuzdur. Üstelik bu durum çoğu türlerin yok olmasına, azalmasına da nedendir.

Bu bağlamda, sahipli ve sahipsiz sokak hayvanlarının maruz kaldığı sorunların araştırılması, sorunun çözümü noktasında gerekli çalışmaların yürütülmesi ve bu çalışmaların yürütülmesi için bir komisyon kurulmasını Genel Kurulun takdirlerine sunuyoruz.

2. Manisa Milletvekili Semra Kaplan Kıvırcık ve 31 milletvekilinin, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının incelenerek bu olayların önlenmesi için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/461):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizde hayvanlara uygulanan şiddet ve işkence olaylarının araştırılarak, bu fiillerin önlenmesi, hayvanların korunması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi maksadıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Semra KAPLAN KIVIRCIK	Manisa
2) Ekrem ÇELEBİ	Ağrı
3) Mehmet Kasım GÜLPINAR	Şanlıurfa
4) Ali Cumhur TAŞKIN	Mersin
5) Cemal ÖZTÜRK	Giresun
6) İffet POLAT	İstanbul
7) Ahmet DEMİRCAN	Samsun
8) Ahmet Mücahit ARINÇ	İstanbul
9) Zülfü Tolga AĞAR	Elazığ
10) Metin ÇELİK	Kastamonu
11) Muhammed Fatih TOPRAK	Adıyaman
12) Radiye Sezer KATIRCIOĞLU	Kocaeli
13) Emine ZEYBEK	Kocaeli
14) Osman BOYRAZ	İstanbul
15) Tahir AKYÜREK	Konya
16) Jülide İSKENDEROĞLU	Çanakkale
17) Arzu AYDIN	Bolu
18) Çiğdem KONCAGÜL	Tekirdağ
19) Selman ÖZBOYACI	Konya
20) Nilgün ÖK	Denizli
21) Gülay SAMANCI	Konya
22) Ahmet BÜYÜKGÜMÜŞ	Yalova
23) Meliha AKYOL	Yalova

24) Nevzat ŞATIROĞLU	İstanbul
25) Rümeyşa KADAK	İstanbul
26) Pakize Mutlu AYDEMİR	Balıkesir
27) Belgin UYGUR	Balıkesir
28) Hülya NERGİS	Kayseri
29) Mihrimah Belma SATIR	İstanbul
30) Cengiz AYDOĞDU	Aksaray
31) Zeynep YILDIZ	Ankara
32) İsmet UÇMA	İstanbul

Gerekçe:

24 Haziran 2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen ve 1 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5199 sayılı “**Hayvanları Koruma Kanunu**” hayvan hakları konusunda ülkemizde yapılan ilk düzenlemedir. Sonraki tarihlerde çeşitli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, söz konusu Kanun hayvan haklarını koruma adına ne yazık ki yetersiz kalmış, hayvanlara karşı kötü muamele engellenememiştir. 5199 Sayılı Kanun yalnızca idari ceza ile sınırlı olması, mevzuatın caydırıcı olmasını engellemekte ve ülkemizde hayvanlara yönelik şiddetin gündelik hayatın olağan bir parçası gibi görünmesine sebep olmaktadır. Hâlbuki dünyayı birlikte paylaştığımız hayvanlar, bize verilen bir emanet olup kötü muameleden uzak bir yaşam hak etmektedirler. Bu nedenle Hayvanları Koruma Kanununun yeniden gözden geçirilmesi, uygulamada yaşanan sıkıntılar ile birlikte kanunun yeniden şekillendirmesi gerekmektedir.

Hayvanların korunması ve şiddetin önlenmesi hususunda kamuoyunda oluşan bazı talepler;

- Hayvanlara karşı kötü muamelenin durdurulması için belediyelerin etkin sorumluluğu,
- Bakanlığın belediyeler üzerinde idari yaptırım yetkisi,
- Hayvan hakkı ihlallerinde STK’lar, Yerel Hayvan Koruma Görevlerinin savcılıklara müracaat edebilmesi,
- Hayvanlara karşı tecavüz/istismar suçu idari cezalarla caydırılmamakta olup, faillere etkin engel ve caydırıcı tedbirler uygulanması,
- “Sahipli/sahipsiz” hayvan ayrımı olmaması,
- Sahipsiz hayvanların alındıkları yere bırakılması hususunda hayvanların besin bulma gibi sıkıntılar yaşamaması,

- Hayvanlara karşı işlenen suçların, net olarak tanımlanması,
- İdari para cezalarının caydırıcı ve orantılı seviyeye çıkartılması,
- Hayvanlara gerçekten koruma sağlayacak şekilde düzenlemeler yapılması,
- Hayvan katliamına sebep olan avcılığın sıkı bir denetim altına alınması, nesli tükenen veya tükenme ile karşı karşıya olan hayvanların korunma altına alınması,
- Tehlikeli hayvanların ve ırklarının listesinin tekrar incelenmesi, şeklinde özetlenebilir.

Hayvanları eziyet ve kötü muamele konusunda resmi kurumlarımızca, sağlıklı ve düzenli veri tutulması çok önemli bir ihtiyaç iken, hayvan hakları savunucuları ve konu ile ilgili STK'ların maddi veya fiili güçleri yeterli olmadığından, ülke genelinde yaşanan hayvan hakları ihlallerine ilişkin sağlıklı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak, son yıllarda kamu vicdanını rahatsız eden ve medyada karşılık bulan hayvanlara karşı kötü muamelenin arttığı görülmektedir.

Hayvan sevgisi (birçoğumuz içinde geçerli olacak şekilde) çocukluktan başlayarak kişilere kazandırılması gereken bir duygudur. Bu sevgiyi benimsemeyen çocuklar ne yazık ki ileriki dönemlerinde, hayvanları kendi kişisel zevkleri için bir meta olarak gören büyükler haline gelebilmektedir. Hayvan sağlığı koşullarına uymayan "pet-shop" adına çalışan işletmeler bulunmaktadır. Bu işletmeler, satmış oldukları yavru hayvanları hem faturasız, hem menşei şahadetnamesiz, hem de aşuları olmaksızın, sağlık sorunları ile birlikte satmakta, sonradan da sorumluluk kabul etmemektedirler. Ev ve süs hayvanı satışını yapacak kişilerin eğitim zorunluluğunun yanısıra hayvanların daha iyi koşullarda bulunabilmeleri için şartları belirlemek önem arz etmektedir.

Belediyelerin birçok güzel uygulaması yanında, konuya yeterince hassasiyet olmayan personel görev yapması sıklıkla kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Barınak, bakımevi ve hayvan hastanesine sahip olan yerel yönetimlerin, bu barınak ve bakım evlerinde hayvanlar için sundukları hizmetin niteliği ve kalitesi üzerinde de önemle durulmalıdır. Barınaklar ne yazık ki hayvanlar için genelde uygun olmayan koşullarda faaliyet göstermekte ve buralarda tutulan hayvanların sağlık, beslenme, temizlik ve hayvan haklarına uygun fiziksel ortamda yaşama hakları da sıklıkla ihlal edilmektedir. Barınakların maddi ve fiziksel imkânlarının ve personel sayısının yetersizliği, personelin hayvan hakları konusundaki bilgi eksikliği, birçok barınakta veteriner hekim olmaması, yine barınaklardaki koşulların kötüleşebilmektedir.

Hayvan hakları ihlallerinin incelenmesi, yasal önlemlerin detaylıca araştırılması, kamuoyunun merakla beklediği yasal düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde çıkarılabilmesi için hayvan hakları savunucuları, konunun uzmanları, hukukçular, veteriner hekimler ile ilgili STK'ların görüşmelerini ve alınacağı bir araştırma komisyonunun kurulması önem arz etmektedir.

3. İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin Tanrıku ve 25 milletvekilinin, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının incelenerek bu olayların önlenmesi için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/682):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda hayvanlara yönelik şiddet, dövüş, tecavüz, kasten öldürme gibi fiilleri uygulayanlar için, idari para cezasına hükmedilmesi ve yasanın yürürlüğe girdiği 2004 yılından itibaren söz konusu fiillerde ciddi sayıda artış olması gözetilerek verilen cezaların caydırıcı olmaması nedeniyle yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada, sahipli-sahipsiz ayrımı gözetilmeksizin hayvanlara yönelik suçların TCK kapsamına alınarak hapis cezası ile cezalandırılmasının gerekliliği bildirilmiştir.

Tasarının 2. Maddesi ile Hayvanları Koruma Kanununun 28. Maddesinden sonra gelmek üzere eklenen “Suçlar” başlıklı 28/A maddesinin 1. fıkrasında, “Sahipli veya sahipsiz hayvana acımasız veya zalimce muamelede bulunan veya eziyet eden ya da bu hayvanı haklı bir neden olmaksızın öldüren kişi 4 aydan 3 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır” denilmektedir. Madde metninde yer alan “haklı bir neden olmaksızın” ibaresi, belirsizlik içermektedir ve objektif olmaması sebebiyle uygulamada ciddi sakıncalar doğuracaktır. Bu sebeple, kanunun amacıyla da bağdaşmayan bu ibarenin madde metninden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

Hayvanlara yönelik her gün artan, basında da sıkça yer alan ve toplumda infial uyandıran şiddet olaylarının önlenmesi için, alt sınırı en azından 2 yıldan başlayan hapis cezaları öngörülmelidir. Bu şekilde, uygulamada adli para cezasına çevrilecek ve ertelenecek olan cezalar son derece yetersiz ve caydırıcı olmaktan uzaktır.

Ağırlaştırıcı sebep olarak, 3. fıkrada bu suçun “birden fazla hayvana karşı işlenmesi halinde cezanın yarı oranında arttırılması” öngörülmüştür. Birden fazla hayvana karşı işlenmesi halinde, her bir fiilin başlı başına suç teşkil etmesi ve her hayvan için ayrı ayrı cezalandırılması gereklidir. Ağırlaştırıcı sebeplerle ilgili düzenlemenin, hayvanlara yönelik şiddetin türleri ve boyutları dikkate alındığında eksik ve yetersiz olduğu görülmektedir. Suçun; silahla, uyuşturucu madde etkisi altında, zehir kullanılarak ve işkence ile işlenmesi halinde cezanın bir kat arttırılmasının, ayrıca bu suçların hayvanların bakım ve gözetimiyle

ilgilenen kamu görevlileri tarafından işlenmesi halinde de cezanın bir kat arttırılmasının gerekli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Dördüncü fıkrada, “Hayvanları birbirine zarar verecek şekilde dövüşürenler 2 aydan 2 yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılır” denilmektedir. Burada “birbirine zarar verecek şekilde dövüşürenler” ibaresinin kaldırılması, sadece dövüştürme eyleminin cezalandırılması gereklidir. Fiziksel ve psikolojik boyutları göz önüne alındığında, hayvanların birbirine zarar vermeden dövüştürülmesi fiilen imkânsızdır. Ayrıca, hayvan dövüşlerinin kumar ve bahis oynatma kapsamında ciddi bir sektör olduğu düşünüldüğünde öngörülen ceza, caydırıcı olmaktan çok uzaktır. Bu fiilin mutlak hapisle cezalandırılarak, adli para cezasına çevrilerek ertelenme veya HAGB sınırında olmamasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ağırlaştırıcı sebep olarak, tekrerrü ve hayvanın ölümü halinde cezanın bir kat arttırılması, güvenlik tedbiri olarak ise hayvanlara el koyulma ibaresinin madde metnine eklenmesi gerekmektedir.

Madde 28/A kapsamında düzenlenen suçların, bilişim yoluyla işlenmesi halinin de ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenerek, verilecek cezanın bir kat arttırılmasının uygun ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Sahipli hayvanlara yönelik suçlarda, soruşturma şartı olarak hayvan sahibinin şikâyetçi olma şartı, sahibinin zarar vermesi durumunda suçun cezasız kalmasına yol açacağı gibi, hayvanlara zarar vermek isteyen kişilerin hayvanı sahiplenerek bu suçtan muaf tutulmasının önünü açmaktadır. Sahipsiz hayvanlara yönelik suçlarda ise, soruşturma-açılması, Bakanlığın başvurma şartına ve dolayısıyla inisiyatifine bırakılmıştır. Hâlihazırda Bakanlığın sahipsiz hayvanlar ve yaban hayatıyla ilgili fazla olan iş yükü daha da artacağı için bu beklentiye cevap vermesi mümkün olamayacaktır. Diğer yandan, hayvanlara yönelik şiddet her geçen gün artmaktadır.

Hâlihazırda, hayvanlara yönelik şiddet olaylarında, sivil toplum örgütleri, yerel hayvan koruma görevlileri, baroların hayvan hakları kurullarına mensup kişiler ve hayvanlara karşı duyarlı olan vatandaşlar tarafından Cumhuriyet Savcılıklarına şikayette bulunulmakta iken suçun takibinin şikâyete bağlı olması durumunda, hayvan hak ve ihlalleri konusunda daha da geriye götüreceği aşikârdır.

Hayvanlara fiziksel ve psikolojik olarak ciddi zarar veren ve ölümlerle dahi sonuçlanabilen tecavüz fiilinin toplumsal sonuçları da düşünüldüğünde idari para cezasının caydırıcılığı sebebiyle, hayvanlara cinsel istismarda bulunanların alt sınırı 2 yıldan az

olmayacak şekilde hapis cezası ile cezalandırılması, sahipsiz hayvanların tedavi, bakım ve korunma uygulamaları adı altında toplu olarak itlaf edilmelerinin, zehirlenmelerinin ve aç susuz ormanlara bırakılmalarının önüne geçilerek, konu ile ilgili ihmali ve sorumluluğu bulunanların belirlenip haklarında gerekli işlemlerin başlatılması, muğlak ifadeler yerine, her türlü şiddet fiilinin ve cezaların ayrı ayrı düzenlenerek, sahipli - sahipsiz ayrımı gözetmeksizin tüm hak ihlallerinin tespit edilerek bu tür ihlallerin bir daha yaşanmaması adına etkili, sürekli ve somut önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve TBMM İçtüzüğü'nün 104'cü ve 105'inci maddeleri gereği, Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Mustafa Sezgin TANRIKULU	İstanbul
2) Serkan TOPAL	Hatay
3) Kemal ZEYBEK	Samsun
4) Çetin ARIK	Kayseri
5) Fatma KAPLAN HÜRRİYET	Kocaeli
6) Kadim DURMAZ	Tokat
7) Baha ÜNLÜ	Osmaniye
8) Ahmet ÖNAL	Kırıkkale
9) Kazım ARSLAN	Denizli
10) Ayhan BARUT	Adana
11) Özgür KARABAT	İstanbul
12) Gamze TAŞCIER	Ankara
13) Nurhayat ALTACA KAYIŞOĞLU	Bursa
14) Ali ŞEKER	İstanbul
15) Ali ÖZTUNÇ	Kahramanmaraş
16) Alpay ANTMEN	Mersin
17) Süleyman BÜLBÜL	Aydın
18) İrfan KAPLAN	Gaziantep
19) Servet ÜNSAL	Ankara
20) Cengiz GÖKÇEL	Mersin
21) Hasan BALTACI	Kastamonu
22) Mahmut TANAL	İstanbul
23) Okan GAYTANCIOĞLU	Edirne
24) Tahsin TARHAN	Kocaeli

25) Ulaş KARASU
26) Hüseyin Avni AKSOY

Sivas
Karabük

4. İzmir Milletvekili Binali Yıldırım ve 36 milletvekilinin, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları zorlukların tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/977):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Yeryüzünü birlikte paylaştığımız, tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, kendi hayat alanı içinde büyük bir sevgi ve şefkat gösteren, dünyaya örnek uygulamalar oluşturan kadim bir medeniyetin mirasçısı halkımızın bu değerlerine uygun, hukuk sistematığıyla uyumlu, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları çok çeşitli zorlukların, problemlerin tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1) Binali YILDIRIM	İzmir
2) Özlem ZENGİN	Tokat
3) Çiğdem KARAASLAN	Samsun
4) Fatih ŞAHİN	Ankara
5) Serap YAŞAR	İstanbul
6) Mehmet MUŞ	İstanbul
7) Pakize Mutlu AYDEMİR	Balıkesir
8) Ramazan CAN	Kırıkkale
9) Ahmet KILIÇ	Bursa
10) Yılmaz TUNÇ	Bartın
11) Hakkı KÖYLÜ	Kastamonu
12) Hacı Ahmet ÖZDEMİR	Konya
13) İbrahim Halil FIRAT	Adıyaman
14) Selman ÖZBOYACI	Konya
15) Ayşe KEŞİR	Düzce
16) Zeynep GÜLYILMAZ	Mersin
17) Radiye Sezer KATIRCIOĞLU	Kocaeli
18) Zemzem Gülender AÇANAL	Şanlıurfa

19) Emine YAVUZ GÖZGEÇ	Bursa
20) Sermin BALIK	Elazığ
21) Zafer SIRAKAYA	İstanbul
22) Ahmet AYDIN	Adıyaman
23) Revza KAVAKCI KAN	İstanbul
24) Asuman ERDOĞAN	Ankara
25) Tamer DAĞLI	Adana
26) İsmail KAYA	Osmaniye
27) Salih CORA	Trabzon
28) Çiğdem KONCAGÜL	Tekirdağ
29) Yücel MENEKŞE	Nevşehir
30) Kadir AYDIN	Giresun
31) Zülfü Tolga AĞAR	Elazığ
32) Ceyda BÖLÜNMEZ ÇANKIRI	İzmir
33) Bekir Kuvvet ERİM	Aydın
34) İsmail BİLEN	Manisa
35) Hakan KAHTALI	Malatya
36) Ahmet ÇAKIR	Malatya
37) Ali İhsan ARSLAN	Ankara

Gerekeç:

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından yayımlanan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi" ile hayvan haklarının korunmasına yönelik düzenlenmiş diğer uluslararası belgelerde, hayvanların yaşama ve kötü muameleye maruz kalmama gibi temel haklara sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Uluslararası toplumun saygın bir üyesi olan aziz milletimiz; ahlâki ve vicdani açıdan, hayvan varlığının, hayatımızın anlamlı ve saygıdeğer canlı varlıkları olarak değerlendirildiği bir perspektifle tüm hayvanların yaşamlarının güvence altına alınması yolunda önemli mesafeler kat etmiştir.

Ülkemizde hayvan haklarının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, hayvanların korunmaları maksadıyla alınacak önlemleri ve hayvanlara yapılan kötü muameleler ile ilgili uygulanacak yaptırımları kapsamaktadır. Ancak, aradan geçen süre

içinde bu yaptırımların caydırıcılığının yeniden değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira son dönemde basın- yayın organlarında, sosyal medyada hayvanlara yönelik öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele fiillerine ilişkin yapılan haberlerde artış görülmüş ve bu fiillere karşı gerek vatandaşlarımız gerekse sivil toplum örgütleri tarafından yoğun tepki gösterilmiştir. Bu fiillerin yaygınlaşması vatandaşlarımızın ve toplumun vicdanını yaraladığından tedbir alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu konuda yapılan yasal düzenlemelerin yanında hayvanlara yönelik kötü muamelenin ortadan kaldırılması ve hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu minvalde sorunların tekraren tespit edilmesi ve çözüm önerileri konusunda, ilgili sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve diğer sosyal paydaşların görüş ve önerileri alınarak bu konuda bir yol haritasının çıkarılması önem arz etmektedir.

Yeryüzünü birlikte paylaştığımız, tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, kendi hayat alanı içinde büyük bir sevgi ve şefkat gösteren, dünyaya örnek uygulamalar oluşturan kadim bir medeniyetin mirasçısı halkımızın bu değerlerine uygun, hukuk sistematiğiyle uyumlu, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları çok çeşitli zorlukların, problemlerin tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İhtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

5. İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan'ın, hayvanlara uygulanan şiddet ve kötü muamele olaylarının önlenmesi ile söz konusu eylemlerde bulunanlara verilecek cezaların arttırılması için yapılması gerekenlerin saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/981):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Sahipli ve sahipsiz hayvanları kasten Öldüren kişiler ve kasten hayvanların vücuduna acı veren veya sağlıklarının bozulmasına neden olan kişilere verilecek cezaların arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, hayvanlara yapılan şiddet ve istismarların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve halkımızın bu konuda bilinçlendirilmesini sağlayacak programların düzenlemesi amacıyla Anayasanın 98, İçtüzüğün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

Lütfü TÜRKKAN
Kocaeli Milletvekili
Grup Başkanvekili

Gerekeçe:

Doğanın bir bütün olarak yaşaması, ekolojik dengenin korunması, insanlar kadar bu dünyayı birlikte paylaştığımız diğer canlıların da en temel hakkıdır. Konuşamadıkları için, istediklerini söylemekten mahrum kalan diğer canlılar, her geçen gün daha fazla zarar görmektedir. Yasalar sadece insanları korumak için değil, çevreyi doğayı korumak için de yapılmalıdır. Dünyanın tek başına sahibi olduğunu düşünen insan, ancak doğanın varlığını koruması ile yaşama tutunabilir.

Kanun koyucunun görevi, sadece insanı bu günkü tehlikelerden korumak değil, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakmak olduğunu da bilmelidir. Bu anlamda, hayvanlar dünyanın vazgeçilmez zenginliklerindedir. Bir taraftan insanoğlunun en temel besin maddesi, ekolojik dengenin kurucu unsuru, diğer taraftan verdikleri sevgi ve şefkat nedeniyle insanoğlunun varoluşundan beri yanında olan en yakın dostlarıdır. Ancak hayvanların yaşadıkları sorunlar ve insanoğlu tarafından gördükleri saldırılar ciddi boyutlardadır.

Ülkemizde hayvanların sorunlarının çözümlenmesine yönelik politikalar ile yasal düzenlemeler 2004 yılında “Hayvanları Koruma Kanununu” olarak yapılmış olsa da maalesef yeterli değildir. Hayvanlara yapılan kötü muamelelerin ve cezaların yetersiz olması nedeniyle, toplum vicdanının bu yasanın çıktığı zamandan beri yaralandığı bir gerçektir. Toplumsal infial yaratan bir olayda, failin “idari” para cezası ile kurtulması “paran kadar hayvana işkence edebilirsin” mantığını ortaya çıkarmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu, hayvanlara mal ya da eşya olarak bakmaktan vazgeçerek, canlarına ve varlıklarına yapılan ihlallere karşı göz yummamalı ve caydırıcı cezalar uygulamalıdır.

Sahipli ve sahihsiz hayvanları kasten öldüren kişilerin, kasten hayvanların vücuduna acı veren veya sağlıklarının bozulmasına neden olan kişilere verilecek cezaların arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması, hayvanlara yapılan istismların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve halkımızın bu konuda bilinçlendirilmesini sağlayacak programların düzenlemesi amacıyla Meclis Araştırılması açılması gerekmektedir.

6. MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent Bülbul'ün, hayvanların yaşadıkları sorunların tespit edilerek bu sorunların çözümleri ile hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların saptanması amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi. (10/982):

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Tarihin başlangıcından bu yana hayatımıza eşlik eden hayvanlara karşı, sevgi ve şefkat gösteren, medeniyet anlayışımıza uygun olarak, hayvan hakları konusunda atılması gereken adımların ortaya konulması, hayvanların yaşadıkları zorlukların tespit edilerek çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasamızın 98 İnci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü'nün 104 üncü ve 105 inci maddeleri gereğince Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

Muhammed Levent BÜLBÜL
Sakarya Milletvekili
Grup Başkanvekili

Gereke:

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından yayımlanan "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi" İle hayvan haklarının korunmasına yönelik düzenlenmiş diğer uluslararası belgelerde, hayvanların yaşama ve kötü muameleye maruz kalmama gibi temel haklara sahip oldukları vurgulanmaktadır.

Uluslararası toplumun saygın bir üyesi olan aziz milletimiz; ahlâki ve vicdani açıdan, hayvan varlığının, hayatımızın anlamlı ve saygıdeğer canlı varlıkları olarak değerlendirildiği bir perspektifle tüm hayvanların yaşamlarının güvence altına alınması yolunda önemli mesafeler kat etmiştir.

Ülkemizde hayvan haklarının korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun, hayvanların korunmaları amacıyla alınacak önlemleri ve hayvanlara yapılan kötü muameleler ile ilgili uygulanacak yaptırımları kapsamaktadır. Ancak, aradan geçen süre içinde bu yaptırımların caydırıcılığının yeniden değerlendirilmesi gerektiği

düşünülmektedir. Zira son dönemde basın yayın organlarında, sosyal medyada hayvanlara yönelik öldürme, işkence, eziyet ve kötü muamele fiillerine ilişkin yapılan haberlerde artış görülmüş ve bu fiillere karşı gerek vatandaşlarımız gerekse sivil toplum örgütleri tarafından yoğun tepki gösterilmiştir. Bu fiillerin yaygınlaşması vatandaşlarımızın ve toplumun vicdanı yaraladığından tedbir alma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu konuda yapılan yasal düzenlemelerin yanında hayvanlara yönelik kötü muamelenin ortadan kaldırılması ve hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hayvanlara eziyet ve kötü muamele konusunda resmi kurumlarımızca, sağlıklı ve düzenli veri tutulması çok önemli bir ihtiyaç iken, hayvan hakları savunucuları ve konu ile ilgili STK'ların maddi veya fiili güçleri yeterli olmadığından, ülke genelinde yaşanan hayvan hakları ihlallerine ilişkin sağlıklı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak, son yıllarda kamu vicdanını rahatsız eden ve medyada karşılık bulan hayvanlara karşı kötü muamelenin arttığı görülmektedir.

Belediyelerin birçok güzel uygulaması yanında, konuya yeterince hassasiyeti olmayan personelin görev yapması sıklıkla kamuoyunda tartışma konusu olmaktadır. Barınak, bakımevi ve hayvan hastanesine sahip olan yerel yönetimlerin, bu barınak ve bakım evlerinde hayvanlar için sundukları hizmetin niteliği ve kalitesi üzerinde de önemle durulmalıdır. Barınaklar ne yazık ki hayvanlar için genelde uygun olmayan koşullarda faaliyet göstermekte ve buralarda tutulan hayvanların sağlık, beslenme, temizlik ve hayvan haklarına uygun fiziksel ortamda yaşama hakları da sıklıkla ihlal edilmektedir. Barınakların maddi ve fiziksel imkânlarının ve personel sayısının yetersizliği, personelin hayvan hakları konusundaki bilgi eksikliği, birçok barınakta veteriner hekim olmaması, yine barınaklardaki koşulları kötüleştirebilmektedir.

Hayvan hakları ihlallerinin incelenmesi, yasal önlemlerin detaylıca araştırılması, kamuoyunun merakla beklediği yasal düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde çıkarılabilmesi için bir araştırma komisyonunun kurulması önem arz etmektedir.

TAKDİM YAZISI

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis
Araştırması Komisyonu

(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

Sayı: 87001859-130.05-554100

21.10.2019

Konu: Komisyon Raporu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/102, 461,
682, 977, 981, 982) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Anayasa'nın 98. ve
İçtüzük'ün 104 ve 105. maddeleri çerçevesinde çalışmalarını tamamlamış bulunmaktadır.

08.05.2019 tarihinde göreve başlayan Komisyonun yaptığı çalışmalar sonucunda
düzenlediği Rapor ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Saygılarımla.

Mustafa YEL
Tekirdağ Milletvekili
Komisyon Başkanı

KOMİSYONUN KURULUŞU VE ÇALIŞMALARI

A. MECLİS ARAŞTIRMASI ÖNERGELERİNİN KONUSU VE ÖZETİ

27. Yasama Dönemi'nde, “*Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi*” amacıyla verilen:

- Siirt Milletvekili Meral DANIŞ BEŞTAŞ ve 19 milletvekilinin (10/102), Manisa Milletvekili Semra KAPLAN KIVIRCIK ve 31 milletvekilinin (10/461), İstanbul Milletvekili Mustafa Sezgin TANRIKULU ve 25 milletvekilinin (10/682), İzmir Milletvekili Binali YILDIRIM ve 36 milletvekilinin (10/977), İYİ Parti Grubu adına Grup Başkanvekili Kocaeli Milletvekili Lütfü TÜRKKAN'ın (10/981), MHP Grubu adına Grup Başkanvekili Sakarya Milletvekili Muhammed Levent BÜLBÜL'ün (10/982) esas numaralı

önergelerinin, 20.02.2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle “*Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla*” Meclis araştırması komisyonu kurulmuştur.

08.05.2019 tarihinde çalışmalarına başlayan söz konusu Meclis Araştırması Komisyonunun kurulmasına yönelik önerenin gerekçeleri incelendiğinde özetle;

- Hayvanlara karşı kötü muamelenin durdurulması için belediyelerin etkin sorumluluğu, Bakanlığın belediyeler üzerinde idari yaptırım yetkisi, hayvan hakkı ihlallerinde STK'lar, Yerel Hayvan Koruma Görevlilerinin savcılıklara müracaat edebilmesi,
- Hayvanlara karşı tecavüz/istismar suçu idari cezalarla caydırılmamakta olup, faillere etkin engel ve caydırıcı tedbirler uygulanması,
- İlgili mevzuatın “sahipli/sahipsiz” hayvan ayrımı olmayacak şekilde düzenlenmesi,

- Hayvanlara karşı işlenen suçların net olarak tanımlanması ve idari para cezalarının caydırıcı ve orantılı seviyeye çıkartılması gerekliliği,
- Hayvan sevgisinin aşılması konusunda toplumun bilinçlendirilmesi konularına vurgu yapılmıştır.

B. KOMİSYONUN KURULUŞU, GÖREV SÜRESİ VE KOMİSYON ÜYELERİ

Anayasanın 98 inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince verilmiş olan (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) esas numaralı Meclis araştırması önermeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 20.02.2019 tarihli 55. Birleşiminde görüşülmüştür. Bu görüşmelerden sonra, önermelerde belirtilen hususlarla ilgili bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1210 sayılı Kararı 22.02.2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu kararda; Meclis Araştırması Komisyonununun 12 üyeden oluşmasına, Komisyonun çalışma süresinin başkan, başkanvekili, sözcü, kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde çalışmalarını Ankara dışında da yapabileceği hususlarına yer verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 08.05.2019 tarihli 75. Birleşiminde komisyon üye seçimi yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki 1213 sayılı Kararı 14.05.2019 tarihli Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Komisyon, Meclis Başkanlığının çağrısı üzerine yapılan 08.05.2019 tarihli ilk toplantısında Komisyon Başkanı, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üyelerini seçmiştir. Komisyon, hazır bulunan üyeler arasından en yaşlı üye sıfatıyla Nevzat CEYLAN'ın geçici başkanlığında toplanmıştır. Yapılan gizli oylama sonucu Komisyon Başkanlığına Mustafa YEL, Başkanvekilliğine Nevzat CEYLAN, Komisyon Sözcülüğüne Jülide İSKENDEROĞLU ve Kâtip üyeliğe Zeynep YILDIZ seçilmişlerdir.

Komasyon Üyeleri ve Seçim Çevreleri
Hayvanların Haklarının Korunması ile Hayvanlara Eziyet ve Kötü Muamelelerin
Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis
Araştırması Komisyonu

(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

BAŞKAN

Mustafa YEL
Tekirdağ

BAŞKANVEKİLİ

Nevzat CEYLAN
Ankara

SÖZCÜ

Jülide
İSKENDEROĞLU
Çanakkale

KÂTİP

Zeynep YILDIZ
Ankara

KOMİSYON ÜYELERİ

Serap YAŞAR
İstanbul

Yunus KILIÇ
Kars

Gülizar BİÇER
KARACA
Denizli

Saliha Sera
KADIGİL SÜTLÜ
İstanbul

Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak

Oya ERSOY
İstanbul

Hasan KALYONCU
İzmir

Zeki Hakan SIDALI
Mersin

C. KOMİSYON ÇALIŞMA SÜRECİ HAKKINDA USUL VE ESASLAR

Komisyon; başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üyelerin seçiminin yapıldığı 08.05.2019 tarihinden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Komisyon Başkanının önerisi üzerine ilk toplantıda Komisyon çalışmaları için gerekli olan kararlar alınmıştır.

Komisyonun 08.05.2019 tarihinde yaptığı ilk toplantısında;

1. Komisyonun gerekli görmesi hâlinde, Komisyon olarak ya da oluşturulacak alt komisyonlar marifetiyle mahallinde inceleme ve araştırmalar yapmasına,
2. Komisyon toplantılarında ve Ankara dışı çalışmalarda tam tutanak tutulmasına,
3. Komisyonun Genel Kurul çalışma saatlerinde de çalışma yapabilmesi için Meclis İçtüzüğü'nün 35. maddesi uyarınca Başkanlık Divanı'ndan izin istenmesine,
4. Komisyonun uygun gördüğü çalışmalarını kamuoyuna duyurabilmek amacıyla internet sitesi kurulmasına ve e-posta adresi alınmasına,
5. Komisyon süresince ilgili kurum ve kuruluşlardan konu ile ilgili uzman görevlendirilmesi ile ilgili işlemlerin ve yazışmaların yapılmasında, davet edilecek kişi ve kurumların tespiti hususlarında Komisyon Başkanlığının yetkili kılınmasına,
6. Ankara dışında yapılacak inceleme ve çalışmalara belirlenecek Komisyon uzmanları ile kamu kurum ve kuruluşlarından görevlendirilen personelin katılmasına,
7. Rapor yazımında Komisyon Başkanlığına redaksiyon yetkisi verilmesine,
8. Ankara'da yapılan Komisyon toplantılarına bilgi vermek üzere çağrılan davetliler ile diğer kurum ve kuruluşlardan görevlendirilen uzmanların ulaşım ve iaşe bedellerinin karşılanmasına,

karar verilmiştir.

D. KOMİSYON ÇALIŞMALARI SÜRECİ

1. Komisyonunda Yapılan Toplantıların Konusu, Bilgi Alınanlar ve Tutanaklar

Komisyonun çalışma süresi boyunca on iki toplantı yapılmış, 08.05.2019 tarihli seçim toplantısı hariç diğer tüm toplantılarda tam tutanak tutulmuştur. Komisyonun 08.05.2018 tarihli toplantısı dışındaki tüm komisyon toplantıları ve yerinde incelemelerinin tümü, basına ve kamuoyuna açık bir şekilde; basın mensuplarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, STK temsilcilerinin ve vatandaşların katılımıyla yapılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşları, meslek odaları ve STK temsilcileri ile akademisyen ve uzmanların katıldığı toplantılar; katılımcıların sunum yapmaları, ardından veya eş zamanlı olarak sunumlar hakkında Komisyon üyelerinin ve toplantıya katılanların soru, görüş ve önerilerinin paylaşılması şeklinde gerçekleşmiştir.

08.05.2019 tarihli ilk toplantıda başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip üye seçimi yapılmış ve Komisyon çalışmaları için gerekli olan, bir önceki bölümde, Komisyon Çalışma Süreci Hakkında Usul ve Esaslar başlığı altında belirtilen kararlar alınmıştır.

15.05.2019 tarihli birinci toplantıda¹ Komisyonun çalışma programı belirlenmiş ve Komisyonunda görevlendirilecek uzmanlar ile dinlenecek kamu kurumları, sendikalar, meslek örgütleri, üniversiteler tespit edilmiştir.

22.05.2019 tarihli ikinci toplantı² kamu kurumlarının katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Adalet Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü) temsilcileri konu hakkında Komisyona bilgi sunmuş ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur. Komisyon ayrıca toplantıya katılan üyelerin oybirliğiyle, ülkemizde avlanma süre ve usullerini düzenleyen Merkez Av Komisyonuna yönelik üç tavsiye kararı almış ve bir üst yazı ile Tarım ve Orman Bakanlığına iletmiştir. Tavsiye kararları; avcılığın haftada üç gün ile sınırlı olması, nesli tehlike altında olan Elmabaş Patka ve Üveyik kuşlarının avlanmasının yasaklanması ve UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınan Kızılırmak deltasında avcılığın sınırlanması şeklindedir. Bu tavsiye kararı

---

¹ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2282 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

² Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2297 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

neticesinde bahsi geçen kuş türleri hakkında avlanma yasağı getirilmese de bu türlerin avlanma miktarı düşürülmüştür. Toplantıda,

- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdür Yardımcısı Erdem İSMETOĞLU'nun, *genel anlamda hayvan hakları, 5199 ve 4915 sayılı Kanunların uygulamaları, Genel Müdürlüğün görevleri, uygulamada ve mevzuatta yaşanan sorunlar, öneriler* hakkında,
- Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdür Yardımcısı Abuzer YAZICIOĞLU'nun, *hayvanların haklarının korunmasındaki mevcut yasal durum, adli konular ve öneriler* hakkında sunumları

dinlenmiştir.

23.05.2019 tarihli üçüncü toplantıda³ akademisyen ve sivil toplum örgütü temsilcileri Komisyon toplantısına davet edilerek görüş ve önerileri dinlenmiştir. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesinden akademisyenler ile Köpek Eğitmeni Tarkan ÖZVARDAR ve Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP) Ankara Temsilcisinin katılımlarıyla toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda,

- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Hayvan Hastanesi Başhekim Yardımcısı, Cerrahi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doçent Doktor Oytun Okan ŞENEL'in, *Hayvanları Koruma Kanunu ile hayvan haklarının korunması, eziyet ve kötü muamelenin önlenmesi için öneriler* hakkında,
- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Doğum ve Jinekoloji Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doçent Doktor Halit KANCA'nın, *sahipsiz hayvanlarda popülasyon kontrolü ile hayvan haklarının korunması ve kötü muamelenin önlenmesi için tedbirler* hakkında,
- Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Nesrin ÇOBANOĞLU'nun, *hayvanların korunması ile hayvan deneyleri ve etik* hakkında,
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesi öğretim üyesi Profesör Doktor Hasret Demircan YARDİBİ'nin, *Hayvanları Koruma Kanunu ve hayvanların*

³ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2301 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

haklarının korunması ile hayvanlara eziyetin önlenmesi için alınması gereken tedbirler hakkında,

- HAYTAP Hayvan Hakları Federasyonu Ankara Temsilcisi Pelin SAYILGAN KIRMIZIGÜL'ün, *TBMM'de bu konudaki kanuni düzenleme çalışmaları ve HAYTAP'ın talepleri hakkında,*
- Veteriner Hekim Tarkan ÖZVARDAR'ın, *köpek davranışları, yasaklı köpek ırkları ve hayvan haklarının korunması için alınması gereken tedbirler hakkında* sunumları dinlenmiştir.

24.05.2019 tarihli dördüncü toplantıya⁴ çeşitli meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları davet edilmiştir. Türkiye Barolar Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Ankara ve İstanbul Barosu, Doğa Derneği, Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu, Karadeniz – Anadolu ve Ege Hayvan Hakları Federasyonları, HAYKONFED Üniversiteler Ekibi ile Empati Platformu temsilcilerinin katılımları ile toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda,

- Türk Veteriner Hekimleri Birliği Genel Sekreteri H. Haluk AŞKAROĞLU'nun, *hayvan haklarında dünyadaki ve Türkiye'deki uygulamalar, problemler ve çözüm önerileri hakkında,*
- Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulu Başkan Yardımcısı Avukat Burcu YAĞCI BİLGİÇ'in, *Hayvanları Koruma Kanunu ve hayvanların haklarının korunmasına ilişkin öneriler hakkında,*
- Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulu Üyesi Avukat Figen GÜVEN'in, *hayvanların haklarının korunmasına ilişkin öneriler hakkında,*
- İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Avukat Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun, *yeni yasal düzenlemeler ve hayvan haklarında olmazsa olmazlar hakkında,*
- Türkiye Barolar Birliği Hayvan Hakları Kurulu Üyesi Avukat Buğcan ÇANKAYA'nın, *ülkemizdeki hayvan hakları ihlalleri ve bunların düzeltilmesi için öneriler hakkında,*
- Doğa Derneği Başkanı Dicle Tuba KILIÇ'ın, *Merkez Av Komisyonu, ülkemizin yaban*

---

⁴ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2303 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

hayatı, deniz canlıları ve meşe ormanlarıyla ilgili konulardaki önerileri hakkında,

- Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu (HAYKONFED) Başkanı Nesrin ÇİTİRİK'in, *Hayvanları Koruma Kanunu, belediyelerin uygulamaları ve hayvan haklarının korunmasında alınması gereken tedbirler hakkında,*
- Empati Platformu Başkanı Barış ŞENGÜN'ün, *hayvan popülasyonu ve deneylerde kullanılan hayvanlarla ilgili mevzuat hakkında,*
- Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonu (HAYKONFED) Başkan Yardımcısı Haydar ÖZKAN'ın, *belediyelere ait hayvan barınakları hakkında,*
- Ege Hayvan Hakları Federasyonu Başkanı Funda BAYIR ERSOY'un, *belediyelere ait hayvan barınakları hakkında sunumları*

dinlenmiştir.

29.05.2019 tarihli beşinci toplantıda⁵ Türkiye Belediyeler Birliği; Ankara, Bursa, Denizli, İzmir, Konya, Samsun, Erzurum olmak üzere yedi Büyükşehir Belediyesi, Şişli, Çankaya, Yenimahalle, Mamak ve Tepebaşı olmak üzere beş İlçe Belediyesi; İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğünün temsilcileri yer almışlardır.⁶ Hayvan haklarının korunması ve hayvanlara yönelik şiddetin engellenmesi hususunda yerel yönetimlerin üzerine düşen görevler, mevzuat düzenlemelerinde yapılması beklenen değişiklikler ve belediyelerin bu alandaki öneri ile beklentileri değerlendirilmiştir. Toplantıda,

- Türkiye Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Yardımcısı Abdülmelik ÖTEGEN'in, *hayvan hakları ve hayvanların korunması hakkında,*
- Türkiye Belediyeler Birliği Hukuk İşleri Müdürü Avukat Zeliha MERCİMEK'in, *belediye mevzuatında ve diğer mevzuatlardaki hayvanlarla ilgili hükümler hakkında,*
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Dairesi Başkanı Paşa Enver BAYSA'nın, *sahipsiz hayvanlar konusunda Ankara ilçe belediyeleriyle görüşmeleri sonucunda elde ettikleri veriler ve çözüm önerileri hakkında,*
- Mamak Belediyesi Veteriner Hekimi Eser İNSAL'ın, *sahipsiz hayvanlar konusunda dünyadaki ve ülkemizdeki uygulamalar ve çözüm önerileri hakkında,*

⁵ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2308 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁶ Raporun ilerleyen bölümlerinde yer alacağı gibi Komisyonun 03 Temmuz 2019 tarihinde İstanbul'da yapmış olduğu yerinde incelemelerde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Adalar İlçe Belediyesinin de konu hakkında görüş ve önerileri alınmıştır.

- Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Yusuf SELEK'in, 5199 sayılı Kanunun uygulanması, hayvansever grupların aşırı hassasiyeti ve sahipli hayvanların kayıt altına alınması hakkında,
- Samsun Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürü Nurhan İŞLER'in, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili uyguladıkları projeler, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Yenimahalle Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü İlker ÇELİK'in, sahihsiz hayvanlar konusunda hayvanseverler ve hayvansevmeyenler ile belediyelerin karşı karşıya kalması hakkında,
- Ankara Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hekimi Aydın KAYALI'nın, 5199 sayılı Kanun ve yapılması gereken yeni yasal düzenlemeler hakkında,
- Çankaya Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Ayla PİLTEN'in, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Konya Büyükşehir Belediyesi Temsilcisi Nevzat DEMİRCİ'nin, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Şişli Belediyesi Veteriner İşleri Müdürü Erol YILDIZ'ın, Belediye olarak sahihsiz hayvanlarla ilgili yaptıkları çalışmalar, karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Denizli Büyükşehir Belediyesi Temsilcisi Kemal KARAOĞLAN'ın, Belediye olarak karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi Veteriner ve Mezbahaneler Şube Müdürü Ahmet Çağrı BİRDAL'ın, Belediye olarak karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,
- İzmir Büyükşehir Belediyesi Veteriner İşleri Şube Müdürü Hande ÖZYOĞURTÇU GÜLTEKİN'in, yeni kanuni düzenlemeler yapılması gerektiği hakkında,
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü Mevzuat Daire Başkanı Emrullah TÖREMEN'in, sahihsiz hayvanlarla ilgili çalışmalarında belediyelere finans desteği sağlanması hakkında,
- İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Yusuf İzzet KARAMAN'ın, 5199 sayılı Kanunun 6 ncı maddesine ilişkin düzenleme ile Sarıkamış Kaymakamı iken o bölgede sahihsiz hayvanlarla ilgili karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında sunumları dinlenmiştir.

30.05.2019 tarihli altıncı toplantıda⁷ Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi'nden veteriner hekimliği, psikoloji, hukuk alanında çalışmalar yürüten akademisyenler komisyon toplantısına katkı sağlamışlardır. Ayrıca Yasama İzleme Delegasyonu bünyesinde çeşitli derneklerden konuşmacılar ile hayvan haklarının korunması hususunda görev yapan derneklerin temsilcileri toplantıda yer almışlardır. Toplantıda,

- Hasan Kalyoncu Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Hakan TÜRKÇAPAR'ın, *Saldırganlık ve Hayvanlara Dönük Şiddet ve Saldırganlığın Psikolojik Yönü* hakkında,
- Rumeli Üniversitesi Rektörü, İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi bölümü eski Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hazım Tamer DODURKA'nın, *Hayvanları Koruma Kanunu, hayvan psikolojisi, hayvan kesimi yöntemleri ve yasaklı köpek ırkları* hakkında,
- İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mahmut KOCA'nın, *hayvanlara yönelik hangi fiillerin ceza hukuku bakımından suç olarak düzenlendiğine yönelik mukayeseli hukuk gözlemi ve ülkemizdeki hukuki durum* hakkında,
- Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yasemin SALGIRLI DEMİRBAŞ'ın, *sokak hayvanlarıyla birlikte yaşam sürmek için neler yapılması gerektiği* hakkında,
- Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Kurucu Onursal ve Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonu Başkanı Şebnem ASLAN'ın, *Hayvanları Koruma Kanunu, belediyelerin uygulamaları ve yasak ırklar konularında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* hakkında,
- Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Timur UGAN'ın, *mobil kısırlaştırma uygulaması ile avcılığın ve hayvan dövüşlerinin yasaklanması* hakkında,
- Hayvanlara Adalet Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Av. Hülya YALÇIN'ın, *bütün*

---

⁷ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2313 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

hayvanların yaşam haklarının hukuki yönü, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri hakkında,

- Hayvanlara Adalet Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Av. Melike ÖZDEMİR BALLI'nın, *hayvanlara karşı işlenen suçlarda cezalar hakkında,*
- Faytona Binme Atlar Ölüyor İnisiyatifi Temsilcisi Elif NARİN'in, *atlı faytonlar, yaşanan sorunlar ve faytona koşulan atların yaşam hakkı ihlalleri hakkında,*
- Deneye Hayır Platformu Temsilcisi Yağmur Özgür GÜVEN'in, *hayvan deneyleri, Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) ve Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulunun (HADYEK) yapısı, uygulamaları, vicdani ret hakkının tanınmasının gerekliliği hakkında,*
- Deneye Hayır Platformu Temsilcisi Dr. Oğuzcan KINIKOĞLU'nun, *eğitimde hayvan kullanımı ve alternatif yöntemler hakkında,*
- Yunuslara Özgürlük Platformu Temsilcisi Öykü YAĞCI TONAY'ın, *yunus parklarının, hayvanlı sirklerin kapatılması ve yasaklanmasının gerekliliğinin etik, ahlâki ve bilimsel boyutları hakkında,*
- Hayvan Hakları ve Etiği Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hamdi Burak ÖZGÜNER'in, *vicdani ret hakkının tanınmasının gerekliliği, ülkemizdeki hayvanat bahçelerindeki mevcut durum ve yapay hayvanat bahçeleri ile mezbahanelerdeki uygulamalar hakkında,*
- Anadolu Hayvan Hakları Federasyonu Ankara Temsilcisi Tülay DANACIOĞLU'nun, *Hayvanları Koruma Kanunu ve sahihsiz hayvanlarla ilgili olarak belediyelerin uygulamaları hakkında,*
- Hayvan Kurtarma Derneği Temsilcisi Zekiye TAŞ KÖKLÜ'nün, *sahipsiz hayvanlar konusunda belediyelerle yaşanan sorunlar hakkında,*
- SİMORG, Empati DOHAYSA ve Patiko Başkent Birlikteliği Temsilcisi Hatice Neslihan ŞENER'in, *yeni yönetmelik önerisi, Hayvanları Koruma Kanunu, barınaklar ve yaşam alanları hakkında* sunumları

dinlenmiştir.

12.06.2019 tarihli yedinci toplantıya⁸ ise Evcil Hayvancılık İş Adamları Derneği temsilcileri ile Petfood Endüstrisi Platformu temsilcisi katılmış ve evcil hayvanların satışı,

---

⁸ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2315 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

bakımı, beslenmesi ve bu konudaki yasal düzenlemeler hususunda değerlendirmeler yapılmıştır. Toplantıda,

- Evcil Hayvancılık İş Adamları Derneği Başkanı Selim KINSUN'un *evcil hayvanların satışı, bakımı, beslenmesi, bu konudaki yasal düzenlemeler, yaşanan sorunlar, çeşitli ülkelerde hayvanların satışı, sahiplenilmesi, kayıt altına alınması* hakkında,
- Petfood Endüstrisi Platformu temsilcisi Kübra ATALAYIN'ın *ülkemizdeki hayvan maması sektörü* hakkında sunumları

dinlenmiştir.

27.06.2019 tarihli sekizinci toplantıya⁹ Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği, Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi temsilcileri ile Kuş Gözlemcisi Emin YOĞURTCUOĞLU katılmıştır. Toplantıda,

- Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Zoonotik ve Vektörel Hastalıklar Daire Başkanı Dr. Seher TOPLUOĞLU'nun *zoonotik ve vektörel hastalık çeşitleri, ülkemizde görülme sıklıkları, bu hastalıklarla mücadele konusunda yapılan çalışmalar, istatistikler ve bu konudaki eylem planı* konulu,
- Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği İkinci Başkanı İsmet PARMAK'ın, *ülkemizdeki yunus parkları, buna ilişkin rakamlar, karşılaşılan sorunlar* konulu,
- Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneği Üyesi Cenk GÖKALP'in *yunus parklarındaki hayvanların eğitimi* konulu,
- Av. İlhan TEMEL'in *yunus parklarındaki hayvan refahı uygulamaları, bu hayvanların ruhsal ve fiziksel sağlıklarının korunması, çeşitli ülke uygulamaları* konulu,
- Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı Murat ŞAHİN'in *şirketin ülke çapında yaptığı çalışmalar, mobil kısırlaştırma hizmetleri, mevzuat, yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin,*
- Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketi temsilcisi Yusuf Recai KANDUR'un

⁹ Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2334 (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

5996 sayılı Kanun uygulamaları hakkında,

- Kuş gözlemcisi Emin YOĞURTCUOĞLU'nun *yaban hayatı ve kuş gözlemciliği* konulu sunumları

dinlenmiştir.

09.07.2019 tarihli dokuzuncu toplantıda,¹⁰

- İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Avukat Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun, *hayvan hakları ile hayvanlara eziyet ve kötü muamele konusunda sahadan gelen talepler, problemler ve çözüm önerileri* konulu,
- AK Teşvikiye Hayvanseverler Platformu Başkanı Nebile MUHSİN'in, *Platform olarak hayvanseverlerle yaptıkları çalışmalar, hayvan sağlığı ve güvenlik boyutu* konulu,
- Nesrin UZUN'un, *hayırsever olarak ormana terk edilen hayvanlara yaptığı hizmetler ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin,*
- Ayşe YILMAZ GÜREL'in, *sokaktaki hayvanların bakımı, STK'ler ile belediyelerin bu konudaki ilişkileri hakkında,*
- Sultan GÜLYAR'ın, *adalarda yaşanan fayton sorunu ve atların durumu* konulu sunumları

dinlenmiştir.

02.10.2019 tarihli onuncu toplantıda¹¹ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdür Yardımcısı Erdem İSMETOĞLU, Komisyonunda görevli tüm uzmanlar ve Dayanışma Hayvan Hakları Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Timur UGAN, HAYKONFED Yönetim Kurulu Başkanı Nesrin ÇITIRIK, HAYKONFED Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Haydar ÖZKAN, Hayvan Hakları ve Etiği Derneği Başkanı Burak ÖZGÜNER'in katılımıyla taslak komisyon raporu üzerinde çalışma yapılmıştır.

---

¹⁰ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2349 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

¹¹ Komisyon toplantı tutanakları için,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2368 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

10.10.2019 tarihli onbirinci toplantıda üç oturum halinde,¹²

- DKMP Genel Müdür Vekili İsmail ÜZMEZ'in DKMP Genel Müdürlüğü hakkında,
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Yaban Hayatı ve Ekolojisi Yönetimi Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Şağdan BAŞKAYA'nın *Dünya'da ve Türkiye'de avcılık ve kaçak avcılık* konulu sunumları dinlenmiş;
- Doğa Araştırmaları Derneği, Su Altı Araştırmaları Derneği, Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF Türkiye), Doğa Koruma Merkezi, Türkiye Ormancılar Derneği, Türkiye Erozyonla Mücadele Vakfı (TEMA) adına Doğa Araştırmaları Derneği Başkanı Osman ERDEM'in, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Başkanı Yunus ENSARİ'nin *DKMP Genel Müdürlüğü* hakkında,
- Ege Yaban Hayatı ve Avcılık Federasyonu Başkanı Ersin DÜZYOL'un, İç Anadolu Av ve Yaban Hayatı Federasyonu Başkanı Selim ŞAHİN'in, Trakya Avcılar Federasyonu Başkanı Ramazan Çetin KARAKOÇ'un, Trakya Avcılar Federasyonu Temsilcileri Serkan GAMLİ ve Cengiz ATAKLI'nın, Silah Sanayicileri Derneği Başkanı Bekir SİPAHİ'nin ülkemizde avcılık konularında görüşleri alınmıştır.
- Hayvan Hakları İçin Birleşim Hareketi Başkanı Mehtap ÖZER'in *ülkemizde köpek dövüşleri* konulu,
- Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Ebru YALÇIN'ın *hayvan psikolojisi ve yasaklı ırklar* konulu,
- İzmir Veteriner Hekimleri Odası Genel Sekreteri Ebru TONG'un *genel olarak 5199 sayılı Kanun, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri* konulu,
- Köpek Irk Bilimci ve Uluslararası Köpek Hakemi Ozan BELKIS'in *köpek ırkları* konulu,
- İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatma Alev KAYMAZ'ın *Adalar ilçesindeki fayton sorunu, kurban kesiminde yaşanan sorunlar, hayvan deneyleri, hayvana şiddet uygulayan kişiler* konulu sunumu

dinlenmiştir.

---

¹² Komisyon toplantı tutanakları için, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2383 (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

15.10.2019 tarihli onikinci toplantıda Komisyon üyesi ve Komisyon üyesi olmayan bazı milletvekilleri ile Komisyonda görevli uzmanların katılımıyla taslak komisyon raporu üzerinde çalışılmıştır.

2. Çalışma Ziyaretleri, Yerinde İncelemeler ve Diğer Faaliyetler

Komisyon, çalışmalarını kapsamında Ankara ve İstanbul’da yerinde incelemeler gerçekleştirmiş, araştırma konusu kapsamında Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin KOCA, Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat KURUM’u ziyaret etmiştir.

26.06.2019 tarihinde Ankara’da, Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ile Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezinde incelemeler gerçekleştirmiştir.

Resim 1. Çankaya Belediyesi Sahipsiz Hayvan Rehabilitasyon Merkezi İnceleme Ziyareti

Resim 2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Gölbaşı Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi İnceleme Ziyareti

03.07.2019 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen incelemelerde, Adalar ilçesi ziyaret edilerek İSPARK Fayton Garajı, Büyükkada At Tavlalarında inceleme yapılmış, ilgilerle istişare toplantısı gerçekleştirilmiştir. İstişare toplantısında Adalar Kaymakamı Mustafa AYHAN tarafından Büyükkada, Burgazada ve Heybeliada’da uygulanmakta olan fayton sistemi, konuya ilişkin mevzuat, konu hakkında yaşanan sorunlar, öneriler hakkında sunum yapılmıştır. Sayın AYHAN’ın sunumunda özetle,

- Adalar ilçesinde (Büyükkada, Burgazada ve Heybeliada’da) faytonların 1900’lü yılların başından beri kullanıldığı, ana ulaşım aracı olduğu ve süreç içinde mevzuat kapsamında bir işletim sisteminin kurulduğu,
- Faytonculara ilişkin ilk resmi kayıtların 1964 yılında 160 faytonla tutulmaya başlandığı, 2019 yılında 227’si Büyükkada’da olmak üzere 278 fayton bulunduğu,
- Faytonlarla ilgili sorunların başında uzun yıllardır adalardaki atlara bulaşan ruam hastalığının geldiği, 2011 yılından bu yana 621 atın bu hastalık sebebiyle itlaf edilmek zorunda kaldığı, karantina bölgesi kurulmasına rağmen ruam hastalığının önlenemediği,
- Ruam hastalığının temel sebebinin adaya getirilen atların karantina bölgesine alınıp

arındırılmadan ya da kan testine tabi tutulmadan adalara getirilmesi olduğu ve adadaki atlara düzenli aralıklara ruam taraması yapılamadığı,

- Adalardaki sorunlardan bir diğerinin başta Büyükada olmak üzere Adalar'ın gününbirlik turizm bölgesi olduğu, turların adalara aynı saatlerde gelmesinden dolayı yoğun bir fayton trafiği olduğu, faytonların tur yolu adı verilen güzergâhta peşpeşe koşulduğu,
- En önemli sorunun at ölümlerinin yüksekliği olduğu, bunun da atların aşırı kullanımından kaynaklandığı, trafik yoğunluğu nedeniyle zaman zaman faytonlarla bisiklet ya da akülü araçların çarpıştığı, Büyükada'da 2200 kiralık bisiklet bulunduğu, akülü araç ve fayton trafiği ile nüfusun zaman zaman adanın sirküle edeceği nüfusun yirmi katına ulaşmasının, sekiz kilometrelik tur mesafesi içinde trafik karmaşasına yol açtığı, bu kadar yoğun trafiğin de kazalara ve at ölümlerine yol açtığı,
- Sorunların çözümü için ada sakinleri ve faytoncularla birlikte çalışmalar yapıldığı, faytonların sayısının azaltılmasının ve sadece sınırlı sayıda faytonun Lunapark Meydanı denilen bölgede kullanımının amaçlandığı, faytonların yerine elektrikli araçların ikame edileceği

ifade edilmiştir.

Resim 3. Adalar İlçesi İnceleme Ziyareti Kapsamında Büyükada'da İlgililerle İstişare Toplantısı

Aynı tarihte İstanbul Büyükşehir Belediyesine ait, Pendik İlçesinde bulunan Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanında yerinde inceleme gerçekleştirilmiş; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hizmetleri Müdürü Muhammet Nuri COŞKUN tarafından yapılan, Büyükşehir Belediyesine ait bakımevleri, personel, hayvanların korunmasına ilişkin yapılan çalışmalar, uygulamada yaşanan sorunlar ve öneriler hakkında sunum dinlenmiştir.

Resim 4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tepeören Sahipsiz Hayvan Geçici Bakımevi ve Bahçeli Yaşam Alanı İnceleme Ziyareti

E. KOMİSYONDA GÖREVLENDİRİLENLERİN LİSTESİ

SIRA NO	İSİM	UNVAN	KURUM
1	Bali Emrah BİÇER	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
2	Ömer FERGAN	Yasama Uzmanı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
3	Reyhan AYZ	Yasama Uzman Yardımcısı	TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı
4	Fatih NERGİZ	Tetkik Hakimi	Adalet Bakanlığı (Mevzuat İşleri Genel Müdürlüğü)
5	Hayriye EREN	Grup Sorumlusu	Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü)
6	Nihal YÜKSEK SARIÖZ	Tarım ve Orman Uzmanı	Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü)
7	İlknur TINMAZ SUERİ	Tarım ve Orman Uzmanı	Tarım ve Orman Bakanlığı (Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü)
8	Doç. Dr. Bekir ÇELEBİ	Veteriner Hekim, Mikrobiyolog	Sağlık Bakanlığı (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü)
9	Doç. Dr. Oytun Okan ŞENEL	Öğretim Üyesi	Ankara Üniversitesi (Veteriner Fakültesi)
10	Zeliha MERCİMEK	Hukuk İşleri Müdürü	Türkiye Belediyeler Birliği (Hukuk İşleri Müdürlüğü)

F. KOMİSYONA SUNULAN RAPORLAR VE BELGELER

RAPOR, SUNUM, BİLGİ NOTLARI, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER	
1	Kamu Denetçiliği Kurumu Hayvan Hakları Çözüm Çalıştayı Raporu
2	Ankara Büyükşehir Belediyesi 5199 Sayılı Kanun ve Kanuna Dayalı Mevzuata İlişkin Değişiklik Önerileri
3	Hayvan Hakları Federasyonu (HAYTAP) “Bir Bakımevi Nasıl Olmalı?” Konulu Rapor
4	Konya Büyükşehir Belediyesi Sokak Hayvanlarıyla İlgili Görüş ve Öneriler
5	Ankara Barosu Hayvan Hakları Kurulunun Hayvanları Koruma Kanununa İlişkin Değişiklik Önerileri
6	Hayvanların Yaşam Hakları Konfederasyonunun (HAYKONFED) Sahipsiz Hayvanlar İçin Sorun ve Çözümlere Yönelik Görüşleri
7	Doğa Derneğinin Hayvan Hakları Araştırma Komisyonu Çalışmaları İçin Görüş ve Önerileri
8	Tarım ve Orman Bakanlığı DKMP Genel Müdürlüğünün 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Uygulamaları Sunumu
9	Türkiye Belediyeler Birliğinin Belediye Mevzuatında Hayvanlarla İlgili Hizmetler Konulu Sunumu
10	Eskişehir Tepebaşı Belediyesinin Sokak Hayvanları ile İlgili Problemler ve Çözüm Yolları Hakkındaki Görüşleri
11	Şişli Belediyesinin Mevzuatın Uygulanması, Yürütülen Çalışmalar, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Başlıklı Sunumu
12	Denizli Büyükşehir Belediyesinin Sokak Hayvanları Barınma, Rehabilitasyon Merkezi Başlıklı Bilgi Notu
13	Deniz Memelileri ve Yunus Parkları Derneğinin Komisyona Katılma Talepli Başvurusu ve Ekleri
14	Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonunun Talep, Görüş ve Önerileri
15	Türkiye Petfood Endüstri Platformunun Kedi-Köpek Maması Kategorisinde Alternatif KDV Uygulamalarının Mali, Ekonomik ve Sosyal Etki Analizi
16	TBMM Dilekçe Komisyonu Genel Kurul Karar Cetveli Sayı: 9 Tarih: 26.03.2010 Konu: Çevre ve insan güvenliği bakımından risk taşıyan pitbull vb. tehlikeli hayvanlar hakkında gerekli önlemlerin alınması talepli başvuru
17	Beylikdüzü Belediyesi Hayvan Barınağı ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürü

	Ertuğrul TUNCEL'in görüş ve önerileri
18	Evcil Hayvancılık İşadamları Derneğinin 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile İlgili Görüş ve Önerileri
19	Denge Veterinerlik Hizmetleri Limited Şirketinin Bilgi Notu
20	İstanbul Barosu Hayvan Hakları Merkezi Başkanı Deniz TAVŞANCIL KALAFATOĞLU'nun Hayvanlarla İlgili Mevzuatta Değişiklik Yapılmasına İlişkin Görüş ve Önerileri
21	Hayvan Hakları Yasama İzleme Delegasyonunun Hayvan Haklarına İlişkin Parlamentodan Talepleri

RESMİ BELGELER ve VATANDAŞ DİLEKÇELERİ

1	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Veteriner Hizmetleri Müdürlüğünün 23.05.2019 tarihli, 677 sayılı, Sahipsiz Hayvan Hizmetleri konulu yazısı
2	Adalet Bakanlığının 31.05.2019 tarihli ve 36730 sayılı "5199 Sayılı Kanun ile 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 inci maddelerine ilişkin olarak 01.01.2014-28.05.2019 Dönemlerine ilişkin istatistikî bilgileri" içeren yazısı
3	Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünün 10.06.2019 tarihli ve 4888550 sayılı "Canlı Hayvan Kaçakçılığına İlişkin Son Beş Yılı Kapsayan İstatistikî Bilgileri" içeren yazısı
4	Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğünün 24.06.2019 tarihli ve 218 sayılı "Hayvanlardan İnsanlara Bulaşan Hastalıklara İlişkin Son Beş Yılı Kapsayan İstatistikî Bilgileri" içeren yazısı
5	Mustafa Cemal İSTEMİ'nin sokak kedilerine ilişkin 27.05.2019 tarihli başvurusu
6	Ayşenur YILDIZ'ın İstanbul ili Adalar ilçesinde Faytonların Yasaklanmasına ilişkin TBMM Dilekçe Komisyonuna Yapmış Olduğu Başvuru
7	Ender İŞÇİ'nin "Hayvan terklerini önlemek amacıyla sahiplenilen hayvanların kayıt altına alınması, hayvan sahiplenmek isteyen kişilerin belli şartları taşıması ve bu kişilerin sahiplendikleri hayvanı hayvan refahına uygun şekilde barındırabileceklerine dair ilgilinin gelir durumu, aile bireyi sayısı, konutunun metrekaresi gibi hususlara ilişkin yasal düzenleme talepli TBMM Dilekçe Komisyonuna Yapmış Olduğu Başvuru

8	İbrahim Mete HANAĞASIOĞLU'nun sokak köpeklerinin saldırısına uğradığı, bu konuda önlem alınması gerektiği hususlarını içeren başvurusu
9	Kadir AKTAŞ'ın Ankara ili Gölbaşı ilçesi TOKİ Konutları bölgesinde sokak köpeklerinin vatandaşların can güvenliğini tehdit ettiği, günlük yaşamı olumsuz etkilediği, kamu idarelerinin vatandaşların can güvenliğini sağlayamayarak acizyet içine düştüğüne ilişkin başvurusu
10	Mine TÖRÜNER'in sahipsiz hayvanların sahiplendirilmesi, kısırlaştırma, bakımevleri gibi konularda görüş ve önerilerini içeren başvurusu
11	Şahin KELEŞ'in yumurta çiftliklerinde erkek olduğu tespit edilen civcivlerin ekonomik değer taşımadığı gerekçesiyle vahşi yöntemlerle öldürüldüğüne dair dilekçesi

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA ve TÜRKİYE’DE HAYVANLARIN KORUNMASI

1. HAK KAVRAMI VE HAYVANLARIN HUKUKİ NİTELİKLERİ

1.1. Genel Olarak

En genel anlamıyla hayvan, duyu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratıktır.¹³ “Hayvan” sözcüğü, günlük kullanımda insan ve bitkiler dışındaki canlıları ifade etmek için kullanılırsa da biyoloji bilimi açısından hayvan, insanı da içine alan üst bir kavramdır. Hayvanlar âleminin bilimsel ve Latince adı olan “Animalia” terimi ise yine Latince olan ve “yaşayan” ya da “ruh” anlamına gelen anima’dan türetilmiş animal sözcüğünün çoğuludur.¹⁴ Türk Hukukunda hayvanın bir tanımı bulunmasa da mevzuatta geçen, “sahipsiz hayvan”, “güçten düşmüş hayvan”, “yaban hayvanı”, “ev ve süs hayvanı” “kontrollü hayvan”, “deney hayvanı”, “kesim hayvanı” gibi çeşitli hayvan tanımlamalarından yola çıkılarak bir hayvan tanımı yapılabilir. Buna göre hayvan, “herhangi bir sahip ya da koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, insan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş ya da doğada serbest yaşayan, evcilleştirilmemiş ve kültüre alınmamış; hissedeni; kısmen de olsa bilinçli davranışlarda bulunan; omurgalı veya omurgasız; insan ve bitkiler haricindeki diğer canlılardır”. Bu tanımdaki en önemli nokta, hayvanların insanlara benzer şekilde çeşitli duygular hissedebilen, insanlar kadar olmasa da zaman zaman bilinçli davranabilen canlılar olduklarıdır.¹⁵

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, insanların hayvanlarla olan ilişkisinde bir değişimi de beraberinde getirmiş ve bu değişimle birlikte, hayvanın hukukî statüsü tartışmalı bir konuma gelmiş, farklı görüşler ortaya çıkmıştır.¹⁶ Yakın zamana kadar hukuk, hayvanları ekonomik yararları ölçüsünde dikkate almış; hayvanın; gücü, postu, sütü, balı ne kadar önemliyse, o düzeyde hukukun konusu haline getirmiştir. Geçen yüzyılda, modern

---

¹³ Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5d8b1f71164e81.38779523, (Erişim Tarihi: 24.09.2019)

¹⁴ UYUMAZ, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 3, s. 137

¹⁵ UYUMAZ, Alper, a.g.m, s.138

¹⁶ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1691, İzmir 2013.

insana günlük yaşamında refakat eden, “boşluk” dolduran hayvanların sağladığı fayda, hayvanların önemini artırmıştır. Diğer yandan, çevre hakkının öneminin yanında, ilgili örgütlerin ulusal ve uluslararası kampanyaları sayesinde özellikle yaban hayvanlarına yönelik ilgi artmıştır. Böylelikle günümüzde yalnızca etinden, sütünden, postundan yararlanılan hayvanlar değil, insanlarla birlikte evlerinde yaşayan evcil hayvanlar ile sağlıklı çevrenin bir ögesi olan yabani hayvanlar da hukuki düzenlemelere konu olmuştur. Bu gelişmeler, hayvanın hukuki niteliği üzerine yeni görüşlerin ileri sürülmesine ve tartışmalara yol açmıştır.¹⁷ Zira hayvan üzerindeki hakkın niteliği konusunda da görüş birliği yoktur. Bu görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür.

- Hayvanı eşya sayan görüş,
- Hayvanı kişi benzeri sayan görüş,
- Hayvanı kişi sayan görüş.

1.2. Hayvanı Eşya Sayan Görüş

Hayvanı eşya sayan görüşe göre, hukukun temelini haklar oluşturmaktadır. Hak, yararlanıp yararlanmamak sahibinin iradesine bağlı olmakla birlikte, toplum çıkarları ile sınırlandırılmış, hukukça korunan çıkardır. Konusu ne olursa olsun, hak sahibi yönünden ortada meşru bir çıkarın olması gerekir. Hukuken kişi, hak öznesi (süjesi) olarak tanımlanır. Yani, hukuken kişi sayılan biri, haklara sahip ve borçlara ehildir. Pek çok hukuk sisteminde ise hayvanlar, hukukî anlamda kişi olarak değerlendirilmezler, bu yüzden, hak ve fiil ehliyetine sahip değildirler. Yalnızca insanlar ve tüzel kişiler hak sahibi olabilir, hayvanlar ise yalnızca haklara konu olabilir; diğer bir ifadeyle hukuk nesnesidirler. Hak; “yararlanıp yararlanmamak sahibinin iradesine bağlı olan, toplum menfaatleriyle sınırlandırılmış, hukukça korunan çıkar olarak tanımlanır. İrade ve çıkar (menfaat) kuramlarının birleştirilmesi ile ulaşılan bu tanımda yer alan; yararlanıp yararlanmamanın sahibinin iradesine bağlı olması unsuru, hayvanların hak sahibi olamayacağını savunanların dayanaklarından bir diğeridir.¹⁸ Hukukta hayvanların korunmasına ilişkin bazı kurallar var ise de, bu kurallar hayvanları hak sahibi yapmamaktadır. Bu kurallar hayvanlara yaşama, onlara insafsızca davranılmasının önlenmesi dolayısı ile işkence konusu edilmeme böylece toplum vicdanının tatmin edilmesi amacını gütmekte olup, hayvanları hak sahibi kılma amacını taşımaz. Kaldı ki 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu da, hayvanları herhangi bir hakkın sahibi konumuna getirmemektedir. Kanun içerik itibarı ile insanlara görev ve

¹⁷ CUMALIOĞLU, Emre, Medeni Hukukta Hayvan Hakları Ve Hayvanlar Üzerindeki Hak, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 575

¹⁸ CUMALIOĞLU, Emre, a.g.m, s. 580-581

sorumluluk yükleyerek insan davranışlarına düzenleme getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak yine de Türk hukukunda hayvanın eşya olduğu söylenmekteyse de hayvan, cansız eşyadan farklı konumlandırılmış, malikin yetkileri bazı noktalarda sınırlandırılmıştır. İsviçre, Alman, Avusturya hukuklarında hayvanların eşya olmadığı, ancak aksine hüküm bulunmadıkça bunlar hakkında eşyalara ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir.¹⁹

Hayvanları eşya sayan görüşe göre, kötü muamelelere karşı hayvan korunmalıdır; insan, hayvanlara karşı ödevlerle yükümlüdür; bu, özellikle evcil hayvanlar ve gelir getiren hayvanlar söz konusu olduğunda itiraz kabul etmez bir ödevdir. Çünkü hayvanın korunmasında insanın yararı vardır. İnsancıl çevrecilik anlayışı içerisinde hayvanı konumlandıran ve hayvanın afiyetini ikinci plana atan bu görüşte, çevrenin bizzatı bir değere sahip olmadığı, insan orada yaşadığı için çevrenin korunması gerektiği belirtilmektedir. Çevre insanların ortak varlığıdır; çevrenin, hayvan ve bitki türlerinin korunması, insanın korunması anlamına da gelir.²⁰

Hayvanın hukuk öznesi olamayacağını savunan yazarlardan Carbonnier'e göre, sadece insan hukuk öznesi olabilir; metafizik ve dinsel değişik nedenlerle, bu böyle kabul edilmelidir. Saleilles'e göre ise insana hukuk öznesi sıfatının tanınmasının nedeni irade, zekâ ve bilinç sahibi olmasıdır. Hayvanlar, bu niteliklere ve özelliklere sahip olmadıklarına göre, hukuk öznesi vasfını da taşıyamazlar. Ehliyet, zekâ ve bilinç ile sıkı bir bağıntı içerisinde. Oysa hayvanlar bundan tamamen yoksundurlar. Zihni ve manevi gelişim yolu ile de bunları kazanamazlar. Bu gerekçeye şöyle bir itiraz getirilmektedir: Çocuklar, zihinsel engelliler ve akıl hastaları makul yetişkinler değildirler ve davranışlarına ilişkin ahlâkî değer yargılarına da sahip bulunmamaktadırlar; ancak, yaşam hakkına sahiptirler. Dolayısıyla, hayvanlar akıllı canlılar olmasalar da yaşam hakkına sahip olabilirler. Bu itiraz ise anılan görüş taraftarlarınca şöyle eleştirilmektedir: Çocuk, sürekli bilinçlenmekte ve akıllanmakta olan bir canlıdır. Zihinsel engelliler ve akıl hastalarının sorumluluğu ise hukuken ve toplumsal olarak bir başka kişi tarafından üstlenilmektedir.²¹

1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesinde hayvanların alelade eşyalardan ayrılarak hayvanlara hak izafe edilmesine rağmen bugün bazı modern hukuk sistemlerinde hayvanlar hâlâ eşya olarak nitelendirilmektedir. Bu hukuk sistemleri, hayvanları, doğrudan eşya olarak kategorize etmeseler de bu hukuk sistemlerinde, eşya

¹⁹ CUMALIOĞLU, Emre, a.g.m. s. 577

²⁰ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1693, İzmir 2013.

²¹ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1694-1965

tanımına uyan hayvanların hukuken eşya olarak kabul edildiği sonucuna varılabilir. Bir başka ifade ile bir hukuk sisteminde hayvanların eşya olmadığına dair özel bir düzenleme olmadığı sürece hayvanları eşya olarak nitelendirmek açısından bir engel bulunmamaktadır.²²

1.3. Hayvanı Kişi Benzeri Sayan Görüş

Bu görüşü savunanlara göre, hayvan, günümüzde hukuken korunması gereken, kendine özgü çıkarı bulunan bir hukuk öznesidir. Türü tehlikede olan hayvanlar korunduğuna göre, bunlar tüzel kişiliklerde olduğu gibi varsayımsal olan hukukî kişilikle donatılabilirler.²³

1.4. Hayvanı Kişi Sayan Görüş

Hayvanın hukuk öznesi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunanlar hayvan haklarını bu teoriye dayandırmış; ıstırap çekmenin bir gerçeği ve çıkarı ifade edebilmek için gerekli ve yeterli bir koşul olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bir darbeye, kötü muameleye maruz kalan bir hayvanın acı duyacağını, dolayısı ile hayvanın böyle bir darbenin mağduru olmamakta çıkarı olduğunu belirterek, hayvanların da hak sahibi olduğunu ifade etmişlerdir. Hayvanlar bize göre akıl yürütemeseler, konuşmasalar dahi, acı, ıstırap çekebilirler. Yarar (çıkar) ölçütünden hareket eden bu görüşe göre, hayvan çıkarlara sahiptir. Hukukun amacı çıkarları korumaktır; o halde hayvanlar da hukuk öznesidir.

Hayvanların hukuk öznesi olarak tanımlanması durumunda hayvanlara hangi hakların tanınacağı sorusu gündeme gelmektedir. Bu durumda hayvanın türüne ve bu türün özelliklerine göre değişen hakların tanınması söz konusu olmakla birlikte birkaç genel ilkedен söz etmek mümkündür:

- 1978 tarihli Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesinde öngörülen ve hayvanın ıstırap çekme ve zevk alma yeteneğinden kaynaklanan haklar (3, 4 ve 5 inci maddeler) tanınabilir.
- Hayvanın cezaî sorumluluğu, hiçbir şekilde, ayırt etme gücünden yoksun insanların sorumluluğunu aşmamalıdır.
- Hukuk öznesi hayvan, kendi haklarını korumak amacıyla hareket edemeyeceğinden, bir temsilci aracılığı ile bunun gerçekleştirilmesi gerekecektir. Genelde hayvanlar, sahipleri veya tutucuları tarafından zarara uğratıldıkları için, hayvan koruma derneklerinin ve vakıflarının hayvan haklarının korunmasında

²² UYUMAZ, Alper, a.g.m, s.140

²³ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1696

temel bir işlev üstlenmesi söz konusu olacaktır. Bu kapsamda hayvanlar, tıpkı ayırt etme gücünden yoksun gerçek kişiler gibi yararlanan hukuk özneleri olabilirler; fakat tasarruf eden hukuk özneleri olamazlar. O nedenle, yararlanan hukuk öznesi olarak kabul edilen hayvanın yanı sıra, onun haklarını koruyan bir hukuk öznesi oluşturmak gerekecektir.²⁴

Hayvanın hukuk öznesi olması gerektiği görüşü çeşitli gerekçelerle eleştirilmektedir. Hayvanın özgürleştirilmesi ve hak sahibi kılınması görüşü, özgürlüğün sorumluluğu, hakkın da ödevi beraberinde getirmesi gerektiği noktasından eleştirilmektedir. Çünkü evrensel tabiatı gereği, özgür olmak istiyorsa sorumlu olması gereken, hakka sahip olmak istiyorsa ödev üstlenmesi gereken tek varlık insandır. Hayvan hukuk öznesi olarak kabul edilmesi durumunda, hayvanın hem hak sahibi hem de borç sahibi olması gerekecektir. Hayvanın hukuk öznesi olarak kabul edilmesi durumunda, hayvan insan düzeyine çıkarılmakta, insan da hayvan düzeyine indirilmektedir. Bu çözüm, böyle bir tehlike de içermektedir. Hayvan insan düzeyine çıkarılacak olursa hayvanın bedensel bütünlüğünü korumak gerekecektir. Bu durumda, hayvanlara ilişkin her türlü anlaşma, hayvanların alım-satımı yasak olacak; hayvanların gıda olarak tüketilmesi imkânsız hale gelecek; canlı hayvanlar üzerinde hiçbir bilimsel araştırma, deney yapılamayacak; hayvan popülasyonunu kontrol amacıyla hayvanların kısırlaştırılması yasaklanmış olacaktır. Böyle bir toplumsal yapı içerisinde ise insanın yaşama şansı azalacaktır. Bu görüş şu soruları da gündeme getirmektedir: Hangi hayvanlar hukuk öznesi sayılacaktır? Hukuk öznesi sayılan hayvanlara hangi haklar tanınmalıdır? Hayvanlar nasıl hukuk öznesi haline getirilecektir? Hayvanlar neden hukuk öznesi haline getirilecektir? Hak sahibi olsalar da hayvanların bu haklarını kendilerinin kullanmaları imkânsızdır. Hayvanın haklarını temsilcisi insan aracılığıyla kullanması hayvan açısından sonucu değiştirmemektedir. Zira, insanın hayvana karşı onu koruma, koşullarını iyileştirme, bakım gibi ödevlerinin bulunduğunu söyleyebilmek için hayvanın hukuk öznesi olmasına gerek yoktur; hayvan hukuk öznesi olmasa da insanın hayvanlara karşı belli ödevleri vardır. Hayvanları öldürme, onlara kötü muamelede bulunma gibi fiillerin suç ya da kabahat sayılması, hayvanlara haklar verildiği anlamına gelmez.²⁵

²⁴ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1697-1698

²⁵ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s.1700 vd.

2. HAYVANLARIN KORUNMASI KONUSUNDA MEVZUAT

2.1. Uluslararası Sözleşmeler

2.1.1. UNESCO Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi

Hayvan hakları konusunda uluslararası düzeydeki en önemli metin, Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesidir. Beyanname 15.10.1978 tarihinde Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Merkezinde törenle ilan edilmiştir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi; yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunun ve insan tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin, bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağına altını çizmektedir. Bu bağlamda, hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acısız ve korku yaratmaksızın yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakım görme hakkına sahip olduğu, hayvanlar üzerine yapılan fiziksel ya da psikolojik acı çekmeye sebep olan deneylerin hayvanların haklarının ihlali olduğu, vahşi hayvanların da yaşama hakkına ve kendi doğal çevrelerinde özgürce üreme hakkına sahip olduğu, ölü bir hayvana bile saygıyla davranılması gerektiği, hayvanların kendilerine özgü kanuni statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğu, hayvanların güvenliğinin koruma altına alınmasının devlet örgütleri düzeyinde temsil edilmesi gerektiği gibi hayvan haklarına ilişkin temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Hayvanlara bu bildiği ile tanınan haklardan çıkan sonuçlara göre, hayvan haklarının klasik olarak bildiğimiz insan haklarından farklı bazı özellikler içerdiği görülmektedir. Şöyle ki; yukarıda hayvanın hukuki konumundan bahsederken ayrıntılı değindiğimiz üzere, hayvanlar bir kişi olmamaları nedeniyle hak talebinde bulunabilme ehliyetine sahip olamadıkları için onların hakları insanlar tarafından korunur (5199 sayılı Kanunun 16/a maddesi).

2.1.2. Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi²⁶

Türkiye, sokak hayvanları ve ev hayvanlarının korunması hakkında düzenlemeler içeren ve 1987 yılında imzaya açılan 125 no'lu Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesini 18.11.1999 tarihinde imzalamış ve 28.08.2003 tarihinde onaylamıştır. Bu Anlaşmanın dibacesinde, insanın yaşayan bütün canlılara karşı ahlâki bir sorumluluk

²⁶ Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ile Çevre ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/409), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106ss0085.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

taşıdığı, evcil hayvanların topluma önemli bir değer kattığı ve evcil hayvanlara yönelik muamelelerde ortak bir standart oluşturarak sorumluluk geliştirmenin temel hedef olduğu belirtilmektedir. Anlaşmanın 1 inci maddesinde, sokak hayvanı, “evi olmayan ya da sahibinin/bakıcısının hanesi dışında ve herhangi bir bakıcının/sahibin denetimi ve kontrolü dışında bulunan evcil hayvan” olarak tanımlanmıştır. Taraflar kimsenin evcil bir hayvanda gereksiz acı, eziyet veya sıkıntıya yol açacak şekilde davranmaması gerektiğini, hayvan refahına ilişkin temel bir ilke olarak benimsemişlerdir. Bunların yanı sıra, evcil hayvan sahibi olmak için getirilen yaş sınırı, çeşitli yarışma, reklam ve bunun gibi aktivitelerde evcil hayvanların kullanılması, evcil hayvanların eğitimi, ameliyatı, itlaf edilmesi gibi birçok alanda Anlaşma, belirli kurallar koyma ve bunların uygulamalarını denetleme yönünde tarafları yükümlü kılmaktadır. Anlaşmanın 3 üncü Bölümünde, sokak hayvanlarına ilişkin olarak ek tedbirler sıralanmıştır. Buna istinaden taraflar, sokak hayvanların sayısının sorun teşkil ettiğine kanaat getirdiklerinde önlenebilir acı, eziyet veya sıkıntıya neden olmayacak şekilde gerekli kanuni ve idari tedbirlere başvurmalıdır. Ancak;

- hayvanın yakalanmasını gerektiren durumlarda bu işlem, hayvanda ortaya çıkabilecek fiziksel ve ruhsal acının mümkün olan en düşük düzeyde olacak şekilde gerçekleştirilmelidir,
- tarafların, hayvanlarda ortaya çıkabilecek acı eziyet veya sıkıntının en az olacağı bir yöntemle onları tanımlamaları (kimliklendirmeleri) gerekmektedir,
- taraflar, plansız bir şekilde üremelerini kontrol altına almak amacıyla kedi ve köpekleri kısırlaştırılmasını teşvik etmelidir,
- taraflar, sokak köpekleri ya da kedilerinin bulunmaları durumunda bulan kişi tarafından yetkili makama bildirilmesini teşvik etmelidir.

Anlaşmaya taraf olan devletler, ulusal hastalık kontrol programları çerçevesinde zorunlu kaldıkları durumlarda evcil hayvanların yakalanmasında, bakımında ve itlaf edilmesinde belirli kurallar getiren hükümlere istisnai uygulamalar gerçekleştirebilmektedir.

2.1.3. Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi²⁷

Avrupa Konseyi tarafından 1968 yılında imzaya açılan sözleşme 17.04.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanunla kabul edilmiş ve ülkemiz sözleşmeye taraf olmuştur. Sözleşmenin

²⁷ Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Raporu (1/144), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025ss0075.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

amacı, adından da anlaşılacağı üzere, nakliyat sırasında hayvanları mümkün olduğu kadar eziyetten korumaktır. Sözleşmeye taraf olan ülkelere mevzuatlarını bu Sözleşme doğrultusunda düzenleme yükümlülüğü getirilmiştir. Sözleşme tek tırnaklı evcil hayvanlar, sığır, koyun, keçi, domuz cinsi hayvanlar; evcil kuşlar ve tavşanlar; evcil kediler ve köpekler; diğer memeliler ve kuşlar ile soğukkanlı hayvanların uluslararası naklini düzenlemektedir.

2.1.4. Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi²⁸

Avrupa Konseyi tarafından 06.11.2003 yılında imzaya açılan Sözleşme, ülkemiz tarafından 4 Şubat 2004 tarihinde imzalanmış, 05.04.2018 tarihli ve 7133 sayılı Uygun Bulma Kanunu ile onaylanmıştır.

Söz konusu Sözleşme uluslararası taşımacılıkta kara ulaştırması açısından; kesim hayvanları dahil, canlı hayvanların sağlığının korunması ve gereksinimlerinin karşılanmasını, sağlık şartlarının karşılanmadığı durumlarda alternatif taşıma yöntemlerinin kullanılarak sağlık durumlarına göre taşımacılık süresinin mümkün olduğunca kısaltılmasını, yükleme ve boşaltma işlemleri sırasında yaralanma, stres ve baskıların azaltılması, taşınan hayvanların yetkili veteriner hekim kontrolünde ve belirli sorumluluklar dahilinde taşınmasını, uluslararası düzeyde hayvan taşımacılığına ilişkin ortak kuralları içermekte; hayvanların karayolu ve çevre güvenliğine bağlı olarak sağlık şartlarına uygun olarak taşınmasını öngörmekte; söz konusu taşımayla ilgili gerekli teknik şartları belirlemektedir.

Hayvanların Uluslararası nakliyat sırasında korunmasına dair Avrupa Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin kanun tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma komisyonu raporu (M. Meclisi : 1/144; C. Senatosu : 1/303), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t14/c021/cs_14021051ss0443.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 14.1.1975 tarihli ve 25.Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin 17.4.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc058/kanuntbmmc058/kanuntbmmc05801886.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 3.6.1975 tarihli ve 7/10102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15317.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

²⁸ Gözden Geçirilen Uluslararası Taşımacılıkta Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/753) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss459.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.1.5. Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES)²⁹

CITES Sözleşmesi, nesli tehlikedeki yabani hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretini kontrol amacıyla imzalanmış bir sözleşmedir. 03.03.1973 tarihinde Washington’da imzalanan Cites Sözleşmesi, 27.09.1994 tarihli ve 4041 sayılı Uygun Bulma Kanunu kapsamında kabul edilen 27.04.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 22.06.1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Canlı ya da ölü hayvan ya da bitki türleri ve bunların kolayca tanımlanabilir herhangi bir parçası ya da türevlerinin ithalat ya da ihracatı, bu Sözleşme kapsamında çıkarılan Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik hükümleri uyarınca gerçekleştirilmektedir.

2.1.6. Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi)³⁰

Ülkemiz tarafından 19.09.1979 tarihinde imzalanmış, 09.01.1984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 20.02.1984 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kısaca Bern Sözleşmesi olarak anılan Sözleşmenin amacı; yabani flora ve faunayı ve bunların yaşam ortamlarını muhafaza etmek, özellikle birden fazla devletin işbirliğini gerektirenlerin muhafazasını sağlamak ve bu işbirliğini geliştirmektir. Nesli tehlikeye düşmüş ve düşebilecek türlere, özellikle göçmen olanlarına özel önem verileceği Sözleşmede belirtilmiştir. Sözleşmenin eklerinde; kesin koruma altına alınacak, koruma altına alınacak fauna türleri ile yasaklanan av metot ve araçları düzenlenmiştir. Ülkemiz bu Sözleşmeyi ihtirazi kayıt ile kabul etmiştir.

²⁹ Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/524),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010ss0555.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunda Görüşülmesine İlişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair 27.9.1994 tarihli ve 4041 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804041.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Dair 27.4.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22672.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁰ Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesinin, Ekli Listede Belirtilen İhtirazi Kayıtlarla Onaylanmasına Dair 9 Ocak 1984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18318.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.1.7. Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşme³¹

Ülkemiz tarafından 30.05.1956 tarihinde Paris'te imzalanan Sözleşme, 01.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Uygun Bulma Kanunu Kapsamında 17.12.1966 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmen, başta göçmen kuşlar olmak üzere bazı kuş türlerini tehdit eden yok olma tehlikesinden kaynaklı endişeler sebebiyle imzalanmıştır.

2.1.8. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanları Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)³²

İran'ın Ramsar şehrinde imzalandığı için Ramsar Sözleşmesi olarak adlandırılan Sözleşme; 1971 yılında imzaya açılmış, ülkemiz 1994 yılında sözleşmeyi imzalayarak taraf olmuştur. Sözleşme 94/5434 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 17.05.1994 tarihi ve 21937 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmenin imzalanmasını müteakip ülkemizdeki uluslararası özelliklere sahip bazı sulak alanlar Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir. Bu alanlar değişik koruma statülerine sahiptir. Sulak alanlar; doğal veya yapay, devamlı veya geçici, sürekli veya mevsimsel, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere

³¹ Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri ve Tarım komisyonları raporları (1/75), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117ss0114.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisinde kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma ve Tarım Komisyonları raporları (Millet Meclisi 1/75; Cumhuriyet Senatosu 1/674), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t06/c037/cs_06037010ss0842.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisi Genel Kurulunun 22.7.1966 tarihli 117. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kuşların Korunmasına dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 1.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc050/kanuntbmmc050/kanuntbmmc05000797.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³² Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/466), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057ss0331.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 27.12.1993 tarihli 57. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 28.12.1993 tarihli ve 3958 sayılı Kanun; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703958.pdf (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Ramsar Sözleşmesine Katılmamıza Dair 94/5434 sayılı ve 15/3/1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21937.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyerler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan su altında kalan yerler olarak tanımlanmaktadır.

2.1.9. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi³³

29.8.1996 tarihli ve 4177 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşme, 21.11.1996 tarihli ve 96/8857 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmış, 12.05.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı; genel olarak bir yerdeki tüm bitki, hayvan ve mikroorganizma türlerini kapsayan biyolojik çeşitliliğin korunması, bu çeşitliliğin unsurlarının sürdürülebilir kullanımı, genetik kaynaklar ve teknolojiler üzerinde sahip olunan bütün hakları dikkate almak kaydıyla, bu kaynaklara gereğince erişimin ve ilgili teknolojilerin gereğince transferinin sağlanması ve uygun finansmanın tedariki de dahil olmak üzere genetik kaynakların kullanımından doğan yararların adil ve hakkaniyete uygun paylaşımıdır.

2.2. Ulusal Mevzuat

Türkiye’de çeşitli pozitif hukuk metinlerinde hayvanları koruyan hükümler bulunsa da bu konudaki en temel düzenleme 24.6.2004 tarihinde kabul edilen ve 17.7.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Hayvanları Koruma Kanunudur. Ayrıca, Hayvanları Koruma Kanunu hükümlerine uyulup uyulmadığının denetlenmesini sağlamak için o dönemde Orman ve Çevre Bakanlığınca şimdiki adıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca çıkarılmış olan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği de yürürlüktedir.

Türk hukukunda hayvanların korunmasına dair özellikle sokak hayvanları, güçten düşmüş hayvanlar ile ev hayvanları hakkında doğrudan düzenleme içeren hükümler 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunundadır. Ancak bunun yanında farklı kanunlarda hayvanların korunmasına yönelik kısmi veya doğrudan/dolaylı düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu kapsamda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda hayvanların korunması ve refahına dair hükümler yer almaktadır.

---

³³ Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Çevre ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/289), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c010/tbmm20010089ss0054.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

2.2.1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu³⁴

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ilk defa, 19 uncu Yasama döneminde, 1995 yılında Meclise sunulmuştur. Sonraki iki yasama döneminde kadük olan Tasarı, 22 nci Yasama döneminde görüşülmüş ve 24.06.2004 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır. 2004 yılından bu yana Kanunda iki defa değişiklik yapılmıştır: İlk değişiklik; 5728 sayılı “Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yapılmış; 5199 sayılı Kanunun Kabahatler Kanunu ile uyumlu olması amacıyla, idari para cezalarını düzenleyen 26, 27, 28 ve 29 uncu maddelerinde değiştirilmiştir. İkinci değişiklik; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile yapılmış; 5199 sayılı Kanunun ev ve süs hayvanlarının satış iznini düzenleyen 23 üncü maddesi, yürürlükten kaldırılmıştır. Bu iki küçük değişiklik dışında 5199 Sayılı Kanunda bugüne kadar kapsamlı bir değişiklik yapılmamıştır. 2014 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisine 5199 Sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin kapsamlı bir tasarı sunulmuş ve Çevre Komisyonunda görüşülmüş ise de bu tasarı kanunlaşmayarak kadük olmuştur.³⁵

Hayvanları Koruma Kanununun amacı, hayvanların rahat yaşamalarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır.

Kanunun “Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması” kenar başlıklı 6 ncı maddesinde sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda öngörülen durumlar dışında öldürülmesi yasaklanmıştır.³⁶ Anılan

---

³⁴ Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ile İçişleri ve Çevre Komisyonları Raporları (1/323), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106ss0446.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 24.06.2004 tarihli ve 106. Birleşimine ilişkin görüşme Tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁵ Kadük olan, Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile İstanbul Milletvekilleri Umud Oran ve Melda Onur ile 20 Milletvekilinin; 24/06/2004 Tarihli 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Çevre Komisyonu Raporu (1/685, 2/770), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss614.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kadük olan Tasarının Çevre Komisyonunda görüşüldüğü 19.02.2014, 11.06.2014 ve 19.06.2014 tarihli toplantı Tutanakları,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=471 (19.02.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=741 (11.06.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=758 (19.06.2014) (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁶ 3285 sayılı Kanun mülga olduğundan yerine 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu hükümleri mer’idir.

maddeyle sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde aşılana, kısırlaştırılan ve rehabilite edilen hayvanların kayıt işlemleri sonrasında alındıkları ortama bırakılmaları esastır.

Kanunun “Cerrahi müdahaleler” kenar başlıklı 7 nci maddesinde, hayvanlara tıbbî ve cerrahi müdahalelerin sadece veteriner hekimler tarafından yapılacağı, kontrolsüz üremenin önlenmesi için, hayvanlara acı vermeden kısırlaştırma müdahaleleri yapılacağı öngörülmüştür.

Kanunun “Yasak müdahaleler” kenar başlıklı 8 inci maddesinin birinci fıkrasında bir hayvan neslini yok edecek her türlü müdahalenin yasak olduğu; ikinci fıkrasında hayvanların, yaşadıkları sürece, tıbbî amaçlar dışında organ veya dokularının tümü ya da bir bölümünün çıkarılıp alınmayacağı veya tahrip edilemeyeceği; üçüncü fıkrasında ev ve süs hayvanının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması ile tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik cerrahi müdahale yapılmasının yasak olduğu, ancak bu yasaklamalara; bir veteriner hekimin, veteriner hekimliği uygulamaları ile ilgili tıbbî sebepler veya özel bir hayvanın yararı için gerektiğinde tedavi edici olmayan müdahaleyi gerekli görmesi veya üremenin önlenmesi durumlarında izin verilebileceği; dördüncü fıkrasında bir hayvana tıbbî amaçlar dışında, onun türüne ve etolojik özelliklerine aykırı hale getirecek şekilde ve dozda hormon ve ilaç vermek, çeşitli maddelerle doping yapmak, hayvanların türlerine has davranış ve fizikî özelliklerini yapay yöntemlerle değiştirmenin yasak olduğu hükümlerine yer verilmiştir.

Kanunun “Eğitim” kenar başlıklı 11 inci maddesinin birinci fıkrası hayvanın doğal kapasitesini veya gücünü aşacak şekilde veya yaralanmasına, gereksiz acı çekmesine, kötü alışkanlıklara özendirilmesine neden olacak yöntemlerle eğitilemeyeceği; ikinci fıkrası, hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüşürmenin yasak olduğu ancak folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösteriler, Bakanlığın uygun görüşü alınarak İl Hayvanları Koruma Kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebileceği şeklinde düzenlenmiştir.

Diğer taraftan Kanunun “Hayvanların öldürülmesi” kenar başlıklı 13 üncü maddesinin birinci fıkrasında, kanunî istisnalar ile tıbbî ve bilimsel gereçler ve gıda amaçlı olmayan, insan ve çevre sağlığına yönelen önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanların öldürülemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Kanunun “Yasaklar” kenar başlıklı 14 üncü maddesinde idari yaptırım niteliğini haiz ve 12 bentte belirtilen yasak fiillere aşağıdaki şekilde,

“a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sığağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.

b) Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.

c) Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev ve süs hayvanı satmak.

d) Ev ve süs hayvanlarını onaltı yaşından küçüklere satmak.

e) Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına müdahalelerde bulunmak.

f) Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabancı hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.

g) Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.

h) Tıbbi gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnındaki yavrularına veya hayvan üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek sunî müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.

i) Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3’ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalıştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.

j) Hayvanlarla cinsel ilişkide bulunmak, işkence yapmak.

k) Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek.

l) Pitbull Terrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek.”

düzenlenmiştir.

Bu bağlamda 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda hükümlerin ihlali kabahat olarak düzenlenmekte olup, Kanunun “İdari Para Cezaları” kenar başlıklı 28 inci maddesine göre 2019 yılı güncel değerlendirme oranı gözetilerek söz konusu eylem karşılığında idari para cezaları verilmektedir.

Tablo 1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanundaki Kabahatler İçin Öngörülen İdari Para Cezaları

Kabahat	Kanundaki Miktar (TL)	2019 Yılı Miktarı (her yıl yeniden değerlendirilme oranında artar)
4 üncü maddenin birinci fıkrasının (k) bendinin ikinci cümlesi hükmüne aykırı davrananlara, hayvan başına	300	773
5 inci maddenin birinci, ikinci ve altıncı fıkralarında öngörülen hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı ile ilgili yasaklara ve yükümlülüklere uymayan ve alınması gereken önlemleri almayanlara hayvan başına	60	148
5 inci maddenin üçüncü fıkrasında öngörülen ev hayvanı satan kişilerle ilgili olarak hayvanların bakımı ve korunması ilişkin yasaklara ve yükümlülüklere uymayan ve alınması gereken önlemleri almayanlara hayvan başına	60	148
5 inci maddenin yedinci fıkrasında öngörülen yükümlülük ve yasaklara uymayanlara hayvan başına	200	513
7 nci maddede yazılan cerrahi amaçlı müdahaleler ile ilgili hükümlere aykırı davrananlara hayvan başına	200	513
8 inci maddenin birinci fıkrasına uymayanlara hayvan başına (hayvan neslini yok etme)		26.207
8 inci maddenin ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarına uymayanlara hayvan başına	1.200	3.117
9 uncu maddede ve çıkarılacak yönetmeliklerinde belirtilen hususlara uymayanlara hayvan başına	300	773
Yetkisi olmadığı halde hayvan deneyi yapanlara hayvan başına	1.200	3.117
10 uncu maddede belirtilen hayvan ticareti izni almayanlara ve bu konudaki yasaklara ve yönetmelik hükümlerine aykırı davrananlara	1.000	2.595
11 inci maddenin birinci fıkrasındaki eğitim ile ilgili yasaklara aykırı davrananlara	1.500	3.897
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (a), (b) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (c) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (d), (e), (g), (h), (i) bentlerine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (j) bendine aykırı davrananlara	300	625
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (k) bendine aykırı davrananlara	300	773
Fiil suç teşkil etmediği takdirde, 14 üncü maddenin (l) bendine aykırı davrananlara	3.000	7.802
RTÜK'ün takibi sonucunda 20 nci maddeye aykırı hareket ettiği tespit edilen ulusal radyo ve televizyon kurum ve kuruluşlarına maddenin ihlal edildiği her ay için	6.000	15.612
21 inci maddeye aykırı hareket edenlere hayvan başına	300	773
22 nci maddeye uymayanlara, hayvanat bahçelerinde kötü şartlarda barındırdıkları hayvan başına	700	1.816

5199 Sayılı Kanunun uygulanmasını sağlamak amacıyla Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği 12.05.2006 tarihli ve 26166 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelik kapsamında yer alan konular şu şekilde sıralanabilir:

- Yerel yönetimler tarafından hayvan bakımevlerinin kurulması ve sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili iş ve işlemler,
- Hayvanların sahiplenilmesi ve bakımı ile ilgili hususlar,
- Hayvanlar ile ilgili yasak uygulamalar,
- Tehlike arz eden hayvanlar (Pitbull Terrier, Japanese Tosa, Dogo Argentino gibi) ile ilgili iş ve işlemler,
- Hayvanların ticareti ile ilgili hususlar,
- İllerde hayvanların korunması ve mevcut sorunlar ile çözümlerine yönelik İl Hayvan Koruma Kurullarının çalışma usul ve esasları,
- Belediyeler tarafından yerel hayvan koruma görevlileri ile ev ve süs hayvanı satış yeri sahiplerine yönelik düzenlenecek eğitim programları,
- Mobil kısırlaştırma ünitelerinin çalışma usul ve esasları,
- Sahipsiz hayvanlar ile ilgili olarak hayvan bakımevleri kurulması ve söz konusu hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili başta yerel yönetimler olmak üzere diğer ilgili kurum/kuruluşlara sağlanacak mali destek.

2.2.2. Hayvanların Korumasına İlişkin Diğer Mevzuat Hükümleri

Hayvanların korunmasına yönelik, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “Mala Zarar Verme” kenar başlıklı 151 inci maddesinin³⁷ ikinci fıkrasında, haklı bir neden olmaksızın, sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi hakkında mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 181 (Çevrenin kasten kirletilmesi) ve 182 (Çevrenin taksirle kirletilmesi)³⁸ nci maddelerinde; toprağa, suya, havaya, çevreye verilen zararlı atık veya artıkların hayvanların sağlığına zarar vermesi halinde bu atık veya artıkları çevreye veren kişinin eyleminden dolayı cezalandırılması öngörülmüştür. Bu eylemin kasten işlenmesi halinde 181 inci maddenin dördüncü fıkrasına göre, taksirle işlenmesi halinde 182 nci maddenin ikinci fıkrasına göre ceza verilecektir. Burada kasten işlenen suçun cezası beş

---

³⁷ 151. Madde ve gerekçesi için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), Madde Tasarı metninde 211. Madde olarak yer almıştır.
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

³⁸ 181 ve 182. Maddeler ve gerekçeleri için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası olarak öngörölmüş olup, taksirle işlenmesi halinde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası düzenlenmektedir.

Ayrıca Türk Ceza Kanununun “Müstehcenlik” kenar başlıklı 226 ncı maddesinin dördüncü fıkrasında³⁹, şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışı arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle şiddet kullanılarak yapılan hayvanla cinsel ilişki eylemleri maddede anılan şekliyle suç olarak cezalandırılmaktadır.

Öte yandan 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu⁴⁰, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu⁴¹ ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanununda hayvanların korunması dair kendi çalışma alanlarıyla ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

2.3. Mukayeseli Hukukta Hayvan Haklarına İlişkin Yasal Mevzuat

Bu bölümde hayvanlara ilişkin çeşitli ülke uygulamaları ele alınmaktadır. Hayvanlar açısından pek çok ülkede getirilen düzenlemelerle, hayvanlar hukuk öznesi ya da hukuk nesnesi sayılmak yerine kendilerine özgü bir kategori oluşturulmuş ya da hukuk nesnesi sayılmakla birlikte sıradan eşyadan farklı hükümlere tabi tutulmuştur. Bu değişikliklerin amacı hayvan ile eşya arasında fark yaratmak olup, hayvanların, kanunlarca özel koruma

³⁹ 226. Madde ve gerekçesi için, Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), 226. Madde Tasarıda 322. Madde olarak yer almıştır.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss0664.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁴⁰ Kara Avcılığı Kanunu Tasarısı ve Çevre ile Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/286), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100ss0060.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 1.7.2003 tarihli 100. Birleşimine ilişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

⁴¹ Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/806),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115ss0498.pdf> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 10.06.2010 tarihli 115. ve 11.06.2010 tarihli 116. Birleşimlerine ait Tutanaklar,

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115.pdf> (10.06.2010)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071116.pdf> (11.06.2010) (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

altına alınan, acıya duyarlı, insanlarca korunması ve bakılması zorunlu olan canlılar olduğu ortaya konmuştur.

2.3.1. Hollanda

Hollanda'da Ceza Kanunundaki bazı düzenlemelerin yanı sıra hayvanların korunmasına ilişkin olarak 2011 yılında çıkarılmış "Hayvan Kanunu" isimli bir kanun bulunmaktadır. Bu kanun, hayvanların sınıflandırılması, üretimi, satılması ve sağlık hizmetlerine ilişkin genel bir düzenleme niteliğinde olup, hayvanlara yönelik eylemler hakkında bir düzenleme içermemektedir.

Hayvanlara karşı eziyet, işkence, öldürme, cinsel saldırı gibi fiiller Hollanda Ceza Kanununun aşağıdaki maddeleri uyarınca suç olarak düzenlenmiştir:

-254. Madde: Bir hayvan ile gayri ahlâki ilişkilere giren bir şahıs bir yıldan çok olmamak üzere hapis veya dördüncü kategori para cezasına çarptırılır.

-350. Madde: Kısmen veya tamamen başka bir kişiye ait olan bir hayvanı kasten ve hukuk dışı yollarla öldüren, sakat bırakan, kullanılamaz hale getiren veya elden çıkaran bir kişi, üç yıla kadar hapis cezası veya dördüncü kategori para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçların soruşturulmasında şikâyet veya izin gibi bir muhakeme şartı bulunmamaktadır.

2.3.2. Fransa

Fransız Hukukunda hayvan eşya olarak görülmekte ve mülkiyet konusu oluşturmakla birlikte "*canlı ve yaşayan bir eşya*" olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Kır Kanununun 214-1 inci maddesinde hayvanın duyarlı bir varlık olduğu belirtilmektedir.⁴²

Kırsal alanlarda sokak hayvanlarının sayılarında kontrolsüz bir şekilde artış görülen Fransa'da, tanımlama ve kayıt altına alma işlemlerinin gerçekleştirilmesi bir zorunluluk olmasına rağmen, uygulamada ciddi sorunlarla karşılaşılmaktadır. Kaybolan veya terk edilen sokak hayvanları sadece geçici bir süre için barınaklarda tutulmaktadır. Bu süre zarfında sahibi bulunamayan ya da yeniden sahiplendirilemeyen hayvanlara, veteriner hekimler gözetiminde ötenazi uygulanabilmektedir. Bu durum, hayvanların sağlıklı ve genç olup olmadığına bakılmaksızın itlaf edilmesi sonucunu doğurması nedeniyle hayvanseverler tarafından sıkça eleştirilmektedir.

---

⁴² KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkiler'e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 s. 1708, İzmir 2013.

Fransız kanunlarında hayvanların korunması ve bunlara karşı işlenen suçları içeren, sırf bu amaca matuf bir kanuna rastlanmamış olup hayvanlara karşı işlenen suçlara ilişkin düzenlemeler Fransız Ceza Kanununda yer almaktadır. Ayrıca Kırsal ve Balık Avcılığı Kanununda hayvanların korunmasına ilişkin bazı düzenlemeler mevcuttur. Fransız Ceza Kanununun 521-1 ve 521-2 nci maddeleri “Hayvanlara karşı ağır şekilde kötü muameleler ve zalimce eylemler” başlığı altında düzenlenmiş olup bu maddelerde belirtilen eylemlere aykırı davranan kişiler, 2 yıla kadar hapis ve 30.000 avroya kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır.

512-1 inci maddede aleni olsun olmasın evcil veya yabani olup evcilleştirilen veya özgürlüğünden alıkonulan hayvanlara karşı ağır bir şekilde kötü muamele etmek veya zalimce eylemlerde bulunmak eylemleri cezalandırılmıştır. Öte yandan hayvanlara karşı cinsel nitelikte eylemlerde bulunmak da bu maddeye göre cezalandırılmaktadır. Yukarıda nitelikleri belirtilen hayvanların kasıtlı olarak terk edilmesi eylemleri de aynı şekilde cezalandırmaktadır. Hayvanlara karşı eziyet ve işkence eylemleri kötü muamele olarak kabul edildiğinden bu madde ile cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçlardan birinin işlenmesinin öğrenilmesinden itibaren adli polis ilgiliyi doğrudan hızlı prosedür gereğince mahkemeye sevk etmekte ve ceza pazarlığı prosedürü uygulanmak suretiyle etkin uygulama yapılmaktadır. Fransa’da soruşturma usulünün başlatılması için şikâyet veya izin şartlarına rastlanılmamıştır. Ayrıca, Fransız Ceza Muhakemeleri Kanununa göre, hayvanların öldürülmesi ve canavarca davranışlarda bulunulması gibi suçlarda, hayvan koruma derneklerine husumet ehliyeti tanınmıştır.

2.3.3. İspanya

İspanya’da sahipsiz hayvanlar ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Sahipsiz hayvan kontrolüne ilişkin kapsamlı kanuni düzenlemeler bulunmasına karşın mevzuatın uygulanması noktasında önemli aksaklıklar görülmektedir. Ülkede, sahipsiz hayvanların kayıt altına alınması ve tanımlanması zorunlu olmasına rağmen ulusal düzeyde bu şartların tam olarak karşılanmadığına ve yetkili kurumların denetimlerini etkin olarak gerçekleştirmediklerine rastlanmaktadır. Kısırlaştırma programlarının uygulanması ise yetkili kurumların maddi ve altyapısal yetersizlikleri nedeniyle henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır.

2.3.4. Almanya

Almanya’da sahipsiz hayvanların kontrolü ile ilgili etkili bir kanuni zemin bulunmaktadır. Mevzuatın uygulanmasından yerel yönetimler sorumlu tutulmuştur. Sahipsiz

hayvanlara yönelik zorunlu kayıt sistemi uygulanmakta olup köpeklerin kalıcı olarak tanımlanmasında mikroçip veya dövme yaygın olarak uygulanmaktadır. Almanya sahipsiz hayvanlar konusunda eğitime ciddi önem vermekte, hayvan popülasyonunu kontrol altına almak adına yerel düzeyde eğitim programları düzenlenmektedir. Almanya'nın sokak hayvanları konusunda aldığı en önemli kararlardan biri ötenazi işleminin yasak olmasıdır. Sokaktaki hayvanlar, kontrol altında tutulabilmek adına toplanmakta, barınaklara yerleştirilmektedir; barınaklara yerleştiremeyen köpekler ötenazi işlemine tabi tutulmamaktadır.

1990 yılında kabul edilen hayvanların hukuki konumunun iyileştirilmesine dair bir kanun ile Alman Medeni Kanununa (BGB) eklenen 90a maddesine göre, "*Hayvanlar nesne değildir. Özel kanunlarca korunur. Nesnelere ilişkin hükümler, hayvanlara ilişkin aksi yönde hüküm bulunmadığı durumlarda uygulanır.*" Bu hüküm ile hayvanlar, hukuk öznesi sayılmasalar da eşya olmadıkları da vurgulanarak kendine özgü (sui generis) bir kategori oluşturulmuştur. Hayvana tanınan bu özel statü hukuk öznesi ve hukuk nesnesi ayrımını değiştirmese de, etik temelli bir hayvan koruma anlayışının kanunun uygulanması ve yorumlanmasında dikkate alınması gerektiğine işaret etmiştir.⁴³

Almanya'da 2002 yılında getirilen düzenleme ile hayvanların korunması hususuna Alman Anayasasının 20a. maddesinde "Devlet gelecek nesiller yararına doğal hayatı ve hayvanları korumak sorumluluğundadır." şeklinde yer verilerek hayvan haklarının korunmasına anayasal bir temel kazandırılmıştır. Almanya'da 1972 yılından beri Hayvanları Koruma Kanunu yürürlüktedir. Son olarak 13.07.2013'te Hayvanları Koruma Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu 22 maddeden müteşekkildir. Kanunun konuluş amacı şu şekilde ifade edilmiştir; "*insanın, bir canlı olan hayvanlara karşı sorumluluğu kapsamında onun hayatı ve sıhhat bütünlüğünü korumaktır.*"

Hayvanları Koruma Kanununun 17 nci maddesi: "*Her kim, makul bir sebep olmaksızın omurgalı bir hayvanı öldürür veya vicdansızca ciddi bir şekilde acı çekmesine sebebiyet verir veya eziyet eder ya da uzun sürecek veya kendisini tekrarlayacak şekilde ciddi bir şekilde acı çekmesine sebebiyet verir veya eziyet ederse 3 yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.*" Bu düzenleme sahipsiz omurgalı hayvanları korumaktadır. Bu suçtan mahkûm olanların hayvan sahibi olmaları, hayvanlara bakmaları veya mesleki gayeyle hayvanlar ile münasebet tesisi de belli süreler için yasaklanmıştır.

---

⁴³ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705-1706

Sahipli bir hayvanın öldürülmesi veya vücut bütünlüğünün zarara uğratılması ise Alman Ceza Kanununun (Strafgesetzbuch-StGB) 303 üncü maddesi uyarınca mala zarar verme suçunu teşkil eder. Genel manada mala zarar verme suçu (ammenin menfaatini ilgilendiren fiiller hariç) şikâyete tabi bir suçtur.

Kişinin kendi sahibi olduğu hayvan da olsa, tıbbi amaçlar dışında hayvan üzerinde deney yapmak, hayvanı cinsel amaçlı olarak kendi veya başkasının menfaatine kullanmak, hayvanın ödül olarak verilmesi, acı çektirmek veya eziyet vermek fiilleri kabahat olarak düzenlenmiştir. Yine bu hayvanlar da omurgalı olmak şartıyla korunmaktadır.

Hayvanları Koruma Kanununun tatbikinden Veteriner Dairesi (Veterinäramt) görevli ve yetkilidir. Dolayısıyla bu kanuna aykırı davranılması halinde, suç ihbarının yer itibarıyla yetkili veteriner dairesine yapılması gerekmektedir. Ancak veteriner dairesi ile irtibat kurulamaması ve zaruret halinde zabıta veya polise ihbarda bulunulabilir. Suç ihbarını alan veteriner dairesi, kadrosundaki resmi görevli veterinerler ile konuyu tetkik etmektedirler.

2.3.5. Avusturya

Avusturya Medeni Kanunun (ABGB) 285a maddesine göre, “*Hayvanlar nesne (eşya) değildirler; onlar özel kanunlarla korunurlar. Nesnelere hakkındaki hükümler, aksine hüküm olmadıkça hayvanlara da uygulanır.*” Bu maddeden hareketle, Avusturya Hukukunda, hayvanlar eşya değildir ancak hukuk öznesi de değildir; bir kişinin malvarlığına dahil olabilirler. Yine Avusturya Medeni Kanununa göre “*bir hayvan yaralanırsa, tedavisi için harcanan masraflar, hayvanın değerini aşıya bile, zarar gören hayvanın durumu gözönünde bulundurulduğunda akliselim sahibi bir hayvan tutucusunun yapacağı giderler ölçüsünde ödenir.*” Hükümden anlaşıldığı gibi, hayvan herhangi bir eşyadan daha üstün bir değere sahiptir; tedavisi için yapılan masraflar ne kadar fazla olursa olsun talep edilebilir.⁴⁴

İlk bölümde bahsettiğimiz gibi, hayvanın hukuk öznesi olmaması belli haklarının olmayacağı, korunmayacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim Avusturya Hukuku'nda hayvanların korunmasına dair hem adli hem de idari cezalar öngörülmüştür. Avusturya Federal Ceza Kanununun 222 nci maddesinde hayvanlara karşı zalimane davranışlar adli anlamda suç olarak düzenlenmiş olup ayrıca 2004 yılında hayvanların korunmasına ve hayvan haklarına ilişkin olarak “Hayvanları Koruma Kanunu” kabul edilmiştir. Avusturya Ceza Kanununun 222 nci maddesinde yer alan “Hayvanlara Yönelik Zalimane Davranışlar” başlığını taşıyan maddenin birinci fıkrasına göre:

⁴⁴ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705

- Bir hayvana karşı kötü muamelede bulunma veya bir hayvanın gereksiz bir acıya maruz bırakılması,

- Doğada veya dışarıda yaşama yeteneği olmayan bir hayvanın serbest bırakılması,

- Bir hayvanın başka bir hayvanın acı çekmesi amacıyla üzerine salınması,

eylemleri suç olarak düzenlenmiş ve bu eylemleri işleyenler hakkında iki yıla kadar hapis cezası verileceği öngörülmüştür. Maddenin ikinci fıkrasında hayvanları naklederken, kusurla dahi olsa yiyecek ve su vermemek veya başka davranışlar yoluyla, hayvanların ıstırap verici bir ortama maruz bırakılması eyleminin de suç olduğu belirtilmiştir. Maddenin son fıkrası ise bir omurgalı hayvanı kasten öldürmeyi suç olarak düzenlemiştir.

Ayrıca, 2004 tarihli Hayvanları Koruma Kanununda, suç teşkil etmeyen bazı davranışlar (cinsel ilişki, dövüştürme, terk vb.) yasaklanarak idari para cezası kapsamına alınmış, hayvanların bakımı, gözetilmesi, korunmasına yönelik esaslar da (kesim usulü, alım satım esasları, veteriner hizmetleri, nakliye, taşıma vb.) ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Yasaklara aykırılıklar halinde 2000 avrodan 7500 avroya varan idari para cezaları uygulanmaktadır. Avusturya Ceza Kanununun 222 nci maddesinde hayvanlara karşı işlenen suçlar açısından herhangi bir izin şartı veya şikâyet zorunluluğu getirilmemiştir. Bu itibarla hayvanlara karşı işlenen suçlar savcılar tarafından doğrudan soruşturulabilmektedir. Hayvanları Koruma Kanununa göre verilen idari para cezaları ise, yerel yönetimler tarafından verilmektedir.

2.3.6. Belçika

Belçika'da da hayvanlar Fransa'da olduğu gibi eşya sayılmakta, ancak hayvanları korumaya yönelik çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

Belçika da Almanya gibi sahihsiz hayvanlar için gerçekleştirilen çalışma ve düzenlemelere önem vermektedir. Ülkede mikroçip ve dövmeler yardımıyla zorunlu kayıt sistemi uygulanmaktadır. Almanya'da olduğu gibi Belçika'da da yerel düzeyde eğitim faaliyetleri yürütülmekte, halkta hayvan bilinci oluşturma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Sahipsiz hayvanların kontrol altında tutulması için bakımevlerine yerleştirilemeyen hayvanlara ötenazi işlemi uygulanmaktadır.

Belçika'da ayrı bir hayvanları koruma kanunu bulunmamakta, hayvanların hayatı ve vücut bütünlüğü ceza kanunu içindeki bazı düzenlemeler ile korunmaktadır. Belçika Ceza Kanununun;

- 538 inci maddesine göre, her kim atları, yabani hayvanları, sığır cinslerini, koyunları, keçileri veya domuzları zehirlerse üç aydan iki yıla kadar hapis ve 26 avrodan 300 avroya kadar para cezasıyla cezalandırılmaktadır.

- 539 uncu maddesine göre, balıkları zehirlemek amacıyla nehire, kanala, dereye, göle, gölete veya havuza zehir atan kişi 8 günden 3 aya kadar hapis cezasıyla ve 26 avrodan 300 avroya kadar para cezasıyla cezalandırılır.

- 538 inci maddedeki hayvanları haklı bir neden olmaksızın öldürmek ya da yaralamak bir aydan altı aya kadar hapisle cezalandırılmaktadır. Kişi kendi hayvanına karşı bu filleri işlerse sekiz günden iki aya kadar hapis cezası verilmektedir. Belçika’da özel bir soruşturma usulü ya da kurum-kuruluş başvurusu bulunmamaktadır.

2.3.7. İsviçre

İsviçre’de, hayvanın eşya olarak nitelendirilmemesi gerektiği anlayışında hareketle, 2002 yılında İsviçre Medeni Kanununun aynî haklara ilişkin mülkiyet kısmına eklenen 641 a maddesiyle hayvanların farklı bir hukuksal konuma sahip olduğu hükme bağlanmıştır. Hükümün gerekçesine ilişkin Federal Konsey görüşünde, “*hayvan dünyası hakkında duyarlılığın evrim geçirdiği ve hayvanların özel hukuki şeyler olduğu*” belirtilmektedir. 641 a maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarına göre, “*Hayvanlar nesne değildir. Aksine hüküm yoksa nesnelere ilişkin düzenlemeler hayvanlar için de geçerlidir.*” Almanya ve Avusturya hukuk sistemlerinde olduğu gibi, hayvanlar hukuk öznesi değildir ancak hukuk nesnesi de değildir; eşyadan farklı, kendine özgü bir hukuk kategorisi içerisinde yer almaktadır. İsviçre Medeni Kanununa eklenen bu hüküm doğrultusunda, İsviçre Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu ve Ceza Kanununda bu hükme uygun değişiklikler yapılmıştır.⁴⁵ İsviçre Borçlar Kanununa eklenen 43/1 maddesi özellikle belirtilmelidir. Bu madde, bir nesnenin duygusal değerinin ihlal edilmesinin bir zarar doğurmayacağı kuralına istisna teşkil etmektedir. Buna göre, bir hayvana zarar verilmesi durumunda belirlenecek tazminat miktarında hayvanın duygusal değerinin de hesaba katılması düzenlenmektedir. Evcil olmayan hayvanlar açısından uygulanmayan bu hüküm, evcil hayvanların eşya olarak görülemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir. İsviçre Medeni Kanununa eklenen 641 a maddesi çok genel olarak hayvanlardan söz etmekte ise de, Medeni Kanundaki diğer madde değişikliklerinden, bu düzenlemelerin tamamının ev ortamında yaşayan hayvanlara ilişkin olduğu, kazanç amaçlarıyla bulundurulmuş hayvanlara ilişkin olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁶

İsviçre’de hayvanların korunması ayrıca müstakil bir kanun olan 455 sayılı “Hayvanların Korunmasına Dair Federal Kanun, (LPA)” ile düzenlenmiştir. Hayvanların Korunmasına Dair Federal Kanun gereğince, hayvanlara karşı işlenen

- Kötü muamele, ihmal, gereksiz yere aşırı yormak,

⁴⁵ Bu maddeler için bkz. KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1705

⁴⁶ KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem, a.g.m, s. 1707-1708

- Herhangi bir şekilde onun onurunu zedelemek,
- Zalimce veya kötüniyetle öldürmek,
- Dövüş organize etmek, kötü muamele görmelerine veya ölmelerine yol açacak şekilde yarışlara sokmak,
- Öngörülen amaç başka türlü de gerçekleşebilecek iken, deneyler sırasında bir hayvanın acı çekmesine veya zarar görmesine veya kaygılı bir hale sokulmasına neden olmak
- Evde beslenen bir hayvanı terk etmek,
- Muhafaza ettiği bir hayvandan kurtulmak için onu atma niyetiyle sömürmek, fiilleri suç olarak düzenlenmiş ve 3 yıldan az olmamak üzere hapis veya adli para cezasıyla müeyyide altına alınmıştır. Ayrıca bu suçlar hakkında özel bir soruşturma usulü ya da kurum-kuruluş başvurusu aranmamaktadır.

2.3.8. İngiltere

İngiltere’de sokak hayvanlarının toplanması ve sorumluluğu yerel yönetimlerde dir. Toplanan hayvanlar yedi gün boyunca yerel otoriteler tarafından barınaklarda tutulmakta olup, bu süre sonunda sahiplendirilemeyen hayvanlar hayvan refahı kuruluşlarına gönderilmekte ya da bu hayvanlara ötenazi uygulanmaktadır. Sokak hayvanlarının sayısını kontrol etmek için kısırlaştırma yöntemine başvurulmaktadır. Bunun yanında sahiplendirilen hayvanlar mikroçip, tasma veya etiket ile kayıt altına alınmaktadır.

İngiliz hukukunda hayvanların korunması ve hayvan haklarıyla ilgili temel kanun 6 Nisan 2007 günü yürürlüğe giren, 2006 tarihli “Animal Welfare Act 2006” Hayvan Selameti Kanunudur. Hayvan Selameti Kanunu gereğince, [hususen evcil/koruma altına alınmış] hayvanlara karşı işlenen;

- Sebepsiz eziyet etmek,
- Mutilasyona (hayvanların normal vücut görünümünü veya işlevini bozan fiziksel yaralanmaya sebep olmak),
- Köpeğin kuyruğunu kesmek,
- Zehirli madde ilhak etmek,
- Alenen ticari amaçlarla hayvanları dövüştürmek,
- Hayvan bakımından sorumlu olan kişinin görevini ihmal etmesi,
- 16 yaşından küçüklere hayvan satmak,
- Hayvan sağlığı ile ilgili düzenlemelere riayet etmemek,
- Hayvanların tescili ve lisansla ilgili düzenlemelere aykırılık,

fiilleri suç olarak düzenlenmiş ve 6 aya kadar hapis ve/veya sınırsız adli para cezası öngörülmüştür. Diğer taraftan “Sexual Offence Act 2003”ün 69 uncu maddesine göre “hayvanlarla duhul vaki olacak şekilde cinsi münasebet” de suçtur. İş bu suçtan 2 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Ayrıca, yabancı hayvanlarla ilgili de detaylı ve müstakil ceza hukuku düzenlemeleri bulunmaktadır. İngiltere’de Hayvanların Selameti Kanunu kapsamındaki suçların soruşturulması, Kraliyet Savcılığı yanı sıra yerel idarelerce de yapılabilmektedir. Yine bu kanunda belirtilen suçlar, suçun işlendiğinin öğrenilmesinden itibaren 6 ay ve her halükarda 3 yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

2.3.9. İtalya

İtalya’nın 1991 yılına kadar sahipsiz hayvan sorununu çözmek için kullandığı yöntem hayvanların yakalanması ve akabinde öldürülmesi olmuştur. 1991 yılında yürürlüğe konulan kanun ile bu politikaya son verilmiş olup, hayvanların bakımı ve popülasyon kontrolü devletin yükümlülükleri arasında yer almıştır. Sahipsiz hayvan sayısını kontrol altına almak için kısırlaştırma yaygın olarak uygulanmaktadır; ancak barınakların fiziki şartları ve denetimlerin yetersizliği özellikle ülkenin güneyinde önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Buna karşın hayvanlara yönelik fiillerin suç olarak düzenlenmesine ilişkin en geniş kapsamlı örnekler İtalya’da görülmektedir. 2004 yılında Ceza Kanununa eklenen 544 üncü madde ile hayvanlara karşı işlenen pek çok fiil suç kapsamına alınmış ve hayvanlara karşı işlenen suçlara ağır yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır.

- Hayvanı haklı bir sebep olmaksızın öldürenlere üç aydan onsekiz aya kadar hapis verilmektedir. Yine haklı bir sebep olmaksızın hayvanın yaralanmasına sebep olmak, hayvana işkence yapmak, kötü davranışa maruz bırakmak, bir hayvanı dayanılmaz işlere maruz bırakmak üç aydan bir yıla kadar hapis ve 15 bin avroya kadar para cezasıyla yaptırıma bağlanmıştır.
- Hayvanını sokağa terk edenler ya da bir hayvanın kendi yanından ayrılmaması için çeşitli yöntemlerle zorla tutan kişilere bir yıla kadar hapis ve 10.000 avro para cezasına kadar yaptırım uygulanmaktadır.
- Bir kimsenin hayvana işkence yapması ya da işkence içeren gösteriler düzenlemesi bir başka ifadeyle hayvanın acı ve ıstırap çekmesine yönelik gösterilerde hayvanların kullanılması veya insanların bu tür fiillere teşvik edilmesi durumunda dört aydan iki yıla kadar hapis cezası verilmektedir.
- Yasadışı bahislerde hayvanları kullananlar, hayvanların fiziksel bütünlüğünü tehlikeye sokacak dövüşler veya yetkisiz olarak bu tür yarışları teşvik ve organize edenler, yönlendirenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ve 50 bin ilâ 160 bin

avro arasında para cezasıyla cezalandırılmaktadır. Bu suçların işlenmesinde belli hallerde cezalar daha da artırılmaktadır. Ayrıca kanun bu tür hayvanlara el konulmasını, bunların suça karışmamış kişiye ait olması durumunda muhafaza altına alınmasını ve başka bir kişiye sahiplendirilmesini düzenlemektedir.

- Kedi ve köpeklerin tamamen veya kısmen derilerinden giysi vb. eşyaların yapılması, üretilmesi, pazarlanması yasaktır; bu fiili işleyenlere üç aydan bir yıla kadar hapis ve 5 ilâ 100 bin avro arasında para cezası verilmektedir.

2.3.10. Malta

Malta'da bir Hayvan Refahı Kanunu olarak adlandırılan genel bir kanun bulunmakta, ayrıca özel bir Köpek Kanunu bulunmaktadır. Bu Kanuna göre tehlikeli ve sağlıksız köpekler kolluk tarafından kontrol altına alındıktan sonra itlaf edilmektedir.

2.3.11. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'de her eyaletin hayvanların korunmasına ilişkin ayrı bir kanunu bulunmaktadır. Ancak, tüm eyaletlerde hayvanları öldürmek, yaralamak, onlara işkence yapmak hapis cezasını ve ayrıca para cezasını gerektiren bir suç olarak düzenlenmiştir; bu cezaların alt sınırı otuz gündün başlamakta, beş yıla kadar çıkmaktadır. Bazı eyaletlerde, suçun ilk defa işlenmesi durumunda daha hafif ceza verilirken, fiilin tekrarı durumunda daha ağır ceza verilmektedir. Kamu sağlığını tehdit eden sahihsiz hayvanlar –özellikle köpekler- itlaf edilmektedir.

New York Eyalet Kanununa göre hayvanların süje olarak korunduğu fiiller ve cezaları şunlardır:

- Hayvanlara ağırlaştırılmış eziyet (2 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvana (vahşi veya evcil) işkence etmek, aç susuz bırakmak (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Evin dışında tutulan evcil köpeklere uygun barınak sağlamamak (idari para cezası ve/veya para cezası),
- Hayvanı dışarıda hava çok sıcak veya soğuk iken motorlu aracın içinde gerekli ısıtma veya soğutma tedbiri almadan bırakmak (idari para cezası),
- Hayvanı terk etmek (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvanı zalimane bir şekilde taşımak (araç vb. ile) (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvanı zehirlenmek veya zehirlemeye teşebbüs etmek (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),

- Kamusal alanlara hayvanları yaralayabilecek maddeler atmak (1 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
- Hayvan dövüştürme (4 yıla kadar hapis ve/veya para cezası),
eylemleri sebebiyle kişiler cezalandırılmaktadır. Söz konusu suçların soruşturulması kolluk kuvvetlerine şikâyet üzerine veya resen yapılmaktadır.

Kriminolojinin oldukça gelişmiş olduğu ABD’de hayvana yönelik şiddet fiilleri bir gösterge suçu olarak nitelendirilmektedir. Suç işleyen çocukların % 30’unun, aile içi şiddet suçlularının % 36’sının, cinsel saldırı suçlularının % 48’inin geçmişinde hayvanlara yönelik zalimce davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalar, geçmişinde bir hayvana yönelik kötü muamelede bulunan kişilerin % 70’inin insana yönelik şiddet içeren bir sabıka kaydının olduğunu ortaya koymakta; hayvana yönelik öldürme, işkence, yaralama gibi suçları işleyenlerin, ileride insanlara yönelik şiddetin de faili olabileceğini göstermektedir.

2.3.12. Japonya

Japonya’da hayvanlara yönelik fiiller ceza kanunu kapsamında değil, hayvan refahına ilişkin kanunda düzenlenmiştir. Bu kanunda 2005 yılında yapılan değişiklikle hayvan öldürmek, yaralamak, acı ve ıstırap çektirmek, hayvanın bakımını ihmal etmek suç sayılmıştır.

2.3.13. Avustralya

2001 yılında çıkarılan Hayvan Bakım ve Koruma Kanununa göre sahipsiz hayvanlar konusunda yetkili kurum yerel yönetimlerdir. Kanuna göre yerel yönetimler tarafından toplanan başıboş ve sağlıksız köpekler, Kanunda belirlenen denetçiler tarafından kontrol altına alındıktan sonra halk sağlığına zarar verme ihtimali bulunanlar ya da yaşamasının hayvan için daha acı verici olduğu varsayılanlar itlaf edilmektedir.

2.3.14. Tayvan

Tayvan’da köpeklere uygulanan işkence sıradan bir uygulama haline gelmiş olup, sokak köpekleri vahşi bir şekilde (bir kafese koyarak su dolu bir tankta boğmak) itlaf edilmektedir.

2.3.15. Hindistan

Hindistan’da başıboş köpekler ciddi bir sorundur; ülkede çöp yığınları da fazla olduğundan köpekler de bu çöplerden beslenmektedir. Köpekler zalimane bir şekilde (yakalanan köpek içi su dolu bir tank içinde, bir römorkta tutarak elektrik verme) öldürülmektedir.

3. ÜLKEMİZDE HAYVANLARIN KORUNMASI ALANINDA YETKİLİ VE GÖREVLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Hayvanların korunmasına ilişkin mevzuat incelendiğinde bu konuda doğrudan bir kuruma yetki veren bir hüküm bulunmadığı; bu durumun hayvanların korunmasına ilişkin organizasyonda karmaşaya yol açtığı görülmektedir. Raporumuzun sorunlar bölümünde bu husus daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Bu konuda ilgili mevzuata göre hayvanların korunmasında yetkili ve görevli kurum ve kuruluşlar ile bu alanda yapılan çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

3.1. Yerel Yönetimler

5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarının düzenlendiği 14 üncü maddesinde hayvanlarla ilgili açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık dolaylı olarak hayvanlarla da ilgili olabilecek çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar ile ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri, belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında sayılmıştır. Kanunun 15 inci maddesinde ise belediye yasakları koymak ve kanunlarda belirtilen cezaları vermek, perakendeci halleri (hayvan pazarları vs.) ve mezbaha hizmetleri, belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında sayılmıştır.

Mahiyeti gereği büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri olmak üzere ikili bir yapı öngören 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda yukarıda belirtilen hizmetler, görev ve sorumluluk alanlarına göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaştırılmıştır. Bu Kanunda hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları ve mezbaha hizmetleri konusunda ise sadece büyükşehir belediyelerine görev verilmiştir.

5216 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin son fıkrasında yer alan “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” hükmü ve 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinde yer alan ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hükümlerine istinaden belediyeler, yetiştiricilere yönelik çalışmalar da yürütmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda yerel yönetimlerin (belediye, il özel idaresi, köy) görevlerine ilişkin;

- 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmaları esastır.”, (k) bendinde “Kontrolsüz üremeyi

önlemek amacıyla, toplu yaşanan yerlerde beslenen ve barındırılan kedi ve köpeklerin sahiplerince kısırlaştırılması esastır. Bununla birlikte, söz konusu hayvanlarını yavrulatacak isteyenler, doğacak yavruları belediyece kayıt altına aldırarak bakmakla ve/veya dağıtımını yapmakla yükümlüdür.”,

- 5 inci maddesinin üçüncü fıkrasında “Ev ve süs hayvanı satan kişiler, bu hayvanların bakımı ve korunması ile ilgili olarak yerel yönetimler tarafından düzenlenen eğitim programlarına katılarak sertifika almakla yükümlüdürler.”,
- 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında “Sahipsiz hayvanların korunması, bakılması ve gözetimi için yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde, yerel yönetimler yetki ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler ile çevreye olabilecek olumsuz etkilerini gidermeye yönelik tedbirler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer ilgili kuruluşların da görüşü alınmak suretiyle Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”, maddenin dördüncü fıkrasında “Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır.” hükümlerine yer verilmiş,
- 15 inci maddesinde düzenlenen İl Hayvanları Koruma Kurulu toplantılarına belediye başkanları ve belediyelerin veteriner işleri müdürünün de katılacağı hükmüne yer verilmiş,
- 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasında “Yerel yönetimler, ev ve süs hayvanları ile sahipsiz hayvanların kayıt altına alınması ile ilgili işlemleri yapmakla yükümlüdürler.” şeklinde görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir.

5199 sayılı Kanunun yukarıda belirtilen hükümleri incelendiğinde yerel yönetimlere özellikle “sahipsiz veya güçten düşmüş” hayvanlara yönelik görevler verildiği, sahipli kedi ve köpeklerin yavruları konusunda sadece “kayıt altına almak”, ev ve süs hayvanı satan kişilere yönelik ise “eğitim vermekle” görevlendirildikleri anlaşılmaktadır. Bu Kanunda hayvanlara yönelik hizmetler bakımından büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri arasında bir ayırım yapılmamıştır. Bu nedenle bütün belediyeler barınak ve diğer tesisleri kurabilmektedir.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ise belediye ve il özel idarelerine 4 üncü maddesinin 8 inci fıkrası ile hayvan hastalıkları ile mücadele ve

kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmak görevi verilmiştir. Bu Kanunda belediyelere, denetim konusunda bir görev verilmemiştir. Ayrıca Kanun 48 inci maddesi ile belediyeler ve il özel idareleri tarafından düzenlenen izin ve ruhsatların gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemeler ile ilgili işyerlerinin teknik ve hijyenik koşulları ile gıda güvenilirliği ve kalitesi konularını kapsamayacağını düzenlemiştir. 5996 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren muayenehane, klinik, poliklinik, hayvan hastanesi, ev ve süs hayvanı satış yerleri, hayvan eğitim ve barınma yerleri, otel hizmeti veren hayvan bakımevleri, hayvan pazar ve borsaları, damızlık kümes ve kuluçkahaneler, hayvan hastalıkları teşhis, analiz ve üretim laboratuvarları ile deney hayvanı üretici ve tedarikçilerine ilgili Bakanlık tarafından onay verilmektedir.

Nitekim Ev ve Süs Hayvanlarının retim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde de iş yeri; "Ev ve süs hayvanlarının üretildikleri, alınıp satıldıkları, geçici sürelerle barındıkları ve eğitildikleri, il müdürlüğünce çalışma izni verilen yerler" olarak tanımlanmıştır. Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde çalışma izni almak için gerekli belgeler sayılmakta, bu belgeler arasında belediyeden alınmış işyeri ruhsatının il müdürlüğünce onaylı fotokopisi de yer almaktadır.

3.1.1. Yerel Yönetimler Tarafından Sokak Hayvanlarına İlişkin Yürütülen Çalışmalar

Ülkemizde yaklaşık rehabilite edilmemiş 1.000.000 sahipsiz hayvan bulunduğu tahmin edilmektedir. Yerel yönetimler tarafından kurulan toplam 91.955 hayvan kapasiteli 254 adet hayvan bakımevi bulunmaktadır. Yerel yönetimler tarafından sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu kapsamında 2004-2018 yılları arasında 1.496.091 adet sahipsiz hayvan aşılanmış, 1.198.388 adet hayvan kısırlaştırılmış ve 342.995 adet hayvan bakımevlerinden sahiplenirilmişir. Ağustos/2019 itibarıyla 101.609 adet sahipsiz hayvan aşılanmış, 89.872 adet hayvan kısırlaştırılmış ve 20.363 adet hayvan bakımevlerinden sahiplenirilmişir.

Tablo 2. 2004-2019 Yılları Arasında Yerel Yönetimlerce Yapılan Rehabilitasyon Çalışmaları

Yıl	Kısırlaştırılan Hayvan	Aşılana Hayvan	Sahiplendirilen Hayvan
2004	4.682	13.596	4.849
2005	12.204	23.127	5.288
2006	21.363	39.651	6.664
2007	39.071	59.868	8.068
2008	42.560	63.639	9.726
2009	29.641	40.936	12.481
2010	55.624	80.213	17.926
2011	26.713	29.229	20.426
2012	85.408	110.636	20.761
2013	129.708	150.420	22.976
2014	132.433	165.240	25.040
2015	102.744	116.130	63.855
2016	149.720	172.525	38.218
2017	203.905	233.098	48.734
2018	162.612	197.783	37.983
2019	89.872	101.609	20.363
TOPLAM	1.288.260	1.597.700	363.358

3.2. Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım ve Orman Bakanlığınca 5199 sayılı Kanun ve ilgili Yönetmelikler kapsamında denetim, koordinasyon ve mali destek sağlanması ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan 2013/8 sayılı “Geçici Hayvan Bakımevi Yapımı İle İlgili Ödenek Tahsisi Hakkında Genelge” kapsamında, hayvan bakımevi yapımı amacıyla 2009-2019 (Haziran ayı itibarıyla) yılları arasında 60 yerel yönetime toplam 31.829.315 TL mali destek sağlanmıştır.

Bununla birlikte, Tarım ve Orman Bakanlığınca yayımlanan 2017/3 sayılı “Sokak Hayvanlarının Kısırlaştırılması İle İlgili Ödenek Tahsisi Genelgesi” kapsamında, 2017 ve 2018 yıllarında 86.509 sahihsiz hayvanın kısırlaştırılması amacıyla yerel yönetimlere 4.943.220 TL ödenek aktarılmıştır. 2019 yılı Ağustos ayı itibarıyla 60.684 sahihsiz hayvan için 3.944.460 TL ödenek aktarılmıştır (Toplam 147.193 hayvan için 8.887.680 TL).

⁴⁷ Ağustos ayı itibarıyla

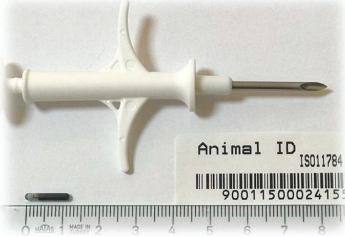

Resim 5. Bilecik Belediyesi Hayvan Bakımevi

Resim 6. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hayvan Bakımevi

Rehabilite edilen hayvanların işaretlenmesi amacıyla 2014-2018 yılları arasında 3.746.114 TL'lik mikroçip, kulak küpesi ve mikroçip okuyucu temin edilerek yerel yönetimlere dağıtımı yapılmıştır.

Resim 7. Mikroçip uygulama enjektörü ve mikroçip

Resim 8. Kulak Küpesi

Resim 9. Mikroçip Okuyucu

Sahipsiz hayvanların barınması amacıyla 2017 ve 2018 yıllarında 1.349.375 TL tutarında kedi evi ve köpek kulübesi yaptırılarak dağıtımı sağlanmıştır.

Resim 10. DKMP Kuş Evleri

Resim 11. DKMP Genel Müdürlüğü Tarafından Hibe Edilen Köpek Evi

Hayvanların korunması ile ilgili halkın bilinçlendirilmesi maksadıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte kamu spotları hazırlanarak ulusal kanallarda yayınlanmıştır. Bununla birlikte, hayvanların korunması ve hayvan sevgisi ile ilgili broşür, kitapçık ve poster bastırılmış olup, okullarda çeşitli eğitim ve gösteri faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Sahipsiz hayvanların beslenmesi maksadıyla su ve mama kabı ile otomatik su ve mama makinası temin edilerek dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca, 2018 yılında sahipsiz hayvanların beslenmesi maksadıyla sabit su ve mama kabı temini için Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatına 150.000 TL ödenek aktarılmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından, 5199 sayılı Kanun kapsamında hayvan hakları ihlalleri ile ilgili olarak 2007-2018 yılları arasında toplam 9.748.410 TL idari para cezası uygulanmıştır. 2019 yılında Ağustos ayı itibarıyla 2.656.128 TL idari para cezası uygulanmıştır.

Tablo 3. 2007-2019 Yılları Arasında Kesilen İdari Para Cezaları

YILLAR	PARA CEZASI (TL)
2007	218.540
2008	246.738
2009	158.429
2010	184.965
2011	379.747
2012	107.672
2013	274.733
2014	1.455.262
2015	1.248.394
2016	934.035
2017	2.246.260
2018	2.293.635
2019 ⁴⁸	2.656.128
TOPLAM	12.404.538

5199 sayılı Kanun kapsamında yayımlanan Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Avrupa Birliği'nin 24.11.1986 tarihli ve 86/609/EEC sayılı Konsey Direktifi doğrultusunda hazırlanarak 6.7.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik, 2010/63/EU sayılı “Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Hayvanların Korunmasına İlişkin Avrupa Birliği Direktifi” doğrultusunda revize edilerek 15.2.2014 tarihinde yayımlanmıştır.

Söz konusu Yönetmelikle birlikte deney hayvanları ile ilgili yapılan çalışmalara düzenleme getirilmektedir. Bu kapsamda, deney hayvanı kullanan tüm kurum ve kuruluşlarda Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu oluşturulması zorunlu hale getirilmiştir. Bununla birlikte, deney hayvanlarının kullanılmasına dair etik ilkeleri belirlemek ve Yerel Etik Kurulların çalışmalarını denetlemek maksadıyla Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) oluşturulmuştur. Halen ülkemizde HADMEK tarafından onaylı 108 Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu bulunmaktadır.

5199 sayılı Kanun kapsamında çıkarılan Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu İle Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Avrupa Birliği direktiflerinden “Yabani hayvanların hayvanat bahçelerinde tutulmasına dair 29.3.1999 tarihli 1999/22/AT Konsey Direktifi” kapsamında hazırlanarak 11.8.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığınca, söz konusu Yönetmelik kapsamında hayvanat bahçelerinin ruhsatlandırılması ve denetlenmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Halen ülkemizde ruhsatlı 41 adet hayvanat bahçesi bulunmaktadır.

⁴⁸ Ağustos ayı itibarıyla

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. KANUNUN ADI

5199 sayılı Kanunun “Hayvanları Koruma” olan adının “Hayvan Hakları” olarak değiştirilmesi önerilmektedir. Gerek 5199 sayılı Kanunun gerekçesinde gerekse Kanunun TBMM Genel Kurulundaki görüşmelerinde, Kanunun hazırlanmasında Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesinin esas alındığı ifade edilmiştir. Daha önceki bölümlerde bahsi geçtiği üzere, söz konusu Bildirge hayvanlara kötü muamele edilemeyeceği veya zalimane davranışlarda bulunulamayacağı, eğer bir hayvanın öldürülmesi gerekiyorsa, bunun bir anda, acı ve korku oluşturmadan yapılması gerektiği, bir insanın desteğine ihtiyaç duyan her hayvanın uygun beslenme ve bakım görme hakkına sahip olduğu, yaban hayvanlarının da yaşama hakkına sahip olduğu, kendilerine özgü kanuni statüleri ve haklarının hukuk tarafından tanınmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Kanunun adının değiştirilmesi, hayvanların da doğuştan gelen bazı haklara sahip olduğunun kabul edilmesi ve bir hukuk öznesi olmasa da can taşıyan, duygulu varlıklar olduğu kabul edilerek bir hukuk nesnesi yani eşya da sayılmaması açısından önem taşımaktadır.

2. TERMİNOLOJİ SORUNU

Türkiye’de hayvanlara ilişkin süreçlerin yönetimi ve bu kapsamdaki hizmetlerin sunulmasında meri mevzuat hükümlerinin yürütülmesine yönelik aksaklık ve sorunların temelinde, kullanılan terminolojinin yeterince standart hale getirilmemesi ve kapsayıcı olmamasının yattığı anlaşılmaktadır.

Mevzuatta tanımlanan “ev ve süs hayvanı”, “başiboş hayvan”, “güçten düşmüş hayvan” gibi kavramların yanı sıra farklı mecralarda kullanılan “sokak hayvanı”, “sahipsiz hayvan” gibi ifadelerin yaklaşım ve içerik itibarıyla bir örneklik teşkil edemediği, tanımlama noksanlıkları nedeniyle kapsamının sınırlı kaldığı, nitekim Komisyonumuzun kurulmasına dayanak teşkil eden önerelerde de bu konuda ifade bütünlüğünün bulunmadığı ve karmaşa yaşandığı görülmektedir.

Hayvanlara bakışı yansıtması açısından da önemli olduğunu düşündüğümüz bu konuda, bu zamana kadar kullanılmış olan tanımlamalar yerine, daha sistematik olarak belirlenecek terimlerin kullanılması, mevzuatın kapsayıcılığını arttıracak ve uygulamaların tereddüte yer bırakmayacak şekilde yapılmasını temin edecektir.

Bu konuda yönlendirici olması bakımından, uluslararası literatür de dikkate alınarak, hayvanların “ev hayvanı”, “yaban hayvanı”, “şehir hayvanı”, “çiftlik hayvanı” şeklinde tanımlanmalarının uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca konu uzmanlarının görüşü doğrultusunda uygun görülecek diğer sınıflandırma ve tanımlamalar eklenmelidir. Süreç yönetiminin doğru yapılabilmesi amacıyla, serbest yaşayan hayvanlar için “şehir hayvanı” ve “yaban hayvanı” tanımları çok incelikli yapılmalı, bu hayvanlara yönelik denetim, hizmet, acil eylem planlarında yetki ve sorumluluk mercii açıkça belirtilmelidir.

Hayvanlara gruplandırma ve isimlendirme yapılırken herhangi bir türü küçümseyecek, ötekileştirecek, hayvan onuruna aykırı bir adlandırma yapılmaması esas alınmalıdır.

3. ŞEHİRLERDEKİ HAYVAN SAYISININ BİLİNMEMESİ VE HAYVANLARIN KAYIT ALTINA ALINAMAMASI

3.1. Hayvanların Sayımına İlişkin Çalışmalar

Şehirlerde serbest olarak yaşayan köpeklerin yönetimi, dünyanın pek çok ülkesinde karşılaşılan temel sorunlardan biridir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 1990 yılında dünya üzerindeki köpek sayısının insan nüfusunun onda biri baz alınarak 500 milyon civarında olduğu ve bu sayının % 75’ini de serbest yaşayan köpeklerin teşkil ettiği tahmin edilmektedir.

Ülkemizde ise sokak köpeklerinin sayısı ve coğrafi dağılımına ilişkin kesin bilgi bulunmamaktadır. Bu konuya ilişkin olarak 2012 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi ve Tüm Bilimsel, Kültürel ve Stratejik Araştırmalar Merkezi (TÜBİKAM) Derneği işbirliği ile bir proje yürütülmüş, proje kapsamında Ankara’da bulunan sahipli ve sahipsiz köpek ve kedilerin sayımı da yapılmıştır. Sayımda; sahipli hayvanların sayımı için Ankara Bölgesi Veteriner Hekimleri Odası’na kayıtlı 149 adet muayenehane ve hastanenin 132’si doğrudan ziyaret edilerek “kuduz aşılması kayıtları” üzerinden değerlendirme yapılmış, bakımevlerinde bulunan hayvanların sayımı için gönüllü kuruluşlara ait 3, yerel yönetimler bünyesinde bulunan 11 adet geçici bakımevi ziyaret edilmiştir. Sokakta yaşayan hayvanların sayımı için “World Society for the Protection of Animals (WSPA)” tarafından önerilen yöntem tercih edilerek, Büyükşehir sınırları içinde seçilen 67 mahallede, kiralanan toplam 7 araçla, belirlenen her noktada üçer kez (gündoğumu, akşam ve gece) sayım yapılmıştır. Büyükşehir dışında kalan 9 ilçede ise kaymakamlıklar aracılığıyla köy ve mahalle muhtarlarından alınan anketlerle değerlendirme yapılmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel olarak değerlendirilerek, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 4. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları

	Köpek	Kedi
Sahipli hayvan sayısı	15.194	9.443
Barınaklarda bulunan hayvan sayısı	6.340	50
Sokakta sayılan hayvan sayısı	14.991	8.595
TOPLAM (Ortalama)⁴⁹	36.525	18.208

⁴⁹ Yapılan sayımda örnekleme usulü tercih edilip belirlenen mahallelerde sayım yapıldıktan sonra Ankara Büyükşehir’in bütününe uyarlamak için istatistiksel olarak ortalama bir sonuç çıkarılmıştır. Sayıma ilişkin usul ve ayrıntılar proje raporunda da yer almaktadır.

Tablo 5. Ankara’da 2012 Yılında Yürütülen Proje Kapsamında Elde Edilen Verilere Göre Büyükşehir Dışındaki İlçelerin Sınırları İçinde Yaşayan Kedi ve Köpek Sayıları

İLÇELER	Sahipli		Sahipsiz	
	Köpek	Kedi	Köpek	Kedi
Beypazarı	668	0	515	0
Çamlıdere	414	134	92	121
Evren	321	326	0	0
Güdül	345	125	204	260
Haymana	1.944	210	248	491
Kızılcahamam	385	8	22	2
Nallıhan	1.454	1.239	185	415
Polath	3.087	2.132	389	567
Şereflikoçhisar	2.203	2.067	712	938
TOPLAM	10.821	6.241	2.367	2.794

Proje sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde, Ankara ili sınırları içinde yaşayan sahipli köpek sayısının 26.015, sahipsiz köpek sayısının 23.698 adet, sahipli ve sahipsiz toplam köpek sayısının 49.713 adet olduğu belirlenmiştir. Ankara il sınırları içinde o tarihte yaşayan 4,5 milyon insan nüfusu dikkate alınarak, toplam köpek popülasyonunun yaşayan nüfusa oranının % 1 civarında olduğu bulgusu paylaşılmıştır. Tespit edilen sayı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından öngörülen %10’luk oranın önemli düzeyde altında olmakla ve çalışmanın yapıldığı tarihte çok sayıda kişi ve kuruluş tarafından bu sayının (sayımın yapıldığı mevsim, sayım usulü vb. sebeplerle) gerçeği yansıtmadığı öne sürülmekle birlikte, daha tutarlı ve kabul edilebilir bir başka çalışmanın henüz yapılmadığı görülmektedir.

Şehirlerde yaşayan hayvanlara yönelik çözüm üretilebilmesi için belediyeler, il özel idareleri ve muhtarlıklardan da yararlanılarak bu hayvanların sayısı, coğrafi konumu gibi temel bilgilerin edinilmesi gerekli olup, bu çalışmanın 01.07.2020 tarihine kadar tamamlanması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü serbest yaşayan hayvanların yönetimi ve popülasyon kontrolüne ilişkin çalışmalar öncesinde gerekli analizlerin yapılabilmesi için hayvan sayımı son derece önemlidir. Gerekli bilgiler edinildikten sonra ortaya çıkan veriler ışığında hem insanların şikâyeti hem de hayvanların yaşadığı zorluklar bakımında gerekli tespitler yapılabilecektir. Sokak hayvanları ile ilgili gerek vatandaşların, gerekse hayvanların yaşadığı zorlukların; veteriner hekimler, hukukçular, tıp doktorları, hayvan sahipleri, hayvan dernekleri ve idareciler gibi konunun birincil paydaşlarının işbirliği olmadan çözümlenmesi mümkün görülmemekte, bulunan çözümlerin sağlıklı olamayacağı düşünülmektedir.

3.2. Kedi ve Köpeklerin Kimliklendirilmesi

Sahipli hayvanların kayıt altına alınmasına yönelik olarak Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 28.02.2018 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “*Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik*”, kedi ve köpeklerin kimliklendirilmesi ve çip takılarak verilerinin izlenmesini hedeflemektedir. Yönetmelik, sahipli kedi ve köpeklerin sayısının belirlenebilmesi için uygun mevzuat altyapısı oluşturmaktadır. Ancak yönetmelikte yer alan geçiş hükmü nedeniyle köpeklerin kayıt ve kimliklendirme işlemleri 2021 yılında, kedilerinki ise 2022 yılında başlayarak bir yıl içinde tamamlanacaktır. Belirlenen sürecin aksatılmadan sürdürülebilmesi ve kayıtların tamamlanması, hayvan sayılarının belirlenmesi ve buna yönelik hizmetlerin yürütülmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, kayıt altına alma, evde bakılmak üzere alınan bir kedi veya köpeğin terk edilmesi durumunda terk eden kişinin tespiti ve yaptırım uygulanması açısından da önemlidir.⁵⁰ Ancak yönetmeliğin yalnızca sahipli hayvanları kapsamasının bütünsellik açısından aksamalara neden olacağı düşünülmektedir.

Hayvanların mikroçip ve benzeri yöntemlerle kayıt altına alınması, belediyelerin birbirlerinin sınırlarına sokak hayvanı bırakmasının önüne geçecektir.

Buna paralel olarak, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın henüz Tarım Bakanlığı ile birleştirilmediği dönemde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü proje kapsamında Bakanlık olanaklarıyla HAYBİS adında bir veri tabanı oluşturulmuş, dönemin Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteği ile temin edilen mikroçipler Bakanlığın taşra teşkilatı aracılığıyla belediyelere teslim edilerek, sahipsiz köpeklere belediye veteriner hekimleri tarafından mikroçip uygulanmasına ve hayvanların HAYBİS veritabanına kaydedilmesine başlanmıştır. Yürütülmüş olan proje, popülasyonun büyüklüğünün izlenebilmesi, her bir hayvanın sağlık geçmişlerine erişilebilmesi, hayvanların takibi ve kontrolü açısından çok önemli bir çalışma olmuştur. Ancak, Bakanlık tarafından dağıtılan mikroçip sayısının ve Belediyeler tarafından yapılan uygulamanın, tüm popülasyona oranla oldukça düşük kaldığı anlaşılmaktadır. 2019 yılında ise, sahipsiz hayvanlara yönelik mikroçip uygulamasının bazı yerel istisnaları haricinde sürdürülmediği anlaşılmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sahipli ve sahipsiz köpeklerin kayıt altına alınmasına yönelik süreçlerin bir bütün olarak ele alınması, veri tabanlarının ve içeriklerinin birleştirilmesi, sahipsiz hayvanlara mikroçip ve kulak küpesi temin edilmesi ve Belediyeler aracılığıyla uygulanması için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ya da uygun

⁵⁰ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. 7. Hayvanların Kimliklendirilmesi, Hayvan Sahiplenme ve Bakım Kriterlerinin Belirlenmesi.

görülebilecek birime gerekli bütçenin sağlanması için çalışma yapılması ve buna yönelik uygulamaların elden geldiğince hızlandırılması önerilmektedir. Bu kapsamda Kimliklendirme Yönetmeliği, serbest yaşayan köpekleri de kapsayacak şekilde ivedilikle revize edilmelidir.

3.3. Tek Tırnaklı Hayvanların Kimliklendirilmesi

Yurdumuzda yük hayvanlarına yönelik ihlal ve şikâyetler dikkate alındığında, sorunların önemli bir kısmının çözümlenememesinin temelinde hayvanların kayıt altına alınmamasının yattığı anlaşılmaktadır. Ulusal mevzuatta, atların kimliklendirilmesine yönelik olarak “*Safkan Arap ve İngiliz Atlarının Soy Kütüğü, Kayıtları, İthalat ve İhracatı Hakkında Yönetmelik*” yürürlüktedir ve bu çerçevede, yönetmeliğe konu olan atların kimliklendirilmesi ve pedigrî takipleri yapılmaktadır. Ancak, doğrudan bir atıf bulunmamakla birlikte yönetmeliğin kapsamında sadece uluslararası soy kütüğü takipleri yapılan “spor atları” bulunmaktadır. Bu yönetmelik çerçevesinde kimliklendirilen atların büyük çoğunluğu yarışlarda koşturulamayacak yaşa ulaştığında ya da sağlık koşulları nedeniyle yarışamaz hale geldiğinde yük hayvanı ya da spor dışındaki alanlarda binek hayvanı olarak kullanılmakta ve önceden düzenlenmiş pedigrîleri varsa bile bu belgeler dikkate alınmamaktadır. Atların kayıt altına alınmasına yönelik eksikliği giderebilecek olan “*Tek Tırnaklı Hayvanların Tanımlanması ve İzlenmesine Dair Yönetmelik*” 20.02.2018 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır, ancak yönetmelik 31.12.2019 tarihinde yürürlüğe girecektir. Yürürlük tarihi sonrasında, tek tırnaklı hayvanların 12 ay içinde, yeni doğanların da doğumlarından sonraki 12 ay içinde kimliklendirilmesi gerekecektir. Bu mevzuat çalışmasının yürürlük sürecinde, kullanım amacına ve aidiyet durumuna bakılmaksızın tüm tek tırnaklıları kapsamı güvence altına alınmalıdır.

Yük hayvanlarının, özellikle faytonlara koşulan atların kimliklendirilmemiş olmasının yarattığı aksaklıklara ilişkin bilgilendirme, ilgili başlık altında yapılacaktır.⁵¹

---

⁵¹ Bkz: 33- Ülkemizde Fayton Sorunu

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)

Ülkemizde yaşayan kedi ve köpeklerin sayısına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklara göre tüm Türkiye’de serbest yaşayan 2.000.000 adet köpek bulunduğu, bunların büyük çoğunluğunun kısırlaştırılmamış olduğu bildirilmekle birlikte, bu bilgiye dayanak teşkil edebilecek herhangi bir kaynak sunulmamaktadır.⁵²

Bilinen gerçek ise, yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yeterli bütçe ve personel ayıramadığı, eş zamanlı ve yeterli sayıda kısırlaştırma yapılamadığı ve bu nedenle hayvan sayısının sürekli artış gösterdiği.

Serbest yaşayan hayvanların popülasyon kontrolü için yürürlükteki mevzuata uygun ve insancıl olan seçeneğin “kısırlaştırma” olduğu, konunun uzmanları tarafından bildirilmektedir. Mahalle/semt düzeyinde her bölgenin serbest hayvan popülasyonu açısından bir taşıma kapasitesi bulunmakta ve bölgede mevcut kaynaklar (çöplükte bulunan gıda atıkları, belediye uygulamaları, hayvanseverlerin besleme alışkanlıkları, suya erişim, sürü yapısı vb.) bu duruma ilişkin dinamikleri belirlemektedir. Bölgenin taşıma kapasitesine ilişkin radikal bir değişiklik şekillenmediği sürece, bir bölgede yaşayan sürünün tamamı oradan uzaklaştırılsa bile, sonrasında o bölge farklı hayvanlar tarafından işgal edilmektedir. Bu duruma “vakum etkisi” adı verilmektedir. Bu nedenle, popülasyon kontrolü için en ideal yöntem, bölgede yaşayan hayvanları kısırlaştırarak yerinde bırakmak ve üreme becerisi olmayan bu hayvanlarla o bölgenin kapasitesini dolu tutmaktır. Her bölgede yumuşak mizaçlı ve sağlık durumu bilinen hayvanların barındırılması ile de, saldırı ve hastalık riskleri en az düzeye indirilecektir.

Kısırlaştırma ile popülasyon kontrolünün sağlanabileceği öngörüsü büyük oranda kabul gördüğü halde, yurdumuzda yerel yönetimler tarafından kısırlaştırılan hayvan sayısı yaklaşık olarak yılda 200.000 adettir. Tahmini hayvan sayısı üzerinden dahi değerlendirme yapıldığında ve köpeklerin üreme ile geometrik olarak artan popülasyonu dikkate alındığında, şehirlerde mevcut koşullarda popülasyon kontrolü yapılamayacağı aşikârdır. Kısırlaştırma oranları yüksek olan belediyeler bile, çevre belediyelerin kendi sorumluluk alanlarına bıraktığı iddia edilen köpekler nedeniyle kontrolsüz bir üreme sorunuyla karşı karşıyadır. Benzer şekilde, belediyeler tarafından ormanlık alanlara bırakılan köpekler, hayvanların kendi başına yaşaması mümkün olmayan bu bölgelerde hayvan refahı, ekolojik denge, toplum sağlığı açısından sorunlar yaratmaktadır.

---

⁵² Bu konuda detaylı değerlendirme için bkz.: 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

Popülasyon kontrolüne yönelik çalışmaların etkin şekilde yapılmaması öncelikle bütçe olanaklarının boşa harcanmasına neden olmakta, bunun ötesinde de hayvanlarla ilgili yönetim becerilerinin en alt seviyede kalmasıyla hayvan ve toplum sağlığı ile çevreye yönelik pek çok sorunu doğurmaktadır.

Popülasyon kontrolüne ilişkin olarak yaşanan bir başka sorun da, bir kimsenin himayesinde yaşayan hayvanların üremesi ve sayısı ile ilgili Bakanlık tarafından denetim yapılması gerektiğinde özel mülke girilmesi için gerekli Savcılık kararı alınmadığından herhangi bir müdahalede bulunulamamasıdır. Sahipsiz hayvanların bakım ve tedavilerini üstlenme gerekçesiyle genellikle sosyal medya aracılığıyla insanların vicdani duygularını istismar ederek usulsüz/kayıt dışı maddi kazanç sağlayan kişiler, çoğunlukla fazla sayıda hayvanı bir arada tutma eğilimindedir. Bu konuda yapılacak mevzuat düzenlemesinin, hayvan refahı merkezli olarak bu sorunları çözümlenmeyi hedeflemesi gereklidir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrol altına alınmasında en etkili ve tek yöntem üremenin engellenmesi, bir başka ifadeyle kısırlaştırma. Sorunların çözümünde öncelikli olarak oluşturularak hayata geçirilmesi gereken projelerin başında da, popülasyon kontrolüne yönelik ülke çapında uygulanması gereken kısırlaştırma seferberliği gelmesi kaçınılmazdır. Bu hedefle, yerel yönetimlerce sahipsiz hayvanlara yönelik yıllık ortalama 200.000 olan kısırlaştırma sayısının Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, veteriner fakülteleri ve veteriner hekimler odaları ile hayvansahiplerinin katkısı ve işbirliği ile ivedilikle artırılması, eş zamanlı ve fazla sayıda kısırlaştırma yapılması, kısırlaştırma yapabilecek tüm veteriner hekimlerin ve yararlanılabilecek hayvan sağlığı birimlerinin sürece dahil edilmesi ve sürecin dört yıl içinde tamamlanması önem arz etmektedir.

Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.

Sürecin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi (özellikle ülke çapında uygulanacak kısırlaştırma seferberliği kapsamında kurulacak kısırlaştırma merkezleri için merkezi yönetim bütçesine ödenek koyulması, yerel yönetimlerin de kısırlaştırma seferberliği için yeterli bütçe ayırması), veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini (Türkiye’de henüz ruhsatlandırılmamış olan ve yakalama amacıyla gereksinim duyulan veteriner tıbbi ürünlerin ticari amaçlı olmayan ithalatı için Tarım ve Orman Bakanlığı izinleri dahil) sağlanmalıdır.

Ayrıca, kısırlaştırma seferberliği konusunda gerekli adımları atmayan belediye başkanları ile personeline adli ya da idari yaptırım uygulanmalıdır.

Popülasyon kontrolünde dikkate alınması gereken hususlardan birisi de, sahipli hayvanların üretilmesidir. Günümüzde bazı hayvan sahiplerinin satış amacıyla hayvan ürettiği, hayvanların daha sık üremesi için çeşitli yöntemlere başvurduğu ve bu alanda önemli hayvan hakkı ihlalleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Sahipli hayvanların kısırlaştırılması teşvik edilmeli, kayıt dışı hayvan satışlarını önlemek için önlemler alınmalıdır. Kimliklendirme mevzuatı tam olarak işlerlik kazandığında, sisteme kaydedilecek hayvanların orijini sıkı bir biçimde takip edilmeli, doğum yapan hayvanların yavruları izlemeye alınmalıdır. Kayıt yaptırmayan hayvan sahiplerine ağır yaptırımlar uygulanmalıdır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarından yavru alma hakkı gözetilmeli, ancak bir kereden fazla yavrulatılan hayvanlardan her bir yavru için vergi alınması ve alınacak bu verginin Hayvan Refahı Fonuna aktarılması değerlendirilmelidir. İnternet üzerinden hayvan satışı engellenmeli, internet üzerinden hayvan satışı yapılması katalog suç kapsamına alınarak hayvan satışı yapan sitelere erişim engellenmelidir.

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

Kısırlaştırma konusunda değinilmesi gereken önemli bir sorun, *Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*'nde düzenlenen mobil kısırlaştırma uygulamasıdır.

Yönetmeliğin 25 inci maddesinde, hayvanlara kısırlaştırma operasyonlarının yapılacağı seyyar araçları ifade eden mobil kısırlaştırma ünitelerinde operasyonların yapılabilmesi için uygun hijyenik şartların, gerekli ameliyat malzemesi ve tesisatın bulunacağı belirtilerek bu ünitelerde kısırlaştırılıp aşılana hayvanların tedavilerinin uzaması durumunda geçici bakımevlerine nakledileceği, oluşacak tıbbi atıkların yürürlükteki mevzuata göre bertaraf edileceği hükme bağlanmıştır.

Mobil kısırlaştırma ünitesi kavramı ve uygulamasının, esasen yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çeliştiği görülmektedir. Yurdumuzda hayvan sağlığı hizmeti sunulabilecek birimlerin asgari teknik koşulları 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde belirlenmekte ve bu yerler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılarak hizmet verebilmektedir. Kanun kapsamında “veteriner sağlık hizmetleri” bulunmaktadır ve bu kanunda mobil sağlık ünitelerine ilişkin bir hüküm ya da atıf bulunmamaktadır. Dolayısıyla da mobil kısırlaştırma üniteleri, 5996 sayılı Kanunun gereklerini yerine getirememektedir. Bu ünitelere yönelik denetimler de sınırlı olarak yapılabilmektedir.

Cerrahi bir girişim olan kısırlaştırma operasyonunu geçiren bir hayvanın operasyon sonrası oluşabilecek komplikasyonlara karşı belli bir süre gözetim altında tutulması gerekmektedir. Oysa “mobil kısırlaştırma” kavramı, temel felsefesi gereği bu gereksinimi karşılayamamaktadır ve Komisyon çalışmaları süresince dinlenen paydaşlar, bu ünitelerde kısırlaştırılan hayvanların operasyon sonrası bakımlarına ilişkin somut bir bilgi sunamamıştır.

Operasyon sonrasında hayvanlar en az 7-10 gün süreyle gözlem altında tutulmadığı takdirde önemli komplikasyonlar, enfeksiyon, hatta ölüm riski ile karşı karşıyadır.

Yapılan uygulamanın doğurduğu risklerin ve denetim güçlüğünün ötesinde, mobil ünitelerle yapılan kısırlaştırmanın bölgesel popülasyon kontrolüne ilişkin sağladığı faydaya yönelik bir veri sunulamamıştır.

Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulmaması sonucunu

doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.

6. HAYVANLARA YÖNELİK BAZI FİİLLERİN KABAHAHAT OLMASI SORUNU

Bilindiği üzere ulusal mevzuatımızda hayvanların korunmasına yönelik 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu başta olmak üzere, farklı kanunlarda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. 5199 sayılı Kanunda hayvanların vücut bütünlüğüne yönelik saldırılar, işkence, öldürme, dövüştürme gibi fiiller “suç” değil “kabahat” olarak düzenlenmekte ve bu kapsamda yaptırım olarak sadece idari para cezaları öngörülmektedir. Bunun yanında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 151 inci maddesinde sahipli hayvanı öldüren, işe yaramayacak hale getiren veya değerinin azalmasına neden olan kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılabilir. Bu adli ve idari cezai düzenlemeler hayvanların korunması noktasında yetersiz olduğu ve caydırıcı etkiye sahip olmadığından her geçen gün sokak hayvanlarına yönelik kötü muamele ve öldürme fiilleri devam etmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, TCK’nın 151 inci maddesi, madde başlığında da belirtildiği üzere, hayvanı canlı bir varlık olmaktan ziyade ekonomik nitelikte bir mal olarak değerlendirmektedir.

Tablo 6. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Açılan Soruşturma Dosya, Şüpheli ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

YIL	İLGİLİ KANUN MAD.	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	151/2	1139	1367	1406
	177/1	2844	3256	3376
2015	151/2	1142	1378	1425
	177/1	2790	3171	3270
2016	151/2	1110	1364	1414
	177/1	2491	2795	2899
2017	151/2	1191	1468	1532
	177/1	2364	2656	2781
2018	151/2	1354	1560	1736
	177/1	2597	2888	2999
2019	151/2	432	519	533
	177/1	993	1108	1131

Tablo 7. Cumhuriyet Başsavcılıklarında 5237 Sayılı Kanunun 151/2 ve 177/1 Maddeleri Uyarınca Karara Bağlanan Soruşturma Dosya, Şüpheli Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

DOSYA YILI	KANUN NO	SEVK MADDE	KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR VERİLEN			KAMU DAVASI AÇILMASI			DİĞER KARARLAR		
			DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	ŞÜPHELİ SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	5237	151/2	544	665	666	468	583	606	55	55	63
	5237	177/1	1087	1309	1325	1613	1830	1887	34	39	40
2015	5237	151/2	592	768	776	477	572	592	39	44	49
	5237	177/1	1187	1396	1413	1653	1855	1893	30	43	44
2016	5237	151/2	516	625	642	352	414	424	23	25	27
	5237	177/1	970	1133	1144	1179	1315	1348	33	47	49
2017	5237	151/2	739	910	921	249	307	316	51	74	76
	5237	177/1	1538	1758	1781	491	566	584	35	49	50
2018	5237	151/2	818	1023	1036	262	304	316	185	235	249
	5237	177/1	1894	2153	2191	596	687	706	34	45	45
2019	5237	151/2	397	481	484	116	152	155	28	34	36
	5237	177/1	916	1043	1058	309	341	358	13	18	18

Tablo 8. Ceza Mahkemelerinde 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 151/2 ve 177/1 Maddeleri İle İlgili Yıl İçerisinde Karara Çıkan Dosyalar, Dosyalardaki Sanık Ve Suç Sayıları (01.01.2014-28.05.2019)

DOSYA YILI	KANUN NO	SEVK MADDE	Mahkûmiyet			Beraat			Hükümün Açıklanmasının Geri Brakılması			Diğer Kararlar ⁵³		
			DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI	DOSYA SAYISI	SANIK SAYISI	SUÇ SAYISI
2014	5237	151/2	68	73	75	135	177	179	25	27	27	101	114	114
	5237	177/1	277	283	286	551	617	620	800	826	840	105	110	110
2015	5237	151/2	77	80	81	108	129	129	26	28	30	86	89	89
	5237	177/1	357	365	377	549	616	623	726	761	772	84	86	86
2016	5237	151/2	57	61	63	108	129	130	23	24	24	68	72	73
	5237	177/1	273	274	282	413	459	465	469	495	500	88	91	91
2017	5237	151/2	32	33	35	65	83	83	11	11	11	67	73	74
	5237	177/1	153	156	156	212	221	223	211	222	225	253	273	277
2018	5237	151/2	48	53	59	78	99	101	27	27	28	39	46	46
	5237	177/1	145	143	147	148	161	162	163	166	169	143	156	156
2019	5237	151/2	29	30	33	23	28	28	7	7	7	20	20	21
	5237	177/1	60	61	62	67	72	73	72	74	75	62	63	64

⁵³ Ceza Davasının Erteleenmesi, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı, Ceza Vermekten Vazgeçme, Düşme, Hüküm Verilmesine Yer Olmadığı, İdari Yaptırım Kararı Uygulanması Kararına Yer Olmadığı, İskat, Kovuşturmanın Erteleenmesi, Muhakemenin Durması, Müsadere, Ortadan Kaldırma, Red, Tefrik, Usulü Muhakemenin Durması

Bu kapsamda Adalet Bakanlığı görev alanına giren adli ve idari ceza konularında; mevcut Kanunda kabahat olarak düzenlenen bazı fiillerin (bir hayvan neslini yok etme, hayvanların öldürülmesi, hayvanların cinsel istismarı, evcil ve ev hayvanına yönelik acımasızca ve zalimce eylemler ile hayvanları dövüştürme gibi) suç haline getirilmesi ile hayvanların korunması noktasında önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki 5199 sayılı Kanunun Yasaklar başlıklı 14 üncü maddesinin j bendinde hayvanlara yönelik yasak fiiller arasında “hayvanlarla cinsel ilişki” sayılmıştır. “Cinsel ilişki” insanlar arasında, tarafların rızasıyla gerçekleşen bir eylem olup, herhangi bir hayvanın böyle bir eyleme rıza göstermesi söz konusu olamayacağından, madde metninde yer alan bu ifadenin “hayvanlara yapılan cinsel saldırı” ya da “hayvanların cinsel istismarı” şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Hayvanlara karşı işlenen ve suç kapsamına alınması önerilen fiillere verilecek hapis cezalarının alt sınırı en az 2 yıl 1 ay olmalı; ertelemeye, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına veya para cezasına çevrilemeyecek şekilde belirlenmelidir.

Hayvanlara yönelik bazı fiillerin suç olması yanında 5199 sayılı Kanunda yer alan diğer kabahat fiilleri bakımından mevcut idari para cezalarının miktarlarının artırılması ile Kanunda yasak fiil olarak yer almasına rağmen yaptırıma bağlanmayan eylem (ev hayvanı terk etmek) ile güncel ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkabilecek yeni idari yaptırımların (hayvan satış yerleri düzenlemesi, kara ve su sirkleri ile yunus parklarına yönelik yaptırımlar gibi) düzenlenmesi ve hayvanlara yönelik bu fiillerin cezalandırılmasında sahipli-sahipsiz hayvan ayırımının kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, bir başka yaptırım olarak, hayvanlara yönelik suç işleyenlerin hayvan sahiplenmesi engellenmelidir.

Kullandığı motorlu taşıtla kasıtlı olarak bir hayvanı öldüren, hayvana eziyet eden ya da hayvana çarptığı halde durmayıp kaçan sürücülere uygulanacak yaptırıma ek olarak ehliyetlerine geçici ya da sürekli olarak el konulması önerilmektedir.

Koruma altındaki hayvan türlerine yönelik ihlallerde ceza oranlarının artırılması da gündeme getirilmelidir. Özellikle kaçak avcılığın önlenmesi için caydırıcı cezalar getirilmelidir.

İnternette hayvan dövüşü duyurusu ve yayını yapılması katalog suç kapsamına alınmalı, bu gibi sitelere erişim Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) kararıyla engellenmelidir.

Hayvanlara karşı işlenen suçlarda açılacak davalara ilgili kuruluşlar ve hayvan koruma dernekleri müdahil olarak katılabilmelidir.

Bu süreçte, veteriner hekimler ve yardımcı sağlık personelinin hukuksal yükümlülüğü doğru tanımlanmalı, hekimlik uygulamalarından kaynaklı durumların doğrudan “hayvana kötü muamele” olarak değerlendirilmesi engellenmelidir.

7. HAYVAN SAHİPLENME VE BAKIM KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

Hayvan refahını esas alan önlem ve düzenlemelerle hem hayvanların mevcudiyetini güvence altına alacak, hem de çevre kirliliği, zoonoz hastalıklar, gürültü gibi toplum ve çevre sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurları ve bunlardan kaynaklanan şikâyetleri ortadan kaldıracak politikaların belirlenmesi esas alınmalıdır. Böylelikle, hayvanların bakımlarını üstlenen kişilere karşı toplumda oluşan tepkilerin önlenmesi olanaklı hale gelecektir.

Hayvan sahiplerine yönelik süreç yönetiminin etkin şekilde yapılabilmesi için, hayvanların kimliklendirilmesi sağlanmalıdır.⁵⁴

Apartmanlarda evcil hayvan beslenmesini engellemek üzere “Apartman Yönetim Planı”na buna yönelik hükümler konulduğu görülmektedir. Gürültü, çevre kirliliği ya da başka bir nedenle kat malikleri açısından sorun oluşturduğu tespit edilen hayvanlar haricinde, peşin hükümle tüm hayvanlar için böyle bir kısıtlama yapılmasının hak ihlali olduğu düşünülmektedir. Kat Mülkiyeti Kanununda yapılacak bir revizyonla, yönetim planlarına hayvanlara ilişkin bu tip keyfi kısıtlamaların getirilmesine engel olunmalıdır. Benzer şekilde, “kamu lojmanları”nın kullanımına ilişkin mevzuatta düzenleme yapılarak kamu lojmanlarında hayvan barındırma ve besleme yasağı kaldırılmalıdır.

Kamu kurumlarında, kurum yerleşkeleri içerisinde serbest olarak yaşayan hayvanların bakım ve beslenmesini üstlenen personele çeşitli resmi yaptırımlar uygulandığı bilgisi Komisyonumuza iletilmiştir. Kamu kurumlarının, serbest hayvanların yerinde yönetimiyle ilgili bir politika oluşturması sağlanmalı, bu uygulamanın çerçevesi kanunla çizilmeli, yerleşke içinde beslenme odakları oluşturularak, hayvan, çevre ve toplum sağlığını tehlikeye atmayacak şekilde kampüs hayvanlarının yönetimi sağlanmalıdır.⁵⁵

Hayvanların bakıldığı ortamların asgari standartlarının belirlenmesi ve “istifçilik” olarak tabir edilen, hayvana kötü muameleye varacak derecede yetersiz bir alanda çok fazla sayıda hayvanın barındırılmasının önüne geçilmesi için “refah kriterlerinin” ortaya konulması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı’na mevzuat çalışması yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. Mikroçip takılarak kimliklendirilen hayvanlar, hayvansever kişi ve kuruluşların himayesinde bulunsa bile, kısırlaştırılmış olmaları koşuluyla beslenme ve sağlık gereksinimlerinin belediyelerin katkısıyla sürdürüleceği bir sistem oluşturulmalıdır.

⁵⁴ Hayvanların kimliklendirilmesine ilişkin talep ve değerlendirmeler için bkz. 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Hayvanların Kayıt Altına Alınmaması

⁵⁵ Serbest yaşayan hayvanlara yönelik beslenme odaklarının yapılmasına ilişkin değerlendirmeler için bkz. 18- Serbest Yaşayan Hayvanların Beslenme Odaklarının Gelişigüzel Belirlenmemesi Gerektiği

Sistemin doğru şekilde yürütülebilmesi için, kurulması önerilen hayvan kolluğu birimi ile belediyelerin işbirliği içinde çalışması öngörülmektedir.

Hayvan sahiplerine ilişkin kural ve yaptırımlar net olarak belirlenmelidir. Üzerine kayıtlı olan ve çevreye sorun yaratan hayvanların önlemini almayan, sahibi olduğu hayvanı sokağa atan kişilere 10.000 liradan az olmamak üzere ciddi idari yaptırımlar getirilmelidir. Sokağa terk edilen bir hayvanın sahipli olduğunun anlaşılabilmesi için, kimliklendirmeye ilişkin mevzuat ivedilikle yürürlük kazanmalıdır.⁵⁶

Sahipli hayvanların tespit edilmesi, ayrıca belediyelerin iş yükünü ve giderlerini de azaltacaktır. Zira veteriner kliniklerine kısırlaştırma ve aşılama için ücret ödemek istemeyen bazı hayvan sahiplerinin, köpeklerini sahipsiz hayvanmış gibi belediyelere götürdüğü, kural olarak belediyelerin sadece sahipsiz hayvanlara kısırlaştırma ve aşılama hizmeti verdiği, vatandaşlar tarafından getirilen bir hayvanın sahipli ya da sahipsiz olduğunu ayırt etmenin mümkün olmadığı, bu nedenle beyana göre işlem yapıldığı, bu durumun da belediyeler açısından zaman ve kaynak israfına yol açtığı Komisyon görüşmelerinde ifade edilmiştir.

En sık karşılaşılan ihlallerden birisi de, kamuoyunda “dilendirme” olarak tabir edilen, yardıma muhtaç hayvanların sosyal medya ya da diğer iletişim kanalları üzerinden sergilenerek bu hayvanlar üzerinden usulsüz olarak kayıt dışı para toplanması eğilimidir. Açıkça hayvan istismarı olarak adlandırılabilen bu durum, hem yarattığı belirsizlik nedeniyle, hem de insanlar üzerindeki bezdirici etkisinden dolayı süreç yönetimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tipteki eylemlerin ortaya çıkarılması ve engellenmesi için çalışmalar yapılmalı ve caydırıcı cezalar getirilmelidir. Hayvansever kişi ve kuruluşların himayesinde yaşayan sahipsiz hayvanların süreçlerinin belediyenin de desteğiyle yürütülmesi için yukarıda kısaca belirtilen sistem oluşturulmalıdır.

---

⁵⁶ Komisyonun bu konudaki görüşleri için bkz. 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi

8. HAYVANLARIN REFAHI VE KORUNMASI İÇİN İŞBİRLİĞİ YAPILMASI, BU AMAÇLA YEREL YÖNETİMLERE MALİ DESTEĞİN ARTTIRILMASI

5393 sayılı Belediye Kanununun 75 inci maddesine göre belediyeler görev ve sorumluluk alanlarına giren konularda meclis kararı alıp diğer idareler (merkezi idare kurumları, mahalli idareler, üniversiteler), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, vergi muafiyeti tanınmış vakıflar, esnaf ve sanatkâr odaları ile işbirliği ve ortak proje yapabilmektedir. Sayılanlar dışındaki dernek ve vakıflarla da mülki amirden izin almak suretiyle ortak hizmet projesi yapılabilmektedir. Bu düzenleme belediyelere, bir yandan aynı görev ve sorumlulukları bulunan diğer belediyelerle (mahalli idare) işbirliği zemini sunarken, diğer yandan barınak, bakımevi, hayvan hastaneleri, bakım, tedavi, kısırlaştırma gibi hizmetlerde başta üniversiteler olmak üzere dernek, vakıf ve meslek odaları ile işbirliğine de imkân vermektedir. Ancak bu konudaki, işbirliklerinin yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Özellikle deneyim gerektiren hizmetler bakımından (cerrahi girişimler gibi) yerel yönetimlerin ve bakanlık birimlerinin üniversitelerle yapacağı işbirliklerinin artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu tür işbirlikleri sayesinde personel veya kaynak yetersizliği yaşayan yerel yönetimlerin de görevlerini eksiksiz yerine getirmesi olanaklı hale gelecektir. Komisyonumuzun yapmış olduğu görüşme ve değerlendirmelerde, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin hayvan sağlık hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin olarak ilgili kurumlarla "iyi uygulama örneği" olarak gösterilebilecek 2 protokolünün bulunduğu görülmüştür. Bu kapsamda Ankara Büyükşehir Belediyesi ile serbest şehir hayvanlarının sağlık hizmetlerine, Tarım ve Orman Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 9. Bölge Ankara Şube Müdürlüğü) ile de yaban hayvanlarının sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon süresince barındırılmasına yönelik protokoller imzalanmıştır. Her iki protokolün yürütülmesi için Fakültenin donanım, altyapı ve personel kaynaklarından yararlandığı, böylelikle Belediye ve Bakanlık birimlerinin bu amaçla altyapı yatırımı yapmasına gerek kalmadığı ve hayvanların nakillerini sağlayarak nitelikli hizmet sunulmasını sağladığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda yılda ortalama 3000 adet yaban hayvanına, Belediye'nin doğrudan hizmet sunduğu hayvanlar haricinde yaklaşık 4000 kadar da kedi, köpek ve ata hizmet sunulduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde, diğer veteriner fakültelerinde de ilgili kurum ve kuruluşlarla farklı hizmet protokolleri imzalandığı ve buna yönelik birimlerin kurulduğu görülmektedir. Veteriner fakültesi bulunan yerleşim bölgelerinde benzer hizmet protokollerinin imzalanmasının kaynakların etkin kullanılması açısından yararlı olacağı ve bu gibi uygulamaların mevzuatta açıkça tanımlanarak teşvik edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Diğer yandan 5199 sayılı Kanununun 19 uncu maddesinde, bakımevleri ve hastaneler kurulması ve buralarda yapılacak bakım, rehabilitasyon, aşılama ve kısırlaştırma gibi faaliyetler bakımından başta yerel yönetimler olmak üzere diğer ilgili kurum ve kuruluşlara Bakanlıkça uygun görülen miktarlarda mali destek sağlanacağı düzenlenmektedir. Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği'nin 51, 52 ve 53 üncü maddelerinde de mali desteğin koşulları düzenlenmiştir. Yerel yönetimlere Bakanlık tarafından yapılan destek, maliyetin karşılanmasına katkı bakımından önem arz etmekte ve belediyeler tarafından da yararlanılmaktadır. Ancak Kanunda yer alan “Bakanlıkça uygun görülen miktarlarda” ibaresi, yardım miktarını önceden öngörülebilir olmaktan çıkarmaktadır. Bu durum belediyelerin gelecek planlamasını olumsuz etkilemektedir. Bunun dışında Kanunda desteğin “ev ve süs hayvanlarının korunması amacıyla bakımevleri ve hastaneler kurmak; buralarda bakım, rehabilitasyon, aşılama ve kısırlaştırma gibi faaliyetleri yürütmek için” verileceği düzenlenmesine rağmen Yönetmeliğin 52 nci maddesi ile destek verilecek faaliyetler;

- Kurulmuş ve kurulacak olan geçici bakımevlerinde; ameliyathane, hasta ve yavru bakım bölümü ile karantina ve hayvan müşahede bölümlerine alınacak alet ve ekipmanların,
- Geçici bakımevinin dezenfeksiyonunda kullanılacak olan her türlü alet ve ekipmanların,
- Geçici bakımevine getirilen hayvanların tıbbî müdahaleleri için gerekli olan ilaçlar ve malzemelerin,
- Geçici bakımevlerine getirilecek olan hayvanların yakalanması sırasında kullanılacak olan malzemelerin satın alınması

ile sınırlandırılmıştır. Bu durum özellikle mali bakımdan zayıf olan belediyelerin hayvanlara yönelik hizmetleri önceliklendirmesini teşvik etmemektedir. Yönetmeliğin Kanunla uyumlu hale getirilmesinin sorunun çözümüne katkı yapacağı değerlendirilmektedir.⁵⁷

Belediyelerin serbest şehir hayvanlarına yönelik hizmet sunmakta sorun yaşamasının nedenlerinden birisinin de, bu amaçla ayrılan olanak ve kaynakların bazı belediyeler tarafından zaman zaman sahipli hayvanlar için de kullanılması olduğu tespit edilmiştir. Mevzuatta belediyelerin yükümlülüğü, sahipsiz hayvanlar ile sınırlıdır. Kaldı ki, belediyeler meri mevzuat çerçevesinde sağlık hizmetlerini, geçici bakımevi içinde oluşturulan

---

⁵⁷ Belediyelerin kurması öngörülen sağlık birimlerine ilişkin değerlendirme için Ayrıca Bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

birimlerde sunmaktadır. Oysa 5996 sayılı Kanunla hayvanlara sağlık hizmeti sunulabilecek olan muayenehane, poliklinik ve hastanelerin asgari teknik koşulları tanımlanmıştır ve bu çerçevede belediyelerin sahipli hayvanlara bu şekilde hizmet sunmasının dayanağı bulunmamaktadır. Belediyelerin görev ve sorumlulukları ile, temel sorumluluklar dışında kurumsal inisiyatif ile yapabileceği uygulamalar belirgin olarak tanımlanmalıdır.⁵⁸

Belediyelere, hayvanların korunmasına yönelik faaliyetleri için gelecek yılın bütçesini belirlerken bir önceki yıla ait gerçekleşmiş bütçenin belli bir oranında bir sonraki yılın bütçesine pay koyma zorunluğu getirilmelidir; halihazırda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Hayvanlara hizmet sunulmasında, 5199 sayılı Kanunda da vurgulandığı üzere “hayvansever kişi ve kuruluşların” nitelikli katkısını almak için uygun mevzuat düzenlemesi yapılmalı, özellikle “yerel hayvan koruma görevlileri”nin görev tanımları ve yetki sınırları belirlenerek bu kişilerden sürecin tüm aşamalarında yararlanılabilmelidir.

---

⁵⁸ Belediyelerin kurabileceği sağlık birimlerine ilişkin değerlendirme için Ayrıca Bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

9. HAYVAN HAKLARI FONU KURULMASI

Hayvanlara ilişkin süreçlerin yönetimi konusunda gerek merkezi gerekse yerel yönetimlerde yeterli bütçenin bulunmaması önemli bir sorundur. Yeterli bütçe bulunmaması personel istihdamını, altyapıyı ve hayvan sağlığına yönelik uygulamaları (kısırlaştırma, aşılama, diğer sağlık hizmetleri) doğrudan etkilemekte, şehir hayvanlarına yönelik olarak giderek büyüyen sorunlara çözüm bulunmasını güçleştirmektedir. Komisyon toplantılarına katılarak görüş ve önerilerini ileten kurum, kuruluş ve kişilerin ortak önerilerinden bir tanesi, hayvanlara yönelik süreçlerin yönetilmesinde kullanılmak üzere “Hayvan Hakları Fonu” ya da başka bir ad altında bir fon oluşturulması önerisidir.

Bu fonun gelirlerinin; belediyelerin aldığı emlak, çevre temizlik vergilerinden aktarılabilecek paylardan; at yarışı, milli piyango gibi şans oyunlarından aktarılabilecek paylardan, kesilen idari para cezaları ile yapılacak bağışlardan oluşabileceği; kurulacak bu fonun yine Komisyonumuza iletilen önemli bir sorun olan usulsüz ve kayıtdışı bağış toplanmasının önüne geçebileceği ve hayvanların rehabilitasyonu çalışmalarının tüm ülkeyle paylaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Kurulacak bu fon, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunmalı, fonun dağıtımı mevzuatla düzenlenmelidir.

10. ZOONOTİK HASTALIKLAR

Şehir ve kırsal alanlarda insanlar ve hayvanlar doğal olarak aynı yaşam alanlarını kullanmaktadır ve kullanmaya devam edeceklerdir. Hayvanlar ve insanların ortak kullanım alanlarının olması yanı sıra insanların hayvanlar ile ilişkilerinde sosyal boyut ve ekonomik faydalanma da söz konusudur. Karşılıklı etkileşim ve temas, hayvanlarda bulunan ve insanlara bulaşabilen zoonotik hastalıklar olarak adlandırılan başta kuduz olmak üzere birçok hastalığın insanlarda görülmesine neden olmaktadır. Avrupa ülkelerinde neredeyse tamamen yok olmuş olan kuduz hastalığı ülkemizde maalesef halen görülmektedir. Tablo 9'da son beş yıla ait kuduz riskli temas ile kedi ve köpek kaynaklı bazı hastalıkların dağılımı verilmiştir. Kuduz riskli temas sayılarının dağılımından da anlaşılacağı gibi insanlara saldıran köpek sayısında son yıllarda ciddi bir artış gözlenmektedir.

Sokak hayvanları kaynaklı kuduz, kist hidatik, leishmaniasis ve toksoplazmoz önemli zoonotik hastalıklardır. Ülkemizde kuduz hastalığının önlenmesi için kuduz riskli temaslarda profilaksi uygulamaları çok sıkı şekilde takip edilmektedir. Sokak hayvanlarının sayısının artışına bağlı olarak 2002 yılında kuduz riskli temas sayısı 110.646 iken 2018 yılında bu sayı 283.185 olarak kaydedilmiştir. 2018 yılında bu kuduz riskli temas vakaları için 1.109.368 doz kuduz aşısı ve 34.140 doz kuduz antiserumu uygulanmıştır. Kuduz riskli temas sayılarına ilişkin daha gerçekçi bir değerlendirme yapılması ve bu alanda yapılan harcamaların düşürülebilmesi için Sağlık Bakanlığı tarafından derlenen ve izlenen sayısal değerlerin ayrıntılandırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Kuduz riskli temaslarda kaynağın sahipli ya da sahipsiz hayvan olması, temasın ısırık ya da tırmalama sonucunda gerçekleşmesi, olay sonrasında hayvanın belirli bir süre için izlenip izlenmediği gibi verilerin, kuduzla mücadelede daha doğru bir süreç yönetimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir, ancak bu bilgilerin takip edildiğine dair bir veriye ulaşılamamıştır.

Köpek kaynaklı diğer bir hastalık ise kist hidatik olup ülkemizde 2018 yılında Sağlık Bakanlığı'na 1.704 insan vakası bildirilmiştir. Kist hidatik hastalığının tedavisi, maliyeti yüksek cerrahi yaklaşımlardır. Hastalığa bağlı ölümler gözlenebilmektedir. Ayrıca nükslerin yaşanması cerrahi girişimlerin tekrarlanmasını gerektirmektedir.

Köpeklerin kaynak olabildiği bir diğer hastalık ise leishmaniasis olup ülkemizde 2018 yılında 2.392 vaka bildirilmiştir.

Kedilerden bulaşan toksoplazmoz bir diğer zoonotik hastalıktır. 2018 yılında 442 vaka bildirilmiş olmakla birlikte bildirilmeyen birçok vakanın olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 9. Bazı Zoonotik Hastalık ve Kuduz Riskli Temas Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı, Türkiye, 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Kuduz Riskli Temas Vaka Sayısı	197.215	194.059	211.484	246.547	283.185
Kist Hidatik Vaka Sayısı	449	544	787	1728	1.704
Leishmaniasis Vaka Sayısı	4.350	2.811	2.563	2.460	2.392
Toksoplazmozis Vaka Sayısı	109	147	200	389	442

Serbest yaşayan hayvan popülasyonunun kontrol altında tutulması ve bu kapsamda hayvanlara sunulacak olan sağlık hizmetleri⁵⁹, halk sağlığı açısından zoonotik hastalıkların görülme riskini azaltacaktır. Bu hastalıkların ve kuduz riskli temasların sayısının düşmesi Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen faaliyetler için ayrılan bütçeyi azaltarak ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Sahipli ve sahihsiz köpeklerin düzenli olarak kuduz aşılarının yaptırılması sağlanmalı ve aşılama işlemlerinin kayıt altına alınması zorunlu olmalıdır.

Günümüzde, hayvanlardan köken alarak insanlara bulaştığı bilinen 150'nin üzerinde hastalık vardır. Bu hastalıklar insanlara yalnızca canlı hayvanla temas ile değil, hayvansal gıda kaynaklı olarak da bulaşmaktadır. Hayvan ve toplum sağlığının korunması için Tarım ve Orman Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının müşterek çalışması ve buna ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılması, ayrıca her iki Bakanlık bünyesinde veteriner hekim istihdamının artırılması gerekmektedir.

⁵⁹ Buna ilişkin uygulama önerilerinin ayrıntısı için ilgili bölümlere bakınız.

Tablo 10. Bazı Zoonotik Hastalıklara Bağlı Ölüm Sayıları (2014-2018)

Bulaş Yolu	Hastalık Adı	2014	2015	2016	2017	2018	Hastalığı Bulaştıran Hayvan Türü
		Ölüm	Ölüm	Ölüm	Ölüm	Ölüm	
Hayvanlardan Doğrudan Bulaşan Hastalıklar	Brusellozis	0	0	0	0	1	Sığır, Koyun, Keçi
	Cryptosporidium sp	0	0	0	0	0	Sığır, Koyun, Keçi, Köpek
	Ekinokokkozis (Kist Hidatik)	0	0	0	1	0	Köpek, Kedi, Tilki, Kurt
	Hantavirüs Enfeksiyonu	1	0	1	3	1	Rodentler (Kemirgen Hayvanlar)
	Kuduz	4	2	3	1	1	Köpek, Kedi, Tilki, Kurt, Sığır, At
	Tularemisi	0	0	0	0	0	Rodentler (Kemirici Hayvanlar)
	Leptospirozis	2	2	1	1	5	Sığır, Koyun, Keçi, Domuz, Köpek ve Rodentler (Kemirgen Hayvanlar)
	Q-Ateşi	0	0	0	0	0	Sığır, Koyun, Keçi
	Şarbon	1	0	1	0	2	Sığır, Koyun, Keçi
	Toksoplazmozis	0	0	0	1	0	Kedi

Zoonotik hastalıkların bulaşmasına ilişkin risk faktörü olan hususlardan birisi de “tıbbi atıkların yönetimi”dir. Yürürlükteki mevzuat tıbbi ve biyolojik atıkların bertarafı için yeterli hükümlere sahip olmakla birlikte, rutin uygulamalar sırasında buna yönelik ihlal ve kusurların had safhada olduğu anlaşılmaktadır. Tıbbi atık üreten tüm birimlerin biyogüvenlik rehberi oluşturularak ve gerekli sistemi kurarak tıbbi ve biyolojik atıkların bertarafına ilişkin süreç yönetimini güvence altına alması sağlanmalıdır.

11. HAYVANLARA İLİŞKİN SÜREÇLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDE PERSONEL YETERSİZLİĞİ

5393 sayılı Belediye Kanununun yürürlüğe girmesiyle, belediyelerin personel yapılanmasında veteriner hekimlerin konumuyla ilgili farklı bir sürece girilmiştir. Kanunun 48. maddesi ile belediyelerde yazı işleri, mali hizmetler, fen işleri ve zabıta birimlerinin oluşumu mecburi tutulmuş, diğer birimleri ise belediyenin özelliklerine göre ve norm kadro esasları baz alınarak isteğe bağlı bırakılmıştır. 2006/9809 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belediyelerde norm kadro ilke ve standartları belirlenmiştir. Bu kapsamda il belediyelerinde Veteriner İşleri Müdürlüğü kurulması zorunlu tutulmuş, büyükşehir belediyeleri, büyükşehire bağlı ilçe ve alt kademe belediyeleri, ilçe ve belde belediyelerinde ise isteğe bağlı bırakılmıştır. Belediyelerin nüfus yapısı, sanayi ve ticaretteki konumu göz önüne alınarak yapılan bu düzenlemede, veteriner hekimliği mesleğinin önemli rol üstlendiği toplum sağlığı, hayvan sağlığı ve hayvan hakları gibi alanlar ne yazık ki göz ardı edilmiştir.

Özellikle küçük ölçekli belediyeler, birim oluşturmak, kadrolu/tam zamanlı sözleşmeli veteriner hekim istihdam etmek yerine Kanunun 49 uncu maddesi gereğince haftanın ya da ayın belirli gün veya saatlerinde kısmi zamanlı sözleşmeli veteriner hekim çalıştırabilmektedir. Ancak bu belediyeler, nüfusu ve buna bağlı olarak genel bütçe payları ile öz gelirleri düşük olduğundan, kıt kaynaklarla hizmet üretmeye çalışmakta ve personel giderlerini ödeme konusunda bile sorun yaşamaktadır.

Bütün bu sebeplere ilave olarak hizmet önceliklerinin temel belediyeçilik hizmetleri yönünden kullanılması nedeniyle de 5199 sayılı Kanunun belediyelere yüklediği hizmetlerde aksamalar yaşanmakta, bu hizmetleri yürütecek personelin istihdamı veya sayılarının artırılması konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan belediyelerin görev alanında sadece sokak hayvanları bulunmamaktadır. Nitekim 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde “ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi” belediyelerin görevleri arasında sayılmış, 5216 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler.” hükmü ile büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyelerine veteriner hekimliği hizmetlerine ihtiyaç duyulan başka görevler de verilmiştir. Bu nedenle veteriner hizmetleri birimleri veya personeli olan belediyeler de, mali ve beşeri kaynaklarını hizmet önceliklerine göre kullanmak durumunda kalmaktadırlar.

Hizmetin gereği gibi sürdürülmesi, kaynak sorunu, konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin zaman zaman amacı aşan tavırları ve haklarında yapılan yerli yersiz suç

duyuruları, bu alanda çalışan personeli yıldırılmaktadır. Bu durum, çalışanların motivasyonunu azalttığı gibi cezalandırılma riskini de beraberinde getirmektedir. Bunun yanında çalışmalar sırasında fotoğrafı veya video kaydı alınan personel, sosyal medya gibi platformlarda paylaşılmakta ve gerçeği bilmeyen insanların hakaret ve aşağılamalarına maruz kalmaktadır.

12. HAYVAN KOLLUĞU KURULMASI

Hayvanlara yönelik işlenen suçlara müdahale etmek, hayvanların korunmasına ilişkin diğer faaliyetleri yerine getirmek amacıyla yetkileri belirlenmiş, bu konuda eğitim almış İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve jandarmalar ile belediyelerin zabıta birimlerinde hayvan kolluğu kurulmalıdır. Bu kolluk, hayvanlara karşı işlenen suçları takip edecek ayrı bir birim olabileceği gibi, mevcut birimler içinde bu konuda eğitim almış personel de olabilir. Kurulacak bu kolluk gücünün belediyeler ile eşgüdümlü çalışması sağlandığı takdirde yapılacak işlerin daha hızlı ve resmi bir şekilde yürütülebileceği düşünülmektedir.

13. HAYVANLARIN KORUNMASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ KURUMLARIN NETLEŞTİRİLMESİ İLE TARIM VE ORMAN BAKANLIĞININ 5199 UYGULAMASINA İLİŞKİN DENETİM YETKİSİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Hayvanların korunmasında mevzuat ve idari yapılanmada iki başlılık söz konusudur. Merkez teşkilatında iki farklı genel müdürlük Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu iki genel müdürlük de hayvanların korunmasına ilişkin faaliyet göstermektedir. Taşrada ise bu konuda valilikler ve yerel yönetimler görevli ve yetkilidir.

Yaban hayvanlarının önemli yaşam alanları olan sulak alanlar, milli parklar gibi çeşitli koruma alanlarında görev ve yetki karmaşası bulunmaktadır. Bu konuda birbirine yakın görevleri bulunan Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesindeki Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesindeki Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü'nün Tarım ve Orman Bakanlığı çatısı altında tek bir genel müdürlük olarak birleştirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

5199 sayılı Kanuna sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yükümlülüklerini (hayvan bakımevi kurulması, kısırlaştırma, aşılama, tedavi) yerine getirmeyen yerel yönetimlere yaptırım uygulanmasına dair hüküm eklenmesi Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilirliğini sağlayacaktır. Ancak 5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14 üncü maddesinde hayvanlarla ilgili açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık dolaylı olarak hayvanlarla da ilgili olabilecek çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans, defin ve mezarlıklar, park ve yeşil alanlar ile ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetleri, belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında sayılmıştır. Kanunun 15 inci maddesinde ise belediye yasakları koymak ve kanunlarda belirtilen cezaları vermek, perakendeci halleri (hayvan pazarları vs) ve mezbaha hizmetleri, belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında sayılmıştır. Mahiyeti gereği büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyeleri olmak üzere ikili bir yapı öngören 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda yukarıda belirtilen hizmetler, görev ve sorumluluk alanlarına göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında paylaştırılmıştır. Bu Kanunda hayvanat bahçeleri, hayvan barınakları ve mezbaha hizmetleri konusunda ise sadece büyükşehir belediyelerine görev verilmiştir. 5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (j), (k) bentleri; 5 inci maddesinin üçüncü fıkrası; 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrası; 17 nci maddesinin üçüncü fıkrası incelendiğinde yerel yönetimlere özellikle "sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara yönelik görevler verildiği, sahipli kedi ve köpek yavrularını sadece "kayıt altına almak", ev ve süs hayvanı satan kişilere yönelik ise "eğitim vermekle" görevlendirildikleri anlaşılmaktadır.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ise belediye ve il özel idarelerine 4 üncü maddesinin 8 inci fıkrası ile hayvan hastalıkları ile mücadele ve kontrollerde Bakanlığa yardımcı olmak görevi verilmiştir. Açıklandığı üzere, hayvanların korunması ile ilgili yerel yönetimlere verilen yetkiler dağınık bir şekilde çeşitli kanunlarda yer almaktadır. Bu karışıklığı gidermek amacıyla 5393 sayılı Kanunun 14 üncü maddesine, belediyelerin sokak hayvanları konusundaki görevi/görevlerinin açık bir şekilde dercedilmesi gerektiği düşünölmektedir.

Ayrıca, yerel yönetimler hayvanlarla ilgili yapacağı çalışmalar konusunda, stratejik planlarını hazırlarken Bakanlığa bilgi vermeli, Bakanlık bu konuda yönlendirme ve planlama yapmalıdır. Özellikle belediyelerin sayısal olarak çokluğu göz önüne alındığında, Bakanlığın yönlendirme ve planlama çalışması yapabilmesi için sayısal ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda Bakanlık, belediyelerin yönlendirmesine kalabilecektir.

14. KISIRLAŞTIRMA MERKEZLERİ VE GEÇİCİ HAYVAN BAKİMEVLERİ

Yapılan görüşme, ziyaret ve değerlendirmeler sonrasında, yürürlükteki kanunun uygulanmasına yönelik temel sorunların başında, “bakımevi” kavramına ilişkin tanımlama, kavrayış ve uygulama noksanlıklarının yattığı kanaatine varılmıştır.

5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde yerel yönetimlerin, gönüllü kuruluşlarla işbirliği içerisinde, sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması için hayvan bakımevleri ve hastaneler kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlamaları ve eğitim çalışmaları yapmalarının esas olduğu düzenlenmiştir.

Kanun ve uygulama yönetmeliği ile tanımlanmış olan “hayvan bakımevi”, “geçici bakımevi”, “müşahede yeri” kavramlarının uygulama açısından belirsiz kaldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, veteriner hekimler tarafından yapılması gereken bir cerrahi operasyon olan “kısırlaştırma”nın yapılacağı yer olarak müşahade yerleri işaret edilmiş, tanımlarda ve amaç kısmında yer alan “hayvan hastanesi”ne başka bir kısımda atıfta bulunulmamış, aşılama hizmetine diğer sağlık hizmetlerinden bağımsız bir uygulama gibi yer verilmiş, “rehabilitasyon” kavramı ise mevzuatta geçtiği halde bunun da içi doldurulmamıştır. Süreç yönetimini yoruma açık hale getiren bu karmaşıklığın giderilebilmesi için, öncelikle hayvanlara yönelik “sağlık hizmetleri” ve “diğer hizmetler”in tanımlanarak birbirinden ayrılması, sağlık hizmetlerinin kapsamının belirlenerek bu hizmetlerin sunulabilmesi için bakımevleri bünyesinde, asgari teknik koşulları 5996 sayılı *Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu* ve ilgili yönetmeliklere uygun olarak belirlenecek sağlık birimlerinin tanımlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Kanun hükümleri doğrultusunda veteriner hekim muayenehane ve poliklinikleri yalnızca gerçek kişiler tarafından açılabilirdiği, hayvan hastanelerinin asgari koşulları da büyükşehir belediyeleri dışındaki kurumların kapasitesini aşabileceği için, geçici bakımevleri bünyesinde farklı bir sağlık biriminin kurulmasının gerekli olabileceği düşünülmüştür. 5996 sayılı Kanun kapsamında bulunan “klinik” kavramının bir mevzuat değişikliği ve düzenlemesi ile, bakımevleri bünyesinde yer alacak sağlık birimlerini tanımlamak için kullanılabileceği yönünde değerlendirme yapılmıştır.

Bunun dışında, kanunda “güçten düşmüş hayvan” tanımlaması yapılmış, ancak bu tanımlama sadece “yük ve binek hayvanları” ile sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla, “sahipsiz ve güçten düşmüş hayvan”lara yapılan atıf pek çok açıdan karşılıksız kalmaktadır. Yürürlükteki mevzuatta yaşlılık, engellilik, kronik hastalık ya da başka bir nedenle yaşamını

kendi başına idame ettiremeyen ve sahiplendirilememiş hayvanların bakım hizmetlerine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır.

Komisyonumuzun önerisi; “Hayvan Bakımevi” üst başlığı kapsamındaki alt bölümlenmenin gereksinimler doğrultusunda aşağıdaki örneğe benzer şekilde yapılmasıdır:

Hayvan Bakımevi,

- Geçici Barınak: Aşılama, küpeleme, kısırlaştırma ve gereksinim durumunda sağlık hizmeti için yakalanan hayvanların tekrar bırakılacağı tarihe kadar geçici olarak barındırıldığı bölüm. Hayvanların yaş, tür, temel etolojik gereksinimlerine göre ayrıntılı olarak planlanmalıdır.

- Düşkün Hayvanlar Birimi: Yaşlılık, engellilik, kronik hastalık ya da başka bir nedenle yaşamını kendi başına idame ettiremeyen ve sahiplendirilememiş hayvanların yaşamları boyunca ya da sahiplendirilene kadar barındırılacağı ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülen birim.

- Klinik/Kısırlaştırma Merkezi: Asgari teknik koşulları 5996 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak belirlenen, aşılama ve kısırlaştırma dahir her türlü sağlık hizmetinin sunulduğu bölüm.

- İzolasyon/Karantina Birimi: Salgın hastalık şüphesi bulunan hayvanların belirli süreler için gözlem altında tutulacağı, bunun yanında kaçak olarak yurda sokulduğu tespit edilen ya da yurtiçinde ruhsatsız işletmelerde üretilen, menşei belirsiz hayvanların karantina süresi boyunca tutulacağı birim.

- Sahiplendirme Birimi ve gereksinim duyulan (mama hazırlama, mama üretim, atık toplama vb.) diğer birimler.

Hayvan bakımevlerinde çalışacak personelin çalışma alanları ve görev tanımlarının belirlenmesi, tüm personele eğitim ve sertifikasyon zorunluluğu getirilmesi, sertifikası olmayan personelin buralarda çalıştırılmaması ve bakımevlerinde görev yapacak personelin hayvansever olması da önem arz etmektedir. Ayrıca, hayvan bakımevleri, gerek yerel yönetim yöneticileri ve gerek buralarda çalışan personel tarafından, amiyane tabirle, “sürgün yeri” olarak algılanmamalıdır.

Yerel yönetimlerin önemli bir görevi de sahipsiz hayvanlara sağlık hizmeti sunmaktır. Bu nedenle acil durumlara müdahale etmek amacıyla bakımevlerinde yirmidört saat nöbetçi veteriner hekim bulundurulması önerilmektedir. Bu hedefle, belediyelerde yeterli veteriner hekim istihdamı sağlanmalıdır.

Hayvan bakımevlerinde şeffaflığı esas alan bir yönetim sistemi esas alınmalı, STK’larla işbirlikleri tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmelidir. Herhangi bir sakınca

teşkil etmeyen birimlere, yerel hayvan koruma görevlilerinin belirlenen kurallar çerçevesinde sürekli girişi sağlanmalı, bakımevlerini kamerayla izleme imkanı getirilmeli ve görüntüler belediyelerin resmi internet sitelerinden yayınlanmalıdır. Bu sistemlerin kurulması için gerek görüldüğü takdirde STK'ların desteği alınmalıdır.

Tüm bunların yanı sıra, Kanunda yer alan "esastır" ibaresinin bir takdiri de barındırdığı düşünülerek, büyükşehir, il ve ilçe belediyeleri ile il özel idarelerinin nüfuslarının 1/1000'i nispetinde, genişletilmiş anlamıyla hayvan bakımevi yapmalarına ilişkin düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

15. HAYVAN BAKİMEVLERİ İÇİN HAZİNE VEYA ORMAN ALANLARININ TAHSİSİNDE BEDEL ALINMAMASI

5199 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin beşinci fıkrasında hayvan bakımevleri ve hastanelerin kurulması amacıyla Hazineye ait arazilerin öncelikle tahsis edileceği, altıncı fıkrasında hiçbir kazanç ve menfaat sağlamamak kaydıyla sadece insanî ve vicdanî amaçlarla sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen şartları taşıyan gerçek ve tüzel kişilere; belediyeler, orman idareleri, Maliye Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından, mülkiyeti idarelerde kalmak koşuluyla arazi ve buna ait binalar ve demirbaşların tahsis edilebileceği düzenlenmiştir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa istinaden çıkarılan Kamu İdarelerine Ait Taşınmazların Tahsis ve Devri Hakkında Yönetmelik hükümleri gereğince hazineye ait taşınmazların bedelsiz tahsisi mümkündür.

6831 sayılı 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, Devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret olması halinde sokak hayvanları bakımevi ve mezarlıklarının orman alanlarında yapılmasına izin verilmekle birlikte bu izin karşılığında bir bedel alınmaktadır. Bu bedel, Orman Kanununun 17/3 ve 18 İnci Maddelerinin Uygulama Yönetmeliği'nin 8 inci maddesinin 4 üncü fıkrası gereğince arazi izin bedelinin yüzde beşine indirilmişse de sokak hayvanları bakımevi ve mezarlıklarının geniş alana ihtiyaç duyması ve arazi izin bedelinin her yıl alınması uygulamayı zorlaştırmaktadır. Esasen 5199 sayılı Kanunda sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanlarla ilgili merkezi idare kurumları dâhil birden çok idarenin sorumluluğunun öngörülmüş olması, söz konusu hizmetlerin birlikte ve kolaylaştırıcı şekilde yürütülmesini de zorunlu kılmaktadır. Belediyelerin mali sorunları da gözetilerek hazine taşınmazlarının ve orman alanlarının hayvanlara yönelik hizmetler için kullanılmak istenmesi halinde, tahsislerin bedelsiz yapılması uygulamayı kolaylaştıracaktır.

16. EV HAYVANI SATIŞ YERLERİNDE (PETSHOP) KEDİ VE KÖPEK SATIŞI

Ev hayvanı satış yerlerinin çalışma izni “Ev ve Süs Hayvanlarının Üretim, Satış, Barınma ve Eğitim Yerleri Hakkında Yönetmelik” kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı (Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü) tarafından verilmektedir. Ülkemizde izinli 2.047 adet ev hayvanı satış yeri bulunmakta olup, bu pet shopların bir kısmında kedi-köpek satışı yapılmakta, diğer pet shoplarda sadece pet malzemesi, yem-mama gibi diğer ürünlerin satışı yapılmaktadır.

Ülkemizde genellikle alışveriş merkezlerinde yer alan pet shoplarda kedi-köpeklerin sergilenmesi insanların geçici bir hevesle hayvan satın almalarını teşvik etmektedir. Satın alınan hayvanlar ise kısa bir süre sonra bakım güçlüğü veya sağlık sebepleri bahane gösterilerek ve satış yerlerinde satılan hayvanlarla ilgili sağlıklı bir kayıt da tutulamadığından, terk edilmekte, bu durum ise sahipsiz hayvan popülasyonunun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, ev hayvanı satış yerlerinde hayvan sağlığı ve refahı bakımından uygun olmayan alanlarda kedi-köpek satışı yapılmakta olup, söz konusu hayvanların büyük çoğunluğu satın alındıktan birkaç gün sonra viral veya bakteriyel hastalıklar sebebiyle ölmektedir. Viral hastalıkların hayvanların küçük ve hijyenik olmayan alanlarda bulundurulması sonucu ortaya çıkması sebebiyle, uygun olmayan satış ortamları ev hayvanı satış yerlerinden alınan hayvanlarda çoğunlukla ölümlerle sonuçlanan hastalıklara sebep olmaktadır. Ev hayvanı satış yerlerinde yürürlükteki mevzuat gereği 2 aylıktan küçük kedi-köpek satışının yasak olmasına rağmen birçok ev hayvanı satış yerinde söz konusu hayvanların satışının yapıldığı tespit edilmiştir. 2 aylıktan küçük hayvanların bağışıklık sistemlerinin düşük olması sebebiyle viral hastalıklara (köpeklerde gençlik hastalığı, kedilerde feline infeksiyöz peritonitis-FİP) yakalanma olasılığı artmaktadır.

5199 sayılı Kanunda rehabilite edilen hayvanların öncelikle hayvan bakımevlerinden sahiplendirilmeleri öngörülmektedir. Ev hayvanı satış yerlerinde kedi-köpek satışına son verilmesi ile hayvan bakımevlerinden sahiplendirilmenin artırılması ve anlık bir hevesle değil gerçekten bir hayvanın bakımını üstlenebilecek kişilerce hayvan sahiplenilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının bu yerlerde ciddi bir maddi kayıp oluşturmayacağı sonucuna varılmıştır. Ülkemizde, ev hayvanı satış yerlerinin yaklaşık % 20'sinde kedi ve köpek satışı yapılmaktadır; bu yerlerde maddi kazanç kedi-köpek satışı ile birlikte pet malzemesi, yem-mama gibi diğer ürünlerin satışından da sağlanmaktadır. Pet shop ve veteriner kliniklerinde

mama satış oranı % 61'dir. Bir kedinin ortalama aylık mama tüketimi 2,5 kg, bir köpeğin aylık mama tüketimi ise ortalama 7 kg'dır. Bu kapsamda, pet shoplarda mama ve pet malzemesi satışından elde edilen gelir önemli bir pay teşkil etmektedir. Ankara ilindeki bazı pet shop sahipleri ile yapılan görüşmelerde de mama ve pet malzemesi satış oranının % 55-60 olduğu ifade edilmiştir.

Bu konuda belirtmek gerekir ki ev hayvanı satış yerlerinde hayvan satışını ortadan kaldırmak kayıt dışı yerlerin ortaya çıkması ve denetimin ortadan kalkması sakıncasını barındırmaktadır. Zira, bazı vatandaşlarımız gelir sağlamak için sadece çiftleştirmek ve yavru üretmek amacıyla kayıtdışı olarak hayvan barındırmakta ve bu hayvanları deyim yerindeyse “üreme makinası” olarak çalıştırmaktadır. Bu nedenle kedi ve köpek satışlarının, kimliklendirmek suretiyle kayıtlı olarak yalnızca üretim çiftliklerinden ve çeşitli ülkelerde yaygın bir uygulama olan yerli ırk derneklerinden yapılmasına yönelik çalışma yapılması, bu yerlerden hayvan edinilmesinin özendirilmesi, ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Üretimin denetlenmesi konusunda da kurulacak hayvan kolluğuna yetki verilmesi önerilmektedir.

17. HAYVANLARIN KESİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Dinî hassasiyetler de gözetilerek hayvanlara ızdırap çektirmeden yaşamlarına son verilmesi konusunda tedbirler alınması, hayvan kesim yerlerinin buna göre düzenlenmesi önerilmektedir.

18. YASAKLI IRKLAR SORUNU

5199 sayılı kanunun “Yasaklar” başlığı altındaki 14 üncü maddesinin (l) bendi “*Pitbull Terrier, Japanese Tosa gibi tehlike arz eden hayvanları üretmek; sahiplendirilmesini, ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak; takas etmek, sergilemek ve hediye etmek*” hükmünü içermektedir. Bu hükme uymayanlara, Kanunun 28 inci maddesinin (k) bendi gereğince hayvan başına 3.434 TL. idari para cezası verilmesi ve hayvanlara el konulması gerekmektedir.

Bu hüküm kapsamındaki muğlak durumu ortadan kaldırmak üzere, dönemin Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından 20.11.2007-208 sayılı Müsteşarlık Makam Oluru ile bir komisyon oluşturulmuş ve Kanunun 14. maddesinde yer alan Pitbull Terrier ve Japanese Tosa’ya Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve bu ırkların melezleri de ilave edilmiştir. Ancak yapılan görüşme ve değerlendirmelerde, gerek kanun oluşturma sürecinde, gerekse komisyon çalışmalarında bu ırkların hangi somut kriterlere göre belirlendiğine ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Dünyada diğer ülkelerin bu alandaki uygulamalarına bakıldığında birbirinden farklı çok sayıda ırkın “tehlikeli” kapsamına alındığı, bazı ülkelerde Anadolu Çoban Köpeğine (kangal) dahi yasak getirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, tehlikeli ırklara yönelik olarak alınacak kararlarda etik, adaletli ve doğru olunabilmesi için, kararlaştırılacak sınırlama ve eylemlerin neye istinaden yapıldığının net bir biçimde ortaya konulması ve mutlaka bilimsel ve somut kriterlerle belirlenmesi gerektiği düşünülmüştür. 5199 sayılı Kanunun geçici 1 inci maddesi “*Bu Kanunun 14 üncü maddesinin (l) bendinde belirtilen hayvanlardan, yurda bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce sokulmuş olanların sahipleri; üç ay içerisinde hayvan koruma kurullarına bildirimde bulunarak bunları kayıt altına aldırarak; altı ay içerisinde kısırlaştırarak kısırlaştırıldıklarına ilişkin belgeleri il hayvan koruma kurullarına teslim etmek zorundadırlar*” hükmünü içerdiği için, bu ırklara ilişkin karar almak üzere kurulan komisyon tarafından, o tarihte hâlihazırda bu ırktan hayvanlara sahip olan kimselerin aşağıdaki hükümlere uymalarının istenmesine karar verilmiştir:

“1-Dogo Argentino, Fila Brasileiro ve yukarıda belirtilen ırkların melezlerini bulunduran hayvan sahipleri söz konusu talimatın yayımından itibaren üç ay içinde İl Hayvan Koruma Kurullarına bildirimde bulunarak bunları kayıt altına alıracak, altı ay içerisinde kısırlaştırarak, kısırlaştırıldıklarına ilişkin belgeleri il hayvan koruma kurullarına teslim edeceklerdir.

2-Köpeğine ve kendisine ait bilgileri ilgili belediyeye kaydettireceklerdir.

3-Adres değişikliği olması halinde ilgili belediyeye bildirecektir.

4-Köpeğin ölmesi halinde köpeğine ait bilgi ve belgeleri 7 gün içinde ilgili belediyeye teslim edecektir.

5-Mesken dışında dolaştırılan hayvanların dışkılarını temizleyecektir.

6-Köpeğin üzerinde belli bir uzaklıktan görülebilecek şekilde tasarlanmış ve geceleri yansıtıcı özelliği olan bir tasma takılacak ve tasmaya bağlı kayış yerine zincir kullanılacaktır.

7-Köpeğin gezdirilmesi sırasında dayanıklı malzemelerden yapılmış ağızlık takacaktır.

8-Binada tehlikeli bir köpek olduğunu belirten uyarı levhalarını binanın tüm giriş yerlerine asacaktır.

9-Köpek; binanın içinde veya dışında kapalı bir alanda olduğunda, kaçamayacağı ve binaya gelen ziyaretçilere zarar vermeyeceği bir şekilde barındırılacaktır.

10-Tüm veteriner kliniklerine bakım ve tedavi amaçlı gelen tehlike arz eden köpeklerin veteriner hekimler odası tarafından ilgili Valiliğe yazılı olarak bilgi verilmesi gerekmektedir.”

Yasal sürenin sona ermesinden sonra bu ırklardan bir köpek tespit edildiğinde el konularak “geçici bakımevlerine” kalıcı olarak yerleştirilmeye başlanmıştır.

Komisyonumuz tarafından yapılan görüşmelerde ve sonrasında bakımevlerine yapılan ziyaretlerde, kamuoyunda “yasaklı ırk” olarak adlandırılan köpeklerle ilgili sürecin pek çok sorun ve aksaklık içerdiği, hayvan refahı açısından önemli ihlaller doğurduğu, bu hayvanların bakımevlerinde barındırılmasıyla ilgili yeterli mevzuat altyapısı ve fiziksel mekân bulunmadığı, el konularak bakımevine gönderilen hayvanların çoğunlukla aile yanında yaşayan köpekler olduğu, dövüştürülmek üzere bilinçli olarak yetiştirilen ya da agresyon gösteren köpeklerin ise sahiplerinin elinde kayıt dışı olarak yaşamlarını sürdürdüğü ve bunu denetleyecek bir mekanizma oluşturulmadığı anlaşılmıştır.

Komisyonumuzun ortak görüşü, esasen köpekleri birey olarak değerlendirmeden ırk üzerinden yapılacak bir sınıflandırmanın ya da ayrıştırmanın etik olmadığı yönündedir.

Bu konuda yapılması gereken uygulamalara ilişkin kararımız, aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- 1- Sürecin doğru yönetilebilmesi için, “yasaklı ırk” kavramı ve algısı yerine “tehlikeli ırk” vurgusunun yapılması daha uygun olacaktır. “Tehlike” kavramının kamuoyunda yanlış yorumlanmaması ve doğru şekilde ifade edilmesi için bu ırkların “kas ve çene yapılarının güçlü olduğu”na atıfta bulunulmalıdır.
- 2- “Tehlikeli ırk” listesinde hangi köpek ırklarının yer alacağına kanun düzeyinde değil, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uzman üyeler ve STK temsilcilerinden oluşturulacak bir komisyon tarafından, bilimsel veriler ve gelişmeler esas alınarak,

her yıl liste güncellemesi yapılması koşuluyla karar verilmelidir. Köpek ırklarının niçin bu kapsama alındığı mutlaka bilimsel olarak gerekçelendirilmelidir.

- 3- Tehlikeli ırk kapsamında köpeğe sahip olanlara “ruhsat” zorunluluğu getirilmeli, bu kişilerle hızlı iletişim ve takibin sağlanacağı ayrı bir veri tabanı oluşturulmalı, ruhsat alınabilmesi için köpek sahiplerine eğitim zorunluluğu konulmalı, bu hayvanların belirlenecek zaman aralıklarında veteriner hekim kontrolünden geçirilmesi zorunlu tutulmalıdır.
- 4- 5199 sayılı Kanunun hükümleri gereği el konularak halihazırda belediyelere ait geçici bakımevlerinde tutulmakta olan tehlikeli ırk kapsamındaki köpekler, yeni düzenlemeyle tanımlanacak muayenelerden geçirildikten sonra sahiplerine iade edilmeli, sahiplendirme programına dahil edilmeli, sahiplendirilemeyen ya da yeni hükümler çerçevesinde sahiplendirilmesinde sakınca görülen hayvanlar, bu amaçla kurulacak rehabilitasyon merkezlerine nakledilmelidir.
- 5- Tehlikeli ırk kapsamındaki bir köpeğe sahip olanların belirlenecek bir süre zarfında hayvanlarını kısırlaştırılmak üzere veteriner hekime götürmesi zorunlu tutulmalı, bu hayvanların şahısların elinde üretimi yasaklanmalıdır.
- 6- Bu hayvanların tasmatsız, gezdirme kayışı takılı olmadan, ağızlıksız olarak dışarı çıkarılmaları yasaklanmalı, kamunun ortak kullandığı bazı kalabalık alanlara girişlerine sınır getirilmelidir.
- 7- Hatalı yetiştirilen, dövüştürüldüğü tespit edilen köpeklere el konulmalı, veteriner hekim tarafından davranış muayenesi ve gerektiğinde davranış terapisi uygulanmak üzere belediyeye ait bakımevine teslim edilmelidir.
- 8- Agresyon gösterdiği belirlenen hayvanlar davranış terapisine sokulmalı, veteriner hekim raporuna göre sahibine ya da rehabilitasyon merkezine teslim edilmelidir.
- 9- Tehlikeli ırklara yönelik uygulamalarda sorumluluk hayvan sahibine yüklenmeli, yapılacak düzenlemede hayvana değil, hayvan sahibine ceza yaptırımını uygulanması esas alınmalıdır.

19. İL HAYVANLARI KORUMA KURULLARININ YAPISININ VE ÇALIŞMA USULÜNÜN DEĞİŞTİRİLMESİ

İl Hayvanları Koruma Kurulları aktif hale getirilmelidir, kurulların şu an hiçbir fonksiyonu ve aktif denetim görevi bulunmamaktadır. Ayrıca bazı komisyon üyelerinin toplantılara çoğu zaman katılmadığı anlaşılmaktadır.

5199 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında İl Hayvanları Koruma Kurulu toplantılarına büyükşehirlerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehirine bağlı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde ise belediye başkanlarının katılacağı düzenlenmektedir. Belediye başkanlarının 5393 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinde sayılan görevleri ile protokol görevleri düşünüldüğünde düzenlemenin, “Büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehirine bağlı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde belediye başkanları veya bunların görevlendirdiği temsilcileri” şeklinde düzenlenmesinin, bu konuda yaşanabilecek sorunları azaltacağı düşünülmektedir.

İl Hayvanları Koruma Kurulu’nda mevcut üyelere ek olarak baro temsilcisinin de bulundurulması, ayrıca kurulun toplanma sıklığının en geç “iki ayda bir” olarak revize edilmesi, süreç dinamikleri açısından yararlı olacaktır.

İl Hayvanları Koruma Kurulu’nun isminin, yeni hazırlanacak kanunun ismine uygun olarak “İl Hayvan Hakları Koruma Kurulu” olarak değiştirilmesi önerilmektedir.

İllerde oluşturulan kurullara ilişkin süreçleri yönetmek, gerekli kararları almak üzere, Bakanlık ve üniversite temsiline ağırlık verilen, tüm paydaşların temsil edildiği bir “Merkez Hayvan Hakları Kurulu” oluşturulmalıdır. Kurul, en geç altı ayda bir toplanmalıdır.

20. BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA KALAN YERLEŞİM YERLERİNDE YETKİLİ OLAN İL ÖZEL İDARELERİNİN HAYVANLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN TEŞKİLATININ BULUNMAMASI

Büyükşehir Belediyesi olmayan illerimizde, belediye teşkilatının olmadığı kırsal kesimde belediye hizmetlerini yürütmekle İl Özel İdareleri görevli ve yükümlüdür. Dolayısıyla belediye alanları dışında hayvanların korunması, aşılanması, kısırlaştırılması gibi hizmetlerin de İl Özel İdareleri tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. Ancak İl Özel İdarelerinin teşkilat yapısında bu konuda bir birim ve bu konuyla ilgili personel bulunmamaktadır. İl Özel İdarelerinde de bu konuya ilişkin teşkilatlanmanın oluşturulması kırsal kesimde bu hizmetlerin yürütülmesi açısından gereklidir. Ayrıca, büyükşehir belediyesi olmayan illerde, kısırlaştırma ve geçici bakımevlerinin İl Özel İdareleri tarafından kurulması, belediyelerle ortak kullanılması, belediye sınırları dışında kırsal alanlardaki hayvanların korunmasına ilişkin hizmetler de bu yerlerde yerine getirilmelidir.

21. SERBEST YAŞAYAN HAYVANLARIN DAĞILIMI VE BESLENME ODAKLARI

Tarım ve Orman Bakanlığı ve yerel yönetimlerin belirlediği yerler dışında hayvan severler tarafından iyi niyetli olsa da uygun olmayan yerlerde besleme odaklarının kurulması insan, hayvan ve çevre sağlığını olumsuz etkilemekte ve hayvanların popülasyon dinamiklerini öngörülerin dışına çıkarmaktadır.

Serbest yaşayan hayvanların beslenmesi maksadıyla, yerel yönetimler tarafından hayvanseverlerle işbirliği içerisinde belirlenecek beslenme odaklarının oluşturulması ile serbest yaşayan hayvanlara ilişkin süreçlerin çevre kirliliği ve hijyenle alakalı problemlere sebebiyet verilmeksizin sistematik ve daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır. Beslenme odaklarının sayı ve dağılımının, mahallelerin taşıma kapasitesi ve genel gereksinim dikkate alınarak belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu odaklara ilişkin asgari standartların belirlenmesi, suistimalleri önlemek ve kaygıları gidermek amacıyla bu alanların kamera ile sürekli görüntülenebilecek ve kayıt altına alınacak şekilde tasarlanması gereklidir. Sürece ilişkin işbirliğini arttırmak üzere, site (ve apartman) yönetimlerinin beslenme odağı oluşturmasını teşvik edecek planlamalar yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yaban hayvanları için sert mevsim koşullarında besleme programlarının yapılması için Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatında ilgili birim yetkilendirilmeli, şehir merkezine yakın yaban hayvanı yaşam alanlarında bu amaçla belediye ile işbirliği yapılması sağlanmalıdır.

Serbest yaşayan evcil hayvanlar ve yaban hayvanlarının bölgesel dağılımını ve besine ulaşma dinamiklerini etkileyen bir faktör de, hızlı yapılaşmanın ve otoyolların neden olduğu alan daralmasıdır. Şehir içinde dar alanlara hapsolan yaban hayvanları yer değiştirmekte güçlük çekmekte, bu hayvanların şehir merkezlerine inmek zorunda kalması çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu durumdaki hayvanların tek sorunu besin ve su kaynaklarına ulaşmaktaki güçlük değil, aynı zamanda maruz kaldıkları trafik kazalarıdır.

Şehir içinde ve dışında hayvan hareketlerini kolaylaştırmak için her bölgede tespitler yapılarak gerekli görülen yolların altına ya da üzerine hayvanların karşı tarafa geçişini sağlayacak menfez, tüp, tünel, ekolojik geçitler yapılmalıdır. Karayolları Trafik Kanunu'nda 29.11.2018 tarihinde yapılan değişiklikle eklenen madde 7(l) uyarınca Karayolları Genel Müdürlüğü'nün görevlerine "*Otoyolların habitatları böldüğü yerlerde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün görüşünü alarak yaban hayvanlarının geçişlerine izin verecek menfez, ekolojik köprü ve benzeri tesisleri yapmak*" hükmü eklenmiştir. Bu madde

ile serbest yaşayan hayvanlara yönelik ekolojik geçitler tanımlanarak zorunlu kılınmış olmakla birlikte, bu uygulamanın Şehir merkezlerinde de gerekli görülecek noktalarda hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir.

22. HAYVAN HAKLARI VE HAYVAN SEVGİSİ KONUSUNDA BİLİNÇLENDİRME VE EĞİTİM

Hayvan haklarına ilişkin eğitim müfredata eklenmeli, çocuklara ve yetişkinlere tarihimizdeki ve kültürümüzdeki iyi örnekler hatırlatılarak hayvanlara nasıl yaklaşılmasına yönelik eğitim verilmeli, Milli Eğitim Bakanlığıyla koordineli ortak projeler, ilköğretimde ders, yarışma, organizasyon gibi etkinlikler yapılarak çocuklara hayvan sevgisi aşılanmalı; okul öncesi eğitimden başlayarak çocuklara hayvan sevgisi odaklı eğitim verilmeli, ayrıca ilkokul dördüncü sınıfta “Hayvan Sevgisi ve Hakları” dersi müfredata eklenmelidir.

Hayvanlara Adalet Derneği tarafından ilk ve orta dereceli okullarda 3 yıla yakın bir süredir sürdürülmekte olan ve bugüne kadar yaklaşık 60 okulda 1000’in üzerinde öğrenciye ulaşan “Hayvan Hakları” eğitimlerinin bu alanda iyi uygulama örneği olduğu, bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı’nın STK’larla işbirliği içinde süreç tasarımı yapabileceğini göstermesi bakımından önem arz ettiği değerlendirilmektedir.⁶⁰

Toplumu etkileyecek tüm alanlarda, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Diyanet İşleri Başkanlığının ve belediyelerin bu süreçte işbirliği içinde hareket etmesi gerektiği, yayın organlarının eğitim kuşaklarında ve kamu spotlarında hayvan ve doğa sevgisi yayınlarının zorunlu olması ile uygulamayanlara verilecek cezalara artırım yapılması gereklidir. 5199 sayılı Kanununun 20 nci maddesinde, televizyonlarda ayda iki saat, radyolarda ise yarım saat eğitici yayın yapılması, bu yayınların % 20’sinin izlenme ve dinlenme oranı en yüksek saatlerde yapılması gerektiği ve bu hükmün takibi konusunda Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun görevlendirildiği belirtilmesine rağmen, 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanununun 48 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun dışında, diğer kanunlarda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara zorunlu yayın yükümlülüğü getiren hükümler uygulanmaz hükmü gereği 5199 sayılı Kanun kapsamında zorunlu yayın yapılamamaktadır. Bu yayınların yapılabilmesi amacıyla 5199 sayılı Kanunda değişiklik yapılması ve 6112 sayılı Kanuna istisna getirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, medya dilinin hayvanların korunmasına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

---

⁶⁰ <http://hayvanlaraadalet.org/kategori/projeler/>

23. YURTDIŞINDAN KAÇAK HAYVAN GİRİŞİ

Kamuoyu tarafından “cins hayvan” olarak adlandırılan belli bazı hayvan türleri ve ırkları yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Yüksek fiyatları sebebiyle bazı hayvanlar, bavul, poşet gibi hava almaları mümkün olmayacak vasıtalarla, sesleri de çıkmaması için bayıltılarak gümrüklerden geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu olumsuz koşullar nedeniyle hayvanlar ölebilmektedir. Ayrıca, bu şekilde ülkemize sokulmak istenen hayvanlar insan ve hayvan sağlığı açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Özellikle internet ortamında satışı yapılan bu hayvanların özellikle üretim maliyetlerinin düşük olması buna karşılık ülkemizde yüksek rakamlarla satılması ve bu ülkelerde gelir düzeyinin düşük olması nedeniyle Doğu Avrupa ülkelerinde üretilip kaçak yollarla ülkemize sokulmaya çalışıldığı belirtilmektedir. İlgili mevzuat uyarınca “kaçak eşya” olarak değerlendirilen hayvanların belirli bir süre muhafaza edilmesi gereği ortaya çıkmakta ancak gümrüklerde hayvanların barınmasına uygun alanlar bulunmamaktadır.⁶¹

Komisyonumuz; hayvan kaçakçılığının üzerine kararlılıkla gidilmesinin ve özellikle kaçak hayvan satışı kolaylaştırması sebebiyle internet üzerinden hayvan satış yapan sitelere erişim engeli getirilmesinin, gümrükte el konulan hayvanlar için, gümrük bölgesinde bir alanın temin edilerek hayvanların yediemin olarak tutulmasının sağlanmasının, yine yurt dışından kontrolsüz getirilen hayvanlar için gümrükteki 21 günlük karantina süresi için resmi yerlerin kurulmasının yerinde olacağını değerlendirmektedir.

---

⁶¹ İnsan ve hayvan sağlığı açısından ciddi risk oluşturan bu hayvanların muhafaza edilmelerine ilişkin bkz. 14. Hayvan Bakımevi Kavramının Genişletilmesi

Tablo 11. Ülkemize Kaçak Yollarla Sokulmaya Çalışırken Yakalanan Canlı Hayvanlar

YILLAR	OLAY SAYISI	MİKTAR (ADET)	DEĞERİ (TL)	CİNSİ
2015	13	23.249	149.224	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Sansar
2016	38	30.619	1.449.118	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Büyükbaş Hayvan, Saka Kuşu
2017	47	38.126	4.342.291	Güvercin, Koyun, Keçi, Kedi, Köpek, Balık, Sülük, Büyükbaş Hayvan, Saka Kuşu, Papağan,
				Doğan, Kaplumbağa, Tarantula
2018	32	7.651	760.795	Güvercin, Koyun, Kedi, Köpek, Balık, Su Kaplumbağası, Papağan, Hint Bülbülü
2019 ⁶²	8	690	448.945	Güvercin, Su Kaplumbağası, Keklik, Hubara Kuşu, Papağan, Büyükbaş Hayvan, Yırtıcı Kuş, Köpek, Kümes Hayvanı
GENEL TOPLAM	138	100.335	7.150373	

⁶² 2019 yılı nisan ayı sonu itibarıyla

24. MERKEZ AV KOMİSYONUNUN YAPISI

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 3 üncü maddesi kapsamında kurulan Merkez Av Komisyonu Bakanın veya Müsteşarın başkanlığında, Bakanlık ve Genel Müdürlük merkez teşkilâtı ilgili birimlerinden üç, bir bitki koruma uzmanı ve bir veteriner hekim olmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığında iki, Jandarma Genel Komutanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile orman fakülteleri ve gönüllü kuruluşları temsilen birer, dokuz coğrafi bölge esas alınarak belirlenecek avcı kuruluşlarından dokuz, özel avlak temsilcisi bir olmak üzere toplam yirmibir üyeden oluşmaktadır. Komisyon üyelerinin büyük çoğunluğu avcılıkla ilgili kurumlardan ve temsilcilerden oluşmaktadır; Komisyonda sadece bir akademisyen ile bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi bulunmaktadır. Bu kişiler için de herhangi bir uzmanlık belirtilmemiş olduğundan gönüllü kuruluş temsilcisi olarak çoğu zaman av dernekleri temsilcileri Komisyona seçilmektedir. Bu konuda Merkez Av Komisyonu, İl ve İlçe Av Komisyonlarının Görevleri, Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmelikte değişiklik yapılarak, Komisyonda yer alacak gönüllü kuruluş temsilcisinin hayvanları koruma alanında çalışan uzman sivil toplum kuruluşlarından belirlenmesi önem arz etmektedir.

25. KAÇAK AVCILIK

Ülkemizdeki yaban hayatı ve ekolojik denge ciddi tehdit ve tehlike altındadır. Kaçak avcılık ve Bakanlık sirkülerine uymayan avcılar yaban hayatı için tehdit oluşturmaktadır.⁶³ Yoğun avcılık pekçok hayvan türünü yok olma noktasına getirmiştir; öyle ki Bakanlığın belli zamanlarda belli adette avlanmasına izin verdiği hayvanlar av sahalarında bile bulunamamaktadır. Yapılan birçok bilimsel çalışmada avcılık faaliyetlerinin kuş davranışını ve dağılımını büyük ölçüde etkileyebileceği belirtilmiştir. Avcılık sadece avlanan türleri değil avlanmayan kuşları da olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar, günlük kuş faaliyetlerinin avlanma yapılan günlerde, avlanma gününden hemen önceki ve sonrakilerden daha yüksek olduğunu, avlanma günlerinde kuş yaşam alanlarında rahatsızlığın arttığını ve bunun sonucunda kuşların olumsuz etkilendiğini belirtmektedir. Avlanma yapılan bölgelerde kuş popülasyonları diğer alanlara göre oldukça düşüklük göstermektedir. Avlanma, sadece kuşların değil tüm biyolojik çeşitlilik kaybının ana itici gücüdür. Kuş yoğunluğunun, avcılık yapılmayan alanlara göre avlanma yapılan alanlarda ortalama % 58 (% 25 ila 76) oranında azaldığı ortaya konmuştur. Ayrıca kuş popülasyonlarının, avcıların avlağa erişim noktalarından (yollar ve yerleşim yerleri) itibaren 7 ila 40 kilometreye kadar etki altında olduğu belirtilmektedir. Avlanmanın özellikle göçmen kuşları nasıl etkilediğinin bilinmesi, avlanan popülasyonların sürdürülebilir bir yönetimi için şarttır. Avlanma, göçmen kuş davranışları ve hareketleri yanında beslenme, üreme faaliyetlerini de etkileyebilmektedir.⁶⁴

Ülkemizin geniş bir coğrafyaya sahip olması, buna karşın Bakanlığın personel sayısının yetersizliği ve internet üzerinden denetimsiz ve çok kolay bir şekilde silah edinmenin mümkün olması kaçak avcılığın önüne geçilmesini zorlaştırmaktadır. Yaban hayvanlarının soyu giderek tükendiğinden orman ağaçları, ekinler hastalıklarla karşı karşıyadır, yakın gelecekte ağır doğa sorunlarıyla karşılaşılması muhtemeldir. Bu nedenle ülkemize komşu diğer ülkelerle işbirliği içinde avcılığın belli bir süre yasaklanması nesli tehlikede olan hayvan popülasyonunu koruyacak ve artmasına imkan verecektir. Ülkemizde, koruma altındaki türlerin kaçak avcılar tarafından vurulduğu, her yıl on binlerce hayvanın bu şekilde öldüğü ya da yaralandığı, yaralanan hayvanların veteriner fakültelerinde ve

---

⁶³ Yaban hayatını tehdit eden diğer faktörler için bkz. 26, 27, 28 ve 29 uncu Bölümler

⁶⁴ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan, ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 86 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

rehabilitasyon merkezlerinde tedavi edildiği, pek çok yaban hayvanının doğada yaşamını sürdürmeyecek duruma geldiği bildirilmektedir. Bu olumsuzlukların giderilmesi amacıyla Komisyonumuz,

- Kaçak avcılıkla etkin mücadele için; DKMP Genel Müdürlüğünün araç, gereç ve personel açısından güçlendirilmesini;
- Avlanma yasağı sürelerinin DKMP Genel Müdürlüğü tarafından gözden geçirilmesini,
- Kaçak avcılığın kabahat olmaktan çıkarılarak suç kapsamına alınmasını,
- Kaçakçılıkla mücadele kapsamında olduğu gibi kaçak avcılık ihbarlarında ödül sistemi getirilmesini,
- Avcılık derneklerinin kaçak avcılıkla mücadele için etkin olarak kullanılmasını,
- Avcılığa ilgi duyanlar için ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından trap ve skeet alanları açılmasını,
- Av kuşlarına yönelik olarak verilecek olan günlük avlanma kotalarının yerel ölçek yanında küresel ölçekli popülasyonlar da dikkate alınarak karar verilmesini,
- Av denetimlerinin artırılmasını ve popülasyon düzeyi kritik olan türler için sınırlamalar ve yasaklamalar getirilmesini,
- Av ve yaban hayvanlarının korunması, geliştirilmesi ve yaban hayatı yönetimi, avlakların kurulması, bakımı, işletilmesi ve avlanmaların kontrol altına alınması, üretim istasyonları, koruma ve geliştirme sahaları kurulması, yaban hayvanlarının hastalıkları ile mücadele edilmesi, avcılarının eğitilmesi amaçlarıyla 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun mülga 10 uncu maddesinin yeniden getirilmesini,
- Türü azalan av hayvanı popülasyonun artması için alınan her türlü tedbire rağmen popülasyon düşüşü önlenemiyorsa, popülasyonu azalan türün avlanmasına ara verilmesini önermektedir.

26. KUŞLARIN ELEKTRİK HATLARI VE HAVAI FİŞEKLER NEDENİYLE ZARAR GÖRMESİ

Kuşlar yüksek gerilim hatlarını ve direklerini tünemek, yuvalanmak veya koloniler oluşturmak için kullanırlar. Elektrik iletim ve dağıtım hatlarının, biyolojik çeşitlilik ve özellikle de kuşlar üzerindeki olumsuz etkileri hızla artmaktadır. Yüksek gerilim hatlarında çarpışmalar ve elektrik çarpmaları nedeni ile her yıl çok sayıda kuşun öldüğü bilinmektedir.⁶⁵ Özellikle göçmen kuşların göç dönemleri olan ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde binlerce göçmen kuş türü enerji nakil hatlarına çarparak ölmektedir. Bu ölümleri engellemek için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının koordinasyonunda, kuş gözlemcilerinden de yararlanılarak göç yolları üzerindeki tehlikeli hatların belirlenmesi, gerekli noktalarda hatların görünür hale getirilmesi ve izole edilmesi için üç yıl içinde bir çalışma yapılması yerinde olacaktır. Ayrıca, özellikle leylekler elektrik direklerine yuva yapmakta, bunlar da zaman zaman elektrik çarpması nedeniyle ölmektedir. Bunu engellemek amacıyla leyleklerin yoğun olarak yuva yaptığı bölgelerde elektrik direklerine leylek yuvaları için platform yapılması önerilmektedir.

Kuşlar için önemli bir tehdit de havai fişeklerdir. Son dönemlerde havai fişeklerin gelişigüzel bir şekilde; düğün, kına, nişan, asker uğurlaması, açılış, kutlama gibi pek çok eğlencede kullanıldığı gözlenmektedir. Havai fişeklerin kuşların göç yolları üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu, hayvanların gürültüden ve rahatsız edici unsurlardan uzak durmak istedikleri, doğal yolları bozulduğu için, popülasyonlarının olumsuz etkilendiği, yavrular ve anaçların gürültüden panik olarak kötü etkilendikleri, göçmen kuşların bu panikle yollarını kaybettikleri, sağa sola çarpmalarının yaralanmalara ve ölümlere yol açtığı ifade edilmektedir. Bu durumun önlenmesi amacıyla havai fişek izninin sıkı kurallara bağlanarak istisnai bir durum haline getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

---

⁶⁵ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 84 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

27. DENİZLERDE HEDEF DIŞI AV SORUNU

Ülkemizdeki denizlerde yapılan balıkçılık esnasında avlanması yasak olan ve/veya hedef dışı olan pek çok köpekbalığı, yunus, kaplumbağa ve bazı kuş türleri ağlara ve pareketalara takılmaktadır. Çoğu zaman teşhir amaçlı satılan veya ölüme terk edilen aynı zamanda nesli tehlike altında olan bu türlerin ağlardan alınıp denize geri bırakılmaları gerekmektedir. Mevzuatımızda “hedef dışı av” kavramı yer almamaktadır. Su Ürünleri Kanununda hedef dışı av hususunun tanımlanması ve gerekli yaptırımlara bağlanması gerekmektedir. Ayrıca, özellikle dip taraması yapılmak suretiyle balık yuvalarının tahrip olmasına ve deniz canlılarının ölmesine neden olan trol ve algarnanın sıkı kontrole bağlanması; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından açıklanan kriterlere uymayanlara; balıkların üremesine dahi izin vermeden yapılan balıkçılığa ciddi yaptırım getirilmesi ve satış yerlerinin sıklıkla denetlenmesi sağlanmalıdır.

28. YABAN HAYATINI TEHDİT EDEN DİĞER UNSURLAR

Ülkemizde nesli dünya ölçeğinde tehlike altında olan toy, kelaynak gibi bazı kuş türleri tarım alanlarına bağımlı olarak yaşamaktadır. Toyların buğday tarlalarına yuva yapması nedeniyle ve bu kuşların yavruları uçmadan hasat yapıldığı için yavrular biçerdöver ile zarar görmekte veya saman balyası içinde sıkışarak ölmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bu konuyla ilgili olarak örnek bir çalışma başlatılmış ise de yeterli ilerleme sağlanamamıştır.

Bilinçsiz kullanılan pestisitlerin ve bunlara ait atıkların da yaban hayatına olumsuz etkileri bulunmaktadır. 2004 yılında, yaklaşık 50 çeşit farklı tarım ilacının farklı kuş türlerini öldürdüğü tespit edilmiştir.⁶⁶ Pestisitler -özellikle “insektisit” olarak adlandırılan böcek ilaçları- yaban hayvanlarının üreme dönemlerinde ülkemizde yoğun olarak kullanılmaktadır. Özellikle keklik, bıldırcın gibi tarla tarımına yakın alanlarda üreyen hayvanların ebeveynlerinde etkili olmasa da bağımsızlığı gelişmemiş yavrularda ölümlere neden olabilmekte, yumurta içinde bireyin büyümesi durabilmektedir. Son zamanlarda bu tarla tarımının yapıldığı alanlarda “herbisit” olarak adlandırılan yabancı ot ilaçları da kısır bireylerin ve boş yumurta sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır. Tehlikeli atık kapsamında yer alan pestisit ambalajlarının, ilaçlama tankerlerinin doldurulduğu su kaynaklarının kenarlarında rastgele atılması sonucunda insektisitlerden sızan atıklar bu hayvanların içme sularına karışarak doğrudan ölümlerine de neden olabilmektedir.

Gübreler de uygulama zamanlaması doğru yapılmadığı takdirde yaban hayatı için önemli bir zarar etmeni haline gelmektedir. Gübrelemede doğru uygulama; ya doğrudan sıvı gübre kullanımı ya da gübrenin yağmur öncesinde kullanılarak hemen erimesinin sağlanmasıdır. Oysaki ülkemizde gübreleme, hiçbir ilke göz önüne alınmadan yapılmakta, granül halde uzun süre bu hayvanların etkileşim alanlarında kalan gübreleri hayvanlar tohum zannederek tüketmekte, bu durum kitlesel ölümlere sebep olmaktadır. Ülkemizde yapılan bir bilimsel çalışmada; gübre kullanan üreticinin %34’ünün gübre miktarını, %38’inin gübre çeşidini bilmeden uyguladığı, %37’sinin gübreleme zamanını kendisinin belirlediği ve %79’nun ise bu konuda hiçbir eğitiminin olmadığı belirlenmiştir.⁶⁷

⁶⁶ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, a.g.m, s. 86 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

⁶⁷ ERASLAN Figen, İNAL Ali, GÜNEŞ Aydın, ERDAL İbrahim ve COŞKAN Ali, Türkiye’de Kimyasal Gübre Üretim ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Yenilikler, s.11 http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/c1e55ec7c43de51_ek.pdf (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

Tarımsal uygulamalarda sulak alanların sulama suyu kaynağı olarak kullanılması, yaban hayvanlarının önemli barınma, beslenme ve üreme alanı olan bu alanlar üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Türkiye'nin su kuşları için önemli üreme ve yaşam alanı oluşturan Manyas, Uluabat, Eber, Gala, Beyşehir, Gölarmara sulak alanlarında tarımsal amaçlı su kullanımları nedeniyle üreme ve yaşam alanları, üreme dönemlerinde neredeyse 3/4 oranında küçülmektedir. Özellikle bu sulak alanlara yakın yerlerde yapılan çeltik tarımı aşırı su kullanımının en büyük nedenidir. Bu alanlarda dönemsel olarak tarımsal yetiştiricilik yapılması da bir diğer sorundur. Ayrıca sulak alanlara yakın tarım alanlarında pestisit kullanımı ve tarımsal atık malzemeler (fide dikim viyolleri, tek yıllık damla sulama boruları) gibi sorunlarla da yoğun olarak karşılaşmaktadır.

Özellikle yerli hayvan türlerinden keklikler ile göçe hazırlanan bıldırcın ve üveyikler için ilaçlı tohumlar da önemli sorunlara neden olmaktadır. İlaçlı tohumlar doğrudan ölümlere neden olmasa da bu yemleri yemelerine bağlı olarak kuşların üreme kabiliyetlerini yitirdikleri yapılan bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur. Tohumlar tarım alanlarına yüzlek olarak bırakılmakta, üreticiler bu ekim şeklini tercih etmelerinde mazot girdilerinin fazlalığını sebep göstermektedirler. Normalde ekim öncesinde pullukla sürüm, ardından diskharrow ile kesek kırma ve mibzerle ekim yerine doğrudan mibzerle ekim yapılarak iki uygulama için harcanacak mazottan tasarruf edildiği belirtilmektedir. Ancak bu uygulamanın sonucunda yaban hayvanlarının doğurganlık oranları düşmekte ya da tamamen kaybolmaktadır.

İklim ve iklime dayalı şartlar doğanın bir sürecidir; ancak bazen normal iklim şartları ekstrem durumlar yaratabilmektedir. Bu durumda diğer birçok yaban hayvanı gibi kuşlar da zor duruma düşmekte, başta besin ve su eksikliği olmak üzere birçok yaşam kaynağını yitirmektedir. İklim şartlarından aşırı kar, yağmur, dolu yağışları, aşırı sıcaklık ve buna bağlı olarak meydana gelen kuraklık kuşları tehdit eden iklim faktörleri arasında yer almaktadır. Özellikle kar, kışın birçok kuş türünün ölmesine ya da göç etmesine sebep olan önemli iklim faktörlerinden bir tanesidir. Yine kar gibi kuraklık da göçmen kuşların karşılaştığı önemli iklim faktörlerinden bir tanesidir. Özellikle uzun göç yollarında su kaynaklarının kurumuş ya da kurutulmuş olması birçok kuşun yaşamlarını yitirmesine sebep olmaktadır. Yaşam alanlarındaki suların azalması daha fazla kuşun daha küçük habitatlara sıkışmasına sebep olmaktadır. Bu durum aynı zamanda salgın hastalıkların artmasına da sebep olmuştur.⁶⁸

---

⁶⁸ ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s. 81 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880> (Erişim Tarihi: 16.10.2019)

Açıklanan nedenlerle Komisyonumuz;

- Tarım alanlarına bağlı olarak yaşayan türlerin yaşamına olanak sağlayacak tarım desenlerinin belirlenmesi, gerekli tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi ve gerekli hallerde üreticiye destek verilmesi için çalışma yapılmasını,
- Tarımsal uygulamalarda ilaçlama, gübreleme zamanlamasının ve uygulama şeklinin tarım il ve ilçe teşkilatlarınca yoğun bir şekilde denetlenmesini;
- Tarımsal amaçlı kullanılan her türlü ambalaj için geri dönüşüm bedeli konularak bunların doğaya gelişigüzel atılmasının önüne geçilmesini,
- İlaçlı tohum ekimlerinin kısıtlanması ya da yüzlek ekim yapanlara yaptırım uygulanmasını,
- Sulak alanlardan tarımsal amaçlı su kullanımında su kuşlarının yaşam ve çoğalma alanında belirlenecek boyuta kadar izin verilmesini, mevsim normallerinin üstüne çıkan ve yaban hayatını tehdit edecek seviyeye ulaşan iklim olaylarında yaşam alanlarına takviye besin maddeleri, su ve yapay barınma mekanları bırakılmasını,
- Yaban hayatının susuz kaldığı dönemlerde sürdürülebilir enerji kaynaklarıyla desteklenen su sondajları yapılmak suretiyle yaban hayatının korunmasını,
- Dünyadaki beş önemli göç yolunun ikisinin ülkemizde bulunduğundan hareketle hayvan sevgisinin aşılması amacıyla, belirlenecek noktalara kuş gözlem kuleleri yapılmasını,
- İstanbul ilinde bulunan, Kumburgaz, Güzelce bölgesinde, özellikle sonbahar döneminde bir milyon fazla leyleğin bu bölgede konaklaması nedeniyle, leyleklerin beslenmesi amacıyla, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 500 dekarlık bir sulak alan oluşturulmasını ve yine bu bölgeye de kuş gözlem kuleleri yapılmasını önermektedir.

29. SAZLIK VE ANIZ YAKMA SORUNU

Sazlıklar, kapalı ve korunaklı alanlar yaratarak -başta çeşitli kuş türleri olmak üzere- pek çok yaban hayvanın önemli barınma, beslenme ve üreme alanlarıdır. Önemli biyolojik çeşitliliğe sahip olan sazlıklar zaman zaman, çeşitli nedenlerle kasıtlı olarak yakılmakta, yangınlarda bu alanlardaki habitat yok olmaktadır. Başta sazlık yakma olmak üzere sazlıklara verilen her türlü zarar, ormanlara karşı işlenmiş suçlar gibi değerlendirilmelidir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 20 nci maddesinin (I) bendinde anız yakanlara idari para cezası verileceği hükme bağlanmış, anız yakma fiilinin orman ve sulak alanlara bitişik yerler ile meskûn mahallerde işlenmesi durumunda cezanın beş kat artırılacağı hükme bağlanmıştır. Ülkemizde yasak olmasına rağmen temmuz ayında başlayan buğdaygillerin hasadından hemen sonra anızlar yakılmakta, bu alanlarda henüz gelişimini tamamlayamamış, diğer bir ifade ile uçamayan birçok keklik ve bıldırcın yavrusu yanarak telef olmaktadır. Son yıllarda mısır ve çeltik hasatlarından sonra da yakma işleminin yoğun olarak başladığı bilgisine ulaşılmıştır. Mısır ve çeltik alanlarının yakılmaya başladığı dönemlerde yavru bulunmamakla beraber, beslenme kaynağı olan ve yere dökülmüş birçok farklı tohum yanarak besin kaynağı olmaktan çıkmaktadır. Açıklanan nedenlerle yaşam alanlarını tehdit eden önemli bir sorun olan anız yakmaya ilişkin cezaların caydırıcı olacak şekilde artırılması önerilmektedir.

30. KÜRK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN SORUNLAR

İnsanlar, tarih boyunca kişisel gereksinimlerini karşılamak üzere hayvanların ürünlerinden ve beden parçalarından çeşitli şekillerde yararlanmış, hatta hayvanların evciltilmesi sonrasında da buna ilişkin süreçler daha sistemli olarak yürütülmeye başlanmıştır.

Hayvan postları da, her devirde yaygın olarak kullanılan hayvan dokuları arasında yer almıştır. Günümüzde giyim, çanta, ayakkabı, kemer, mobilya, aksesuar gibi pek çok üründe hayvan post ve derilerinden yararlanılmaktadır.

Gıda amaçlı olarak yetiştirilen hayvanların deri ve postlarının yanı sıra, insan gıdası amaçlı yetiştirilmeyen bazı hayvanların kürklerinden bugün de yararlanılmaktadır.

Tüm dünyada, her yıl 80 milyondan fazla hayvanın kürkleri için öldürüldüğü bildirilmektedir. “Respect for Animals” adlı kuruluşun rakamlarına göre, her yıl sadece Çin’de 20,6 milyon mink (vizon), 14,1 milyon tilki ve 4 milyon rakun köpeği kürkü için öldürülmektedir. Ayrıca, 2018 yılında 2 milyonun üzerinde yaban hayvanı kürkü satıldığı bildirilmiştir.⁶⁹

Dünyadaki kürk endüstrisinin, özellikle Çin ve Rusya’nın üretimiyle günden güne büyüdüğü anlaşılmaktadır. Yakın zamana kadar Avrupa ve Çin dünyadaki en büyük kürk üreticileri iken, Avrupa’da kürk çiftliklerinin yasaklanmaya başlamasıyla üretim Çin’e doğru kaymıştır. Küresel kürk üretiminin yüzde 50’sini Çin’in üstlendiği bilinmektedir. Çin’deki kürk çiftliklerinde yukarıda belirtilen kürk hayvanlarının yanı sıra kedi ve köpek kürkü üretimi de yapıldığı ve bunun Türkiye de dahil olmak üzere, Avrupa’ya ihraç edildiği ortaya konulmuştur. Avrupa Birliği, 2008 yılında kedi ve köpek kürkünün ihracat ve ithalatını yasaklamıştır.⁷⁰

Günümüzün teknolojik olanakları ve endüstriyel gelişmelerle, doğal hammaddelere ek olarak pek çok sentetik seçeneğe de erişilebilmektedir. Bugün doğal kürk kullanımının, insanların moda ve zevk amaçlı kişisel gereksinimleri dışında hiçbir gereği kalmamış, bunların muadil ürünlerle ikamesi olanaklı hale gelmiştir. Ancak buna rağmen doğal kürk kullanımı yaygındır ve tek bir kürk manto elde edilebilmesi için sayısı yüze varan hayvan öldürülmektedir.

Tanınmış hayvan hakları örgütlerinden biri olan PETA’ya (People for the Ethical Treatment of Animals) göre, dünyada üretilen kürkün yüzde 85’i kürk çiftliklerinden gelmektedir. Bir rapora göre de, 2014’te Avrupa’da 40 milyondan fazla mink ve 2 milyondan

⁶⁹ <http://www.respectforanimals.org/the-terrible-truth-about-the-fur-trades-death-toll/>

⁷⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32007R1523>

fazla tilki kürkü için öldürülmüştür.⁷¹ Kürk kullanımı bugün için artık bir zorunluluk değilken, bu amaçla yetiştirilen ya da yakalanan mink, rakun, tavşan, tilki, çinçilla ve farklı türlerden pek çok hayvan doğal yaşam alanlarından uzakta uygunsuz koşullarda tecrit edilmekte, anal ya da vajinal yoldan elektrik verilerek ya da gazla boğma, zehirlenme, boyun kırma gibi yöntemlerle öldürülmektedir. Kafeste öldürülmek üzere bekletilen bu hayvanlar kötü koşullar nedeniyle korku ve işkenceye maruz bırakılmaktadır. Dar ve pis kafeslerde tutulan hayvanlar arasında yamyamlık, birbirine zarar verme, kendine zarar verecek şekilde gerçekleşen davranış bozukluklarının yaygın olduğu bildirilmektedir.⁷² Kürk çiftlikleri hakkında yapılan araştırmalarda, kürkleri için kafeslerde tutulan hayvanlarda enfeksiyonlar şekillendiği, hayvanların vücudunda kirli ve bakımsız tel kafeslerden kaynaklanan yaralar oluştuğu, derin açık yaralar meydana geldiği ve hayvanların tekrarlı, nevrotik davranışlar sergilediği ortaya konulmuştur.⁷³

Kürk konusunda günden güne artan farkındalık ve tepkiler sonucu, Avrupa Birliği üyesi pek çok devlet kürk çiftliği kurulmasını ve buralarda üretim yapılmasını engellemek için yasal düzenleme yapmıştır. İngiltere, Avusturya, Hırvatistan, Slovenya ve Makedonya çok daha önceleri kürk çiftliklerini yasaklamış, Hollanda, Çekya, Bosna ve Sırbistan da yakın zamanda yasaklayan ülkeler arasında yer almıştır.⁷⁴ Ancak hayvan haklarıyla ilgili herhangi bir düzenlemesi bulunmayan Çin, dünya kürk pazarını büyük ölçüde ele geçirmiştir. Çin’de, her yıl 2 milyon civarında kedi ve köpeğin de öldürüldüğü bildirilmektedir. Kedi ve köpek kürkünün üretimindeki aşamaların pek çok kez belgelendiği, kedi ve köpeklerin öldürülme şekillerinin son derece acımasız olduğu görülmektedir; kedi ve köpekler sopalarla dövülmekte, bilinçlerini tam kaybetmemişken ve hala canlıyken derileri yüzülmektedir.⁷⁵ Etleri Çin’de tüketilen bu hayvanların kürkleri uluslararası pazarda satışa sunulmaktadır.

Çin’den yurdumuza ithal edilen ürünlerde etiket sahteciliğinin çok sık yapıldığı, yurdumuza Çin’den kedi ve köpek kürkleri de getirilerek çoğu zaman kedi kürkünün tavşan ve vizon, köpek kürkünün ise tilki, kurt ve gelincik olarak etiketlendiği iddia edilmektedir. Çin’de çok yaygın olan kedi-köpek kürkü üretimi, bu ürünlerin diğer hayvanların kürkünden ayırt edilmesindeki zorluklar ve ülkemizde bu tip ürünlere yönelik denetimlerin yetersizliği, Türkiye pazarında kedi ve köpek kürkünün satıldığına dair iddiaları kuvvetlendirmektedir.

⁷¹ http://www.respectforanimals.org/wp-content/uploads/2017/04/WELFUR_REPORT_WEB.pdf

⁷² <https://www.peta.org.uk/issues/animals-not-wear/fur-trade/>

⁷³ Kürke Hayır Platformu (www.kurkehayir.net)

⁷⁴ <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/why-the-tide-is-turning-on-fur-farming-in-europe/>

⁷⁵ <https://www.actasia.org/wp-content/uploads/2018/05/Report-of-dog-and-cat-fur-trade-in-China.pdf>

anestezik etkisi için” veteriner hekim olmayan kimselerce uygulanmasının 6343 ve 5996 sayılı Kanun hükümlerine aykırı olduğu, boyun kırma yönteminin ise çinçilla iriliğinde bir hayvan için stres düzeyinin belirsiz olduğu ve kısa sürede ölümün güvence altına alınamayacağı bildirilmiştir.⁷⁸ Kürk hayvanlarının yetiştirilme koşulları, laboratuvar hayvanlarının koşullarıyla büyük benzerlik gösterdiği, laboratuvar hayvanlarına yönelik mevzuat altyapısı tamamlanmış olmakla birlikte kürk hayvanlarıyla ilgili bir düzenleme yapılmadığı, dolayısıyla herhangi bir denetim yapılmadığı anlaşılmıştır.

Dünyada çoğu ülkenin, özelinde de dünyaca ünlü moda markalarının gerçek kürk kullanmama kararı almakta oldukları gözlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Los Angeles şehri Kent Konseyi, 2018 yılında oy çokluğu ile eyalette kürk satışını yasaklamıştır. California eyaletinde yer alan West Hollywood, Berkeley ve San Francisco da kürk satışını yasaklayan şehirler arasında yer almıştır.

Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde, Komisyonumuzun önerileri aşağıdaki gibi şekillenmiştir:

- Çiftlik hayvanı, yaban hayvanı ya da herhangi diğer bir tür ayırt edilmeksizin, hayvanlardan elde edilen kürklerin Türkiye'ye ithal edilmesi yasaklanmalıdır.
- Türkiye'de postundan yararlanılan kürk hayvanlarının yetiştirilmesi ve kullanılması yasaklanmalıdır. Mevcut işletmeler kapatılmalıdır. Mevzuatta yer alan buna ilişkin atıflar kaldırılmalıdır.
- Kollarından (kırkılarak) yararlanılan (Ankara tavşanı gibi) hayvanların yetiştirilmesine ilişkin hususlar belirlenerek mevzuat oluşturulmalı, refah kriterleri ve denetimleri tanımlanmalıdır.
- Kürkün bir ihtiyaç olduğu algısının ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Üniversitelerin veteriner, ziraat veya ilgili fakültelerinde kürk hayvanı yetiştiriciliğine ilişkin dersler müfredattan çıkarılmalıdır.

---

⁷⁸ AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2013 Edition. M3.6 Cervical dislocation.

31. GELENEKSEL HAYVAN DÖVÜŞLERİ

Hayvanlar günümüzde hâlâ spor ve eğlence endüstrisinin önemli ve büyük bir parçasıdır. Ülkemizde de geçmişten günümüze gelen ve halen devam eden deve, horoz ve boğa dövüşleri bulunmaktadır. 5199 sayılı Kanununun 11 inci maddesinin ikinci fırfasında hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüştürmenin yasak olduğu hükme bağlanmış ancak, folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösterilerin Bakanlığın uygun görüşü alınarak il hayvanları koruma kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebileceği hükme bağlanmıştır. Madde metninde “şiddet içermeyen” gösterilere izin verileceği hükme bağlanmasına rağmen bu gibi gösterilerde hayvanların yaralandığı; dövüşmeyen, alandan kaçan hayvanların çeşitli yöntemlerle birbirleriyle dövüşmeye zorlandıkları görülmektedir. Komisyonumuz, geleneksel dahi olsa hayvan dövüştürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği; ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Ülkemizde hayvanat bahçeleri, 11.08.2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “*Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” hükümlerine uygun olarak kurulmakta ve işletilmektedir.

Sirkler ile ev ve süs hayvanı üretim ve satışı yapan işletmeler, bu yönetmeliğin kapsamı dışında tutulmuştur. Diğer bir deyişle, hayvanların hobi ya da sergileme amacıyla sınırlı bir alanda barındırıldığı tüm durumlarda bu yönetmelik hükümlerinin esas alınması gerekmektedir. Ancak yurdumuzda; evcil ve/veya yaban hayvanlarının bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak kafeste ya da sınırlandırılmış alanlarda zorla tutulduğu, sergilendiği ve çeşitli şekillerde istismara uğradığı çok sayıda vaka bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yönetmeliğe göre, içerdiği hayvan tür ve sayısına göre iki tip hayvanat bahçesi vardır:

A Grubu Hayvanat Bahçesi: En az yetmiş çeşit hayvan türü bulduran, sorumlu yönetici ve en az 1 veteriner hekim istihdam etmek zorunda olan hayvanat bahçeleridir.

B Grubu Hayvanat Bahçesi: En fazla 69 çeşit hayvan türü bulduran, veteriner hekimliği hizmetini hizmet alımı şeklinde alabilen hayvanat bahçeleridir.

Yönetmelikte, her iki tip hayvanat bahçesinde bulundurulabilecek hayvan tür ve çeşidine bunun dışında bir sınırlama getirilememiştir. Bu nedenle, mevcut yönetmelikle “hobi amaçlı yaban hayvanı beslemek isteyen” kimseler, koşulları kolaylıkla yerine getirerek bu isteklerini hayvanat bahçesi ruhsatı ile karşılayabilmektedir.

Son yıllarda özellikle büyük kentlerde kafe, restoran, piknik ve kahvaltı mekanı gibi iş yerlerinin ilgi uyandırmak, tematik bir ortam yaratmak gibi pek çok nedenle belirli hayvan türlerini serbest olarak ya da kafes/camekan içinde barındırdığı ve sergilediği, müşteriler tarafından bu hayvanlara kontrolsüz olarak gıda verilmesinin teşvik edildiği, bazı kapalı mekanlarda hayvanların yoğun sigara/nargile dumanı altında tutulduğu, hayvanların barındırıldığı alanlarda yüksek sesli müzik yayını yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iş yerlerinin pek çoğunda asıl amacın hayvanat bahçesi işletmek değil, sunulan diğer hizmetlere hayvanlarla bir fon oluşturmak ve bu şekilde müşterileri eğlendirmek olduğu aşikardır.

Bazı hayvanat bahçesi sahiplerinin ya da hayvanat bahçesiyle bilinen bir organik bağı bulunmayan kişilerin bu hayvanları kafes ya da hayvanat bahçesi dışına çıkardığı, bu hayvanların usulsüz olarak meskenlerde barındırıldığı, hayvanlarla izinsiz olarak yapılan etkinliklerin ya da çekilen video/fotoğrafların sosyal medyada ya da basında sık sık yer aldığı, özellikle yırtıcı hayvanlarla çekilen fotoğrafların ya da farklı prodüksiyonların “statü

göstergesi” olarak kullanıldığı ve yayıldığı görülmektedir. Hayvanat bahçesi kurmayı planlayan kimselerin ülkeye kaçak yollardan getirilen ya da yurt içinde kaçak olarak üretimi yapılan yaban hayvanlarını temin edebildiği, bunları illegal olarak barındırdığı, bu yöndeki istismlara ilişkin sıkı bir denetim mekanizmasının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevzuata aykırı olarak barındırıldığı/çalıştırıldığı/kullanıldığı tespit edilen hayvanlarla ilgili işlemler hükme bağlanmalı, cezalar caydırıcı düzeye getirilmelidir.

Yapılacak mevzuat değişikliğinden sonra yeni bir hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi, hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, mevcut hayvanat bahçelerinde kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için etolojilerine uygun geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, butik tarzda, benzinlik gibi yerlerde hayvanat bahçelerine hiçbir koşulda izin verilmemesi, şehir merkezlerinde ve/veya AVM’lerde bulunan hayvanat bahçelerinde memeli hayvanlar, soğuk iklim hayvanları, büyük sürüngenler ve yırtıcı kanatlıların bulundurulmasına izin verilmemesi, bu kriterleri sağlayamayan hayvanat bahçelerinin kapatılmasının hayvan refahı açısından temel gereksinimleri karşılayabileceği değerlendirilmiştir. Hayvanat bahçelerinde insanlar için kafe/restoran alanları bulunmasına izin verilmekle birlikte, bu tesislerin hiçbir şekilde hayvanların görülemeyeceği şekilde konuşlandırılması ve buna ilişkin suistimallerin peşinen önlenmesi hükme bağlanmalıdır. Tüm hayvanat bahçelerinde sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır.

Hayvanat bahçelerinde hayvanlarla standart yaşam/teşhir alanları dışında fotoğraf çekirme etkinliği düzenlenmesi yasaklanmalıdır. Hayvanların tasma, zincir, anestezi ya da herhangi diğer bir yöntemle hareketsiz hale getirilerek insanlarla yakın temas halinde bulundurulması, bu şekilde fotoğraf/film çekilmesi yasaklanmalıdır.

Hayvanların kullanıldığı kara sirklerinde eğitim ve gösteriler sırasında hayvanlara eziyet edildiği, şiddet uygulandığı anlaşılmış, ayrıca bu gibi gösterilerde hayvanların kullanılmasının hayvan refahı ile bağdaşmadığı ve hayvan onuruna aykırı olduğu değerlendirilmiştir. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır. Hayvanat bahçelerinde hayvanlara gösteri yaptırılmasına izin verilmemelidir. İlüzyon gösterilerinde hayvan kullanımı bütünüyle yasaklanmalıdır.

Benzer şekilde, hayvanların kullanıldığı her çeşit gösteri, geleneksel müsabaka, sahne/televizyon programı, film/dizi çekimi vb. katı kurallarla mevzuata bağlanmalı, izinsiz yapılmasına ağır yaptırımlar getirilmelidir. Çekim izni verilen hayvanların sürekli veteriner hekim ve hayvan kolları gözetiminde kullanılması koşula bağlanmalıdır.

Her çeşit “hayvan eğitimi” ulusal mevzuat çerçevesinde eğitim ve sertifikasyona tabi tutulmalıdır.

Hobi olarak mevzuatta izin verilenler dışında, her çeşit yaban hayvanının beslenmesi yasaklanmalı, ihlallere caydırıcı cezalar getirilmelidir. İstisnai durumlar mevzuat düzenlemesiyle tanımlanmalı ya da kurulması önerilen “Merkez Hayvan Hakları Kurulu”⁷⁹ kararlarıyla yıllık olarak belirlenmelidir. İstisna tutulması planlanan hayvanlarla ilgili olarak mutlaka bilimsel bir dayanak bulunmalıdır.

Komisyon çalışmaları süresince, kamuoyunda hassasiyet doğuran konulardan birinin de “su sirkleri”, ya da yaygın kullanılan adıyla “yunus parkları” olduğu görülmüştür. Yunus parklarının kuruluşuna ilişkin ulusal mevzuatta hiçbir hüküm bulunmamakta, bu tesislerin belediyelerden almış olduğu ruhsatla hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Yunus parklarında yunus, mors gibi deniz memelileri bulundurulmakta ve tümünde 3 temel hizmet sunulmaktadır:

- Hayvanların teşhiri
- Su sirkisi gösterisi
- Yunusla terapi

Hayvanat bahçeleri yönetmeliği kapsamında su canlıları da bulunduğu için, deniz memelilerinin barındırıldığı ve sergilendiği bu işletmelerin hayvanat bahçeleri yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmemiş olması Komisyonumuzca uygun bulunmamıştır. Bu işletmelerde bulundurulan hayvanların ithal edilerek ya da Bakanlık izni ile yakalanarak getirildiği iddia edilmektedir. Mevzuatta karşılığı bulunmayan bir işletmeye ithal hayvan getirilmesi, her ne kadar farklı bakanlıklar arasındaki iletişim yetersizliği ve yorum farklılığından kaynaklandığı söylene de pek çok sakınca içermektedir. Yunus, çeşitli ülkelerde insan gıdası olarak da tüketilen bir hayvandır ve bu şekilde yurda sokulması hem gıda güvenliği, hem de toplum ve hayvan sağlığı açısından risklidir. Bu hayvanların Türkiye’de yakalandığı iddiası ise uluslararası sözleşmelere, 5199 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (f) bendine ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’na istinaden yayımlanan 4/1

---

⁷⁹ Ayrıntı için “19. İl Hayvanları Koruma Kurullarının Yapısının Ve Çalışma Usulünün Değiştirilmesi” başlığına bakınız.

Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğin 16 ncı maddesine aykırıdır.

Deniz memelilerinin eğitilerek gösterilerde kullanılması, Komisyonumuzun kara sirkleri için almış olduğu ilke kararına paralel olarak insancıl bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu hayvanların eğitilmesi için tercih edildiği iddia edilen yöntemler ve yapılan uygulamaların, 5199 sayılı Kanununun 8, 14 üncü maddesinin (a) bendi ve 24 üncü maddelerine aykırı olduğu düşünülmektedir.

Deniz memelileri ile terapi ve rehabilitasyon çalışmalarının da herhangi bir mevzuat ya da izin kapsamında yapılmadığı, ilgili bakanlıklarla bir koordinasyonun bulunmadığı, bu tarz çalışmaların bireyler üzerindeki yararlılığının tartışmalı olduğu ve yurdumuzda herhangi bir standarda bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu gibi faaliyetlerin yürütülmesi için Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve gerekli görülebilecek diğer kurumların eşgüdümüyle çalışma yapılarak, yunus terapisinin yararlılığı bilimsel gerçekler ve ulusal mevzuat çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Deniz memelilerinin sergilendiği ve çeşitli etkinliklerde kullanıldığı tesislerde veteriner hekim bulundurulmadığı, bu hayvanların sağlık yönetiminin ve koruyucu faaliyetlerin ne şekilde yürütüldüğünün belirsiz olduğu, bu işletmelerdeki atık bertarafına ilişkin belirsizlik bulunduğu, memeli hayvanlarla aynı havuzda zaman geçiren çoğunluğu çocuk olan müşterilerin bu hayvanların aynı havuza yaptığı idrar/dışkı ya da diğer salgıları ile, özellikle de olası bir enfeksiyon durumunda nasıl bir risk altına girdiğinin belirlenmediği, tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmeyen bu faaliyetlerin pek çok açıdan kusur oluşturduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır. Nitekim, Yüzme Havuzlarının Tabi Olacağı Sağlık Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8 inci maddesinin (ç) bendine göre, *“Yüzme havuzunda hayvanların insanlarla birlikte bulunmalarına hiçbir şekilde izin verilmez”*. Bahsi geçen yönetmelikte yüzme havuzunun tanımı *“Yüzme, serinleme, eğlenme veya spor amaçlı kullanılan; tabanı, duvarları, taşma kanalları, rezerv deposu su kalitesini etkilemeyen ve güvenlik gereklerini yerine getiren uygun malzeme ile kaplanan ve bu Yönetmelikte belirtilen niteliklere uygun su ile dolu olan, sürekli bir devridaim akışı olan ve halkın kullanımına açık yapı”* şeklinde yapılmıştır ve insanların içine girerek yüzmesi için planlanarak yapılmış her tür havuzun kapsam dahilinde olduğu açıktır. Yunus parkları, terapi uygulamaları ile de mevzuata aykırılık teşkil etmektedir ve özellikle yaygın olarak tercih edildiği otizm terapisinde yararlılığına dair bilimsel bir dayanak bulunmamaktadır.

Deniz memelilerinin kullanıldığı tesislerde ortaya çıkan bir hayvan hakkı ihlalinin de, buralarda barındırılan hayvanların dışlarının çeşitli gerekçelerle çekilmesi ya da

törpülenmesidir. 5199 sayılı Kanunun 8 inci maddesi ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması, tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik uygulamaları açıkça yasakladığı halde, yasaklı uygulamaların deniz memelileri üzerinde sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Esaret altındaki deniz memelilerinin, alışkın oldukları derin denizler yerine havuzda tutulmaları nedeniyle stereotipik (tekrarlayan) davranışlar sergilediği, davranış bozuklukları gösterdiği, gösteriler haricinde –doğadakinin aksine- çoğunlukla hareketsiz durdukları bilinmektedir. Bu hayvanlarda, özgür yaşayanlara göre çok daha fazla hastalık ve bozukluk görülmektedir.

Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir. Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.

33. ÜLKEMİZDE FAYTON SORUNU

Komisyonumuz, raporumuzun önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, kendisine gelen başvurular, Komisyon toplantılarına katılan kişi ve kurumların talepleri doğrultusunda, 3 Temmuz 2019 tarihinde Adalar ilçesinde yerinde inceleme gerçekleştirmiştir. Adalar ilçesinin simgesi haline gelen, ancak son yıllarda özellikle at ölümleri nedeniyle sık sık gündeme gelen faytonlarla ilgili Komisyonumuzun bulguları şunlardır:

33.1. İstanbul Adalar'da Faytonların Tarihi

Ulaşılan bilgilere göre Adalar'da Osmanlı döneminde ulaşım için dönemin nüfuzlu ailelerine hizmet eden ve genellikle şahısların kendilerine ait olan faytonlar kullanılmaktaydı. 1900'lü yılların başlarında İstanbul'un eğlence kültürünün başını çeken Prens Adaları gazinoları ile öne çıkmaya başlamış ve anakaradan Adalar'a kayık ile geçen ziyaretçiler bu gazinolara ulaşmak için ticarete başlayan faytonları kullanmaya yönelmişlerdir. Bu vesile ile 1900'lü yılların başlarında adalarda ulaşım aracı olan faytonlar ticari olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

Tablo 12. Faytonların Tarihi

YIL	FAYTON SAYISI	BAĞLI OLDUĞU BİRİM/KURUM	NOT
1964	160	İstanbul Kamyoncular Derneği	
1974	184	İstanbul Kamyoncular Derneği	
10.05.1974	Adalar Faytoncular Derneğinin Kurulması		
1984	Adalar İlçesinin Belediye Olması		
1984	214	Adalar Faytoncular Derneği	Faytoncular Derneği Heybeliada'ya 30 Fayton Ekledi.
1985	Adalar Motorsuz Kara Taşıtları Odasının Kurulması		
1986	277	Adalar Arabacılar Ve Motorsuz Kara Taşıtları Esnaf Odası	Adalar Belediyesi İstanbul Sur Dışında Kalan Faytonları Ada'ya Kaydederek Sıra Numarası Verdi.
1998	277	25.12.1998 Tarih Ve 1998/138 Karar Sayısı Ile II Trafik Komisyonu Fayton Sayısını Belirledi Ve Adalar Belediyesi Faytonlara Plaka Verdi.	

Resim 12. 1920'li yıllar Büyükada Eski Köy

Resim 13. 1950'ler Büyükada Fayton Meydanı

Resim 14. Adalarda Akülü Araçlar

Resim 15. 23 Nisan 2019 günü saat meydanı kalabalığı ve fayton kuyruğu (Kırmızı çizgi fayton kuyruğunu göstermektedir.)

Resim 16. Büyükada Fayton Meydanı

Resim 17. Fayton Denetlemeleri

33.2. Yasal Dayanak

Adalar ilçesinin doğal ve tarihi yapısı nedeniyle Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 31/03/1984 tarih 234 sayılı kararıyla sit alanı bütünü olarak ilan edilerek; taşınmaz kültür varlıklarının muhtelif olarak korunmasının yanı sıra Adalar'ın bütüncül olarak tarihi yapısının korunmasının esas olması Adalar'ın tescilli yapıları ile tarihi yapısının devamının sağlanması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi amacı ile bir takım tedbirlerin alınması gerekmesi nedeniyle bütün yolların prensipte yaya yolu olarak belirlendiğine bu nedenle ilçenin kültür kimliği ve diğer özelliklerinin korunmasının bir gereği olarak Adalar genelinde motorlu taşıt trafiği olamayacağını ve Adalar'ın bu özelliğinin kısmi olarak dahi bozulamayacağına dair İstanbul Beş Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun Adalarla ilgili trafik düzenlemelerini de içeren muhtelif kararları ve İstanbul İl Trafik Komisyonu Başkanlığının 25.12.1998 tarih ve 138 sayılı kararı ile Adalar Belediyesinin Adalar İlçesinin trafik düzeniyle ilgili temel kararları şunlardır;

- 1- T.C. Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu Başkanlığının 31.03.1984 tarih ve 234 sayılı Adaların SİT alanları bütünü olarak ilan edilen kararı,
- 2- İstanbul ili, İl Trafik Komisyonu Başkanlığı 25.12.1998 tarih ve 138 sayılı kararı,
- 3- Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul 5 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun;
  - a-) 25.12.2009/204 tarih 25.12.2009/2232 karar sayılı kararı
  - b-) 29.11.2010/252 tarih 29.11.2010 /2957 karar sayılı kararı
  - c-)11.04.2011/278 tarih 11.04.2011/3261karar sayılı kararı
  - d-) 25.06.2013/110 tarih 25.06.2013/1310 karar sayılı kararı

Tablo 13. Adalarda Bulunan Fayton Sayıları

ADA	FAYTON SAYISI
Büyükkada	227
Heybeliada	30
Burgazada	21
TOPLAM	278

Tablo 14. 2019 Yılı İlkbahar Ruam Taramasına Göre Adalarda Bulunan At Sayıları

ADA	AT SAYISI
Büyükada	777
Heybeliada	131
Burgazada	37
TOPLAM	945

Yukarıdaki toplam 945 at sayısı kayıtlı envanterdeki at sayılarıdır. Zaman zaman at ihtiyacına binaen resmi yoldan adaya karantina sebebiyle at getirilemediğinden, kaçak yollardan at getirilmektedir. Adalarımızda kayıtlı at sayısı dışında 750 civarında kayıtsız ve kaçak at bulunmaktadır. Bu atların 1600 kadarı Büyükada’da geri kalanları ise Heybeliada ve Burgazada’da bulunmaktadır. Tarım Müdürlüğü ve emniyet birimlerimizce zaman zaman yapılan kontrollerde kaçak olduğu tespit edilen atlara kanuni işlem yapılmaktadır.

Tablo 15. Adalarda Bulunan At Tavlaları/Barınakları ve Yaklaşık Kapasiteleri

YERİ	YAKLAŞIK KAPASİTE
Büyükada İSPARK At Tavlaları	700
Büyükada Yörükali At Barınakları	130
Büyükada Aya Nikola At Barınakları	150
Heybeliada At Barınakları	170
Burgazada At Barınakları	70
TOPLAM	1220

33.3. Sorunlar

Adalar’da Büyükada’da 227, Heybeliada’da 30, Burgazada’da 21 olmak üzere toplamda 278 fayton bulunmaktadır. En büyük sorunlar en fazla fayton bulunan Büyükada’da gerçekleşmektedir. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

33.3.1. Ruam Hastalığı

Sakağı ya da ruam hastalığına, halk arasında mankafa da denmektedir. Genellikle tek tırnaklı hayvanlarda görülen bulaşıcı, ölümcül bir hastalıktır. En çok atlarda görülse de eşek ve katırlar da bu hastalığa yakalanmaktadır. Kısa sürede öldürücüdür. Hastalıklı hayvanlarla temasta bulunan insanlara da geçebilir. Sakağıya karşı henüz koruyucu bir aşı ya da serum geliştirilememiştir. Hastalık daha çok Afrika ve Asya’da yaygındır.

Adalar İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından rutin olarak yapılan denetlemelerde Adalarda ruam (mankafa) hastalığının bulunduğunu tespit edilmiş olup her yıl altı ayda bir olmak üzere yapılan denetimlerde ruam tespit edilen atların itlafını gerçekleştirilmektedir. Bu kontroller sonucunda 2019 yılı Nisan ayı itibarıyla Adalar’da 2011 yılından bu yana 621 at itlaf edilmiştir. Birçok önlem alınmasına rağmen ruam hastalığı

henüz önlenememiştir. Ruam hastalığının önlenememe sebebi, adalara atların kaçak yollardan, gerekli muayene ve analizlere tabi tutulmadan kontrolsüz olarak getirilmesidir.⁸⁰

Tablo 16. Yıllara Göre Ruam Hastalığı Tespit Edilerek İtlaf Edilen At Sayısı

YIL	İLKBAHAR	SONBAHAR	KAN ANALİZİ	TOPLAM
2012	20	72		92
2013	14	76		90
2014	41	51		92
2015	28	127		155
2016	100	20		120
2017	0	18	33	51
2018	0	11	3	14
2019	7			7
TOPLAM				621

33.3.2. Fayton Sayısının Çok Fazla Olması

Adalarda bulunan at sayılarının fazlalığı ve özellikle kış aylarında atların başıboş olarak araziye salınmaları önemli bir sorundur. Bu başıboş bırakılan atlar aç kalarak çöp konteynerlerini karıştırmakta, ada sakinlerinin bahçelerine girmekte ve sahile, yerleşim alanlarına inmektedirler. Ayrıca yollara da dışkılayarak çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Başıboş olan bu atlardan ormana girenler bazen oralarda ölmekte ve cesedine ulaşılamayan hatta farkına varılmayan atlar ciddi bir koku oluşturmaktadır. Bu atların ormanda bulunan başıboş köpekler tarafından parçalanarak öldürüldüğüne hatta ormanda parçalanan atların kemiklerinin insanların kullandığı gezi güzergâhında bulunduğu da rastlanmıştır.

Ancak, başıboş bırakılan atlara ilişkin öncelikli sorun, “hayvan refahı” sorunudur. Her ne kadar ulusal mevzuatta bu hayvanlara yönelik bir işaretleme/kimliklendirme yöntemi henüz tanımlanmamış olsa da, faytonlara koşulan atlar sahipli hayvanlardır ve bunların kaydının belediyeler ve Bakanlığa bağlı il ve ilçe müdürlükleri tarafından titizlikle takip edilmesi gerekmektedir.

Faytona gereksinimin kalmadığı ya da azaldığı kış aylarında bu hayvanlar kendi hallerine bırakılarak aç kalmakta, herhangi bir sağlık hizmeti alamamakta, her tür istismara açık hale gelmektedir. Yapılacak mevzuat düzenlemesiyle, kayıt ve denetim süreçlerinin güvence altına alınması gerekmektedir.

⁸⁰ Atların kimliklendirmesine ilişkin aksaklıklar için ayrıca Bkz. 3. Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

Resim 18. Adalarda Ölen Atların İlçe Belediyesi Tarafından Gömülmesi

Resim 19. Orman İçinde Ölen ve Parçalanmış At

33.3.3. At Ölümü Vakasının Çok Fazla Olması

Adalar, özellikle Büyükkada'da büyük tur güzergâhı yaklaşık 12 kilometre olup, tur güzergahlarında dik iniş ve çıkışlar da bulunmaktadır. Özellikle kiralık durumdaki faytonlar sadece ticari amaçla çalıştırıldığı için, atlara ne kadar yüklenildiği düşünülmeden kullanılmakta ve buna atların bakımlarının iyi yapılmaması da eklendiğinde at ölümlerinin sayısı yılda 350-400 at seviyelerine ulaşmaktadır.

Fayton işleten kişilerin farklı yollardan kolaylıkla yeni at getirebildiği, hastalanan veya yaralanan atları gözden çıkararak herhangi bir sorumluluk üstlenmeden yeni atları kullanabildiği anlaşılmaktadır.

Kullanılan atların menşeyinin belli olmaması, sorunun temelini teşkil etmektedir. Geçmişte at yarışı ya da farklı işlerde kullanılan atlar, bu alanlardaki kullanım ömürleri sona erdikten sonra faytonlara koşulabilmektedir. Bu noktada fayton atlarının yaşı, fiziksel kapasitesi ve sağlık durumu konusunda bir standart ya da tanımlanmış denetim mercii bulunmamaktadır.

Sadece fayton atları değil, tüm yük hayvanlarının insancıl kullanımı ve refahlarının esas alınmasına yönelik düzenleme yapılması gerekmektedir.

Resim 20. At Parlaması Sonucu Sürücünün ve Atların Öldüğü Bir Fayton Kazası

33.3.4. Vatandaş Şikâyetleri

Faytonların sağlamlığı, sürücü davranışları, atların sağlık durumları ve aşırı çalıştırılması hakkında vatandaşlardan gelen yoğun şikâyetler bulunmaktadır. Sadece 2017 yılında ve yalnızca İBB beyaz masa başvurularında 435 adet fayton konusunda başvuru olduğu, bunlardan üçünün faytonculardan geldiği, 432 başvurunun faytonların kaldırılması için olduğu bilgisi alınmıştır.

33.3.5. At Tavlalarının Yetersizliği

İSPARK A.Ş. Fayton Park Alanı dışında kalan barınaklar sağlık koşullarına uygun olmayan ve kaçak olarak inşa edilmiş yerleşkeler olup derme çatma, elektriği ve suyu bulunmayan, çamurlu yollara sahip yerlerdir. Ayrıca bu barınaklar çadır vb. oluşumlar olduğundan görüntü ve çevre kirliliğine de sebep olmaktadır. Bu tavlaların birçoğu hakkında Orman şefliği tarafından yıkım kararı bulunmaktadır. (Adalar Kaymakamlığı 19.12.2017 ve 2017/6 toplantı kararı)

Resim 21. İSPARK Fayton Park Alanı

Resim 22. Aya Nikola At Barınakları-1

Resim 23. Aya Nikola At Barınakları-2

Resim 24. Aya Nikola At Barınakları-3

Resim 25. Aya Nikola At Barınakları-4

Resim 26. Kaçak Yapılmış Bir At Barınağı

33.3.6. At Bakıcılarının Eğitimsiz, Yetersiz Olması ve Çalışma Koşulları

Atların bakımlarını gerçekleştiren seyisler yeterli sayıda ve gerekli bilgiye sahip değildir. Bu kişiler de işi sadece ticari düşünmekte ve bir seyis 34 faytona bakabilmektedir. Bir faytonun beş-altı atı olduğu göz önünde bulundurulursa bir seyisin ortalama yirmi ata bakması, dört ahırın ve dört faytonun temizliğiyle ilgilenerek, yem tedarikini yapması, atları tımar etmesi, altlık hazırlaması ve atıkların bertaraf edilmesi gibi konulara yetişmesi imkânsızdır.

Komisyonumuz yaptığı incelemelerde ayrıca bu seyislerin birçoğunun at tavlalarında sağlıksız koşullarda yaşamakta oldukları, ağır şartlarda çalıştıkları, sosyal güvenceden yoksun çalıştıkları gibi bilgilere de ulaşmış, durumu yerinde tespit etmiştir.

33.4. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Teknolojide yaşanan gelişmelerin sunduğu güncel olanaklar ve toplumun hayvan refahıyla ilgili algı ve yaklaşımının değişmesi gibi faktörlerin, atların arabaya koşulması ve özellikle insan taşımacılığında kullanılması konusundaki bakış açısını son yıllarda büyük ölçüde değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede Komisyonumuz, faytonların tüm yurttaki bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmesini yapmıştır.

Ancak, faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değerlendirilmektedir.

Bu amaçla:

- Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasından seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,
  - Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
  - Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi,
  - Faytonlara koşulmak üzere sadece ağır yük atları (soğukkanlı at ırkları) için izin verilmesi
- önerilmektedir.

34. HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Hayvan hakları ve refahına ilişkin yüksek düzeyde ihlal yapıldığı gerekçesiyle Komisyonumuza en fazla geri bildirimde bulunulan konulardan biri, hayvanlar üzerinde yapılan bilimsel çalışmalardır.

Deney ve deney hayvanı kavramları, dolayısıyla “hayvan deneyleri” mevzuatta 5199 sayılı Kanunla tanımlanmıştır. Bu kapsamda yapılan işlemler, Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik hükümleri doğrultusunda yürütülmektedir. Yönetmelik, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlarda deney amacıyla kullanılacak hayvanların kullanımından önce alınması gereken izinleri, bu amaçla Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu (HADMEK) ile Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurullarının (HADYEK) oluşturulmasını, bu kurulların çalışma usul ve esasları, görevleri, eğitim, denetim ve yükümlülüklerini kapsamaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurulu verilerine göre, yurdumuzda 2010-2017 yılları arasında izinli ve kayıtlı olarak toplam 2.129.833 adet hayvanın deneysel çalışmalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu amaçla balık, amfibi, sürüngen, bildircin, sığır, koyun, keçi, domuz, tek tırnaklılar, tavşan, kobay, fare, sıçan, hamster ve diğer memeli/kanatlı/kemirgen hayvanlar kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar arasında temel biyolojik araştırmalar, tıbbi ürün ve cihazlara yönelik araştırmalar, hastalık tanısı, eğitim, toksikoloji ve güvenlik değerlendirmeleri gibi farklı konular bulunduğu ve bu araştırmalarda çok farklı mesleklerden araştırmacıların görev aldığı anlaşılmaktadır.

İlgili mevzuata göre, deney hayvanı ile çalışmak isteyen araştırmacıların, esasları HADMEK tarafından belirlenen ve HADYEK’ler tarafından düzenlenen bir eğitime katılarak sertifika alma zorunluluğu bulunmaktadır. “Deney Hayvanları Kullanım Sertifikası Eğitim Programına Dair Genelge” en son 30.11.2017 tarihinde revize edilerek yayımlanmıştır. Buna göre araştırmacılar, 40 saat teorik, 40 saat uygulama olmak üzere toplam 80 saatlik eğitimi tamamlayarak, yapılacak sınavda başarılı olmakla yükümlüdür. Deney hayvanı ile çalışma yapacak olan araştırmacıların böyle bir eğitime katılmasının zorunlu tutulması süreç açısından yararlı görülmele birlikte, hangi araştırmacıların hayvanlar üzerinde hangi düzeyde bir çalışma yapacağına belli olmaması, farklı meslek gruplarına ilişkin bir kısıtlama getirilmemesi gibi hususların bu sürece ilişkin yoruma açık ve hayvan refahı ihlali yaratabilecek yönler olduğu anlaşılmıştır. Cerrahi uygulamalar, ötanazi, ilaç enjeksiyonu gibi manipulasyonların sadece veteriner hekimler, yetkili teknik personel ve branşları çerçevesinde beşeri hekimler tarafından yapılması gerekirken, bu konuda belirgin

bir sınırlama getirilmediği anlaşılmaktadır. Mevzuat, hangi tür üzerinde ve hangi yöntemle yapıldığına bakılmaksızın, hayvanlar üzerinde yapılan tüm çalışmaların veteriner hekim gözetiminde ve tanımlanacak istisnai durumlar haricinde sadece veteriner hekimler tarafından yapılacağı şekilde düzenlenmelidir. Diğer meslek gruplarından araştırmacıların deney hayvanlarıyla doğrudan teması sınırlandırılmalıdır. Buna paralel olarak, cerrahi girişim, enjeksiyon, ötanazi uygulaması gibi belirli meslek gruplarının spesifik alanı kapsamında bulunan, 6343 sayılı Kanun gibi, yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çelişki doğuran ve ileri düzeyde hayvan hakkı ihlallerine neden olabilecek uygulamaların diğer araştırmacılara yasaklanması ve eğitim programlarından çıkarılması gerekmektedir.

Yapılan çalışmalar ve kullanılan hayvan sayıları ile bunlara ilişkin ayrıntıların (ötanazi sayısı, aile yanına verme programı, tekrar deneylerde kullanma, uygulanan yöntem vb.) yer aldığı yıllık raporların HADMEK tarafından özenli hazırlanmadığı, her yıl raporun yayımlanmasında çok geç kalındığı, farklı tablolardaki verilerin çelişkiler içerdiği yönünde çok fazla şikâyet, Komisyonumuza iletilmiştir. Konunun hassasiyeti de dikkate alınarak, bu konudaki çalışmaların olabildiğince şeffaf ve kusursuz yapılması için önlemler alınması, HADMEK ve HADYEK üyeleri ve sekreteryasına yönelik eğitimler düzenlenmesi ve süreç yönetiminin doğru yapılabilmesi için bir “bilgi yönetimi sistemi” oluşturulması önem arz etmektedir.

Türkiye’de deney hayvanı yetiştirme/bulundurma/kullanım iznine sahip, 54 ilde toplam 135 merkez bulunduğu, bunların 12’sinin özel kuruluşlar olduğu, geri kalanının üniversite ya da Bakanlığa bağlı olarak hizmet verdiği görülmektedir. Özel kuruluşlar başta olmak üzere, bu birimlerin yerel etik kurul oluşumu, araştırmalara izin verilmesi ve hayvan kullanımlarıyla ilgili aksaklıklarının bulunduğu, denetimlerin çok yetersiz olduğu, veteriner hekim istihdamının çoğu merkezde göstermelik olarak yapıldığı ve hayvan kayıtlarıyla ilgili belirsizliklerin had safhada olduğu bildirilmektedir. Komisyonumuzun tavsiye kararı bulunan “hayvan kolluğu” oluşturulduğu takdirde, deney merkezlerinin denetimi açısından da görevlendirilmeleri yararlı olacaktır. Bunun dışında, deney hayvanı yetiştiren özel işletmelerin yerel etik kurul oluşturarak deneysel araştırmalar yaptırabiliyor olması, denetim açısından önemli zafiyetler doğurmaktadır. Deney hayvanı üretimi ve deney hayvanı kullanımı arasındaki sınır iyi çizilmeli, resmi kurumlar ve araştırma enstitüsü düzeyinde/statüsünde özel kuruluşlar dışındaki birimlere hayvan üretim izni verilmeli, ancak hayvan kullanım izni verilmemelidir.

HADMEK’i oluşturan üyelerin özellikle fakülteler için branş belirtilerek sınırlandırılması, kurulda etik alanında uzman öğretim elemanlarına da yer verilmesi, barolar

birliği temsilcisinin de kurulda görev alması, hayvanları korumaya yönelik STK temsilcisi için seçim kriterinin daha iyi tanımlanması, sürecin hayvanlar lehinde yönetimine katkı ve kurul yapılanmasında bu anlamda biraz daha homojenlik sağlayacaktır.

HADYEK'lerin de doğru süreç yönetimi için esnek bir yapıya kavuşturulması, yerinde denetimlere yönlendirilmesi, bilime yenilik getirmeyecek çalışmalarda hayvanlar lehinde karar verilerek izinlerin sınırlı tutulması yararlı olacaktır.

Deney hayvanı kullanımının azaltılması için üniversitelerde hayvanların eğitim materyali olarak kullanımının azaltılması teşvik edilmeli, eğitim için hayvan ve canlı dokuya gereksinim duyulmayan alternatif model, yöntem ve laboratuvarların kurgulanması mevzuata bağlanmalıdır. Bu amaçla dünyada ve yurdumuzdaki bazı eğitim kurumlarında bilgisayar simülasyonları, eğitim videoları, plastik/lateks/kauçuk örnek, maket ve mankenler, şemalar, bağışlanmış kadvraların kullanıldığı laboratuvarlar ve uygulama dersleri bulunmaktadır ve başarıyla uygulandığı anlaşılmaktadır.

Tıp ve veteriner hekimliği eğitiminde, öğrencilerin bazı uygulamalarda yer almamayı talep etmesi konusu da, hayvan haklarına ilişkin olarak değerlendirilmesi ve tanımlı süreçler çerçevesinde yürütölmek üzere ortaya konulması gereken güncel bir konudur. Günümüzde, hayvanların “denek” olarak kullanıldığı derslere/uygulamalara etik ya da dini nedenlerle katılmak istemeyen öğrencilerin bu talebine ilişkin değerlendirme, günümüzde dersi veren eğiticinin inisiyatifine bırakılmaktadır. Bununla ilgili gerekli düzenleme yapılarak, öğrencilerin teorik derse katılımı zorunlu tutularak, “belirlenen konularla sınırlı olmak koşuluyla” uygulama için alternatif yöntemler kabul edilmeli ya da böyle bir olanak sunulamıyorsa öğrenci o uygulamadan muaf tutulmalıdır. Burada sınır doğru çizilmeli, örneğin bir veteriner faköltesi öğrencisine “hayvana hiç dokunmamak” hak olarak görölmemeli, ancak “mezbaha uygulaması” ya da “rektal muayene uygulaması”ndan isteğe bağlı muafiyet sunulması değerlendirilmelidir. Buna ilişkin süreç yönetimi doğru yapılmalı, öğrenci bir gerekçe göstermek zorunda bırakılmamalı, herhangi bir mağduriyet yaşamamalı, dolduracağı bir matbu form ile eğitim başlangıcında bu durumu beyan ederek bu haktan yararlandırılmalı, buna karşılık olarak –gerekliyorsa- hangi alternatif yöntemle telafi etmesi gerektiği ya da nasıl bir süreç izleneceği yazılı olarak açıkça kendisine tebliğ edilmelidir. Üniversitelerin, hayvanların denek olarak kullanılan birimlerinde alternatif uygulama/beceri laboratuvarlarının kurulması ya da buna ilişkin bazı donanımların temini oldukça maliyetli olduğu için, buna ilişkin finansman sağlanmalı ve üniversite tarafından hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir. Temin edilecek malzemenin bir kısmı maliyetli olmakla birlikte, canlı

deneklerin kullanıldığı durumlarda hayvanların yetiştirilmesi için yüklenilen mali külfet de göz ardı edilmemelidir.

Üniversitelere ilişkin süreçlerin birincil paydaşı olan Yükseköğretim Kurulu ile ortak paydada çalışılmalı, atama yükselme kriterlerinin hayvan deneylerini teşvik etmeyecek şekilde revize edilmesi sağlanmalıdır.

Yurdumuzda yapılan deneysel çalışmalar sonrasında ötanazi yapılmayan hayvanların akıbetinin belirsiz olduğu anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 9 uncu maddesinin (d) ve (j) bentleri ile 10 uncu maddesinin (l) bentleri bu konuya ilişkin düzenleme yaptığı halde, deneyden çıkan hayvanlara ilişkin bir denetim mekanizmasının kurgulanmadığı, bu hayvanların tekrar tekrar kayıt dışı çalışmalarda kullanılarak istismar edilmesinin önünün açık olduğu, deneyden çıkmış hayvanların barındırılacağı bir mahal tanımlanmadığı ve aile yanına verme programlarının uygulanmadığı anlaşılmaktadır. Yapılan çalışmanın niteliği ve olası tehlikeler de dikkate alınarak, bu duruma ilişkin süreçlerin tanımlanacağı bir mevzuat çalışması yapılması ve hayata geçirilmesi, Komisyonumuz tarafından tavsiye edilmektedir.

Yürürlükteki mevzuat, kedi ve köpekler üzerinde deneysel çalışmalar yapılmasını yasaklamış olmakla birlikte, Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in 11 inci maddesinin (c) bendi bu konuya ilişkin bazı istisnai durumları tanımlayarak başıboş kedi ve köpekler üzerinde deneysel çalışma yapılmasını bazı kriterlere bağlı olarak mümkün kıldığı için kamuoyunda kaygı oluşturmaktadır. Madde, “Kedi ve köpek gibi evcil türlerin sokakta başıboş olanları, deneylerde kullanılmaz. Ancak, hayvanların sağlık ve refahı ile ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulması, çevre, insan ve hayvan sağlığına karşı ciddi tehlike oluşturması ve çalışmanın amacının sadece başıboş hayvan kullanılarak gerçekleştirilebileceğine dair bilimsel gerekçeler sunulması hallerinde bu hayvanlar deneylerde kullanılabilir.” hükmünü içermektedir. Bu madde ile bir çerçeve çizilmiş olmakla birlikte, serbest yaşayan kedi ve köpeklerin deneylerde kullanılmasına olanak tanıdığı için riskli bir madde olarak değerlendirilmiştir. Bakanlığın bu konuda Komisyonumuza sunmuş olduğu gerekçeler salgın hastalık durumunda hastalık takibini yapmaya yönelik klinik hizmetleri kapsadığı, bu kapsamda yapılacak çalışmalar ayrı ayrı yönetmeliklerde halihazırda tanımlandığı ve “deney” olarak adlandırılmayacağı için, yönetmeliğin 11 inci maddesinin (c) bendinin bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER (ÖZET)

“HAYVANLARIN KORUNMASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ” başlıklı 2 nci Bölümün özeti olan bu bölüm, okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla hazırlanmış olup kamuoyunda en çok tartışılan hususları içermektedir. Komisyonumuzun diğer görüş ve önerileri ile ayrıntılı bilgi için ilgili başlığa göz atılması gerekmektedir.

1. 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun adı “Hayvan Hakları Kanunu” olarak değiştirilmelidir. Hayvanlar, hukuk öznesi sayılmasa da hukuk nesnesi de (eşya) sayılmamalı, can taşıdıkları ve duygulu varlıklar oldukları göz önüne alınarak, kendine özgü yapısı içinde değerlendirilmelidir.
2. Hayvanların sınıflandırılmasında “ev hayvanı, yaban hayvanı, şehir hayvanı, çiftlik hayvanı” tanımlamaları yapılmalı ve uzmanlar tarafından uygun görülecek diğer sınıflandırma ve tanımlamalar eklenmelidir.
3. Şehirlerde popülasyon kontrolünü sağlamak amacıyla uygulanması önerilen tek yöntem kısırlaştırma değildir. Kısırlaştırmanın başarıya ulaşabilmesi ancak tüm ülke çapında seferberlik halinde uygulanmasıyla mümkündür.
4. Popülasyon kontrolü amacıyla öncelikle şehirlerdeki sahipli ve sahipsiz hayvan sayısının, coğrafi olarak dağılımının tespit edilmesi ve buna göre hareket edilmesi, bu sayının 01.07.2020 tarihine kadar yapılması önerilmektedir.
5. Kısırlaştırma sürecinin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi, veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle asgari teknik koşulları mevzuatla belirlenen klinik ve kısırlaştırma merkezleri ile hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini sağlanmalıdır.
6. Belediyelere, hayvanların korunmasına yönelik faaliyetleri için gelecek yılın bütçesini belirlerken bir önceki yıla ait gerçekleşmiş bütçenin belli bir oranında bir sonraki yılın bütçesine pay koyma zorunluğu getirilmelidir; hâlihazırda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığınca yerel yönetimlere yönelik desteğin kapsamı ve miktarı genişletilmelidir.

7. Yerel yönetimler hazırladıkları stratejik planlarda hayvanlarla ilgili çalışmalar konusunda Bakanlığa bilgi vermeli, Bakanlık bu konuda yönlendirme ve planlama yapmalıdır.
8. Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulamaması sonucunu doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.
9. Hayvanlara yönelik bir hayvan neslini yok etme, hayvanı öldürme, hayvana acımasızca ve zalimce eylemlerde bulunma, hayvanların cinsel istismarı ve hayvan dövüşürme suç kapsamına alınmalı; bunun yanında 5199 sayılı Kanunda yer alan ev hayvanını terk etmek, hayvanı başıboş bırakmak gibi fiillere ilişkin idari para cezaları artırılmalı; hayvanlara yönelik suç işleyenlerin hayvan sahibi olması engellenmelidir. Hapis cezası getirilen fiiller için uygulanan cezaların alt sınırı; ertelemeye, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ve para cezasına çevrilemeyecek şekilde belirlenmelidir. İnternet üzerinden hayvan dövüşü duyurusu ve yayını yapılması katalog suç kapsamına alınmalı, bu sitelere erişim BTK kararıyla engellenmelidir. Hayvanlara karşı işlenen suçlarda açılacak davalara ilgili kuruluşlar ve hayvan koruma dernekleri müdahil olabilmelidir.
10. Hayvanlara yönelik işlenen fiillerin cezalandırılmasında sahipli-sahipsiz hayvan ayırımına son verilmelidir.
11. Hayvan refahını esas alan önlem ve düzenlemelerle hem hayvanların mevcudiyetini güvence altına alacak, hem de çevre kirliliği, zoonoz hastalıklar, gürültü gibi toplum ve çevre sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurları ve bunlardan kaynaklanan şikâyetleri ortadan kaldırabilecek politikaların belirlenmesi esas alınmalıdır.
12. Apartmanlarda evcil hayvan beslenmesini engellemek üzere “Apartman Yönetim Planı”na buna yönelik hükümler konulduğu görülmektedir. Kat Mülkiyeti Kanunu’nda yapılacak bir revizyonla, yönetim planlarına hayvanlara ilişkin bu tip keyfi kısıtlamaların getirilmesine engel olunmalıdır.
13. Benzer şekilde kamu lojmanlarında hayvan beslenmesini engelleyen düzenlemeler yeniden ele alınmalıdır.
14. Hayvanların bakıldığı ortamların asgari standartlarının belirlenmesi ve “istifçilik” olarak tabir edilen, hayvana kötü muameleye varacak derecede yetersiz bir alanda çok fazla sayıda hayvanın barındırılmasının önüne geçilmesi için “refah

kriterlerinin” ortaya konulması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığınca mevzuat çalışması yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

15. Hayvan sahiplerine ilişkin kural ve yaptırımlar net olarak belirlenmelidir. Üzerine kayıtlı olan ve çevreye sorun yaratan hayvanların önlemini almayan, sahibi olduğu hayvanı sokağa atan/terk eden kişilere -en az 10.000 TL olmak üzere- idari yaptırımlar getirilmelidir.
16. Sokağa terk edilen bir hayvanın sahipli olduğunun anlaşılabilmesi için, kimliklendirmeye ilişkin mevzuat ivedilikle yürürlük kazanmalıdır. Kimliklendirme belediyelerin birbirlerinin sınırlarına hayvan bırakmasının da önüne geçecektir.
17. Hayvanlara yönelik süreçlerin yönetilmesinde kullanılmak üzere “Hayvan Hakları Fonu” ya da başka bir ad altında bir fon oluşturulması önerilmektedir.
18. Hayvanlara yönelik işlenen suçlara müdahale etmek amacıyla yetkileri belirlenmiş, bu konuda eğitim almış İçişleri Bakanlığına bağlı polis ve jandarma teşkilatları ile belediyelerin zabıta teşkilatlarında hayvan kolluğu kurulmalıdır.
19. 5199 sayılı Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilmesi maksadıyla sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yükümlülüklerini (hayvan bakımevi kurulması, kısırlaştırma, aşılama, tedavi) yerine getirmeyen yerel yönetimlere yaptırım uygulanmasına dair 5199 sayılı Kanuna hüküm eklenmesi Kanunun etkin bir şekilde uygulanabilirliğini sağlayacaktır. Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.
20. 5393 sayılı Belediye Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14 üncü maddesinde, belediyelerin hayvanlarla ilgi görevi/görevleri yer almalıdır.
21. Hayvan bakımevlerinde çalışacak personelin çalışma alanları ve görev tanımlarının belirlenmesi, tüm personele eğitim ve sertifikasyon zorunluluğu getirilmesi, sertifikası olmayan personelin buralarda çalıştırılmaması önem arz etmektedir.
22. Yine hayvan bakımevlerinin şeffaf şekilde yönetilmesi, kamerayla izlenmesinin mümkün hale getirilmesi önerilmektedir.
23. Geçici hayvan bakımevleri kapsamı, 5996 sayılı Kanunda tanımlandığı şekliyle klinik, izolasyon/karantina birimi; hayatını tek başına idame ettiremeyecek derecede hasta ya da engelli hayvanların barındırıldığı birimler; sahiplendirme, mama hazırlama ve üretim, atık toplama gibi birimler olarak tam teşekküllü olmalıdır.
24. Geçici hayvan bakımevlerinde yirmi dört saat nöbetçi veteriner hekim bulundurulmalıdır.

25. İllerde oluşturulan İl Hayvan Hakları Koruma Kurullarına ilişkin süreçleri yönetmek, gerekli kararları almak üzere, Bakanlık ve üniversite temsiline ağırlık verilen, tüm paydaşların temsil edildiği bir “Merkez Hayvan Hakları Kurulu” oluşturulmalıdır.
26. Yurtdışından ülkemize kaçak yollarla hayvan sokulmasının önlenmesi amacıyla sıkı denetim yapılmalı, internette hayvan satışı yasaklanmalıdır.
27. Petshoplarda kedi ve köpek satışının yerine, üretim çiftlikleri ve ırk derneklerinden hayvan edinme özendirilmelidir. Bu konuda yapılacak düzenlemenin anlık değil, belli bir süreç içinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
28. Sahipsiz hayvanların beslenmesi amacıyla, yerel yönetimler tarafından hayvanseverlerle işbirliği içerisinde belirlenecek beslenme odaklarının oluşturulması ile serbest yaşayan hayvanlara ilişkin süreçlerin çevre kirliliği ve hijyenle alakalı problemlere sebebiyet verilmeksizin sistematik ve daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır.
29. Hayvan haklarına ilişkin eğitim müfredata eklenmeli, çocuklara ve yetişkinlere tarihimizdeki ve kültürümüzdeki iyi örnekler hatırlatılarak hayvanlara nasıl yaklaşılması gerektiğine yönelik eğitim verilmelidir.
30. 6112 sayılı RTÜK Kanununa istisna getirilerek hayvanlarla ilgili eğitici yayınların zorunlu yayın kapsamında tekrar yayınlanması yerinde olacaktır.
31. Kaçak avcılıkla etkin mücadele için;
  - DKMP Genel Müdürlüğünün araç, gereç ve personel açısından güçlendirilmesi;
  - Avlanma yasağı sürelerinin DKMP Genel Müdürlüğü tarafından gözden geçirilmesi,
  - Kaçak avcılığın kabahat olmaktan çıkarılarak suç kapsamına alınması,
  - Kaçakçılıkla mücadele kapsamında olduğu gibi kaçak avcılık ihbarlarında ödül sistemi getirilmesi,
  - Avcılık derneklerinin kaçak avcılıkla mücadele için etkin olarak kullanılması,
  - Avcılığa ilgi duyanlar için ayrıca Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yerel yönetimler tarafından trap ve skeet alanları açılması,
  - Av kuşlarına yönelik olarak verilecek olan günlük avlanma kotalarının yerel ölçek yanında küresel ölçekli popülasyonlar da dikkate alınarak karar verilmesi,
  - Av denetimlerinin artırılmasını ve popülasyon düzeyi kritik olan türler için sınırlamalar ve yasaklamalar getirilmesi,
  - Av ve yaban hayvanlarının korunması, geliştirilmesi ve yaban hayatı yönetimi, avlakların kurulması, bakımı, işletilmesi ve avlanmaların kontrol altına alınması, üretme istasyonları, koruma ve geliştirme sahaları kurulması, yaban hayvanlarının

- hastalıkları ile mücadele edilmesi, avcılarının eğitilmesi amaçlarıyla 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanununun mülga 10 uncu maddesinin yeniden getirilmesi,
- Türü azalan av hayvanı popülasyonun artması için alınan her türlü tedbire rağmen popülasyon düşüşü önlenemiyorsa, popülasyonu azalan türün avlanmasına ara verilmesi önerilmektedir.
  - 32. Kuşlar enerji nakil hatlarına çarparak ölmektedir. Bu ölümleri engellemek için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının koordinasyonunda, kuş gözlemcilerinden de yararlanılarak tehlikeli hatların belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.
  - 33. Tarım alanlarına bağlı olarak yaşayan türlerin yaşamına olanak sağlayacak tarım desenlerinin belirlenmesi, gerekli tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi ve gerekli hallerde üreticiye destek verilmesi için çalışma yapılması, tarımsal uygulamalarda ilaçlama, gübreleme zamanlamasının tarım il ve ilçe teşkilatlarınca yoğun bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.
  - 34. Tarımsal amaçlı kullanılan her türlü ambalaj için geri dönüşüm bedeli konularak bunların doğaya gelişigüzel atılmasının önüne geçilmesi gerekmektedir.
  - 35. İlaçlı tohum ekimlerinin kısıtlanması ya da yüzlek ekim yapanlara yaptırım uygulanması önerilmektedir.
  - 36. Sulak alanlardan tarımsal amaçlı su kullanımında su kuşlarının yaşam ve çoğalma alanında belirlenecek boyuta kadar izin verilmesi, mevsim normallerinin üstüne çıkan ve yaban hayatını tehdit edecek seviyeye ulaşan iklim olaylarında yaşam alanlarına takviye besin maddeleri, su ve yapay barınma mekanları bırakılması gerekmektedir.
  - 37. Yaban hayatının susuz kaldığı dönemlerde sürdürülebilir enerji kaynaklarıyla desteklenen su sondajları yapılmak suretiyle yaban hayatının korunması gerekmektedir.
  - 38. Dünyadaki beş önemli göç yolunun ikisinin ülkemizde bulunduğundan hareketle hayvan sevgisinin aşılması amacıyla, belirlenecek noktalara kuş gözlem kuleleri yapılmalıdır.
  - 39. İstanbul ilinde bulunan, Kumburgaz, Güzelce bölgesinde, özellikle sonbahar döneminde bir milyon fazla leyleğin bu bölgede konaklaması nedeniyle, leyleklerin beslenmesi amacıyla, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 500 dekarlık bir sulak alan oluşturulması gerekmektedir.

40. Kuşların zarar görmemesi için gelişigüzel havai fişek kullanımına sınırlama getirilmeli, havai fişek kullanımına istisnai durumlarda izin verilmelidir.
41. Mevzuatımızda “hedef dışı av” kavramı yer almamaktadır. Su Ürünleri Kanununda hedef dışı av hususunun tanımlanması ve gerekli yaptırımlara bağlanması gerekmektedir.
42. Başta sazlık alan yakmak olmak üzere sazlık alanların zarar görmesine yol açan fiiller ormanlara karşı işlenmiş suçlar gibi değerlendirilmelidir. Anız yakmaya ilişkin para cezaları da artırılmalıdır.
43. Hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, yeni hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, tüm hayvanat bahçelerine sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır. Bu koşulları sağlayamayan hayvanat bahçeleri kapatılmalıdır.
44. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır.
45. Deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir.
46. Ülkemizde kürk hayvanı üretimi ve ithalatının yasaklanması gerektiği değerlendirilmektedir.
47. Hayvan deneylerine ilişkin olarak,
  - Deney hayvanı üretimi ve deney hayvanı kullanımı arasındaki sınır iyi çizilmeli, resmi kurumlar ve araştırma enstitüsü düzeyinde/statusünde özel kuruluşlar dışındaki birimlere hayvan üretim izni verilmeli, ancak hayvan kullanım izni verilmemelidir.
  - HADMEK’i oluşturan üyelerin özellikle fakülteler için branş belirtilerek sınırlandırılması, kurulda etik alanında uzman öğretim elemanlarına da yer verilmesi, barolar birliği temsilcisinin de kurulda görev alması, hayvanları korumaya yönelik STK temsilcisi için seçim kriterinin daha iyi tanımlanması, sürecin hayvanlar lehinde yönetimine katkı ve kurul yapılanmasında bu anlamda biraz daha homojenlik sağlayacaktır.

- Cerrahi girişim, enjeksiyon, ötanazi uygulaması gibi belirli meslek gruplarının spesifik alanı kapsamında bulunan, 6343 sayılı Kanun gibi, yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çelişki doğuran ve ileri düzeyde hayvan hakkı ihlallerine neden olabilecek uygulamaların diğer araştırmacılara yasaklanması ve eğitim programlarından çıkarılması gerektiği değerlendirilmektedir.
- Bilime yenilik getirmeyecek çalışmalarda hayvanlar lehinde karar verilerek izinlerin sınırlı tutulması yararlı olacaktır.
- Deneysel hayvan kullanımının azaltılması için üniversitelerde hayvanların eğitim materyali olarak kullanımının azaltılması teşvik edilmeli, eğitim için hayvan ve canlı dokuya gereksinim duyulmayan alternatif model, yöntem ve laboratuvarların kurgulanması mevzuata bağlanmalıdır.
- Üniversitelere ilişkin süreçlerin birincil paydaşı olan Yükseköğretim Kurulu ile ortak paydada çalışılmalı, atama yükselme kriterlerinin hayvan deneylerini teşvik etmeyecek şekilde revize edilmesi sağlanmalıdır.
- Diğer meslek gruplarından araştırmacıların deney hayvanlarıyla doğrudan teması sınırlandırılmalıdır.
- Hayvan Deneyleri Etik Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in 11 inci maddesinin (c) bendinin bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

48. Komisyonumuz, geleneksel dahi olsa, hayvan dövüşürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği; ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.

49. Komisyonumuz, faytonların tüm yurttan bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı değerlendirmesini yapmıştır. Ancak, faytonların yüzyıllardır kullanıldığı, tarihi ve kültürel miras değeri taşıdığı bazı noktalarda, belirlenecek standartlar dahilinde, atlı fayton çalıştırılmasına izin verilebileceği değerlendirilmektedir.

Bu amaçla:

- Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasında seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,
- Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
- Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi önerilmektedir.

50. Yasaklı ırklar ile ilgili olarak sürecin doğru yönetilebilmesi için, “yasaklı ırk” kavramı ve algısı yerine “tehlikeli ırk” vurgusunun yapılmasının uygun olduğu düşünülmüştür.
- Tehlikeli ırk kapsamında köpeğe sahip olanlara “ruhsat” zorunluluğu getirilmeli, bu kişilerle hızlı iletişim ve takibin sağlanacağı ayrı bir veri tabanı oluşturulmalı, ruhsat alınabilmesi için köpek sahiplerine eğitim zorunluluğu konulmalı, bu hayvanların belirlenecek zaman aralıklarında veteriner hekim kontrolünden geçirilmesi zorunlu tutulmalıdır.
  - 5199 sayılı Kanunun hükümleri gereği el konularak halihazırda belediyelere ait geçici bakımevlerinde tutulmakta olan tehlikeli ırk kapsamındaki köpekler, yeni düzenlemeyle tanımlanacak muayenelerden geçirildikten sonra sahiplerine iade edilmeli, sahiplendirme programına dahil edilmeli, sahiplendirilemeyen ya da yeni hükümler çerçevesinde sahiplendirilmesinde sakınca görülen hayvanlar, bu amaçla kurulacak rehabilitasyon merkezlerine nakledilmelidir.
  - Bu hayvanların tasmaşız, gezdirme kayışı takılı olmadan, ağızlıksız olarak dışarı çıkarılmaları yasaklanmalı, kamunun ortak kullandığı bazı kalabalık alanlara girişlerine sınır getirilmelidir.
  - Hatalı yetiştirilen, dövüştürüldüğü tespit edilen köpeklere el konulmalı, veteriner hekim tarafından davranış muayenesi ve gerektiğinde davranış terapisi uygulanmak üzere belediyeye ait bakımevine teslim edilmelidir.
  - Agresyon gösterdiği belirlenen hayvanlar davranış terapisine sokulmalı, veteriner hekim raporuna göre sahibine ya da rehabilitasyon merkezine teslim edilmelidir.
  - Tehlikeli ırklara yönelik uygulamalarda sorumluluk hayvan sahibine yüklenmeli, yapılacak düzenlemede hayvana değil, hayvan sahibine ceza yaptırım uygulanması esas alınmalıdır.

RAPORA İLİŞKİN KARAR İMZA CETVELİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
Hayvanların Haklarının Korunması İle Hayvanlara Eziyet Ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin
Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan
Meclis Araştırması Komisyonu
(10/102, 461, 682, 977, 981, 982)

Karar No : 3

21/10/2019

KARAR

Hayvanların Haklarının Korunması İle Hayvanlara Eziyet Ve Kötü Muamelelerin Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun (10/102, 461, 682, 977, 981, 982) yaptığı araştırma ve incelemeler sonucu düzenlemiş olduğu bu rapor, Genel Kurula sunulmak üzere Yüce Başkanlığa saygıyla arz olunur.

BAŞKAN Mustafa YEL Tekirdağ Milletvekili	BAŞKANVEKİLİ Nevzat CEYLAN <i>Ek görüşüm vardır</i> Ankara Milletvekili	SÖZCÜ Jülide İSKENDEROĞLU Çanakkale Milletvekili	KÂTİP Zeynep YILDIZ Ankara Milletvekili
ÜYE Serap YAŞAR İstanbul Milletvekili	ÜYE Yunus KILIÇ Kars Milletvekili	<i>Ek görüşüm ve</i> ÜYE Güllizar BİÇER KARACA <i>Talebinin vardır</i> Denizli Milletvekili	ÜYE Saliha Sera KADIGİL SÜTLÜ <i>Ek görüşümü vardır</i> İstanbul Milletvekili
ÜYE Deniz YAVUZYILMAZ <i>Ek görüşüm vardır</i> Zonguldak Milletvekili	ÜYE Oya ERSOY İstanbul Milletvekili	ÜYE Hasan KALYONCU İzmir Milletvekili	ÜYE Zeki Hakan SIDALI <i>Ek görüşümü vardır</i> Mersin Milletvekili

MUHALEFET ŞERHLERİ VE EK GÖRÜŞLER

1. ANKARA MİLLETVEKİLİ NEVZAT CEYLAN'IN EK GÖRÜŞÜ

21 Ekim 2019

Sayın; Mustafa YEL

Tekirdağ Milletvekili

Hayvan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı

Taslak raporun;

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR
(KISIRLAŞTIRMA)

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Başlıklı bölümlerinde ekte kırmızı yazı ile ilave ettiğim kısımların yer almasının uygun olacağı düşüncesindeyim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Saygılarımla,

Nevzat CEYLAN

Ankara Milletvekili

EK : 10 Sayfa

4. POPÜLASYON KONTROLÜNE İLİŞKİN AKSAKLIKLAR (KISIRLAŞTIRMA)

Ülkemizde yaşayan kedi ve köpeklerin sayısına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklara göre tüm Türkiye’de serbest yaşayan 2.000.000 adet köpek bulunduğu, bunların büyük çoğunluğunun kısırlaştırılmamış olduğu bildirilmekle birlikte, bu bilgiye dayanak teşkil edebilecek herhangi bir kaynak sunulmamaktadır.⁸¹

Bilinen gerçek ise, yerel yönetimlerin sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu ile ilgili yeterli bütçe ve personel ayıramadığı, eş zamanlı ve yeterli sayıda kısırlaştırma yapılamadığı ve bu nedenle hayvan sayısının sürekli artış gösterdiğiidir.

Serbest yaşayan hayvanların popülasyon kontrolü için yürürlükteki mevzuata uygun ve insancıl olan seçeneğin “kısırlaştırma” olduğu, konunun uzmanları tarafından bildirilmektedir. Mahalle/semte düzeyinde her bölgenin serbest hayvan popülasyonu açısından bir taşıma kapasitesi bulunmakta ve bölgede mevcut kaynaklar (çöplükte bulunan gıda atıkları, belediye uygulamaları, hayvanseverlerin besleme alışkanlıkları, suya erişim, sürü yapısı vb.) bu duruma ilişkin dinamikleri belirlemektedir. Bölgenin taşıma kapasitesine ilişkin radikal bir değişiklik şekillenmediği sürece, bir bölgede yaşayan sürünün tamamı oradan uzaklaştırılsa bile, sonrasında o bölge farklı hayvanlar tarafından işgal edilmektedir. Bu duruma “vakum etkisi” adı verilmektedir. Bu nedenle, popülasyon kontrolü için en ideal yöntem, bölgede yaşayan hayvanları kısırlaştırarak yerinde bırakmak ve üreme becerisi olmayan bu hayvanlarla o bölgenin kapasitesini dolu tutmaktır. Her bölgede yumuşak mizaçlı ve sağlık durumu bilinen hayvanların barındırılması ile de, saldırı ve hastalık riskleri en az düzeye indirilecektir.

Kısırlaştırma ile popülasyon kontrolünün sağlanabileceği öngörüsü büyük oranda kabul gördüğü halde, yurdumuzda yerel yönetimler tarafından kısırlaştırılan hayvan sayısı yaklaşık olarak yılda 200.000 adettir. Tahmini hayvan sayısı üzerinden dahi değerlendirme yapıldığında ve köpeklerin üreme ile geometrik olarak artan popülasyonu dikkate alındığında, şehirlerde mevcut koşullarda popülasyon kontrolü yapılamayacağı aşikârdır. Kısırlaştırma oranları yüksek olan belediyeler bile, çevre belediyelerin kendi sorumluluk alanlarına bıraktığı iddia edilen köpekler nedeniyle kontrolsüz bir üreme sorunuyla karşı karşıyadır. Benzer şekilde, belediyeler tarafından ormanlık alanlara bırakılan köpekler,

---

⁸¹ Bu konuda detaylı değerlendirme için bkz.: 3- Şehirlerdeki Hayvan Sayısının Bilinmemesi ve Kayıt Altına Alınmaması

hayvanların kendi başına yaşaması mümkün olmayan bu bölgelerde hayvan refahı, ekolojik denge, toplum sağlığı açısından sorunlar yaratmaktadır.

Popülasyon kontrolüne yönelik çalışmaların etkin şekilde yapılmaması öncelikle bütçe olanaklarının boşa harcanmasına neden olmakta, bunun ötesinde de hayvanlarla ilgili yönetim becerilerinin en alt seviyede kalmasıyla hayvan ve toplum sağlığı ile çevreye yönelik pek çok sorunu doğurmaktadır.

Popülasyon kontrolüne ilişkin olarak yaşanan bir başka sorun da, bir kimsenin himayesinde yaşayan hayvanların üremesi ve sayısı ile ilgili denetim yapılması gerektiğinde, Tarım ve Orman Bakanlığınca yapılan denetimlerde, özel mülke girilmesi için gerekli Savcılık kararı alınmadığından herhangi bir müdahalede bulunulamamaktadır. Sahipsiz hayvanların bakım ve tedavilerini üstlenme gerekçesiyle genellikle sosyal medya aracılığıyla insanların vicdani duygularını istismar ederek usulsüz/kayıt dışı maddi kazanç sağlayan kişiler, çoğunlukla fazla sayıda hayvanı bir arada tutma eğilimindedir. Bu konuda yapılacak mevzuat düzenlemesinin, hayvan refahı merkezli olarak bu sorunları çözümlenmeyi hedeflemesi gereklidir.

Sahipsiz hayvan popülasyonunun kontrol altına alınmasında en etkili ve tek yöntem üremenin engellenmesi bir başka ifadeyle kısırlaştırma. Sorunların çözümünde öncelikli olarak oluşturularak hayata geçirilmesi gereken projelerin başında da, popülasyon kontrolüne yönelik ülke çapında uygulanması gereken kısırlaştırma seferberliği gelmesi kaçınılmazdır. Bu hedefle, yerel yönetimlerce sahipsiz hayvanlara yönelik yıllık ortalama 200.000 olan kısırlaştırma sayısının Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, veteriner fakülteleri ve veteriner hekimler odaları ile hayvanseverlerin katkısı ve işbirliği ile ivedilikle artırılması, eş zamanlı ve fazla sayıda kısırlaştırma yapılması, kısırlaştırma yapabilecek tüm veteriner hekimlerin ve yararlanılabilecek hayvan sağlığı birimlerinin sürece dahil edilmesi ve sürecin üç yıl içinde tamamlanması **kısırlaştırma işlemlerini hızlandırmak için gerekli görüldüğünde tam teçhizatlı ünitelerde ve yerinde denetim yapmak şartı ile hizmet alımı yapılması** önem arz etmektedir. **Böylece kısırlaştırma işlemi ne kadar kısa sürede yapılırsa hayvan popülasyonunun kontrol altına alınacağı öngörülmektedir.**

Kısırlaştırma ve hayvanların korunmasına yönelik diğer uygulamaları gereği gibi yapmayan yerel yöneticilere adli ve idari yaptırım uygulanmalıdır.

Sürecin doğru yönetimi için; bütçe tahsisi (özellikle ülke çapında uygulanacak kısırlaştırma seferberliği kapsamında kurulacak kısırlaştırma merkezleri için merkezi yönetim bütçesine ödenek koyulması, yerel yönetimlerin de kısırlaştırma seferberliği için yeterli bütçe ayırması), veteriner hekim, yardımcı teknik personel ve destek personel

istihdamı ivedilikle gerçekleştirilmeli, kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barındırma alanlarının planlanması, hayvanların yakalanabilmesi için tüm personele yönelik eğitimlerin düzenlenmesi ve gerekli donanımın temini (Türkiye’de henüz ruhsatlandırılmamış olan ve yakalama amacıyla gereksinim duyulan veteriner tıbbi ürünlerin ticari amaçlı olmayan ithalatı için Tarım ve Orman Bakanlığı izinleri dahil) gereklidir.

Ayrıca, kısırlaştırma seferberliği konusunda gerekli adımları atmayan belediye başkanları ile personeline adli ya da idari yaptırım uygulanmalıdır.

Popülasyon kontrolünde dikkate alınması gereken hususlardan birisi de, sahipli hayvanların üretilmesidir. Günümüzde bazı hayvan sahiplerinin satış amacıyla hayvan ürettiği, hayvanların daha sık üremesi için çeşitli yöntemlere başvurduğu ve bu alanda önemli hayvan hakkı ihlalleri yapıldığı anlaşılmaktadır. Sahipli hayvanların kısırlaştırılması teşvik edilmeli, kayıt dışı hayvan satışlarını önlemek için önlemler alınmalıdır. Kimliklendirme mevzuatı tam olarak işlerlik kazandığında, sisteme kaydedilecek hayvanların orijini sıkı bir biçimde takip edilmeli, doğum yapan hayvanların yavruları izlemeye alınmalıdır. Kayıt yaptırmayan hayvan sahiplerine ağır yaptırımlar uygulanmalıdır. Hayvan sahiplerinin hayvanlarından yavru alma hakkı gözetilmeli, ancak bir kereden fazla yavrulatılan hayvanlardan her bir yavru için vergi alınması ve alınacak bu verginin Hayvan Refahı Fonuna aktarılması değerlendirilmelidir. İnternet üzerinden hayvan satışı engellenmelidir.

5. MOBİL KISIRLAŞTIRMA UYGULAMASI SORUNU

Kısırlaştırma konusunda değinilmesi gereken önemli bir sorun, *Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği*’nde düzenlenen mobil kısırlaştırma uygulamasıdır.

Yönetmeliğin 25 inci maddesinde, hayvanlara kısırlaştırma operasyonlarının yapılacağı seyyar araçları ifade eden mobil kısırlaştırma ünitelerinde operasyonların yapılabilmesi için uygun hijyenik şartların, gerekli ameliyat malzemesi ve tesisatın bulunacağı belirtilerek bu ünitelerde kısırlaştırılıp aşılana hayvanların tedavilerinin uzaması durumunda geçici bakımevlerine nakledileceği, oluşacak tıbbi atıkların yürürlükteki mevzuata göre bertaraf edileceği hükme bağlanmıştır.

Mobil kısırlaştırma ünitesi kavramı ve uygulamasının, esasen yürürlükteki diğer mevzuat hükümleriyle çeliştiği görülmektedir. Yurdumuzda hayvan sağlığı hizmeti sunulabilecek birimlerin asgari teknik koşulları 5996 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikler

çerçevesinde belirlenmekte ve bu yerler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılarak hizmet verebilmektedir. Kanunun kapsamında “veteriner sağlık hizmetleri” bulunmaktadır ve bu kanunda mobil sağlık ünitelerine ilişkin bir hüküm ya da atıf bulunmamaktadır. Dolayısıyla da mobil kısırlaştırma üniteleri, 5996 sayılı Kanunun gereklerini yerine getirememektedir. Bu ünitelere yönelik denetimler de sınırlı olarak yapılabilmektedir.

Cerrahi bir girişim olan kısırlaştırma operasyonunu geçiren bir hayvanın operasyon sonrası oluşabilecek komplikasyonlara karşı belli bir süre gözetim altında tutulması gerekmektedir. Oysa “mobil kısırlaştırma” kavramı, temel felsefesi gereği bu gereksinimi karşılayamamaktadır ve Komisyon çalışmaları süresince dinlenen paydaşlar, bu ünitelerde kısırlaştırılan hayvanların operasyon sonrası bakımlarına ilişkin somut bir bilgi sunamamıştır.

Operasyon sonrasında hayvanlar en az 7-10 gün süreyle gözlem altında tutulmadığı takdirde önemli komplikasyonlar, enfeksiyon, hatta ölüm riski ile karşı karşıyadır.

Yapılan uygulamanın doğurduğu risklerin ve denetim güçlüğüünün ötesinde, mobil ünitelerle yapılan kısırlaştırmanın bölgesel popülasyon kontrolüne ilişkin sağladığı faydaya yönelik bir veri sunulamamıştır.

Ancak hayvan polüpopülasyonunun artmasını önlemek ve kısa sürede kısırlaştırmayı tamamlamak amacıyla çok iyi ve yerinde denetlemek şartıyla ve rahabilitasyon hizmeti sunulması esas alınarak mobil kısırlaştırmanın aksayan yönleri bertaraf edilerek kısıtlı olarak izin verilmesi düşünülebilir.

Hayvan refahı ve sağlığı açısından önemli risk doğuran, belediyelerin bakımevi kurma sorumluluğunu devralarak sürekli ve uzun vadeli popülasyon kontrolü yapılmasına engel olan, yine aynı nedenle, hayvanlara rutin sağlık hizmeti sunulmaması sonucunu doğuran mobil kısırlaştırma ünitelerinin ve buna yönelik mevzuat düzenlemesinin ivedilikle ve bütünüyle kaldırılması gereklidir.

32. HAYVANAT BAHÇELERİ, KARA VE SU SİRKLERİ

Ülkemizde hayvanat bahçeleri, 11.08.2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren “Hayvanat Bahçelerinin Kuruluşu ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” hükümlerine uygun olarak kurulmakta ve işletilmektedir.

Sirkler ile ev ve süs hayvanı üretim ve satışı yapan işletmeler, bu yönetmeliğin kapsamı dışında tutulmuştur. Diğer bir deyişle, hayvanların hobi ya da sergileme amacıyla sınırlı bir alanda barındırıldığı tüm durumlarda bu yönetmelik hükümlerinin esas alınması

gerekmektedir. Ancak yurdumuzda; evcil ve/veya yaban hayvanlarının bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak kafeste ya da sınırlandırılmış alanlarda zorla tutulduğu, sergilediği ve çeşitli şekillerde istismara uğradığı çok sayıda vaka bulunduğu anlaşılmaktadır.

Yönetmeliğe göre, içerdiği hayvan tür ve sayısına göre iki tip hayvanat bahçesi vardır:

A Grubu Hayvanat Bahçesi: En az yetmiş çeşit hayvan türü bulunduran, sorumlu yönetici ve en az 1 veteriner hekim istihdam etmek zorunda olan hayvanat bahçeleridir.

B Grubu Hayvanat Bahçesi: En fazla 69 çeşit hayvan türü bulunduran, veteriner hekimliği hizmetini hizmet alımı şeklinde alabilen hayvanat bahçeleridir.

Yönetmelikte, her iki tip hayvanat bahçesinde bulundurulabilecek hayvan tür ve çeşidine bunun dışında bir sınırlama getirilememiştir. Bu nedenle, mevcut yönetmelikle “hobi amaçlı yaban hayvanı beslemek isteyen” kimseler, koşulları kolaylıkla yerine getirerek bu isteklerini hayvanat bahçesi ruhsatı ile karşılayabilmektedir.

Son yıllarda özellikle büyük kentlerde kafe, restoran, piknik ve kahvaltı mekanı gibi iş yerlerinin ilgi uyandırmak, tematik bir ortam yaratmak gibi pek çok nedenle belirli hayvan türlerini serbest olarak ya da kafes/camekan içinde barındırdığı ve sergilediği, müşteriler tarafından bu hayvanlara kontrolsüz olarak gıda verilmesinin teşvik edildiği, bazı kapalı mekanlarda hayvanların yoğun sigara/nargile dumanı altında tutulduğu, hayvanların barındırıldığı alanlarda yüksek sesli müzik yayını yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu iş yerlerinin pek çoğunda asıl amacın hayvanat bahçesi işletmek değil, sunulan diğer hizmetlere hayvanlarla bir fon oluşturmak ve bu şekilde müşterileri eğlendirmek olduğu aşikardır.

Bazı hayvanat bahçesi sahiplerinin ya da hayvanat bahçesiyle bilinen bir organik bağı bulunmayan kişilerin bu hayvanları kafes ya da hayvanat bahçesi dışına çıkardığı, bu hayvanların usulsüz olarak meskenlerde barındırıldığı, hayvanlarla izinsiz olarak yapılan etkinliklerin ya da çekilen video/fotoğrafların sosyal medyada ya da basında sık sık yer aldığı, özellikle yırtıcı hayvanlarla çekilen fotoğrafların ya da farklı prodüksiyonların “statü göstergesi” olarak kullanıldığı ve yayıldığı görülmektedir. Hayvanat bahçesi kurmayı planlayan kimselerin ülkeye kaçak yollardan getirilen ya da yurt içinde kaçak olarak üretimi yapılan yaban hayvanlarını temin edebildiği, bunları illegal olarak barındırdığı, bu yöndeki istismarlara ilişkin sıkı bir denetim mekanizmasının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Mevzuata aykırı olarak barındırıldığı/çalıştırıldığı/kullanıldığı tespit edilen hayvanlarla ilgili işlemler hükme bağlanmalı, cezalar caydırıcı düzeye getirilmelidir.

Yapılacak mevzuat değişikliğinden sonra yeni bir hayvanat bahçesi açılmasına izin verilmemesi, mevcut hayvanat bahçelerinin belirlenecek yeni kriterler çerçevesinde faaliyetine izin verilmesi, hayvanat bahçeleri yönetmeliğinde yapılacak revizyonla, mevcut hayvanat bahçelerinde kafes tipi barındırmanın tamamen ortadan kaldırılması, türe göre değişmekle birlikte hayvanlar için etolojilerine uygun geniş barınma, beslenme ve aktivite alanları bulunacak şekilde asgari teknik koşul tanımlamaları yapılması, butik tarzda, benzinlik gibi yerlerde hayvanat bahçelerine hiçbir koşulda izin verilmemesi, şehir merkezlerinde ve/veya AVM'lerde bulunan hayvanat bahçelerinde memeli hayvanlar, soğuk iklim hayvanları, büyük sürüngenler ve yırtıcı kanatlıların bulundurulmasına izin verilmemesi, bu kriterleri sağlayamayan hayvanat bahçelerinin kapatılmasının hayvan refahı açısından temel gereksinimleri karşılayabileceği değerlendirilmiştir. Hayvanat bahçelerinde insanlar için kafe/restoran alanları bulunmasına izin verilmekle birlikte, bu tesislerin hiçbir şekilde hayvanların görülemeyeceği şekilde konuşlandırılması ve buna ilişkin suistimallerin peşinen önlenmesi hükme bağlanmalıdır. Tüm hayvanat bahçelerine sorumlu yönetici ile yeterli sayıda veteriner hekim, yardımcı teknik personel, hayvan bakıcısı, destek personeli istihdamı hükme bağlanmalıdır.

Hayvanat bahçelerinde hayvanlarla standart yaşam/teşhir alanları dışında fotoğraf çekme etkinliği düzenlenmesi yasaklanmalıdır. Hayvanların tasma, zincir, anestezi, ya da herhangi diğer bir yöntemle hareketsiz hale getirilerek insanlarla yakın temas halinde bulundurulması, bu şekilde fotoğraf/film çekilmesi yasaklanmalıdır.

Hayvanların kullanıldığı kara sirklerinde eğitim ve gösteriler sırasında hayvanlara eziyet edildiği, şiddet uygulandığı anlaşılmakta, ayrıca bu gibi gösterilerde hayvanların kullanılmasının hayvan refahı ile bağdaşmadığı ve hayvan onuruna aykırı olduğu değerlendirilmiştir. Hayvanlı kara sirklerinin hiçbir çeşidinin kurulmasına ya da ülkeye girişine izin verilmemelidir. Hayvan gösterilerine ilişkin süreçler iyi tanımlanmalı, sirk kurma başvurusu bulunmasa dahi bu çerçevedeki gösteriler aynı kapsamda değerlendirilerek yasak kapsamında tutulmalıdır. Hayvanat bahçelerinde hayvanlara gösteri yaptırılmasına izin verilmemelidir. İlüzyon gösterilerinde hayvan kullanımı bütünüyle yasaklanmalıdır.

Benzer şekilde, hayvanların kullanıldığı her çeşit gösteri, geleneksel müsabaka, sahne/televizyon programı, film/dizi çekimi vb. katı kurallarla mevzuata bağlanmalı, izinsiz yapılmasına ağır yaptırımlar getirilmelidir. Çekim izni verilen hayvanların sürekli veteriner hekim ve hayvan kolları gözetiminde kullanılması koşula bağlanmalıdır.

Her çeşit "hayvan eğiticiliği" ulusal mevzuat çerçevesinde eğitim ve sertifikasyona tabi tutulmalıdır.

Hobi olarak mevzuatta izin verilenler dışında, her çeşit yaban hayvanının beslenmesi yasaklanmalı, ihlallere caydırıcı cezalar getirilmelidir. İstisnai durumlar mevzuat düzenlemesiyle tanımlanmalı ya da kurulması önerilen “Merkez Hayvan Hakları Kurulu”⁸² kararlarıyla yıllık olarak belirlenmelidir. İstisna tutulması planlanan hayvanlarla ilgili olarak mutlaka bilimsel bir dayanak bulunmalıdır.

Komisyon çalışmaları süresince, kamuoyunda hassasiyet doğuran konulardan birinin de “su sirkleri”, ya da yaygın kullanılan adıyla “yunus parkları” olduğu görülmüştür. Yunus parklarının kuruluşuna ilişkin ulusal mevzuatta hiçbir hüküm bulunmamakta, bu tesislerin **belediyelerin yetkisiz olmasına rağmen**, belediyelerden almış olduğu ruhsatla hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Yunus parklarında yunus, mors gibi deniz memelileri bulundurulmakta ve tümünde 3 temel hizmet sunulmaktadır:

- Hayvanların teşhiri
- Su sirkli gösterisi
- Yunusla terapi

Hayvanat bahçeleri yönetmeliği kapsamında su canlıları da bulunduğu için, deniz memelilerinin barındırıldığı ve sergilendiği bu işletmelerin hayvanat bahçeleri yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilmemiş olması komisyonumuzca uygun bulunmamıştır. Bu işletmelerde bulundurulan hayvanların; **CITES beyanı “eğitim ve bilimsel araştırma” gibi yanltıcı beyanlar yazılarak** ithal edilerek ya da Bakanlık izni ile yakalanarak getirildiği iddia edilmektedir. Mevzuatta karşılığı bulunmayan bir işletmeye ithal hayvan getirilmesi, her ne kadar farklı Bakanlıklar arasındaki iletişim yetersizliği ve yorum farklılığından kaynaklandığı söylene de pek çok sakınca içermektedir. Yunus, çeşitli ülkelerde insan gıdası olarak da tüketilen bir hayvandır ve bu şekilde yurda sokulması hem gıda güvenliği, hem de toplum ve hayvan sağlığı açısından risklidir. Bu hayvanların Türkiye’de yakalandığı iddiası ise uluslararası sözleşmelere, 5199 sayılı kanunun 4 üncü maddesinin f bendine ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’na istinaden yayımlanan 4/1 Numaralı Ticari Amaçlı Su Ürünleri Avcılığının Düzenlenmesi Hakkında Tebliğin 16 ncı Maddesine aykırıdır.

Deniz memelilerinin eğitilerek gösterilerde kullanılması, komisyonumuzun kara sirkleri için almış olduğu ilke kararına paralel olarak insancıl bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu hayvanların eğitilmesi için tercih edildiği iddia edilen yöntemler ve yapılan uygulamaların, 5199 sayılı kanunun 8, 14 üncü maddesinin a bendi ve 24 üncü maddelerine aykırı olduğu düşünülmektedir.

---

⁸² Ayrıntı için “19. İl Hayvanları Koruma Kurullarının Yapısının Ve Çalışma Usulünün Değiştirilmesi” başlığına bakınız.

Deniz memelileri ile terapi ve rehabilitasyon çalışmalarının da herhangi bir mevzuat ya da izin kapsamında yapılmadığı, ilgili bakanlıklarla bir koordinasyonun bulunmadığı, bu tarz çalışmaların bireyler üzerindeki yararlılığının tartışmalı olduğu ve yurdumuzda herhangi bir standarda bağlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu gibi faaliyetlerin yürütülmesi için Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve gerekli görülebilecek diğer kurumların eşgüdümüyle çalışma yapılarak, yunus terapisinin yararlılığı bilimsel gerçekler ve ulusal mevzuat çerçevesinde değerlendirilmelidir. **Böyle bir çalışma olmadan bu tür faaliyetlere izin verilmesinin uygun olmadığı düşünülmektedir.**

Deniz memelilerinin sergilendiği ve çeşitli etkinliklerde kullanıldığı tesislerde veteriner hekim bulundurulmadığı, bu hayvanların sağlık yönetiminin ve koruyucu faaliyetlerin ne şekilde yürütüldüğünün belirsiz olduğu, bu işletmelerdeki atık bertarafına ilişkin belirsizlik bulunduğu, memeli hayvanlarla aynı havuzda zaman geçiren çoğunluğu çocuk olan müşterilerin bu hayvanların aynı havuza yaptığı idrar/dışkı ya da diğer salgıları ile, özellikle de olası bir enfeksiyon durumunda nasıl bir risk altına girdiğinin belirlenmediği, tanımlı süreçler çerçevesinde yürütülmeyen bu faaliyetlerin pek çok açıdan kusur oluşturduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır. Nitekim, Yüzme Havuzlarının Tabii Olacağı Sağlık Esasları Hakkında Yönetmelik'in 8. Maddesinin ç bendine göre, "*Yüzme havuzunda hayvanların insanlarla birlikte bulunmalarına hiçbir şekilde izin verilmez*". Bahsi geçen yönetmelikte yüzme havuzunun tanımı "*Yüzme, serinleme, eğlenme veya spor amaçlı kullanılan; tabanı, duvarları, taşma kanalları, rezerv deposu su kalitesini etkilemeyen ve güvenlik gereklerini yerine getiren uygun malzeme ile kaplanan ve bu Yönetmelikte belirtilen niteliklere uygun su ile dolu olan, sürekli bir devridaim akışı olan ve halkın kullanımına açık yapı*" şeklinde yapılmıştır ve insanların içine girerek yüzmesi için planlanarak yapılmış her tür havuzun kapsam dahilinde olduğu açıktır. Yunus parkları, terapi uygulamaları ile de mevzuata aykırılık teşkil etmektedir ve özellikle yaygın olarak tercih edildiği otizm terapisinde yararlılığına dair bilimsel bir dayanak bulunmamaktadır.

Deniz memelilerinin kullanıldığı tesislerde ortaya çıkan bir hayvan hakkı ihlalinin de, buralarda barındırılan hayvanların dişlerinin çeşitli gerekçelerle çekilmesi ya da törpülenmesidir. 5199 sayılı kanunun 8. Maddesi ev ve süs hayvanlarının dış görünüşünü değiştirmeye yönelik veya diğer tedavi edici olmayan kuyruk ve kulak kesilmesi, ses tellerinin alınması, tırnak ve dişlerinin sökülmesine yönelik uygulamaları açıkça yasakladığı halde, yasaklı uygulamaların deniz memelileri üzerinde sıklıkla yapıldığı görülmektedir.

Esaret altındaki deniz memelilerinin, alışkın oldukları derin denizler yerine havuzda tutulmaları nedeniyle stereotipik (tekrarlayan) davranışlar sergilediği, davranış bozuklukları

gösterdiği, gösteriler haricinde –doğadakinin aksine- çoğunlukla hareketsiz durdukları bilinmektedir. Bu hayvanlarda, özgür yaşayanlara göre çok daha fazla hastalık ve bozukluk görülmektedir.

Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için **bir** yıllık süre verilmesi önerilmektedir. **Bu süre içinde deniz memelilerinin gösterilerde kullanılması yasaklanarak, bunun denetimi için ilgili kuruluşlara yetki verilmez.** Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması **veya bu deniz memelilerinin yurtiçindeki veya dışındaki rehabilitasyon merkezlerine nakledilmesi** esas alınmalıdır.

Nevzat CEYLAN

Ankara Milletvekili

2. DENİZLİ MİLLETVEKİLİ GÜLİZAR BİÇER KARACA, İSTANBUL MİLLETVEKİLİ SALİHA SERA KADIGİL SÜTLÜ VE ZONGULDAK MİLLETVEKİLİ DENİZ YAVUZYILMAZ'IN EK GÖRÜŞÜ

HAYVANLARIN KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan taslak rapora ilişkin önerilerim aşağıdadır. Saygılarımla.

1. Sonuç ve öneriler bölümünün 2. Maddesinde hayvanları ev hayvanı, yaban hayvanı, şehir hayvanı, çiftlik hayvanı olarak tanımlanması ifade edilmiş fakat komisyon görüşmelerinde hayvanların evcil hayvan, yaban hayvan ve çiftlik hayvanı olarak 3'ü sınıflandırılması konusunda uzlaşa sağlanmıştır. Rapordan 'şehir hayvanı' ibaresi çıkarılmalıdır. Şehir hayvanı tanımı yerine sokak hayvanlarını kapsayacak bir terminoloji geliştirilmelidir.

2. Sonuç ve öneriler bölümünün 3. Maddesinde hayvanların popülasyon kontrolünün sağlanması amacıyla 4 yıl süre ile kedi ve köpek ithalatının yasaklanması önerisinin raporda yer alması gerekmektedir.

3. Sonuç ve öneriler bölümünün 5. Maddesinde kısırlaştırma operasyonunun bir cerrahi girişim olduğu gerçeğiyle hayvanların operasyon sonrası bakımları için gerekli barınma alanları değil kısırlaştırma merkezleri terminolojisi kullanılması gerekir. Raporda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Sonuç ve Öneriler bölümünün 7. Maddesinde Belediyelerin stratejik planlarını hazırlarken hayvanlarla ilgili çalışmalarının Bakanlığa bildirilmesi raporda yer alırken belediyelere hayvanlarla ilgili çalışmaların stratejik planlarda kesinlikle yer alması gerektiğine dair ibare rapora eklenmelidir.

**Gülizar BİÇER
KARACA
Denizli Milletvekili**

**Saliha Sera KADIGİL
SÜTLÜ
İstanbul Milletvekili**

**Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak Milletvekili**

3. ZONGULDAK MİLLETVEKİLİ DENİZ YAVUZYILMAZ'IN EK GÖRÜŞÜ

HAYVANLARIN KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Komisyon çalışmaları sonucunda hazırlanan taslak rapora ilişkin önerilerim aşağıdadır.

Saygılarımla.

Raporun, ‘32. Hayvanat Bahçeleri, Kara ve Su Sirkleri’ başlığı altında;

... Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, mevcut deniz memelisi tesislerine faaliyetlerini sonlandırmak için iki yıllık süre verilmesi önerilmektedir. Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvansever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.”

İfadesi yerine,

... “Yukarıda sıralanan gerekçelerle, hayvanat bahçelerinin ayrıntısı verilen standartlara kavuşturulması ve açılmasının güç hale getirilmesi; hayvan kullanılan kara ve su sirkleri ile deniz memelileri gösteri ve terapi merkezlerinin kurulmasının yasaklanması, *mevcut deniz memelisi tesislerinde bulunan hayvanların ivedilikle devlet güvencesi altında el konularak kendilerine uygun yaşam ortamlarına nakledilmesi ve bu tesislerin kapatılmasıyla ilgili tüm faaliyetlerin en geç 2020 yılının 11.ayına kadar tamamlaması önerilmektedir.* Bu süreçte faaliyetini sonlandırmak isteyen işletme sahiplerinin Bakanlığa başvurması, Bakanlığın belediyeler ve hayvan sever kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde deniz memelisi rehabilitasyon alanları oluşturması esas alınmalıdır.” 21.10.2019

Deniz YAVUZYILMAZ
Zonguldak Milletvekili

4. İSTANBUL MİLLETVEKİLİ OYA ERSOY'UN MUHALEFET ŞERHİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

HAYVANLARIN HAKLARININ KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU RAPORUNA DAİR MUHALEFET ŞERHİ

Usul Açısından Değerlendirme

Bugün yürürlükte olan 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunundaki eksiklikler ve maddelerin uygulanmaması sonucunda ülkemizde yaşanan hayvan hakları ihlallerinin son bulması amacıyla kanunda bazı değişikliklerin yapılması şarttır. Bu nedenle oluşturulan komisyonun çalışmaları oldukça değerlidir. Ancak gerek kamuoyundan gelen tepkiler gerekse hayvan hakları savunucularının talepleri doğrultusunda raporda yer alan iki madde üzerinde muhalefet şerhimi belirtmek isterim.

33.MADDE; ÜLKEMİZDE YAŞANAN FAYTON SORUNLARI

Özellikle İstanbul Adalarda tarihi ve kültürel miras olarak ele alınıp atların kötü koşullarda çalıştırılıp ölüme terk edildiği komisyonun Adalar ziyaretinde de gözlemlenmiştir. Tarihi olarak 1900'lü yılların başında ulaşım aracı olarak kullanılmaya başlanan faytonlar günümüz teknolojisinde yerini doldurabilecek ulaşım araçlarının varlığı ile terk edilmelidir. Hayvanların eziyet ve kötü muamele görenek çalıştırılmasının bir kültür aktarımı olmayacağı kanaatindeyim. Özellikle bu konuda kamuoyu hassasiyetini dikkate alan İzmir ve Kuşadası belediyeleri “fayton taşımacılığına” son vermiştir.

Bu konuda komisyonun faytonların tüm yurttaki bütünüyle kaldırılmasının uygun olacağı görüşünün herhangi bir gerekçe gösterilmeden uygulanması gerekir.

Raporda ifade edilen faytonların hangi durumlarda çalıştırılabileceğine ilişkin aşağıda verilen maddelere katılmamakla beraber faytonların yasaklanmaması halinde yaşanan sorunların devam edeceğini düşünmekteyim.

▪ Fayton taşımacılığının tarihi değer taşıdığı alanların belirlenmesi ve bunlar arasından seçim yapılarak fayton çalıştırılmasına izin verilecek yerlerin kararlaştırılması,

- Belirlenecek alanlarda, düz ve kısa bir rotada, sınırlı sayıda faytonun hazırlanacak bir mevzuat çerçevesinde çalıştırılması,
- Faytonların ulaşım amacıyla kullanılmaması, ulaşım gereksinimi olan bölgelerde ivedilikle elektrikli ulaşım araçlarının kullanımına geçilmesi,
- Faytonlara koşulmak üzere sadece ağır yük atları (soğukkanlı at ırkları) için izin verilmesi

34.MADDE; HAYVAN DENEYLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi duyguları olan, psikolojik ve fizyolojik acı duyarlılığına sahip canlılardır. Bu nedenle, canlı hayvanlar üzerinde “deney” yapılarak hayvanların acı çekmesine ve ölümüne son verilmesi gerekmektedir.

Hayvan Hakları Evrensel Beyanname’sine tamamen aykırı uygulamalar içeren hayvan deneyleri ülkemizde yasaklanmalıdır. Gelişen teknoloji ile beraber deneylerde canlı hayvan yerine kullanılacak alternatifler dikkate alınmalı ve İlâveten, kendileri için gereken tıbbi gereklilik ve zorunluluk dışında, hayvanların hangi gerekçeyle olursa olsun cerrahi müdahaleye tabi tutulmamasının düzenlenmesi gerekmektedir.

21.10.2019

Oya Ersoy
İstanbul Milletvekili

5. MERSİN MİLLETVEKİLİ ZEKİ HAKAN SIDALI'NIN EK GÖRÜŞÜ

TBMM

HAYVANLARI HAKLARININ KORUNMASI İLE HAYVANLARA EZİYET VE
KÖTÜ MUAMELELERİN ÖNLENMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLERİN
BELİRLENMESİ AMACIYLA KURULAN
MECLİS ARAŞTIRMASI KOMİSYONU

21.09.2019

Konu: Ek görüş bildirimini

Araştırma Komisyonunun; Anayasanın 98'inci maddesinde “bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibaret” ifadesi ve TBMM İçtüzüğü'nün 105 inci maddesinde belirlenen yetkisi çerçevesinde, Komisyon çalışmaları neticesinde elde edilen bilgi ve belgeler, Komisyon çalışmaları esnasında Sayın Milletvekilleri tarafından ifade edilen görüş ve değerlendirmeler, Komisyon toplantılarında bilgisine başvurulmuş akademisyen ve uzmanların görüşleri, yerinde incelemeler, Komisyonumuza ulaşan belgelerden elde edilen bulgulardan yararlanılarak hazırlanmış olan Taslak Rapor'a ek görüş bildirimimiz aşağıdaki gibidir.

İkinci Bölüm / 9. Madde Hayvan Hakları Fonu Kurulması

“Kurulacak bu fonun Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunması, fonun dağıtımını mevzuatla düzenlenmelidir”

Ek görüş;

Sahipsiz hayvanlarla ilgili icracı konumunda bulunan Belediyelerin gerçekleştirilen tüm toplantılarda bütçelerinden mütevellit serzenişte buldukları aşikârdır. Kurulacak olan fonun ilk dağıtım kanalından Belediyelere sorumlulukları oranında pay aktarılması ve kesilen cezaların Belediye bünyesine aktarılması gerektiği görüşündeyiz.

İkinci Bölüm / 16. Madde Ev Hayvanı Satış Yerlerinde (Petshop) Kedi ve Köpek Satışı

“Ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir”

Ek görüş;

Ev hayvanı satış yerlerinde kedi ve köpek satışının yasaklanmasının anlık değil, bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiği, ***buna ilişkin düzenlemenin bir yıl içinde yapılması gerektiği*** görüşündeyiz.

İkinci Bölüm / 31.Madde Geleneksel Hayvan Dövüşleri

“Komisyon geleneksel dahi olsa hayvan dövüştürmenin doğru olmadığı, bunun hayvana eziyet anlamına geldiği, ilgili kurumların bu konuda hassasiyet göstermesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.”

Ek görüş;

İzne tabi olan bu güreşler boyunca Tarım ve Orman Bakanlığı denetçileri görevlendirilmeli ve bu görevliler güreşlerin yapılacağı yerlerde gün boyunca hazır bulunmalıdır. Hayvanların birbirlerini yaralaması yada güreş organizatörleri veya başka şahıslar tarafından kötü muamele görmesi durumunda bu şahıslara yaptırım uygulanmalıdır.

Zeki Hakan SIDALI
Mersin Milletvekili

KAYNAKÇA

24 üncü Yasama Döneminde kadük olan, Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile İstanbul Milletvekilleri Umut Oran ve Melda Onur ile 20 Milletvekilinin; 24/06/2004 Tarihli 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Çevre Komisyonu Raporu (1/685, 2/770), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss614.pdf>

24 üncü Yasama Döneminde Kadük olan Hayvanları Koruma Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarının Çevre Komisyonunda görüşüldüğü 19.02.2014, 11.06.2014 ve 19.06.2014 tarihli toplantı Tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=471 (19.02.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=741 (11.06.2014)

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=758 (19.06.2014)

Avrupa'nın Yaban Hayatı Ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesinin, Ekli Listede Belirtilen İhtirazi Kayıtlarla Onaylanmasına Dair 09.011984 tarih ve 84/7601 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18318.pdf>

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Çevre ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/289), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d20/c010/tbmm20010089ss005_4.pdf

CUMALIOĞLU, Emre, Medeni Hukukta Hayvan Hakları Ve Hayvanlar Üzerindeki Hak, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 573-610

ERASLAN Figen, İNAL Ali, GÜNEŞ Aydın, ERDAL İbrahim ve COŞKAN Ali, Türkiye'de Kimyasal Gübre Üretim ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Yenilikler, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/c1e55ec7c43dc51_ek.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ile Çevre ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/409),

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106ss008_5.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 15.07.2003 tarihli 106. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c022/tbmm22022106.pdf>

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması Hakkında 15.7.2003 tarihli ve 4934 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc087/kanuntbmmc087/kanuntbmmc08704934.pdf

Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 2003/6168 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031020.htm#1>

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Raporu (1/144), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025ss007_5.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma Komisyonu Raporu (M. Meclisi: 1/144; Cumhuriyet Senatosu : 1/303), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_/t14/c021/cs_14021051ss0443.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 14.01.1975 tarihli ve 25.Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d04/c007/mm_04007025.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin 17.04.1975 tarihli ve 1886 sayılı Kanun, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc058/kanuntbmmc058/kanuntbmmc05801886.pdf

Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair 03.06.1975 tarihli ve 7/10102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15317.pdf>

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısı ile İçişleri ve Çevre Komisyonları Raporları (1/323),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106ss044_6.pdf

Hayvanları Koruma Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 24.06.2004 tarihli ve 106. Birleşimine ilişkin görüşme Tutanakları,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c054/tbmm22054106.pdf>

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısı ve Çevre ile Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/286),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100ss006_0.pdf

Kara Avcılığı Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 01.07.2003 tarihli 100. Birleşimine ilişkin Tutanaklar,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c020/tbmm22020100.pdf>

KIRMIZI, Engin, Tüm Bilimsel Kültürel Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği (TÜBİKAM), Ankara'daki Şehir Hayvanlarının (kedi – köpek) Toplanması, Kimliklendirilmesi ve Geçici Olarak Barındırılması Amacıyla Yapılacak Entegre Tesisin Fizibilite Projesi Teknik Değerlendirme Raporu, 2012

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz ve SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: Hayvanın Hukuki Konumu, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi: Prof. Dr. Aydın Zevkliler e Armağan (Cilt 8 Özel Sayı), Cilt: 2 ss. 1691-1725, İzmir 2013.

KURTDEDE, Arif ve ŞENEL, Oytun Okan, Ankara Büyükşehir ve İlçe Belediyelerinin faaliyetleri açısından şehir hayvanlarının yönetiminin incelenmesi ve uygulanabilir yönetim plan ve usullerinin belirlenmesi (Rapor Bölümü), Tüm Bilimsel Kültürel Ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Derneği (TÜBİKAM), Ankara'daki Şehir Hayvanlarının (kedi – köpek) Toplanması, Kimliklendirilmesi ve Geçici Olarak Barındırılması Amacıyla Yapılacak Entegre Tesisin Fizibilite Projesi, 2012

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Millet Meclisi Dışişleri ve Tarım komisyonları raporları (1/75),

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008117ss011_4.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Dışişleri, Turizm ve Tanıtma ve Tarım komisyonları raporları (Millet Meclisi

1/75; Cumhuriyet Senatosu 1/674),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_t06/c037/cs_06037010ss0842.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısının Millet Meclisi Genel Kurulunun 22.7.1966 tarihli 117. Birleşiminde görüşülmesine ilişkin Tutanaklar,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d02/c008/mm_02008117.pdf

Kuşların Korunmasına Dair Milletlerarası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 1.12.1966 tarihli ve 797 sayılı Kanun,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc050/kanuntbmmc050/kanuntbmmc05000797.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışışleri Komisyonları Raporları (1/524),
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010ss055_5.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunda Görüşülmesine ilişkin Tutanaklar,
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c067/tbmm19067010.pdf>

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair 27.9.1994 tarihli ve 4041 sayılı Kanun,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc078/kanuntbmmc078/kanuntbmmc07804041.pdf

Nesli Tehlikede Olan Yabanî Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme ile Eklerine Katılmamıza Dair 27.4.1996 tarihli ve 96/8125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22672.pdf>

ÖZEN, Doğukan, GÜRCAN, Safa ve KAYA, Ufuk, Ankara İlinde Yer Alan Sahipli Kedi ve Köpek Popülasyonunun Belirlenmesi, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 85(1), 2014
ÖZKAZANÇ Nuri Kaan ve ÖZAY Emir, Göçmen Kuşları Tehdit Eden Faktörler, Bartın Üniversitesi Uluslararası Fen Bilimleri Dergisi (JONAS), JONAS, 2 (1), 31 Temmuz 2019, s.77-89 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/771880>

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/466), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057ss033_1.pdf

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 27.12.1993 tarihli 57. Birleşiminde Görüşülmesine ilişkin Tutanaklar; <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c050/tbmm19050057.pdf>

Ramsar Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair 28.12.1993 tarihli ve 3958 sayılı Kanun;

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703958.pdf

Ramsar Sözleşmesine Katılmamıza Dair 94/5434 sayılı ve 15/3/1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı; <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21937.pdf>

T.C Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), Hayvan Hakları Çözüm Çalıştayı Raporu, Mayıs 2019

Türk Ceza Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/593), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c059/tbmm22059119ss066_4.pdf

Türk Veteriner Hekimleri Birliği IV. Kurultayı, Komisyon Raporları, 30.03-01.03.2018, Antalya

Türk Veteriner Hekimleri Birliği IV. Kurultayı, Veteriner Hekimliğinde Mesleki Örgütlenme ve Mesleki Politikalar Raporu, 30.03-01.03.2018, Antalya

UYUMAZ, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 3, s. 133-184

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısı ile Avrupa Birliği Uyum ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonları Raporları (1/806), https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115ss049_8.pdf

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Tasarısının TBMM Genel Kurulunun 10.06.2010 tarihli 115. Ve 11.06.2010 tarihli 116. Birleşimlerine ait Tutanaklar, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071115.pdf>
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c071/tbmm23071116.pdf>

TBMM Basımevi - 2019

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

27

YASAMA YILI

3

SIRA SAYISI: 160

Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop'un Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulduğuna İlişkin Kanun Teklifi (2/2503) ve Dışişleri Komisyonu Raporu

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda

“http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/sirasayi_sd.sorgu_baslangic” internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

• 2/2503 Esas Numaralı Teklifin

- TBMM Başkanlığına Sunuş Yazısı 4

- Genel Gerekçesi 5

• Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi 6

• Dışişleri Komisyonu Raporu 7

• Muhalefet Şerhi 10

• Teklif Metni 13

• Dışişleri Komisyonunun Kabul Ettiği Metin 13

• Anlaşma Metni 14

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Gelen Kâğıtlar Listesi'nde yayımlanan 594923 evrak numaralı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşma"nın onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin kanun teklifi ve gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Mustafa Şentop

Tekirdağ

HAVALE EDİLDİĞİ KOMİSYONLAR (2/2503)	
ESAS	Dışişleri Komisyonu
TALİ	Adalet Komisyonu Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu

GENEL GEREKÇE

Tahkim sistemi; gizlilik prensibine dayanması, hakemlerin konularında uzman olması, kararların icra edilebilir nitelikte olması ile zaman ve maliyet tasarrufu sağlaması gibi nedenlerle ticaret erbabı tarafından aktif olarak kullanılabilen bir sistemdir. Tahkim sistemi, ticaret ve yatırım ortamının öngörülebilirliği açısından olumlu bir faktör olarak algılanmaktadır.

Dünyada çeşitli tahkim merkezleri bulunmaktadır. Ülkemizde de tahkim alanında kuruluşlar bulunmakta olup bunların sayısının artırılması, bu alanda ülkemizin lider bir konuma gelmesi hedeflenmektedir.

Bilindiği üzere, üyesi olduğumuz İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) çatısı altındaki faaliyetlere ülkemizce önem atfedilip aktif katılım sağlanmakta; İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi ile İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi gibi önemli İİT kuruluşlarına ülkemiz tarafından ev sahipliği yapılmaktadır.

İİT üyesi ülkelerdeki firmaların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için Teşkilata üye olmayan ülkelerdeki tahkim merkezlerine başvurmaları, Teşkilat içinde kalabilecek büyük bir kaynağın bu ülkelere aktarılmasına sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçmek amacıyla, 2016 yılında gerçekleştirilen 13 üncü İİT Zirvesinde ülkemiz tarafından İİT Tahkim Merkezi kurulması önerilmiştir. Bahse konu teklif, 2016-2018 yıllarında gerçekleştirilen 32, 33 ve 34 üncü İİT Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi ve 43, 44 ve 45 inci İİT Dışişleri Bakanları Konseyi toplantılarında olumlu karşılanmış ve aynı yönde kararlar alınmıştır.

Tahkim Merkezinin kuruluş çalışmaları kapsamında İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile birlikte Nisan ve Temmuz 2018'de iki görev gücü toplantısı gerçekleştirmiş ve Tahkim Merkezi Tüzüğü hazırlanmıştır. Tüzük, 2-5 Mart 2019 tarihlerinde düzenlenen İTSTO Genel Kurulunda onaylanmıştır. Tüzükte Tahkim Merkezinin İstanbul'da kurulması karara bağlanmıştır.

Bu itibarla, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşma" 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır.

Anlaşma ile esas olarak, Merkez ve Merkez görevlilerinin ülkemizdeki statülerinin düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Anlaşma kapsamında, Merkezin ve Merkez görevlilerinin, görevleri çerçevesinde yapacağı iş ve işlemlerle ilgili bazı muafiyet ve imtiyazlardan faydalanmaları öngörülmektedir. Anlaşmada ayrıca Merkezin kuruluş işlemlerinin TOBB tarafından yürütüleceğine ve Merkezin gelirlerinin giderlerini karşılamadığı hallerde oluşacak farkın azami 10 yıl süreyle ülkemizde karşılanacağına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Tahkim Merkezinin İstanbul'da kurulmasının İİT üyesi ülkelerle ilişkilerimizin gelişmesine katkı sağlayacağı, uzun vadede ülkemiz ekonomisine olumlu etkilerinin olacağı ve tahkim alanında ülkemizin konumunu daha ileri taşıyacağı değerlendirilmektedir.

T.C.

Cumhurbaşkanlığı

Sayı: 68244839-599-265

3 Ocak 2020

Konu: İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

Tahkim Merkezi Anlaşması

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşma”yı Anayasanın 90 ıncı maddesi gereğince onaylanması uygun bulunmak üzere ilişikte bilgilerinize sunarım.

Recep Tayyip ERDOĞAN

Cumhurbaşkanı

Dışişleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dışişleri Komisyonu

15/1/2020

Esas No: 2/2503

Karar No: 114

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Cumhurbaşkanlığınca 3/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşma”, 7/1/2020 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Tekirdağ Milletvekili Mustafa Şentop imzasıyla “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin Türkiye’de Kurulması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun Teklifi” olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. 10/1/2020 tarihinde esas komisyon olarak Komisyonumuza, tali komisyon olarak Adalet Komisyonu ile Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonuna havale edilmiştir. Tali komisyonlar söz konusu teklifi görüşmeyeceklerini 13/1/2020 tarihli yazıları ile Komisyonumuza bildirmişlerdir. 2/2503 esas numaralı Kanun Teklifi, Komisyonumuzun 27’nci Yasama Dönemi 15/1/2020 tarihli 18’inci toplantısında Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı yetkililerinin de katılımlarıyla görüşülmüştür.

Komisyonumuza havale edilen metinler incelendiğinde Teklif ile; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası arasında imzalanan ve İstanbul’da yerleşik olarak faaliyette bulunacak olan İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi’nin ve görevlilerinin, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde sahip olacakları statü, imtiyaz ve muafiyetlerin düzenlenmesi ile Merkez’in kuruluş işlemlerinin TOBB tarafından yürütülmesi ve Merkez’in gelirlerinin giderlerini karşılamadığı hâllerde oluşacak farkın azami 10 yıl süreyle Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmasını öngören Anlaşma’nın onaylanmasının uygun bulunmasının amaçlandığı görülmektedir.

Komisyonumuzda Teklif’in tümü üzerinde yapılan görüşmelerde;

Yürütme adına yapılan sunumlarda,

Uluslararası ticari ilişkilerde ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için normal mahkeme süreçlerinden daha hızlı, daha ucuz ve daha güvenilir olması sebebiyle şu an dünyada uygulanan en yaygın yöntemlerden birinin tahkim olduğu,

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyesi ülkelerdeki firmaların kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözmek için Teşkilata üye olmayan ülkelere tahkim merkezlerine başvurmalarının teşkilat içinde kalabilecek büyük bir kaynağın bu ülkelere aktarılmasına sebep olduğu, bu bağlamda İslam coğrafyasında doğan uyuşmazlıkların bu coğrafya içinde çözümlenmesi amacıyla İİT üyesi ülkelerin özel sektörüne hitap edecek bir tahkim merkezinin İstanbul’da kurulmasının Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 14-15 Nisan 2016 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen 13’üncü İslam Zirvesi’nde önerildiği,

Bu çerçevedeki teknik çalışmaların İSEDAK (İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi) çatısı altında İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası ile TOBB iş birliğinde başlatıldığı, merkeze ilişkin ev sahibi ülke anlaşmasının da İSEDAK’ın 35’inci toplantısı sırasında İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası adına TOBB Başkanı Sayın Rifat Hisarcıklıoğlu ile Ticaret

Bakanımız Sayın Ruhsar Pekcan arasında, Sayın Cumhurbaşkanımızın nezaretinde 27 Kasım 2019'da imzalandığı,

Tahkim Merkezi'nin on bir üyeden oluşan bir mütevellî heyetinin bulunduğu, yine mütevellî heyeti tarafından atanacak yedi kişiden oluşan bir yönetim kurulunun belirleneceği, üyelerin üçünün ülkemizden, kalan dördünün İİT coğrafi bölgelerinden atanacağı, ülkemizden üç üyeden birinin yönetim kuruluna Başkanlık yapacağı, iki üyenin hukukçu veya tahkim uzmanı olması gerektiği, yönetim kurulu başkanının Merkez'in hukuki temsilcisi olacağı,

Anlaşma'yla Merkez'in ve Merkez görevlilerinin ülkemizdeki statülerinin düzenlendiği, Merkez'in özel hukuka tabi tüzel kişiliği haiz olacağı, Merkez görevlilerinin uluslararası görevli olarak kabul edileceği ve kendilerine verilen görevleri serbestçe ifa edebilmelerini teminen ikamet izni, vergi gibi alanlarda bazı imtiyaz ve muafiyetlerden yararlanabilecekleri,

Anlaşma'da Merkez'in kuruluş işlemlerinin TOBB tarafından yürütüleceğine ve Merkez'in gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı hâllerde oluşacak farkın azami on yıl süreyle ülkemizce karşılanacağına ilişkin hükümler bulunduğu,

Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonra en geç bir yıl içerisinde Merkez ve sekreteryasının faal hâle gelmesinin öngörüldüğü,

Ayrıca, İİT Tahkim Merkezi'nin özellikle İslam ülkeleri arasında ticaret ve yatırımlar konusundaki ihtilaflarda düşük maliyetli ve etkin çözüm mekanizması sağlayarak Batılı tahkim kuruluşlarına bağımlılığı azaltacağı, yine Tahkim Merkezi'nin İstanbul'da kurulmasının İİT üyesi ülkelerle ilişkilerimizin gelişmesine de katkı sağlayacağı,

ifade edilmiştir.

Komisyon üyesi milletvekilleri tarafından Komisyonumuzda yapılan görüşmelerde ise;

Böyle bir merkezin İstanbul'da kurulmasının olumlu ve önemli bir gelişme olarak görüldüğü,

Anlaşma'nın "Merkezin Finansmanı" başlıklı 6'ncı maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, Merkez'in gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı hâllerde oluşacak farkın on yıl süreyle ev sahibi ülke tarafından karşılanması yönündeki hükmün İslam İşbirliği Teşkilatının diğer merkezlerinde de geçerli bir durum olup olmadığı,

İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü'nün yürürlüğe giriş tarihini belirleyen 26'ncı maddesinde yer alan "...2018'e tekabül eden Hicri 14...tarihinde" ibaresinin ne anlama geldiği, miladi takvimdeki yıl bilgisi olduğu ancak gün bilgisi olmadığı,

dile getirilmiştir.

Yürütme adına yapılan açıklamalarda;

Tahkim Merkezi'nin finansmanına ilişkin maddede yer verilen gelir ve giderler arasındaki farkın on yıl süreyle karşılanması yönündeki hükmün Merkezin maddi devamlılığının sağlanması açısından önemli olduğu, ülkemizin ev sahipliği yaptığı diğer bazı kuruluşların maliyetlerinin de benzer şekilde üstlenildiği,

Esasen dünyadaki bütün tahkim merkezlerinin ev sahibi devletler tarafından desteklendiği, örneğin ICC'ye (Uluslararası Ticaret Merkezi) bakıldığında mutlaka Fransız Devletinin bir desteğinin olduğu, esas beklenti gelirlerle giderlerin karşılanması olmakla beraber, en azından gelirin gideri karşılayacağı zamana kadar makul bir süreyle bu merkezlerin desteklenmesinin esas olduğu,

Anlaşma'nın yürürlük maddesi ile bu Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra Tüzüğün de gündeme gelmesi öngörüldüğü için, diğer bir ifadeyle Anlaşma'nın yürürlük tarihinden itibaren aslında Tüzüğün de geçerli olması öngörüldüğü için Tüzüğün 26'ncı maddesinin gün kısmının bu sebeple boş bırakıldığı,

belirtilmiştir.

Teklif'in tümü üzerindeki görüşmelerin ardından Teklif ve gerekçesi Komisyonumuzca benimsenerek oy çokluğu ile maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Teklif'in 1'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri ile tümü aynen ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Komisyon üyelerinden Balıkesir Milletvekili Mustafa Canbey, İzmir Milletvekili Ceyda Bölünmez Çankırı, Ankara Milletvekili Asuman Erdoğan ve Karabük Milletvekili Niyazi Güneş, Teklif ile ilgili özel sözcü seçilmişlerdir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
<i>Volkan Bozkır</i>	<i>Ahmet Yıldız</i>	<i>Sena Nur Çelik</i>
İstanbul	Denizli	Antalya
Kâtip	Üye	Üye
<i>Ceyda Bölünmez Çankırı</i>	<i>Tulay Hatunoğulları Oruç</i>	<i>Asuman Erdoğan</i>
İzmir	Adana	Ankara
(Bu raporun özel sözcüsü)		(Bu raporun özel sözcüsü)
Üye	Üye	Üye
<i>Mustafa Canbey</i>	<i>Atilla Ödünç</i>	<i>Kamil Aydın</i>
Balıkesir	Bursa	Erzurum
(Bu raporun özel sözcüsü)		
Üye	Üye	Üye
<i>Utku Çakırözer</i>	<i>Ali Şahin</i>	<i>Mehmet Güzelmansur</i>
Eskişehir	Gaziantep	Hatay
(Muhalefet şerhi)		(Muhalefet şerhi)
Üye	Üye	Üye
<i>Ahmet Hamdi Çamlı</i>	<i>Yunus Emre</i>	<i>Ümit Özdağ</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
	(Muhalefet şerhi)	
Üye	Üye	Üye
<i>Serpil Kemalbay Pekgözegü</i>	<i>Niyazi Güneş</i>	<i>İsmail Özdemir</i>
İzmir	Karabük	Kayseri
	(Bu raporun özel sözcüsü)	

MUHALEFET ŞERHİ

27.11.2019 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Ve İslam Ticaret, Sanayi Ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşma uyarınca, İstanbul'da bulunacak olan söz konusu merkezin finansmanı, Anlaşma'nın 6. maddesi 2. fıkrasına göre şu şekilde düzenlenmiştir:

“Merkezin kuruluş masrafları TOBB tarafından, faaliyete geçmesinin ardından Merkezin gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı hallerde oluşacak fark ise azami 10 yıl süreyle ev sahibi ülke tarafından karşılanır.”

Ülkemizin derin bir ekonomik krizden geçtiği bir ortamda, Türkiye'de kurulması planlanan İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin giderlerinin 10 yıl süreyle 'ev sahibi ülke' olan Türkiye tarafından karşılanacak olması doğru değildir. Ayrıca, İslam İşbirliği Teşkilatı çatısı altında olup Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı İslam Ülkeleri Standartlar ve Meteoroloji Enstitüsü'nün masraflarının kuruluşunun ilk üç yılında Türkiye tarafından karşılanacak olması göz önüne alındığında Tahkim Merkezi'ne ilişkin anlaşmanın iyi müzakere edilemediği sonucuna varmak mümkündür.

Yukarıdaki sunulan gerekçeyle söz konusu anlaşmaya muhalifiz (15.01.2020).

Utku Çakırözer
Eskişehir

Yunus Emre
İstanbul

Mehmet Güzelmansur
Hatay

TEKİRDAĞ MİLLETVEKİLİ
MUSTAFA ŞENTOP'UN TEKLİFİ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
VE İSLAM TİCARET, SANAYİ VE TARIM
ODASI ARASINDA İSLAM İŞBİRLİĞİ
TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ'NİN
TÜRKİYE'DE KURULMASI HAKKINDA
ANLAŞMANIN ONAYLANMASININ UYGUN
BULUNDUĞUNA İLİŞKİN KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- (1) 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da imzalanan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi'nin Türkiye'de Kurulması Hakkında Anlaşma"nın onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
VE İSLAM TİCARET, SANAYİ VE TARIM
ODASI ARASINDA İSLAM İŞBİRLİĞİ
TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ'NİN
TÜRKİYE'DE KURULMASI HAKKINDA
ANLAŞMANIN ONAYLANMASININ UYGUN
BULUNDUĞUNA İLİŞKİN KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- Teklifin 1'inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2- Teklifin 2'nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3- Teklifin 3'üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
VE
İSLAM TİCARET, SANAYİ VE TARIM ODASI ARASINDA
İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI TAHKİM MERKEZİ'NİN TÜRKİYE'DE
KURULMASI HAKKINDA ANLAŞMA

İşbu Anlaşmayı imzalayan taraflar olarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (İTSTO);

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Şartı ile İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi'nin (İSEDAK) 34'üncü Bakanlar Oturumu, İİT Dışişleri Bakanları Konseyi 43'üncü, 44'üncü, 45'inci ve 46'ncı oturumları ve İTSTO'nun 34'üncü ve 35'inci Genel Kurul Toplantılarında alınan kararlar ve İTSTO'nun 35'inci Genel Kurul Toplantısında kabul edilerek yürürlüğe giren İİT Tahkim Merkezi Tüzüğüne göz önünde tutarak;

Tüzüğün, Merkezin İstanbul'da yerleşik olacağına dair 5. maddesini kaydederek;

İstanbul'da yerleşik olarak çalışacak İİT Tahkim Merkezinin ve görevlilerinin, Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde sahip olacakları statü, imtiyaz ve muafiyetlerini tanımlamak amacıyla;

Aşağıdaki maddeler üzerinde mutabık kalmışlardır:

Tanımlar

Madde 1- Bu Anlaşmanın amaçları kapsamında, aşağıdaki terimler karşılarında belirtilen anlamları taşıyacaktır:

- a) Ev Sahibi Ülke: Türkiye Cumhuriyetini,
- b) Merkez: İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezini,
- c) İİT: İslam İşbirliği Teşkilatını,
- d) İTSTO: İslam, Ticaret, Sanayi ve Tarım Odasını,
- e) Tüzük: Anlaşma'nın 8.2. maddesine başvurulmaksızın Tüzüğün 11(d), 14(b) ve 22. maddeleri doğrultusunda değiştirilebilecek, İTSTO 35'inci Genel Kurul Toplantısında kabul edilmiş Anlaşmaya ekli İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü'nü.
- f) Merkez görevlileri: Merkez Yönetim Kurulu üyelerini, Uluslararası Tahkim Divanı üyelerini ve Sekretarya personelini

ifade eder.

Hukuki Kişilik

Madde 2- (1) Merkez, ev sahibi ülkede özel hukuka tabi tüzel kişiliği haiz olarak; sözleşme yapma, bağış alma, taşınır ve taşınmaz mallar edinme, kullanma ve elden çıkarma ile ev sahibi ülke kanunlarına uygun olarak mahkemelerde dava açma ehliyetine sahip olacaktır.

(2) Bu Anlaşma ve Tüzük çerçevesinde İstanbul'da yerleşik olarak faaliyette bulunacak Merkez, Yönetim Kurulu Başkanı tarafından temsil edilir.

Anlaşmanın Amacı ve Kapsamı

MADDE 3- (1) Bu Anlaşma Merkezin yetkileri ile Merkez görevlilerinin ve Merkeze hizmet sağlayan şahısların ev sahibi ülkedeki statülerini düzenler.

(2) Bu Anlaşma, Merkezin amaçlarını gerçekleştirmesi çerçevesinde işlevlerini etkili biçimde yerine getirmesi için gerekli düzenlemeleri kapsar.

(3) Merkez görevlileri uluslararası görevli olarak kabul edilecektir.

(4) Merkez görevlileri, görevleri süresince, Merkezin amaçlarına ve yararlarına uygun hareket edecek ve görevlerinin gerektirdiği dürüstlük ve doğruluk ilkelerine bağlı olacaktır.

Muafiyetler ve İmtiyazlara İlişkin Genel Hükümler

MADDE 4- (1) Bu Anlaşma uyarınca, ev sahibi ülke vatandaşı olmayan veya ev sahibi ülkede daimi mukim olmayan Merkez görevlileri ile ilgili olarak;

a) Merkez tarafından ödenen maaşlar, ücretler, huzur hakları ve ikramiyeler vergiden muaftır.

b) Ev sahibi ülkede ilk kez göreve başladıktan sonra 6 ay içinde ithal edilen ev eşyaları ve kişisel eşyalar; ev sahibi ülkede göreve başladıktan sonra aile başına ithal edilen ya da satın alınan bir adet taşıt araç gümrük vergileri ile doğrudan ve dolaylı tüm vergilerden muaftır.

(2) Ev sahibi ülkenin yetkili makamları, ev sahibi ülke vatandaşı olmayan veya ev sahibi ülkede daimi mukim olmayan Merkez görevlilerinin;

a) ev sahibi ülke kanunları çerçevesindeki eşleri

b) reşit olmayan çocukları,

c) 25 yaşın altında, ev sahibi ülke tarafından tanınan bir üniversite veya yüksek öğrenim kurumuna kayıtlı evli olmayan çocukları,

d) bakmakla yükümlü olunan ebeveynleri ile

e) bakmakla yükümlü olunan, zihinsel veya bedensel engelli diğer aile üyeleri

için ikamet izni kolaylığı sağlayacaktır. Merkez görevlilerinin aile bireyleri, ev sahibi ülkede istihdam edilmeleri veya gelir getirici faaliyette bulunmaları halinde muafiyet ve imtiyazlardan faydalanamayacaktır.

(3) Merkezin ve onun varlıklarının, Tüzükte düzenlenen Merkezin amaçlarını gerçekleştirmesi kapsamında sağlayacağı mal ve hizmetlerden elde edeceği gelirleri, malları, faaliyetleri ve işlemleri, motorlu taşıtlar vergisi, damga vergisi, harçlar, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi dahil dolaylı ve doğrudan tüm vergilerden muaftır.

(4) Merkez, resmi kullanımı için ithal veya ihraç edeceği mal ve hizmetlere ilişkin olarak gümrük vergisi, diğer vergiler veya harçlar ile benzeri mali yükümlülüklerden muafır.

(5) Bu muafiyet kapsamında ithal edilen veya satın alınan mallar ev sahibi ülkede ilgili vergi ve harçlar ödenmeden satılamaz, devredilemez, kiralanamaz veya başka bir şekilde elden çıkarılamaz. Bu muafiyet kapsamında ithal edilen veya satın alınan malların elden çıkarılması ancak ev sahibi ülkenin izniyle mümkündür.

(6) Taşınır ve taşınmazların satış işlemleriyle ilgili olarak, Merkeze herhangi bir vergi muafiyeti uygulanmaz.

(7) Merkez, görevlileri ile yapacağı sözleşmelerde ve amaçlarını gerçekleştirilmesi kapsamında temin edeceği veya sunacağı mal ve hizmetler ile ilgili iş ve işlemlerde dövizle sözleşme yapılmasına ilişkin kısıtlamalara tabi değildir.

(8) Merkez, ev sahibi ülke yasalarına ve Merkezin amaçlarına uygun olmak kaydıyla, herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın, fonlara, nakde veya her türlü ticari senede sahip olarak bunları kullanabilir ve her türlü para biriminde hesap bulundurup işletebilir ve sahip olduğu herhangi bir para birimini dilediği başka para birimine çevirebilir.

(9) Merkez, amaçlarının gerçekleştirilmesi çerçevesinde; ev sahibi ülkeden ve/veya bir başka ülkeden hizmet aldığı şahıslara / şahıslardan fon veya döviz göndermekte / almakta serbesttir.

(10) Merkezde görevli ev sahibi ülke vatandaşları veya ev sahibi ülke vatandaşı olmamakla birlikte, ev sahibi ülkede daimi mukim olan yerel personel iş ve sosyal güvenlik mevzuatı bakımından ev sahibi ülke hukukuna tabidir. Bu hususlarda bir anlaşmazlık çıkması durumunda, ev sahibi ülke mahkemeleri yetkili olacaktır.

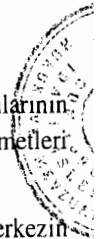
MADDE 5 – (1) Merkez görevlilerine tanınan muafiyet ve imtiyazlar şahsi ve bireysel nitelik taşımayıp, Merkez tarafından kendilerine verilen görevlerin serbestçe ifasını güvence altına almak amacını taşımaktadır.

(2) Merkez, Anlaşma ile tanınan imtiyaz ve muafiyetlerin kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla ev sahibi ülke ile işbirliği yapacak, bu amaçla talep edilecek bilgi ve belgeleri sağlayacaktır.

Merkezin Finansmanı

MADDE 6 – (1) Bu Anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Merkez organlarının faaliyete geçmesine kadar geçecek süre içindeki kuruluş işlemleri ve Sekreteryaya hizmetleri, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından yürütülür.

(2) Merkezin kuruluş masrafları TOBB tarafından, faaliyete geçmesinin ardından Merkezin gelirlerinin giderlerini karşılayamadığı hallerde oluşacak fark ise azami 10 yıl süreyle ev sahibi ülke tarafından karşılanır.

Yerel Makamlarla İşbirliği

MADDE 7 – (1) İT Tahkim Merkezi Yönetim Kurulu Başkanı, işbu Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını sağlamak üzere ev sahibi ülke ile işbirliği yapar.

Yürürlüğe Giriş, Süre ve Değişiklik

MADDE 8 - (1) İşbu Anlaşma ev sahibi ülkenin yürürlüğe giriş için gerekli iç yasal süreçlerin tamamlandığına ilişkin yazılı bildiriminden İTSTO tarafından alındığı tarihte yürürlüğe girer.

(2) İşbu Anlaşmada yapılacak herhangi bir değişiklik, 1. fıkrada öngörülen usul uyarınca yürürlüğe girer.

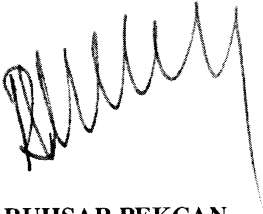
MADDE 9 - İşbu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra en geç bir yıl içerisinde Merkezin organları ve Sekreteryası faal hale gelecektir.

MADDE 10 - İşbu Anlaşma, Merkez Türkiye Cumhuriyeti'nde yerleşik bulunduğu müddetçe geçerli olacaktır.

MADDE 11 – İşbu Anlaşma, Türkçe ve İngilizce olarak ikişer orijinal nüsha halinde, her iki metin de eşit derecede geçerli olmak üzere düzenlenmiştir. Metinlerin yorumlanmasında uyumsuzluk olması halinde, İngilizce metin geçerli olacaktır.

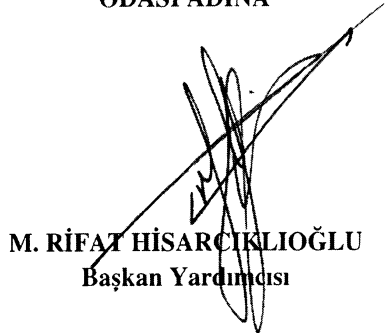
Yukarıdaki hususları teyiden, işbu Anlaşma, aşağıda imzası kayıtlı Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve İTSTO yetkili temsilcileri tarafından ve 27/11/2019 tarihinde İstanbul'da imzalanmıştır.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HÜKÜMETİ ADINA**

**RUHSAR PEKCAN
Ticaret Bakanı**

**İSLAM TİCARET, SANAYİ VE TARIM
ODASI ADINA**

**M. RİFAT HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yardımcısı**

İİT TAHKİM MERKEZİ TÜZÜĞÜ

Bölüm 1 – Genel Hükümler

Madde 1 – İsim

Kuruluşun ismi, İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezidir (İİT-TM).

Madde 2 – Genel Bilgiler

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası'nın (İTSTO) bir iştiraki olan İİT-TM, İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi'nin (İSEDAK) 32'nci, 33'üncü ve 34'üncü oturumları, 43'üncü, 44'üncü ve 45'inci Dışişleri Bakanları Konseyi ve İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası'nın (İTSTO) 27'nci Yönetim Kurulu Toplantısı'nda alınmış kararlar uyarınca İstanbul'da kurulmuştur. Merkez, ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının tahkim ve diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (AUÇ) yöntemleriyle çözümünü sağlamak için kurulmuştur. İşbu maddeler, Merkezin kuruluşunu duyurmak, yapısını belirlemek ve işlevlerinin ifası için bir çerçeve çizmek amacıyla düzenlenmiştir.

Madde 3 – Tanımlar

Aşağıdaki terimler karşılarında verilen anlamları taşır:

- İİT: İslam İşbirliği Teşkilatı,
- İTSTO: İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası,
- TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,
- Ev Sahibi Ülke: Türkiye Cumhuriyeti,
- Tüzük: İİT Tahkim Merkezi Tüzüğü,
- Merkez: İİT Tahkim Merkezi,
- Sekretarya: İİT Tahkim Merkezi Sekretaryası,
- Uluslararası Tahkim Divanı: İİT Tahkim Merkezinin Tahkim Divanı,
- Kurallar: İİT Tahkim Merkezi'nin Tahkim Kuralları,
- İç Yönetmelik: İİT Tahkim Merkezinin belirli konularda çıkardığı yönetmelik,

Madde 4 – Hedefler

Merkez, aşağıdaki hedeflere ulaşmayı amaçlar:

- İİT Üyesi Devletlerin veya İİT Üyesi Olmayan Devletlerin tabiiyetine sahip gerçek veya tüzel kişilere ilişkin Merkeze yönlendirilmiş ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının çözümünün kolaylaştırılması,
- İİT Üyesi Devletlerde tahkim ve diğer alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemlerinin teşvik edilmesi,
- tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözümü alanlarında bilgi düzeyinin artırılması ve becerilerin ve uzmanlığın geliştirilmesi,

- d) İİT Üyesi Devletlerde uyuşmazlık çözüm mevzuatı ve uygulamalarının reformuna yönelik tavsiyelerde bulunulması.

Madde 5 – İİT Tahkim Merkezinin Genel Merkezi

Merkezin daimî Genel Merkezi İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti'nde olacaktır.

Merkez, 4'üncü maddedeki hedeflerine ulaşmak ve Merkeze erişimi kolaylaştırmak amacıyla, farklı İİT Üyesi olan ve olmayan Devletlerde doğrudan Merkezin himayesi altında faaliyet gösterecek ofisler açabilir.

Merkezin İstanbul dışında açılmış ofislerinin görev, yetki ve masraflarının kapsamı Yönetim Kurulu tarafından belirlenir ve onaylanır.

Madde 6 – Merkezin Tüzel Kişiliği

İTSTO'nun bir iştiraki olan Merkezin tüzel kişiliği, ayrı mal varlığı ve hak elde etme ve yükümlülük altına girmeye matuf genel yetkisi ve yasal kapasitesi mevcuttur ve sözleşme akdetmek, şirketler kurmak veya bunlara katılmak ve gayrimenkul, hisse, ticaret unvanı ve fikri, ticari ve sınai mülk hakları dâhil taşınır ve taşınmaz mülk sahibi olma yetkisi ve mahkeme ve hakem heyetleri nezdinde dava açma ve yasal yollara başvurma ve işbu Tüzük hükümleriyle uyum içerisinde tüm kanuni işlemlere girişme hakkı vardır.

Madde 7 – Faaliyet ve İşlevler

Merkez, kendisine yönlendirilen uyuşmazlıkların çözümünün gerçekleştirilmesine ek olarak, 4'üncü maddede belirtilen hedeflerine ulaşmak için gerekli veya bunlara yardımcı, aşağıdaki gibi faaliyet ve işlevleri de yerine getirebilir:

- konferans ve seminerlerin düzenlenmesi ve eğitim programlarının yürütülmesi,
- uygun ulusal ve uluslararası devlet ve sivil toplum kurumlarına uyuşmazlık çözümü ile ilgili tavsiyelerde bulunulması,
- diğer ulusal veya uluslararası tahkim kurumlarıyla işbirliği yapılması,
- bülten dahil tanıtıcı veya akademik materyallerin yayımlanması,
- diğer uyuşmazlık çözüm merkezleriyle beraber kapasite geliştirme faaliyetlerinin düzenlenmesi,
- öğrenciler için eğitim amaçlı farazi dava yarışması gibi faaliyetlerin düzenlenmesi.

Madde 8 – Merkezin Gelir Kaynakları

Merkezin masraf ve harcamaları, gerektiği şekilde, Ev Sahibi Ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanır.

Merkezin diğer gelir kaynakları aşağıdaki gibidir:

- Merkeze uyuşmazlık çözümü için başvuran tarafların ödediği idari masraflar.

b) Danışmanlık hizmetleri, yayınlar, seminerler, araştırma projeleri ve Merkezin diğer hizmetlerinden elde edilen gelirler.

c) İİT, İTSTO, vs. gibi diğer kurumlardan gelen mali veya diğer türlü bağış ve yardımlar.

Merkezin gelir kaynakları ve bu kaynaklarla ilişkili meblağlar, Merkezin yıllık raporunda yayımlanır.

Bölüm 2 – Merkezin Organları

Madde 9 – Organlar

İİT Tahkim Merkezi'nin organları aşağıdakilerdir:

- a) Mütevelli Heyeti;
- b) Yönetim Kurulu;
- c) Sekreteryası;
- d) Uluslararası Tahkim Divanı;

Madde 10 – Mütevelli Heyeti

Mütevelli Heyeti, 11 üyeden oluşur. İTSTO Başkanı, Mütevelli Heyetinin doğal üyesi ve Başkanındır. Geri kalan üyelerden 7'si İTSTO tarafından atanırken 3'ü TOBB tarafından Ev Sahibi Ülkeden, dört (4) senelik bir görev süresi için, atanır. İTSTO'nun yaptığı atamalar İİT'nin farklı coğrafi alanlarını temsil edici nitelikte olacaktır.

Mütevelli Heyeti Başkan Yardımcısı, Ev Sahibi Ülkeden atanan üyeler arasından olacaktır.

Üyelğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır.

Madde 11 - Mütevelli Heyetinin Görevleri

Mütevelli Heyetinin görevleri şunlardır:

- a) Merkezin amacı ve siyasasının belirlenmesi,
- b) Yönetim Kurulu Başkanı, Başkan Yardımcısı ve diğer üyelerinin atanması,
- c) Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan faaliyet raporu ve bütçenin incelenmesi ve onaylanması ve Yönetim Kurulu'nun ibrası,
- d) Tüzük'teki değişikliklerin onaylanması,
- e) İşbu Tüzük tarafından kendisine verilen diğer görevlerin ifası.

Madde 12 - Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu, Başkan ve bir Başkan Yardımcısı dâhil olmak üzere, 7 üyeden oluşur. Mütevelli Heyeti, üyelerin 3'ünü Ev Sahibi Ülkeden ve geri kalan üyeleri İİT'nin coğrafi alanlarına göre atar.

Yönetim Kurulu Başkanı, her zaman için Ev Sahibi Ülkeden atanan 3 üye arasından atanır.

Üyelerin en az 2'sinin yüksek nitelikli hukukçu ve mümtaz tahkim uzmanları olması gerekir; bunlardan biri Ev Sahibi Ülkeden, diğeri ise, İİT üyesi ülkelerden atananlar arasından olacaktır.

Üyeliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır.

Başkan, Merkezin yasal temsilcisidir. Başkan, yetkilerinin bir kısmını Başkan Yardımcısı ve/veya Genel Sekreter'e devredebilir.

Yönetim Kurulu, gerektiğinde kendi bünyesi içinde alt komiteler kurabilir.

Madde 13 – Yönetim Kurulu Toplantıları

Yönetim Kurulu Toplantıları, 3 ayda bir gerçekleştirilir ve gerektiğinde Yönetim Kurulu, olağanüstü toplantılar gerçekleştirebilir. Genel Sekreter, üyelerin davet edilmesi için gerekli ayarlamaları yapar ve Yönetim Kurulu üyelerine gerektiği şekilde bildirim sağlar.

Yönetim Kurulu Toplantıları, Genel Merkezde yapılır, ama aynı zamanda video-konferans, telekonferans yöntemleriyle veya istisnai durumlarda başka bir İİT Üyesi Devlette yapılabilir.

Yönetim Kurulu toplantıları en az 5 üyenin katılımı ile yapılır. Kararlar, Yönetim Kurulu üyelerinin toplam sayısının mutlak çoğunluğuyla alınır.

Madde 14 – Yönetim Kurulu'nun Görev ve Yetkileri

Yönetim Kurulunun görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- a) İdari masraflar ve hakem ücretlerinin belirlenmesi dâhil olmak üzere, İİT Tahkim Kurallarının hazırlanması, kabul edilmesi ve değiştirilmesi,
- b) Mütevelli Heyetinin onayına sunulmak üzere Tüzük'te değişiklik yapılması,
- c) Diğer tüm Uyuşmazlık Çözüm Kurallarının hazırlanması, kabul edilmesi ve değiştirilmesi,
- d) Mütevelli Heyeti'nin onayına sunulmak üzere Merkezin yıllık bütçesinin hazırlanması,
- e) Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve Merkezin diğer çalışanlarının atanması ve görevden alınması,

- f) Uluslararası Tahkim Divanının Başkanı, Başkan Yardımcısı ve üyelerinin atanması ve görevden alınması,
- g) Genel Sekreterin teklifi üzerine, nitelikli hakem listesinin belirlenmesi ve ayrıca bu listenin gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi,
- h) Bağlayıcı belge ve sözleşmelerin imzalanması için (Genel Sekreterinkine ek olarak) imza yetkililerinin belirlenmesi,
- i) Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve diğer çalışanların maaş ve ödeneklerinin belirlenmesi,
- j) Mütevelli Heyetinin toplantı gündeminin hazırlanması,
- k) Merkezin daha iyi yönetimi için gerekli olan veya işbu Tüzük ve Mütevelli Heyeti tarafından kendisine yönlendirilen başka herhangi konu hakkında kararların alınması,
- l) Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Sekretarya teşkilat yapısının belirlenmesi,
- m) Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Merkezin mali ve yönetsel politika ve usullerinin onaylanması,
- n) Genel Sekreterin tavsiyeleri üzerine Merkezin yetki matrisinin onaylanması,
- o) İşbu Tüzük tarafından kendisine verilen diğer görevlerin ifası.

Madde 15 – Sekretarya

Sekretarya, daimî olarak Merkez Genel Merkezinde bulunur ve Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve yeterli sayıda çalışandan oluşur. Genel Sekreter ve Yardımcısı, Yönetim Kurulu tarafından uluslararası tahkim alanında 10 yıllık deneyim ve bilgi sahibi yüksek nitelikli hukukçular arasından atanır.

Madde 16 – Sekretaryanın Görevleri

Sekretarya, görevlerini Yönetim Kurulu kararlarına, Tüzüğe ve Kurallara uygun şekilde ifa eder. Genel Sekreter, Merkezin günlük işleyişinden sorumludur. Tüzük, Kurallar ve Yönetim Kurulu tarafından kendisine verilen görevler uyarınca, Sekretaryanın işlev ve görevlerini yürütür. Genel Sekreter, aynı zamanda Merkezin etkili şekilde çalışmasına yönelik sorumluluğu da üstlenir.

Madde 17 – Uluslararası Tahkim Divanı

Uluslararası Tahkim Divanı, ticaret ve yatırım uyuşmazlıklarının, Kurallarda belirlendiği şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlar. Uluslararası Tahkim Divanının kendisi uyuşmazlığı çözmez;

Kuralların uygulanmasının idaresinden ve uyuşmazlıkların çözümünün yönetiminden sorumludur.

Madde 18 – Uluslararası Tahkim Divanının Oluşumu

Uluslararası Tahkim Divanı, 4 (dört) yıllık bir görev süresi için, uluslararası tahkim alanında en az 10 yıllık deneyim ve bilgi sahibi olan yüksek nitelikli hukukçular arasından Genel Sekreterin teklifi üzerine Yönetim Kurulu tarafından atanan 21 (yirmi bir) üyeden oluşur.

Uluslararası Tahkim Divanının toplantıları, Uluslararası Tahkim Divanı Başkanının talep ve daveti üzerine gerçekleştirilir. Toplantı yeter sayısı en az 7 (yedi) üyedir ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile kararlar alınır. Uluslararası Tahkim Divanı, elektronik iletişim vasıtasıyla oturum gerçekleştirebilir ve karar alabilir.

Üyeliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda, görev süresinin geri kalanını tamamlaması için aynı yöntemle bir halef atanır.

Madde 19 – Atama

Uluslararası Tahkim Divanı Başkanı ve Başkan Yardımcısı, Uluslararası Tahkim Divanı üyeleri arasından Yönetim Kurulu tarafından atanır.

Madde 20 – Çıkar Çatışması

Uluslararası Tahkim Divanı üyelerinin Merkeze yönlendirilen dosyalarda hakem, danışman, müşavir veya uzman olarak atanması durumunda, söz konusu dosya üzerinde çalışmaya devam ederken Uluslararası Tahkim Divanı oturumlarına ve karar alma sürecine katılamaz.

Bölüm 3- Hakem Listesi

Madde 21 – Hakem Listesi

Uluslararası ticaret ve tahkim kanunları ve teamüllerine yeterince aşina olan hukukçu, iş insanı ve diğer tanınmış ve bilgili kişiler arasından, Yönetim Kurulunun onayına sunulmak üzere, Genel Sekreter tarafından bir nitelikli hakem listesi hazırlanabilir.

Genel Sekreter, herhangi bir zamanda, Yönetim Kurulundan nitelikli hakem listesini gözden geçirmesini talep edebilir.

Yönetim Kurulu, isimlerinin Hakem Listesinde yer alması için adayların sahip olması gereken kriterleri İç Yönetmelik'tebelirler.

Uyuşmazlık Tarafları, Kurallar uyarınca, ismi hakem listesinde olmayan bir hakemi, yine de hakem olarak atayabilir.

Bölüm 4 – Nihai Hükümler

Madde 22 – Değişiklikler

Tüzük; ancak, Mütevelli Heyetinin en az 9 üyesinin onayıyla değiştirilebilir.

İşbu Tüzüğün 5'inci ve 8'inci maddeleri değiştirilemez.

Madde 23 – Muafiyet

Ne Yönetim Kurulu ve Uluslararası Tahkim Divanı üyeleri, ne de Genel Sekreter ve Sekreteryaya çalışanları, görev ve yetkileri kapsamında aldıkları kararlardan mesul tutulamaz.

Madde 24 – Çalışma Dilleri

Merkez ile ilgili belgeler için referans dili ile Merkezin çalışma dili İngilizcedir. İngilizcenin yanında, Arapça ve Fransızcanın kullanımı her zaman tercih edilebilir. Ancak, ev sahibi ülke, gerektiğinde herhangi başka bir dil/diller için eşzamanlı çeviri sağlayabilir.

Madde 25 – Saklayıcı

Sekreteryanın kuruluşuna kadar işbu Tüzüğün, saklayıcılığı TOBB tarafından üstlenilecektir.

Madde 26 – Yürürlüğe Giriş

İşbu Tüzük, İTSTO Genel Kurulu'nun onayıyla yürürlüğe girer.

İşbu Tüzük, İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası Genel Kurulu tarafından ..... 2018'e tekabül eden Hicri 14...tarihinde onaylanmıştır.

